

ЮНО СЕМЕНОВ

ВИХДЕ ОМОРЕ
ПРОИЗВЕ-
ДЕНИЕТЪО



2. Лусаканьт

ДАГЕСТАНСКОЕ
КНИЖНОЕ
ИЗДАТЕЛЬСТВО

ДАГЕСТАНСКОЕ
КНИЖНОЕ
ИЗДАТЕЛЬСТВО

ФОТО СЕМЕНОВ

ВУХДЕ
ПРОИЗВЕ

ОМОРЕ
ДЕНУЕТДО



МАХАЧКАЛА

1964



ЭЗ ГУЫНЖУНДОГОР

Юно Семенов (1899—1961 сал) гьисди ведилуье талантливый драматург эн тати, бине норегор драматургией эй татире. Бине норемун эн театр тати, биремун эн хуьшдени театр ологьолуьни э нум Юно Семеновевоз.

Сер гуьрде эз суьфдеи салгьой эн советски власть те имбурузине вэхд э сегней эн театр иму гье эдее норе оmore пьесагьой эн Юно Семенов. Халгь имуре омбар хьэз оmore эз нуьвуьсде пьесагьо ве ихдилотгьой эн Юно.

Э и книг дешенде омори вихде оmore произвeденигьой эн Юно Семенов «Зенбебе», Хогьин», «Тигъу», «Зигил», «Пешмуни нехунден», «Абаси», «Ошнегьой раби хьэсдил» ве угьониге.

Семенов пушоте бири фэхьле—наборщик э типография. Гьеле фэхьле биреки у сер гуьрди эри нуьвуьсде пьесагьой хуьшдере. Оmore—оmore у э гьэрей хэлгь мэгллуьм бирени чуьн талантливый драматург. Юно оmore фегьм, гьувот хуьшдере дори эри театр. У эри театр пьесагьош нуьвуьсди, гьемиге режиссёр эн театриш кор сохди.

Заслугай, гьэдуьр эн у вэхдине коргьой Юно Семенове эри культурей ве теарт татире эри дануьсде, э ёр овурде воисде чуь жире четинигьо буге у вэхди. Хэлгь иму, э гьеме хэлгьгьой улкеревоз эеки хилос биребу эз муьрс ве зулм эн падшогьи, эн гьоширгьо. 90 процент хэлгь иму десхэтсуьз бируьт, э овоми, торики зигьисденбируьт. Омбордеки хэлгь э дургуне гофгьой рабигьо, турогьо, бенд бируьт.

Э зугьун тати е доне гьэмеллуье пьеса, ихдилот нуьвуьсде дофус зере неомореву те у вэхдигьо. Уне гуьре э пушой чум эн Юно небу ужире одоми эз комики у хуте бу эри нуьвуьсде пьеса э зугьун тати эз зиндегуни хэлгь хуьшде, э руьхь тозе земоне. Неденишире э ижире четинигьо Юно Семенов э фегьм, эгьуьл ве талант хуьшдеревоз эз гьеме пушоте сер гуьрди эри нуьвуьсде пьесагьо э зугьун тати эз зиндегуни хэлгь иму. Пьесде ченд салгьо Юно Семенов бири э партийни коргьо, кор сохди э газет, бири редактор.

Гьэили эн драматург гирошди э девр эн падшогьи, эн гьоширгьо, э шегьер Дербент. Э гьэдимие шегьер е ченд хуне гьоширгьо бируьт сэхиб келе богьгьо, омбаре-келе хьэетгьо, ветегьгьой жэгьи, парче тукугьо. Угьо э гьизмиши, эзгьуни ве уктемиревоз дениширембируьт э косибгьо, фэхьлегьо. Оммо виш-

тереки хэлгэ косиб, Гони бируйт, омбаргьой энугьоре не хуне, не хори, не богъ небу. Угьо эз себэхъ те гьэргъи шохьонгум эри Гоширгьо э богъгьо вэтегъэгьой энугьо кемер хуьрд сохдембируйт. Сер знеди рабигьо, нумазгьо гиж сохдембируйт сер, мувэхъ рабигьо, фучиренбируйт куьфгьой энугьоре. У вэхдине овхьо-косибгьоре, фучиренбируйт куьфгьой энугьоре. У вэхдине овхьо-летгьо, эзунбэгъдойге жоборде гьовхой эн косибгьо э гьэршуй эн Гоширгьо, рабигьо, эри бесгъуни эн советски власть, эри гуьнжо норей колхозгьоре, рэгд сохден кулакгьоре, эри нисд сохден куьгьне гэдотгьоре, эри шолуми бирори э Гьэрей милетгьо — гьемей эни гьозиегьоре бурмундени э произведениегьой хуьшде коммунист—драматург ве писатель Юно Семенов.

Омбардеки произведениегьой эн Юно Семенов «Зенбебе», «Тигъу», «Борух», «Абаси» ве угьониге нуьвуьсде омори э гьэршуй эн рабигьо ве дин-догъот. Э и произведениегьо Юно Семенов бурмундени дургунни, шефди, хьиллеи, темэхъкори ве чум шури эн рабигьоре. Эри хотур куьф хуьшде, эри кеф ве темэхъ хуьшде рабигьо ченд жире бедгъэсуьле коргьо сохденуьт, хэлгэз неки э овомиторики дегьинденуьт, э гоф туро — нумаз недениширегоре терс, сегьм доренуьт.

Гереки гуьфдиреки, Юно Семенов нуьвуьсди гьемей эни гьозиегьоре э келе усдоетиревоз, талантевоз. У лап хуб дануьсде бурмунде неки зиндегунни эн хэлгэ хуьшдере, ве гьемчун хуб дануьсде хоснетгьой эн рабигьоре, гьемелгьо ве хьилленгьой энугьоре. Уне гуьре лап расд, лап гуьнжолуь бурмунде оморенуьт. э пушой хэлгэ (эн зритель) ве хундегор пьесагьой эн Юно Семенов.

Ини, гьозие-гьэдер нуьвуьсде омориго э пьесай «Зенбебе» ги-рошдени э дореволюционни вэгъдогьо э е дигъ э догъгьо, дигъ эн татгьо не лезигьо. Е жовоне кук тати (жугьур) Бинемеи ошугъ бирени э е жогьиле духдер лезги Зибго гуьфдиренигьо. Жогьиле кук не духдер дуь екире эз дуьли жунни еки хосденуьт. Бебегьой эн кук не духдер дусдгьой екинуьт. Угьоре разинуьт гьэилгьошу дуь екире хогьут, эеки гьисмет бошут гуьфдире. Оммо кук жугьур духдер эн мисирмуре эри хосден эз дуьли эн раби дигъ, не эн моллай эн дигъ, эн ковхо, эн зуное ошней эн раби — мэглмелечи не эн зенбебей эн кук ве угьониге нисе бире. Эри раби не эри молла кук жугьур не духдер мисирму э еки расд, гьисмет бирени гьич сарф, дес нисе доре. Жугьур не мисирму э еки лап дусд, бирор бисдорутге сегьм эн дин-догъот вегуьрде миьв эз сер эн хэлгэ, у вэхди дин-догъоте, рабигьо, моллагьоре хуьрмет нибу э пушой хэлгэ, угьо нидануьт фуьрмунде пучунде сер энугьоре.

Раби не зирдуьмигьой ю сер гуьрденуьт эри терс доре жовоне Бинемуре, у жуьргьот сохде э духдер лезги бири гуьфдире раби уре хогьин, элчэгъ хьисоб сохде. Э дин туроревоз жуьгьуре, дин хуьшдере пой зерегоре, биё сентгъэсор сохде биёв. Рабигьоре, не мейлгиргьоюре езугъ нисе оморе э жовоне гьуьмуьр эни темизе бэхдевере кук. Раби ю зуьно, мурдал, фитнекор, дургу биреки жиге темизе, хьэлоле муьгьбет эн дуь жовоне келе хэтокори ве биёбури хьисоб сохде. Э хотур эн кор ки, духдер эн е дигьин жэгъмети гьисдигеш эн жуьгьур нисди, эн де милетиген гуьфдире.

Оммо Бинемеи дануьсдени э сер ю чуь жире коргьо миёвге. Муьгьбет эн ингъэде гужлуь, темиз гьисди, у хьозури эри муьр-

деш, оммо эз муьгьбет хуьшде гьэзизе севгили хуьшде эри дес невегуьрде.

Бинемуре гуьрденуьт, сер юре э туморе деноре пучунденуьт оворденуьт э гьирогъ эн дигъ, бесденуьт сэхд э дор эри сентгъэсор сохде куьшде. Е кем вэгъдо гиросше бэгъдо э хуневоз билесумор бире мегьите эз дор векеденуьт, туморе эз сер ю ведешенде оморенге дигъбонигьо диренуьт э жигей эн Бинемеи есеуле: дусдгьой эн Бинемеи татгьо ве лезигьо эз пэхьники эн раби ве эн мейлгиргьою э жигей эн Бинемеи пиёнискее есеуле оворде бесденуьт.

Э пьеса бурмунде оморени бишэгъри, зулум эн Гоширгьо, ээхьмет, муьрс кеширен эн косибгьо, дуьшмени энугьо э гьэршуй эн рабигьо, моллагьо, дусди бирори э Гьэрей жофокеше миллетгьой эн жуьгьурго ве лезигьо.

Пьеса нуьвуьсде омори э данандеи ве хубе усдоетиревоз, зугьун эн пьеса лашунлуьни, асанти эри хунде.

Тиге сатира э гьэршуй эн дин-догъот жуьгьури ве эн рабигьо гьисди повесть эн Юно Семенов «Ошней раби Хьэсдил». Гьозие-гьэдер э и повесть нуьвуьсде омориго гиросшени э эхир бисдимуьн салгьо. Главный герой эн повесть — Борух е надуьшменде шаздегъ сала гьэили. Бебей энугьо э вэхд граждански довлго член эн буржуазни национальный комитет бири, мейлгир эн денкинигьо бире э гьэршуй большевикгьо женг берди. Уне гуьре уре советский власть э Сибирь фуьрсори. Гьэиле тербие доренуьт дедешу не раби Хьэсдил. Борухэ гьечи хуте сохдет угьо, у не э школа рафде, не э тойгьой хуьшдеревоз дусди-шинохи гердунде. Гьэил худотерс келе бире. Метлеб энугьо — э кумеки эн раби Хьэсдилевоз раби бире, десдур вегуьрде, худоре гуьллуьгъ сохде. Э пушой чум энугьо раби Хьэсдил лап хьэлоле, темизе худодусде дуге одомини. У омбар хосде рабире, гуьрдени хуьрмет энуре. Оммо овоме, эз гьуьлом бейхэбере жовон нисе дануьсде, ки раби Хьэсдил дургуне, хьиллее, зуьное, беднефесе одомини гуьфдире, ки делей энугьо ошней рабини гуьфдире. Гьемин гье и «хьэлоле» раби пулгьой нумазе эри хуьшде вегуьрде э е пиёнискее зуное зен — долол, дуьнимуьн ошней хуьшде доре, гьиншдени пулгьой нумазе э косиб-кусуб э мэглмелен доре, гьэзенже э гьэрешу бэхш сохде. Долол дуьнимуьн ошней раби огьу доре куьшдени делей эн Борухигьоре, э тэхьно эри кеф гировунде э рабиревоз.

Э вогьней сифир-туро восдоревоз раби Хьэсдил вегуьрденуьт пулгьой эн нумазеш, восдорени пулгьой эн ошней хуьшде Миротиреш рафдени э Масков эри алишверинш сохде. Инжо э чумшура раби расд оморени е раче жогьиле зен — аферистка. И жогьиле зен не хьэрмэхъ ю берденуьт рабире э гостиница. Зере диренге раби эслогъ ведарафдени эз обур — хьэей хуьшде, у сер гуьрдени шороб хурде бэгъдо э калбаси хугиревоз эри закуске сохде. Лап пиён эшгълемиш биригьо раби Хьэсдил эз рушгьо не рабиети хуьшде юре гьэиб неоморе, сер гуьрдени эри мэглини хунде э гьуьзет тозе ошней хуьшде эз шир-гьеширим.

Сер раби эз гурунди лой-лой хурденбуьго, е кем тик бисдо и теклифигей зен э гуш ю дарафденге, э дес зен дебугьо пейлейгереш восдоре сер гуьрд эри хунде:

Широй ун широгъо,
 Унчуйк эри щелуьмуь
 Моч ди мере
 Эз мочгой лэглэйтуь
 Ки хуби дусди туь
 Эз шороб.

Э е десевоз воисденбу пейлере куьнд беруй э ловгой зен.
 Оммо зен э мигьровуниревоз хэндуьсде, вогордунд вено э лэ-
 глэй ю.

Тозе ошне рабаре лул пиён сохде, хисунде э хьэрмэхь хуьшде-
 ревоз куьфгьоюре-пулгьоюре вечере вирихде пэхьни биренуьт.

Раби Хьэсдил сер герде-хуьрд вогошдени э ватан хуьшде.
 У гьэсд сохдени эри куьшде ошней хуьшдере — Миротире. У эве-
 лимуьн визор омори эз ошнеети энэ. Мироти куьгьнеи, лэггэри, би-
 рачи, зери дуьл рабаре. Ве дуьимуьнжи раби Хьэсдиле воисдени
 э и тегьеревоз эз гьэрдигьой эн уре вогордунде хилос бу.

Угьо вепичиренуьт э еки эггьироггь дохьор, песеде эз дохьор гу-
 лу-гулу офдоре э чой батмиш биренуьт.

Жовоне недане Борух, комики гьечи дануьсденбу раби Хьэсдил
 лап дузе, хьэлоле нешумон, диренге муьрдеи дедей ишуре чуьтам
 сохде ниетгьою пуч, дургу ведиромоге, эз сер гьэриш баре, жингир
 баре муьрдени.

И повесть лап э дуьл, э муьвэхь одоми сэхд кори сохде. И по-
 весть бурмундени ки, автор лап хуб дануьсде ю нуьвуьсденигьо
 коргьо-гьозиегьоре, жингьо, хоснетгьо, дивэггьо ве хьиллеигьой
 эн рабигьоре. Уне гуьре и повесте лап хубе антирелигиозни мэ-
 глэнон.

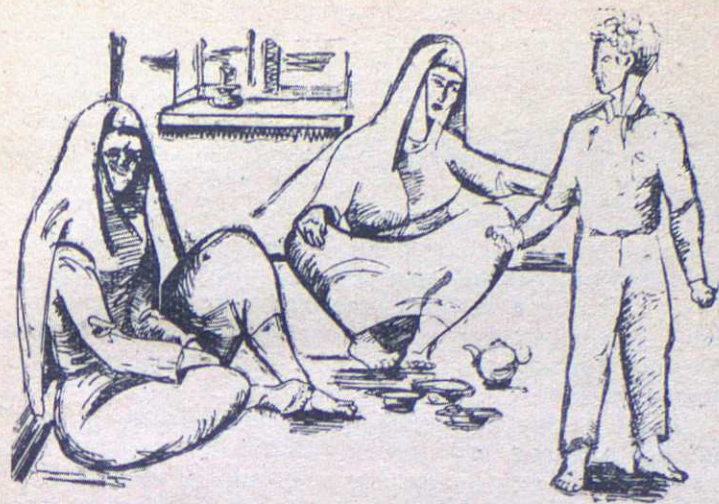
Гьемин гье ижире мэглэнон ихдилот Юно Семенове «Абаси» ве
 е пердеи пьесай энуре «Тиггьо».

Хубе меглэнон пьесей «Дуь бироре» эз зиндегуни колхозигьо.
 Хубе мэглэнон гьемчун рассказ эн Семенове «Гуьзет эн жофо», пье-
 сагьой энуре «Зигил», «Пешмуни нехундеи» ве угьонигере.
 Э и книга деригьо вихде оморе произведенийгьой эн Юно Семенов
 неки хубе еровурди эри нум, гуьзет энэ, гьемчун шоре событиен
 эри литературей эн тати, эри гьеме хундегоргьо.

М. Ханукаев.



ИХДИЛОТГЬО



АБАСИ

Э еки эз герме рузгьой август 1911 сал, Нисон дь-зелтмиш сохде варасденге талвоне, дегешдебу э сер кемер э чордогъ беши, денишире зверо.

Эз гӀэрей гъугъ мэхперлуье догъ ве зир ковре асму ведироморенбугьо сипре кубуте булутгьо, муьхшул сохденбу гьеме фикиргьоюре. Эвел мугунге у булутгьо ухшеш зеренбу э е келе, пире мерд, дуразе рушгьо, песте оmore — оmore хумне зере чарусдуьт э ченд жире дегьо, дуь серегьо, суьрг веригьо, чуьтамигьоки ченд гилегьо шиновусдебугьо э овосуне хундеки эз пире Шомоил гъуншишу.

Шорие сес суруй парусдекгьо вачарундуьт хӀӀегьоюре.

— Чуь мибисдо мереш пардушгьо мибисдоге? — мӀхьшово сохд дуваздегъ сале Нисон, денишире э бирӀхьнее пойгьой хуьшде, веноревугьо э гӀӀерелугъ хӀӀечей талвон. Эгер уре пардушгьо мибисдоге, гьич серкуши дедеш нивегуьрд, комики эз дуь-се орине е гиле доренге пойвокугьоюре э пинечи мугуфди: «Бибешму, нун шуьгъэм имуре расуьну е небуге тӀхьно эри пелуьпинегьой туь гъэре-гъэтре зенуь?»

Омбор гурунд оморенбу эри Нисон и песини гофгьой дедей: «Тирёхгьой огуьниш э пой туь довом нидуь, гьеждо-гьой!»...

— Нисон, ой Нисон! — Шиновусд у сес дедешуре. И сес мигуиге эз гьэргьингьой лугьонде чол эденбу ведиреморе ве ю Нисониш э хифлет офдоре эдей шиновусде. Жугьоб не доре, асда сер гуьрд эри фураморе Нисон.

Эз чордогь фурамореки, э гуш Нисон дарафд энжэгь песини гофгьой шинохэ сес дедейхолушу:

— ...Хов шев шоботи — гьэлифоини, гьич тенги мекеш, худо рэхьм берде гьэдогьо-бологьоре дур мисоху эз хуней шувверле, бирор туь. Туь ме гуфдирере сох, духдерме!

Дедей эз зир перзиней догьле вегуьрде е сипре абаси, доре э Нисон, гуфди:

— Ги и абаси-монете, сэхд ги, вир не сохи! .. Нисон, зури-зури восдоре фикир сохд ки, гьейсэгГэт ю, видов видов мурав эз пинечи миёру гуфдире пойвокугьой хуьшдере. Оммо э гуш ю дарафденге и тозе фермун дедею, э гьэжойби венгесд юре:

— И абаси-монете миди э раби Сосун, мигуи дедейму дори...

Дедейхолу, бурра гоф дедее, гуфди:

— Гьечи гу гьэдой туь э ме: дуь гуьрвенке нефт эри нумази гу, дуь шогьи монет эри раби, е шогьиге эри шомош. Варасири? Гьери гу, хэлефме, чуьтам мигуиге!

Нисоне эрэгь шиши те эзвер сохде и мэхьтелие тапшуьруьгьэ. Эхирде хилос бире эз дес дедей ве иллогьки эз пенжей пире дедейхолу, илложсуьз, вогогьруш сохде-сохде, сер гьуз вадарафд эз хьэёт, сэхд гуьрде э кеф дес расди абасире.

Э сес гьэребей гомиши, э журай вози эн гьэилгьо, э хьэрой-хьэрой емиш фурухгьо, нолее гирьей биезенгьо венгесдетгьо жевгь э и тенге, тузлуье куче, батмиш бисдо гьемчин мугуиге Нисониш.

Э зир ченд салине, лиге-лигее дор тути, поисдебу е гьуьндуьре лэгьэре мерд. Э сер ю вебу эрэхчи, гьуче-базугьою тейте бине вокошире, эденбу э тигьэт ве хьитиётиревоз чире эйлонмей кекуьл сер гьэиле, чумгьою тари бире нуьшдигьо э сер сокуь сенгьи.

Гьэиб кешире-кешире, куьнд омо е зен, гуьрде гьул пенж сала куклере, гуфди эз дуразе мерд:

— Бегем гьечиш кор гьэмел миёв, леле! Бебей эн игьо оmore диге микуюшуь мидегьуьлуь имуре э хуне, виниш, еки лап дурази, екиге кутэхь.

— Бошгу, хэгьерме! Гьоси мебош, сабуьр сох. Уре шегуьрдлейме чире. Э десме деригьоре варасденге ме дузетмиш мисохум пигьогьой эн уре, — жугьоб до доллок.

Э у лойге нуьшдебугьо кемер бонгьузе пинечи, эденбу вэхсунде черме, куфде э сер кутуки. Нисоне диренге, ловхэнде сохде, пуьрси:

— Эри пойвокугьой туь оmoreй? Эжеб хуб!

Нисон екем вэгьдо гьогь дениши э пинечи, песде э пенжей расди дес хуьшдеш, гуно до эз гьэиб, асда ох кешире эз кон дуьл, жугьоб до:

— НэгГ! Бебейму гьелем эз кор не вогошди.

Песде зури-зури, сифет чарунд э у лойге, рафд руе нумаз.

Дер нумаз гьелем сэхд бу. Э суьро поисдебуьруьт е десде телмидгьо.

Чилчиле кук, хуруз куьгьире хуно гьип-гьирмизи бугьо эденбу тек-тек э хуьршевоз гуфдире:

— «Ме душун буьзлере э шир деденевоз» — и тегьер нуьвуьсде оmore э хосе турой Муьши. Эз инжо лап очугь варасунде омореники, шири-гушди эри исроилнуме хьэруьми гуфдире;

И гофгьоре варасденге, чилчиле кук чарусд э у лойге, диренге руьхшенди хэндей хьэрмэхьгьой хуьшдере.

Телмидгьо хэндуьсде варасденге, е делхэке кук, гьиргьире муйгьо, э руьхшенди тегьеревоз хэбер вегуьрд эз чилчиле кук:

— Гьери гу винуьм, жон хол — холи, хое ширини е не буге гушди?

Гьэилгьо гье е бо гьемееки шэгьгьэ зере хэндуьсдуьт. Чилчиле кук диеш хуьршлемиш бисдо ве э гьосииревоз гуфди:

— Ишмуре ме дануьсде фелегьэчу гьелем усдо не сохди. Афигьурусгьой!* Бигьил, гьейсэгГэт раби миёв, герек гьисдигьоре хуно гоф мисохим... — гуфдире варасденге гоф хуьшдере, чилчиле кук се гиле туф шенд

* Афигьурус — Епикуриест, тарафдор Епикур (гьэдиме философ э худо ве дин бовор не сох), э дин бовор несохэ гуфдире нуьт.

э хори, песе вадарафд э куче. Телмидгьойгеш хэн-
дуьсде-хэндуьсде вадарафдуьт э песой ю.

Эзи песини гофгьо Нисон вараси ки, э и зуригьо ра-
би оморенини гуфдире. У рафд нуьшд э сер тепей хок-
гьо, тигьи биреbugьо э е куьнж хьэёт, денишире э чуху-
ри деbugьо фэхьле.

И сенмуьн рузи Ошир векенденигьо чолекире эри
мигьви. Дуь гез хори игьрор ю бу э рабиревоз, оммо
гобой ним гезигеш межбур сохде гьишди векенде Оши-
ре муьздсуьз, гуфдиреки «гьэйтгьу нисди э у гуьлом
мисвои эри туь».

Ошир, дэхсире ве бирисмол бире эз эрэгъ ве хок,
нуьшд эхирде эри нашдови сохде. Хурде варасденге
э ишдогьовоз лугьэй кара гуьрде нун жуьгьи ве сер пи-
ёзе — «ё офирегор» — гуфдире вэхуьшд.

Келе сес тиге бил расиренbugьо э сер зерде неме
хок фучире оморенигьо эз бинеборуй гьунши, мугуиге
гьечи эденбу душгьо, базугьой юре венжире. Гьэре-
гьэре дуьлесесо бире, Ошир дениширенбу зверо эри
дире вединиге раби, комики жоллоде хуно поисденбу
э келлею, ним гезе не векенде, шенде не вадарав гуф-
дире.

Бирден шиновусде омо нокумие сес гром гrome ху-
но, жуьмуьсд хори зимилерзе хуно. Энжэгъ тасире сес
«Во-й!..» дарафд э гуш Нисон. Туз думоне хуно допу-
чунд эйлонмей юре, комики перт бире нуьшдеbugьо
э сер тепей эн хокгьо.

Нисон поисд э пой. Дие ве ди небу чухури, эрэгъ-
луье фэхьле ве боруй гьунши, поисдеbugьо э звер сер
чухури. Нисон э сер офдоренге, э лерз офдо, жендек
ю сер гуьрд эри гирисде. Воисд юре хьэрой соху, оммо
мугуиге киниге э дуь пенжеиревоз гуьрди эз биней
bugьоз ю, дие минкин ние доре юре.

Кура бирдорут мохлугъ, эз екем вэгидойге, эз гьэ-
рей дуь боруй инсонгьо зур-зури пой норе-норе ве ди
бисдо е келе дефдер э гьултугъ дерие погонлуье мерд.
Бурмиш сохде-сохде бигьгьой хуьшдере, гьуьндуьре
пристав хэбер вегуьрд э уьткемиревоз:

— Гене хуней кини вачарусдигьо?.. Ченд одоми до-
мундиге гуит, бурайт...

Нисон- гьирке вепичире э ю, энгуьшд че пи десе ду
раз сохде э сер пур бире чухури, гуфди:

— Ин-жо... О-до-ми...

Пире демуьрчи э сер офдоре, сес суьз огол зе дуь-се
фэхьлере.

Веди бисдо хунерижее, парае, шуьле гьул. Ох ве ди-
ромо эз кон дуьл пире демуьрчи. Эз гьизгьине гьэтош
курук эрэгъ не шиширебу демуьрчире, гьейсэгьэт пу-
шой чумгьой ю тор бисдо. Э эрэгъэвоз вэхси жендек ю.

Эри раби, десгьоре деноревугьо э ёнгьой кишди, по-
исдеbugьо э расди лой пристав, гьечи омо ки, и гьирми-
зине гьул одоми эдей жуьмуьсде гуфдире:

— Унгьэде гурунде сенгьгьоре инжимиш мебошит
эри ведешенде, кешит эз гьул ведешенит бурайт,—гуф-
ди, э расди десевоз рушгьоре гьовомор сохде-сохде
раби.

Пире демуьрчи варасире мэхьшовой рабире ве э но-
фоиревоз денишире эз зир чумгьо э ишу, асда гуфди эз
хьэрмэхьгьой хуьшде:

— Э хьитиётиревоз ведешенит сенгьгьоре, бирор-
гьо!.. Чуьтамиш бисдоге угьо аста-аста ведешендуьт
менте эз зир сенгьгьо, норут э сер нерме тепей хокгьо.

Хэйли вэгидо гьич екиш гоф несохд.

Песе офдо сес гирье ве шивен. Нисон шинохд вой-
зари сохденигьо зене ве бел юре гуьрдигьо пой бирэхь-
нее чуькле гьэйллере. Зен ве гьэйл буьруьт эз и ним сэгь-
гьэт пушо Нисон диремbugьо ишуре э ки доллар.

Муьгьоре лов сохде, сифетгьоре гьэрмэгъ векенде-
векенде, зен венгесд хуьшдере э сер мегьит. Пристав
ведешенд е верэгъ когьоз эз дефдер, келе-келе гуфди:

— Гьери куьнд биё Писэхьов, протокол нуьвуьсде
гереки, хунере бине борусуьз вокурдей, уне гуьре шэ-
гьэ хурди вачарусди...

Писэхьов десе совусде э сер шуьгьэм ве э десигере
воз гьолинде десдечуре вежегьунде-вежегьунде мугу:

— Бошгу, Бег-Дадаш, нуьвуьсде гереки. Песеде хэрж
вачарусдеи боруй мере ки муьдуь?..

Раби куьнд оmore, гуфди:

— Инжо хуб нисди, Огьо Бег-Дадаш, эри протокол
нуьвуьсде, кешит э нумаз дарайм, унжо минуьвуьси
э герек гьисдигьо соегъ.

Раби, пристав ве Писэхьов дарафденге э нумаз, пи-
ре демуьрчи сере жумунде-жумунде, гуфди:

— Эри, ми-нуь-вуь-суьт... Вой эри чуьн имуни ко-
сибгьон и коргьоре э сер не офдоренге...

Еки эз фэхьлего э пире демуьрчиревоз хэйли гуши-гуши сохде варасденге, вегуьрде ейлугъэ гуфди эз кура бирегорго:

— И фэгъире зене гъичиш нисди, те и езугъ эри хуьшде кор офде, зигъисде гереки игъоре...

Шиновусде омо сес зинг пулгъой муьси.

Нисон вини могъбуле сифетгъой одомигъоре, дениширенуьтгъо сер дуллу э дегешдигъо мегъит, войзари сохденигъо зен ве гирисденигъо гъэилле, покурд гъэрсигъо чумгъой хуьшдере, зури-зури фурамо эз сер тепей хокго, э гужевоз бурра гъэрелугъ боруре хуно вадабуррабугъо могълугъэ. Песде вокурд пенжей расди дес хуьшдере, дешенд сипре абасире.

Дуьл Нисон рэхъэт бисдо. Эзи бэгъдо гуйге дие веде не бисдо мегъит, гушгъою не шиновусдут гирьей зене ве гирисдей чуккле бала етимлере.

Пире демуьрчи вегуьрд пура ейлугъэ, гуфди эз зен:

— Вэхь хэгъер! Эз гирисдегъо гирошдейм... Иму миберим гъовре мисохим и фэгъире... Ги и пуллегъоре, доретгъоре фэхьлего эри хэржишму... Вэхиз, веги келе сох балай туьре... Эз гирисде норусде чи не ведиремори не ведиремореш ни ведиров... Зене минкин жугъоб доре не бу. У эденбу зере сер хуьшдере э сенгъо гирисде. Гофгъой пире демуьрчи э гуш ю нисе дарафденбуьруьт. Ейлугъэ диренге э пушой вамасире чумгъой хуьшде, у эзде гъуьл зе э хуни бугъо десгъой хуьшдеревоз сипре пура ейлугъэ.

Гобой сэхд тиж денишире, бирден куьнд оmore восдо ейлугъэ ве гуфди:

— Ишму вегирит мегъите, ме мидуьм ире э у.

Мегъите венорут э сер жундуре сигезие чухою, вегуьрдуьт эри ведеберде. Ведиреморут э нумаз дебегорго. Гобой рабире э гъирогъ кешире, гуфди э у чубуге. Раби восдоре гурунде ейлугъэ, куьнд бире асда, кес не шиновусдеки, гуфди эз зен:

— Хуб, эгъуьлмендире сохдей не восдорей ейлугъ седогъоре, хэгъерме. Эз и пулгъо, иму э гъупой нумаз дешенимгъо, мигъилим те сал юре доре гъэдиш зере эри езугъэ шуьвер туь. Жун фэгъир э гъуьлом-гъобо динж, форигъэт мибу. Худой сэхьиб гъуьлом гъобул сохо седогъой туьре ве эн чуккле балай туьре, хэгъерме!

Эхири гофгъоре раби гуфди гъечи данки езугъбери эдей сохде.

Зен делуьре хуно дениши э раби ве э песо поисдебугъо гобой, гъич е гофиш э сер не офдоре, рафд шивен сохде-сохде э песой митой шуьвер хуьшде.

Миторе гировунде ведеберденге эз куьнж мэхъэлей Нисонигъо, дие у руз шиновусде не омо шивен бие-зен ве гирисдей пенж сала чуккле етимле. Гъегене шиновусде омо э гъэриш жевгъэ тенге, тузлуье куче сес гъэребегъой гомиши, хъэрой-хъэрой емиш фурухгъо, журай вози гъэилгъо ве ноле гирьей биезенгъо.

ОШНЕГЬОЙ ЭН РАБИ ХЬЭСДИЛ

I

Герме руз гьеминон бу. Э зир пире суьгуьтдор, э сер холинчей Мегьрэгъэ, кемере э дор водоре нуьшдебу раби Хьэсдил. Э пуьшой раби Хьэсдил, туьроре э сер сугьре зани воноре, нуьшдебу е паздегь сале кук. У кемере нигьрере хуно шувунде-шувунде, э хьэвесевоз, келе-келе эденбу хунде нуборе.

Раби Хьэсдил бу е гьуьндуйре бала, фирегье жендек, огьиле мерд. Рушгьую шевере хуно сип-сиегь, рач тимор сохде оморебу. Гье ебо чуй бисдоге раби гьэд сохд туьроре. Пушой чумгьую сиегье тов зере, гьирмизине гьутинегьую зердов зеруьт, велгьой мишноре хуно.

Имбурузине посугь эз «догьорут» э лугьонде мэхшевогьо, хьэлгьо венгеседе юре, ох ведировунд эз гьэргьи дуьл ю. Жингире хуно сэхд, тиж дениши э зарзагьи гуьл, дофус зере оморебугьо э мижелет мишно.

Сое эз зир суьгуьтдор кей ведиремогеш мэгьлуьм не бисдо. Ригазгьой офдо инсофсуьз сер гуьрдуьт эри сунде Борухэ. Терс ве бим раби минкин недо Борухэ эри ен доре сифет хуьшдереш. У терсиренбу ки э жуьмуьсден хуьшдеревоз мипаруну гуьфдире и шеклуье фикиргьой рабире.

Гьечи нуьшдуьт игьо хэьли вэгьдо не жуьмуьсде, е мингь не ведиревунде эз лэгьэ.

— «Е илуьгьи Оврогьом, Исхьогь ве Егьэгуьув!» — гуьфдире э пой вэхуьшд раби. Песде гьэдилхонгьой хуьшдере дезере асда, гоф не сохде сер гуьрд эри рафде. Гье ебо поисд, перт бирере хуно. Пуьрсуьшлуь дениши э куьнж хьэет ведоре оморебугьо тобут ве гьэтей митошури. Сере гуьрде э дуь десевоз, вегуьрд дуь-се пой зури-зури... Эз жуьрай назу, нэгьэсдеки дуьм ко-

миреки хьэл сохдгьо раби, эз фикиргьой хуьшде уьнмиш бисдо. Поисд.

— Веги туьрой туьре, бура э хуне, — гуьфди раби, — ховолуьре хуно эз Борух.

Борух вэхуьшд, туьроре э гьултугь деноре, моч сохд мазузере, сере гьуз гуьрде вадарафд эз хьэет нумаз.

Дуьл Борух омбар гурунд бисдо. Юре э хуне рафде не воисд. Эри чуй бурав? Чуй соху рафде нуьшде э ки дедей, комики эз кучегьоре гешде вомунде оморенге эз дерде-вижори ве пелуь-пинегьо сохде гьэир гьич е кориш ние дануьсде. У сер гуьрд эри рафде шефде гьэрелугьгьоре сер зофруво.

Куче унгьэдер тенг буки, у мигуиге эз куче нэгь, эз диворгьой гуьли гьэир гьичиш веде небу. Бэгьэзи вэхдгьо биренбу чуйкле пенжерелегьо, э комигьоки э жигей шише э омбардеки чуймегьошу э хэмивевоз вогосунде оморебу комгьозгьой шекери.

— Чуй бисдо ире худо! Дур гердо оморе кефсуьз небугьо!.. Умэхьэли чуй мисохум ме! Чуй мибу мере, эки ки мурам!.. Эз чуйжо миофум ме эзини раби!.. У хьисобини, хэзинегьой гьуьломеш дорумге, ме эз гьэрд эн у хилос бире нидануьм. У вокурди чумгьой мере, ме имугьой диренуьм рэхь мере гьовомер, дуз, гьилинж Шимшуьн Гьегьибуйре хуно. И тегьер ченд гиле рабиш гуьфдири э ме...

Чумгьой Борух пур бисдорут э гьэрсевоз, песде лугьонд ох кешире эз кон дуьл, вэхсире мижегьоре вокошире звере, сере руге асму тик гуьрде гуьфди:

— Худо! туьре э ме езугь оморе эз гьэдогьо-гьэргьэшегьо дур сох рабире.

Борухэ гьемише хош оморенбу эз э тэхьнои гоф сохде эри хуьшде ве вогу сохде дердгьой хуьшдере. Гьечи хьэл сохде-сохде мигешд у, тейте пой ю э сенгь вохурде не офдону. Оммо имуруз, диеш зиьдте хьэлгьо думоне хуно допучундут муьвэхь Борухэ. Гьечи э и тегьер хьэлгьоревоз, сер ю гьуз, эденбу рафде Борух кура хуно.

Миев у руз, раби огол мизенуь мере э ки хуьшде, эдембу думит сохде эй хуьшде Борух, десе воноре э душе, мугую: — «Гушдор, Борух! Изму туь, худоре щуйкуьр, гьэил нисди. Э поиз туь э шаздегьи эдей да-

рафде. Мере э туь келе имидгьон, войгей мере туь э жиге миё биёри...»

— «Гьелбетки раби, войгей туьре э жиге миёрум, э туь боворинуьм ве дузиш медиром» Гьечи жугьоб мидуьм ме рабире, — гуфди э келегедиревоз эри хуьшде, келе-келе Борух.

— «Гьечуниге, гушвени, шинов! — мугую раби. Имугьой хьэшд сал эдей бире, ме нубой туьре хунденуьмгьо. Туьре дорем гьеме хьохмоймере, гIэнг эз минжи гьуьзуьлгуьл гIэсел доренигьоре хуно. Гьелбет гьемей эн игьо кеми. Изму туь миё бурей э Эшкенез, э Битгьемидрош раби Обо. Унжо туь миофи хьохомимгьо, э пуьшой комигьоки ме ковшчаруш нисдуьм...»

У ёгьин гьечи мугую. Раби лап рач, ширин гоф сохде э нигун гоморе.

— «Бура, Борух, хун туьро, вогорд эз унжо келе хьохом. Дорошгьой туь кура мисоху могьлугьэ эз гьеме тарафгьо ве куьнжгьой Кавказ. Туь дануьсдени ве эдей дире, чуьтам большевикгьо хьэрэкет сохденуьтге, легьевдил, эри хочперез сохде имуре, нум гьэьим Исроилуре, дур гердо, эри гуьм сохде. Оммо туь мибоши гьэлхэнд пулати, сенгере хуно, вадабурра данигьо пушой беде гIэмелгьой эн угьоре. Бура, Борух! Эз звергьэшим итборэх кумек гердо э туь...»

Эз шори э жендек Борух лерз офдо. И лерз тефигIэтлуь не бу эз у шорие лерз, комики венорегубгьо Борухэ эз и се сал пушо, тефилин венореки суьфде варафдебугьо э сер гьихэл эри туьроре борухо сохде.

— Песде раби борухо мисоху мере, моч мисоху эз пушониме, мигую: — Ги Борух ире, эри туь еровурдини эз ме, — муьдуь э ме у бугьолуье, энтигьэе туьроре, комиреки раби ЕгIэнгил бэхш дорегу рабире э Ерушоленим рафденге.

Борух сэхд шиши гьултугь расди гьул хуьшдере, гьечи но эри хуьшде ки, эз расдекиш э зир гьултугь ю фикир сохденигьо туьрой раби ЕгIэнгилини гуфдире. Зури-зури пой вечи эри рафде э хуне, соки эри дире хьозури хуьшдере, эри рафде э Эшкенез, э Ковно, э Битгьемидрош раби Обо.

— Зувол! Зувол! Бе хубе зуво! — Гье е бирден хьэрой дешенд ки буге, лап э биней гуш ю.

— Гьей! Бе зуво! гереки? — хэбер вегуьрд эз Борух, десгьо, сифетгьою сип-сигьэ е жогьлени.

— Герек нисди — э гьэгьревоз жугьоб до Борух.

— Хуб, хуб гьэгьри эри чуь бире туь?.. Чегь-гь, шефде рэхь, — гьей сохде хэре, хьэрой дешенд гене куьмуьр фурух: — Зувол! Бе хубе зуво!

Борух э огьир домогьлуьиревоз хэйли вэхд рэхь сохд куьмуьр фурухэ, сере жумунде-жумунде фикир сохд эри хуьшде, асда гуфди:

Эри, ёгьин мурам э Ковно. Варасденге битгьемидроше, хьозур мисохум ченд жире дорошгьо, раби пушой мигIидгьо хьозур сохденигьоре хуно... Руз мигIид, жэгIмет шиновусде оморей мере, кура мибошут э эйлонмейме. Зенгьош кура мибошут э сирой нумаз... Ме минуьшуьм э пушой гьихэл, сер мигуьруьм дороше...

II

— Эй дивоне! Э киревоз гоф сохде туь, жингире Берхудон! — некумие сес, гьегене сес куьмуьр фурух дарафд э гуш ю.

Борух сегьмуьсд. Хэёлгьою эз ёр ю вадарафд, лов тум бисдорут хуше фикиргьою — гуьлгьой бодон дор эз кулок хэзири тутуне биренигьоре хуно.

— Э коминжоюм ме?! Чуьтам оморум офдо ме э инжо?! Инжо ки, мейдуни! — и фикиргьо екем муьхшул сохдут уре.

Э мейду кура бирегу могьлугь. Э миглей мейду, э сер гуьндуьри поисдебу е делине, эденбу гоф сохде келе-келе.

Нисон огьунчи кечуьк э дес дери, чуьлкие жундуре пушо-синей сигезии э тен вери, поисдебу э пошней дер корхоне. У Борухэ диренге э руьхшендиревоз гуфди:

— Гуш вени, чуь гуфдиреге и зен эз товун рабигьо.

— Огь, бе эдей тэгIриф доре. Бе эзини одоми, бе куьллуь исфогьониш офд ниёв мугу, — шэгьгьэ зере э хэндеревоз гуфди куьмуьр фурух.

Борух, хуни-хуни денишире эз жогьлени куьнд поисд. Суьфде гьич е гоф шиновусде не дануьсд. Мугунге гушгьою эз лепуьргьой шар келе дерьёгь бенг бири. Эри ю гьечи оморегу ки гуиге гьеме эдей денишире поисде э ю. Энжэгь, э гуш ю шинохое гофгьо: «рабигьо», «мол-

лагь», «кешушгь», «зелуь», «нумаз», «тирбек», «зэхь-меткеш» дарафденге, мигунге, лов бисдо дуьл Борух. Борух вараси ки, гоф сохдгоре зен эдей тэгИриф доре гуфдире косибе могоьлугъэ, ве нифри, нэгИлети сохде рабигьо ве нумазгьоре...

— У дуз нисди! Э худо гIоси бири у, — э гъэгьревоз дендуне-гьжи сохде гуфди Борух, эри э ён ю поисдегоргьо.

— Эри чуй дуз нисди? — хэндегуьн хэбер вегуьрд Нисон.

Гуьлом хэребен. Раби чуй гуфдиребу, зен, и непоке невл инсонети, чуьнки уталмиш небире-небире гьелем э пушой жэгИметиш ведиров, хьэсбошолум, э худо гIоси бу? Гьерчуьш гьисди у поке зен нисди.

— Чуй, чуй? Бе чуй гуфдире туь! — гIоси бире, хэбер вегуьрд куьмуьр фурух.

— Чуьтам дуз нисди? Омбар дузи ве хьисобире эдей гуфдире! — жугьоб до Нисониш. — Песде э фикир туьревоз ве э у буьхьуьлуьгьо э беин туь дешенде омори-гьоревоз, зенгьо одоми нисди, гьи? Гьерки гъэгъэ гуфди, у пок нисди? Чуй варасире туь, туь гьеле гиж мундей, езугъ!..

— Ой фэгьир!.. Туь бе чуй хуте бирей, чуй бе дануьсде, — э руьхшендиревоз гуфди песой гоф хуьшдере куьмуьр фурух: — Туь дануьсденигьо энжэгъ бе гьейни, бе сер хэр бе и пушой, бе дуьм бе э песе — хэндуьсд куьмуьр фурух ве хэндуьсдуьт э юревоз дуьсе одомигеш э гоф ишу гуш венорегоргьош.

— Виниш, виниш! — гуьрде эз логъум хэр, гьей сохде песово, гуфди куьмуьр фурух: — виниш, бе хуб виниш, изму бе сер хэр бе э песои, бе дуьм ю бе э пушово хэ-хэ-хэ, ме бе э ки раби не моллаш не бе рафдекиш бе дануьсденуьм, хэ-хэ-хэ.

Борух туф шенд э пушою, энгуьшдгьоре э гуш деноре, вирихд.

— Ги уре! — хьэрой дешенд э песою куьмуьр фурух.

Борух гирошденге гIэрелугъ эн у кучейгере, дениши песово. Диренге э песою водовусдегор нисди, екем дуьл ю сокит бисдо. Асда, гурунд нуьшд Борух э сер соку. Гене офдо э хэёл.

— Ой худо! — гуьм-гуьм сохде Борух гуфди: — «Кукгьо келе сохдем ве буьлуьнд сохдем ве ишу гIоси

бирет э ме». — Борух э ёр овурд посугъэ, комиреки раби э сер гьихэл варафде хунденбу, диренге э нумаз хэлгъ кем омор.

Эз песо шиновусде омо сес видов-видов, пое-пой. Киниге эденбу видовусде шуш-нефес гуьрде, дезере-дезере чарпастьгой гьобой хуьшдере. Борух денишире, шинохд куьгьне хьэрмэхь нубохиудей хуьшдере.

— Эй Милих! Э чуйжо видовусде гьечи?

— Зубош, видов Борух! Пионергьо эдет омор! — зури-зури гуфдире Милих, кешире-кешире пойвокугьой хуьшдере эз хори, видовусде гирошд.

Хэйли вэгIдо Борух дениши э туз, лов биренбугьо эз жиге пойгьой Милих, песде гьолинде туьроре сэхд шиши э гьултугъ вэхуьшд. Эз гIэрелугъ гирошденге вини е десде гIэилгьоре э жерге поисде. Милихиш э миглей е кук азербайджани ве урус дери, нугьоречигьо нугьоре зере офдорут э рэхь.

— Ини: ЕгIэгьуьв, Мухоил, Томориш. Духдерегьош э игьоревози. Мэхьтелие кори! — Омборгьоре не шинохд Борух, чуьнки угьо буьруьт кукгьо ве духдерегьой азербайджангьо ве уругьо.

Борух е кем поисд. Дуьл ю не вегуьрд сес нугьорере ве иллогьки э эшгьвоз рэхь рафдеи гIэилгьой жугьургьоре э азербайджанигьо ве уругьоревоз. Борух во-гошд э лой хуне.

Дироморенге эз гIэрей дуь сара боруй гуьли э хьэет, дарафд э гуш ю сес шомош:

— Ой гIэтош медокунит гьо!.. гьо!.. гьо!..

Зури-зури туьроре норе, Борух хьозур бисдо эри э нумаз рафде. Гьеле эз хуне бегьем не ведиреморе, у шиновусд сес музик, видов-видов, ве шорие мэгИнигьой гIэилгьой гьунши-мэхьэлере. Сес шомош батмиш бисдо э гьэриш эн и хуьроме сесгьой гIэилгьо.

III

Диггьо эз тонугьо зу вегуьрде оморебуьруьт. Е десде гIэруьс-духдер варагьисде нуьшдехуьруьт э сер сокугьо э жэгъэр хурде, тум чиртмиш сохде ве овосуне хунде. Екемгьо эденбуьруьт жусде сер пире зенгьоре. БэгIзигьойге вомунде, хуьрд-хэсде биребуьруьт эз «гьинд-гьиндчу» ве «диггьеле» возигьо.

Эйлонмей кукгьоре ведебурабу туз эн «гьволенг»
ве «килэхь-килэхь»-вози, ве гушгьошуре бенг сохдебу-
руйт сесгьой божэхь мурче-мурч, фит, зинг эн вози
«хон-хон» ве «орёл-оришке».

Гьеле пире мердгьо гьемешу кура не биребуьруйт
э пушшой нумаз. Омборгьошу дегешдебуьруйт э сер
шуйгьэм, гурунд гуьрдебу гуфдире ишуре ди хьозур
сохде оморебуьруйтгьо хурекгьо.

Гьэре-Гьэре шиновусде оморенбу сес:

— Эй, Рамозон, гел гьодоволим, бир лемпени кеч-
дир!

Е не буге шиновусде миомо:

— Эй, Ивон, пойдуш, пажалусге, нимнушке Гьэтош
положит!..

Кем шиновусде ние оморенбу гьемчин женггьой
хьомбожугьо, Гьэруьс-хисур ве хьовугьо.

Буй серхушгьо, нуьгьрее ранг бирэхьнее хэнжелгьо
ве торе ранг гьилиндергьо гьэриш буьруйт э суьпен-
же ранггьой жогьилгьоревоз. Имуруз шешуьмуьн женг
гьэйр шиновусде не оморебу, чуьнки гьеле десдегьой
гьуморбазгьо, чуь кориге не вогошдебуьруйт эз
богьгьо.

Гьечи, э и тегьер гировунденбу, е куьнж чуькле
шегьерле гьер гиле, шобот хуьшдере.

* * *

Лэгьэй дегешде э зир келле зере оморе Гьэребей хэ-
ри, лэхтее зугьуне ведешенде эденбу легь-легь зере эз
бугьунти руз.

Эз песой сентгьой вачарусде бору, веди бисдо сер
ала-алае назу. Чумгьоре буьхь сохде, назу эденбу гузет
сохде куьнд бире хокоругьоре пес-пес сохденбуьруйт-
гьо вечелегьоре.

Гьетте э чум Лэгьэй вохурде сер гьэдиме дуьшмей
келентеригьою, хуьршленмиш бисдо, равусд. Гьелуьс-
ди чигьерт назу дегеш бисдо. Кемер ю варафд гьуьн-
дуьр эн девере хуно, сипре дуразе бигьгьойю чарусдуьт
э мисмаргьо ве чигьрет сифет юш хумне зе э сер взь-
шие пеленг. Оммо куьнд биренге эз ю равусденбугьо
Лэгьэй, лэгьэй комики вокурде оморебугьо мугьорей
Гьэтошире хуно, назу эз терс, иложсуьз, асда екем пе-
сово доре хуьшдере дешенд эз нимелите хьэрзое лет
пенжере, расд омогьо э пушшой чум ю.

Бирден шиновусде омо некумие сес хуьрд бирей ши-
ше. Легьбет лампеле, офдогьо эз песой лет пенжере во-
гордунд назуре песево.

Борух офдоребугьо э хифлет хэьлгьой хуьшде, сер-
соне хуно уьнмиш бисдо. Огол зе зури-зури дедей хуьш-
дере эз хуней гьунши, сер гуьрдуьт хьэрое.

Суй Гьэтош сер гуьрд асда-асда эри фуберде кемер
дуь гьэде бире гьэзмере. Кок хурде шефде гьоймегьо
офдоре сес сохдут сэгьэбу совусде не оморе черхгьой
Гьэребей гомишире хуно.

Дуре эз туьхьмек ведиреморенбугьоре хуно ве хьэ-
рой зенгьо ве Гьэйлгьой гьунши мэхьэле кура сохдут
могьлугьэ.

Гье ебо, чуь буге э фикир Борух оморе, жингире ху-
но ехэне тох сохд, дешенд хуьшдере эз гьэд хэсде дуре
ведиреморенбугьо дерлэ.

Могьлугь, хьозур биребугьо эри куьшде Гьэтоше,
и вогьифеире дире, поисдуьт гьогь, гузет сохде нети-
жей эн и жуьргьэтуле коре. Дедей, э хоригьо дураз бире
шивен дешенденбугьо, и коре диренге суьфде диеш келе
хьэрой дешенд. Песде уш взхуьшд э некуми, божэхь
дешенде э сер кук хуьшде гуфди.

— Ой Борухлейме, гьэдой туь э дедей, зу бош, ве-
деше хьэловгьо-болушгьоре...

Э дуьл Борух угьо недебу. Дир не сохде, чендгьэ-
дериш келе секоней буге ве дуре тасунденбугеш юре,
суьфде вегуьрд туьроре, песде воисд дес кешуь э сер
тефилин. Омо гьетте э фикир ю оморе ки, имуруз шо-
боти, вогошд песево.

— Ой, сухдум... — суьгьруьсде-суьгьруьсде, туьро
э дес дери, тасире хьэрой дешенд, э буру ведиреморен-
ге Борух.

Куьнж бел гьобой Борух, э Гьэтош расире эденбу
сухде. Терс шобот минкин недо юре эри уреш куьшде.

Нисон ох кешире, е кем сере жумунд ве песде хьэ-
рой дешенд:

— Зу бошит жовонгьо, вачарунит гьэзмере.

Борух, ранг ю хок, эз хуьшде дур гуьрде поисдебу
бел гьоборе. Милих куьнд бире, хэндуьсде-хэндуьсде
сер гуьрд эри куьшде бел гьобой юре ве гуфди:

— Гьэйби эри туь, имугьонш овом мундей...

Мердгьо сер гуьрдуьт вачарундере, зенгьо Гьов
овурдут э совугьо, нигьрегьо, бесдуьгьоревоз ве эеки

куышдуыт гІэтоше. Хилос сохде дануьсдуыт энжэгъ куынд бугьо гъэзмегой гъуншигьоре.

Борух вотовусд и коре, комиреки хьисоб сохденбу келе шобот хьуыли. Сера гъуз гуьрде вадарафд рафд э коминжо буге.

Себэхьимуьн, эз и гъэзме бугьо жиге, мунд энжэгъ е хэре хокисдер ве нимесухгой куышде оmore кусовигьо.

IV

Себэхьмундеи. Гьеле суьрглегой чувьше не дарафдебу лугьонд э савзе, мэхберлуье жевгъэтгьо, гуьлбенд гуьрдебуьруьтгьо шегьере эз лой запад.

Эз сес мэгІ гуселегой ве зинг кервугьо гъэйр, эз куьнжгьо шиновусде оморенбуьруьт сес зенгой «себэхьи» — пише ве санигІэт ишу бугьо: сер кеширей э ёс хонегьо, сер гьоврегой, э кин фолчигьо ве рабигьо. Игьо рэхъ рафде-рафде мисохдуьт эри дуь еки шовуне диретгьо ховгой хуьшдере ве жэхъд мисохдуьт тэгІ-бир сохдеки эри дуьлгой екире сокит сохде.

Э гІэрей эн и зенгьо дебу, э гьеммей шегьер одлуь бугьо, момуй Мироти, рафденбугьо э е зеневоз дердгьоре вогу сохде-сохде.

— Эхдер! — мезе доре-доре гуфди момуй Мироти, — одоми э рузи е тозе гоф не шиновусдге е кар мибу е кур...

Мироти бу 40 сала зен. Сифет эн у гье эз имугьой гьуьже-гьуьж диромореву — шен буьзменюре хуно, паргой винию э тегьер дегь сал эз гьурум темиз сохде не оmore тов гьурум гуьрдебу эз бурновоти. Лой доредоре хуьшдере, ве вечере тузгой хоригьоре э белгой шаздегь лете пожей ластикиревоз, минкин не доре эри гоф сохде э юревоз бугьо зене гене гуфди:

— Шову, мердуьшме, э ки раби рафдебуьруьм эри сер кешире. Раби э у хьол хуьшдеревоз эденбу эри жэгІмет дорош доре... Э гозитгой эн игьо... эн и жегьендеме пой бирэхьнегой дие... чуй гуьм эри туь гъэ доволим... бигІэдетигьо... вери мугу: мегьр, тологь, хьэлисо миё эз гІэре вегуьрде биёв... ГІэйбиш буге, зенгой хьэрмэхьи миё бу... Гьемееки миё хисуьт э зир е лухуьф... Муй буро зендегоргой эн угьо, чуй гуьм эри

туь, гІэйб-гІор, мерди зени ниё мунде, гьеме гъэтмэгъэриш биренини...

Гьечи гьер руз, зенгой «себэхьи» и тегьер лов мисохдуьт вэгІзгьоре э гІэрей могьлугь, э тенге мэхьелегой жугьургьо.

Мироти эз пэхьники момуети гъэйр, дололиш сохденбу. ГІэре-гІэре ох медиремо эз кон дуьл ю, нум раби Хьэсдиле гуьрденге. Гьирогьдекигьо гьечи фикир сохденбуьруьт, у эдей ёзугьбери кешире гуфдире эри кефсуьз бирей раби Хьэсдил. Оммо э дуьл ю дебугьо сура, егІэни пулгой нумазе э фойдеи дореире, эз ю ве раби Хьэсдил гъэйр екиш ние дануьсденбу.

Эхирде, эз е ченд рузиге, момуй Мироти дануьсд эз жерэхъ ёгьини сур шеклуье гІэзор раби Хьэсдиле.

Руз орине, комиреки Мироти хьисоб сохденбу хьелети эри гоф сохде э рабиревоз, омо раси. Гьовой пише негьо, у хуб геймиш бире, дарам бесде кемере, ве дуь пейле эрэгьиш зокускесуьз вешенде ведиремо эз хуне.

Зен раби, э тере-тэгІди дигьой шоботи дебугьо кор хуьшдере варасденге, совуре вегуьрде рафд э билогь. Мироти поисдебугьо э гьушгъэри, дешенд хуьшдере э утогь раби Хьэсдил.

Ранг раби Хьэсдил, Миротире диренге, диеш суьпенж бисдо, чумгьою варафд э келлею, ве э и гьово екем демунде бэгьдо э хуьшде диремо. Чуткей хьисобире норе э гьирогь, теклиф сохд:

— Хош оморит, софо овурд! Нуьшит гьери холей Мироти!

Сифет ю эз гъэзоб ве иллогьки, эз эрэгьи гІэтош гуьрде сухденбугьо Мироти дир не сохде гуфди:

— Виниш раби! Те кес дироморе очугь гуьм бурам, зиёдие ихдилот герек нисди... Ме эз у жире зиндонгьо гиросдем... Мереш лэгІэ вери!.. Мереш зиндегуни воисде. Э ме эз э куьф туь дарафденигьо фойдеигьо кей ферлуь пул расиренини?

— Туьре чуй бири, холей Мироти! Туь чуй хунде? — гуфди эрэхчире песево доре раби Хьэсдил.

Мироти незникте нуьшде, асда, оммо жуьргІэтлуь жугьоб доре, талаб сохд:

— Гуш вени, Хьэсдил! Холегьо-молегьо э гьирогь мунугу, у лутьетигьоре э ме меё... кутэхьи гофе гу вара, э ме гьейсэгІэт пул-чи расиренини е небуге нэгІ?

Раби Хьэсдиле воисденбу чьуниге гуо, оммо Мироти гьизмиш бире минкин не до юре эри гоф сохдеш ве гене гуфди:

— Туь гьечу дануьсдени мере эз сургьой туь хэбер нисди? — Е кем сесе вешенде бэгьдо: — гьеммей эн и пулгьой жэгIмети э шуьгьэм дедей Борухигьо эдей дерафде! Туьш имугьой гIэзоб сохде бигIдетие коргьой туьре эдей кешире... — эсда гуфди — суьсенекле бэхшири туьре?.. Меш мугум эри чуй шомоше ведешенде, Борухлере оворде шомош нориге ве хунелеш дориге юре ве дедешуре э хьэет нумаз?

Раби диренге ки, гьеме сургьой юре дануьсди дололе Мироти ве юре минкиниш ниё доре эри гоф сохде, сер гуьрд эри хоши гуьрде э мехьэнефигьой рабииревоз эри ю шинох бугьо дололе Миротире. Эхирде ловгьой Мироти э хэнде варафденге раби Хэсдил вэхуьшд эри дере сэхд сохде, оммо Мироти денишире эз пенжере гуфди:

— Гьеле вэгIдой эн у коргьо нисди!.. Туь хос биренге...

Раби жэхьд сохд эри варасунде ки, себег эн и кор бири гуфдире энжэгь песини вэгIдогьо эз ю дур бирен Мироти.

Долол шиновусденге и гофгьоре, э дуьл ю шори дере вэхуьшд э пой эри рафде. Раби Хэсдил дир не сохде кеши эз бел пожейю ве нушунд юре лап э ки хуьше.

Мироти, эхирде, раби тефлине норе шовгIо сохденге ки, ю элхоин бошгу- дир-зу, зен хуьшдере тологь доренини, дедей Борухигьореш оворе сохде юре вегуьрденини, ловгьой ю э хэнде варафд.

Э пушой шишей эрэгьи ве гуьлегьой ерпэгьи диг шеботи бурурут, бесдуьт плангьой биёвгьо хуьроме зиндегунишуре.

— Кутэхьи гоф, — гуфди э лезетевоз раби Хэсдил, — дир не сохде пулгьоре вечире гереки эз фойдегьо. Эгер дир сохдуге мугуики, хуькуьмет эдей ревиз сохде. Меш ки э хуне деригьо чигьоре, те дуьм зугьо-лигьой зенеш, мегуьруьм, оммо туьш, жон Мироти, дануьсденики, гьемей эн игьоэ е дэхуьл дарафденини, миё зу бегьем сохи... нум худоре гуьрде эз шобот бэгьдо вадарам бурам.

Мироти, тапшуьрмиш сохд э раби Хэсдил чуйтами парчагьо оворде герекиге, комигьореки ю э гьэриш

дуь-се руз хьэл сохде дануь. Юш эгерде вегуьрд эри кемер нугьгьореиреш гье имуруз фурухде, пулгьоре оворде доре э ю.

Шиновусде оморенге сес гIов тигьи бирей эз сову э хуьм, Мироти дир не сохде, эсда вокурд гьили дере, нуьшд дурте, ве сер гуьрд эри хэбер вегуьрде хьол-ов-хьол рабире.

Бэгьдовой пенж-шеш дэгьигьэйге шоре дуьл, э келе метлебгьоревоз Мироти ешмэгьэ кешире, вадарафд эз хуней раби Хэсдил.

V

Борух, е руз, чуй савзегьо буге, эз биней кулегьой сер жигьи чиреки, расд омо э ю куьмуьр фурух ве пуьрси:

— Бе эри чуйни туьре и савзегьо? — э гIэжоибиревоз хэбер вегуьрд куьмуьр фурух.

Борухэ жугьоб дореш ниё воисденбу э фикир ю гуре, и лап нофое бугьо одомире. Гьеле у фурмуш не сохдебу перине суьгьете, комиреки у кук ве Милих сер гуьрдебу эри кешире юре руйе десдей жовоне фэхьлегьо ве кентчигьо.

Оммо чуй сегьм буге гуьрде юре гуфди :

— Эри ра-би-ни, у азарлуьни—жугьоб до сере тик не гуьрде Борух.

— Бе чуй азари и эхи? — гене э гIэжоибиревоз хэбер вегуьрд куьмуьр фурух.

— Ние дануьсденуьм валлагь, нум эн уре суьсенек гуфдиренуьт э хьисобевоз — гуфди Борух.

— Э-гье... суь-се-нек-леи! бе эн раби туь!? — лове хэндеи сохде, гуфди куьмуьр фурух.

— Момуй Мироти терс бим вегуьрденге эденбу гуфдире ки, у эз терс автомобиль гуьрди гуфдире и азара, — гуфди э езугьмендиревоз Борух.

— Гье эзини азара моллеймуш гуьрдебу... Бе эри эн у духдир, чешмекгьо нуьвуьсдебу, песде у хос бисдо... Эгер туь бе раби туьре дусд дошдениге, бе э раби-туьш гу е чешмекгьо восдоре венуь бе гIэрей зунегьо ве автомобиле тефигIэт сохде дануь... — гуфдире э хэндеревоз гуфди жоьглени ве рафд руе десдей жовонгьо.

И гоф э келе шекигьо венгесд жовоне Борухэ.

— НэгI, у кор нибу, у эдей гIэллои вешенде э сер раби, угьоре, гьемешуре гьэгьр оmore эз раби, — гуфди Борух эри хуьшде ве туф шенде э песой ю, сер гуьрде эри чире ругьэните савзегьоре.

— У гьич биренигьо кор нисди, — гене фикир сохд Борух, — чуйтам эхи? Себэхь худо кор юре э меслиехь оворде, не дениширей э хос не бирей хуьшдеш, раби эдей э Урснет рафде, эри тозе сифир-туьро восдоревурде... Оммо и худо нифри сохдегьо чуй гуфдире.... — кура сохде савзегьоре вэхуьшд Борух.

VI

Гьер рузгьой форигьэти, жовоне кукгьо ве духдергьо э десдегьоревоз кура биренбуьруьт э савзегейгьо, эри гировунде суьгьбетгьо. Имуруз нубот куьмуьр фурух жогьлени бу. Шиновусде оmoreнге ки, гоф доре оmoreни гуфдире хьэрмэхь Мирзоре, куьмуьр фурух э селигьэревоз но э хори келе килэхь мигиди хуьшдере, песде сер гуьрд э лезетевоз ихдилот хуьшдере.

У ихдилот сохд чуйтам ве чендгьэдер э песини рузгьо желб сохдетте ишу жовоне кукгьо ве духдергьоре э десдей жовоне фэхьлегьо ве ранжбергьо. Ве гьемчин ихдилот сохд, чуйтам гирошдге кор э эртель «куьмуьр-сухунгьо». Ве э эхир гофгьой хуьшде у, эз дур гирошденбугьо бухче-десе Борухэ нушу доре гуфди ки, гьеле гьисдуьт гуфдире чуйн эзини жовонгьо, комигьоки домундетгьо э зир бим рабигьо ве моллагьо ве буховуй диндогIэт.

Нум Борух гуьрде оmoreнге, еки эз жовонгьо вэхуьшде гуфди ки, ишу гьеле омбар песуьт эз меселей не шинохдей дуь екире. И хьэрмэхь ихдилот сохд чуйтами речь гоф сохдебуге Нисон огьунчи у руз шобот, сухдебугьо хуней Борухигьоре куьшде бэгьдо. — Расди хьэрмэхьгьо, хуьшдени Нисон огьунчиш э герде ве гуьрд ки, ю те гьунши-мэхьэлегьо гуфдире не шинохди эз кигьоиге Борух. У, гьелбет, эн суьфде, кемсуьгьими, хьэрмэхьгьо, — гуфди жовоне кук, вэхуьшде эз хуььршленмиши ве битоби хуьшде. Гьемчин жовоне кук ихдилот сохд эз урузине митинг, эз лэгIэй Нисон огьунчи шиновусдебугьо гофгьоре ки, Борух гьисди гуфдире кук сионисте Зокой, бугьо еки эз ведилуье членгьой миллети. Э 1918 — 19 салгьо угьо э одоми фурмундение

вэгIзгьой хуьшдеревоз, гиж сохде мувэхь пес мунде зэхьметкешгьоре, кура сохде фуьрсорет э хоригьой эн Ерушолем. Хуькуьмет советгьо оmoreнге, бэгIзи эн угьо вирихдуьт э узге улкегьо, бэгIзигьо сургум сохде оморут.

И гофгьоре шиновусденге, жовонгьо ведешендуьт гьэрор эри диеш зиьдте гужлуь сохде женг бердеире э гьэршуй векилгьо ве идеягьой чуйруьтмиш биренигьо сионистгьо ве миллетпересгьо.

Гуьрдлеме варасденге, широй интернационала хунде, жовонгьо жуьфд-жуьфд сер гуьрдуьт э гешде, э сейл э гIэрей хушбуьлуье доргьой гидей, буй вокошире эз кегьребое хуьрде гуьллегьо ве верэгь-верэгь доренбугьо вер нуьгьреие велгьою.

VII

Э сеимуьн руз, себэхьмунде, раби Хьэсдил фурамо э вокзал эн келе шегьер. Э холинче допучунде оmoreбугьо корзинкере доренге э дошд, сер гуьрде элхонни ве э тегьнимиревоз эри рафде э шегьер.

Сес трамвайгьо, гудок бежиде автомобилгьо, рач варавунде оmore пенжерегьой маганингьо, хуьрд сохдут хьэсрет тешней э дуьл раби Хьэсдил дебугьоре.

Хош оmore юре эз хубе, яравуьшлуье тукуй шириниети, мрамардашие столлегьо ве иллогьки эз ковре чуме духдер, бесдебугьо се куьнже, сипре пишосине.

Нашдови сохде-сохде э герме шир ве ширине гьогьоллегьоревоз, зелетлуь дениши э лов хэндегуьле духдер ве диеш очмиш сохд иштогьоре. БэгIзи вэхдгьо э беден ю е тегьер лерз офдоре, рагьгой жендек ю муьгиге сес мисохд, зерде симгьой саз ошугьире хуно.

Эз е сэгIэтиге у поисд э е бульвар, э пушой е гьуьндуре мерд чугуни, гьиргьире муйгьо, ойленмей комики вадабурра оmoreбу э раче гурунде сиегье зенжилгьоревоз.

Э у лойге е жовоне кук, хуб вараисде, галстуклуь, шляп э дес дери поисдебу. У э е чумевоз эденбу денишире гуйге э еровурди э е чумигеревоз э раби Хьэсдил. Песде куьнд оmore, евош, эри хуьшде гуфдирере хуно гуфди:

— Буьзуьрге шогьир. бири Пушкин... оммо хьэйф э жовони муьрди езугь!..

Раби Хьэсдил, гыч не шиновусдебугьэ э г'уьрмуьр хуьшде и нуме, оммо гуфди:

— Расди омборе хубе одомигьэ э жовони муьрденуьт. Эри эн у гьечу нуьвуьсде омори...

Гье э и вэг'до эз угьэ куьнд омо е зен, хуб геймиш бире, э г'эиб кешире сеегъэвоз гуфди эз жовоне кук:

— Кеш бурайм, ме э иг'эре гъэрол ниё гуьрденыум.
— Сабур сох! Гьейсэг'эт, Катенька! — жугьоб до жовоне кук ве гене руй бире элой раби Хьэсдил, хэбер ве гуьрд: — ишмуш э хьисобезов гъэрибит?

— Эри, эри! — лов хэнде жугьоб до раби Хьэсдил ве чарусд э лой зен.
— Эри гуьзел!.. Меш дуьлтенги кеширенуьм ишмуьре хуно.

Хэйли вэхд гоф сохде бэгъдо, гьерсешу ширине ихдилот сохде-сохде рафдуьт зверо эз бульбар. Гирошденге е ченд не шинохэ кучегьоре, эхир поисдуьт э пушой е мигьмунхоне.

— Иму э иг'эре э нумиргьэ поисдейм, кешит да-райм э имуревоз екем нашдови сохим, песде мурайм э театр, — теклиф сохд зен э раби Хьэсдил.
Дироморенге э е чукле, хуб варауьнде оморе утогъле, жовоне кук гуфди:

— Ишму нуьшит, ме микешуьм гъэйгъуй имурузине чукле суьгуьдоймуьре, э хотур тозе тониш бирейму.
Кук вегуьрде вадарафденге корзинкере, зен куьнд норе стул хуьшдере, сер гуьрд ихдилоте.

Те кук оморе раби Хьэсдил ихдилот сохд эри зен, ки ю келе севдегери, овурди гуфдире эз хоригъой Кавказ холи-холинчегъэ, эгер себэхъ варасдге севдою, юш оморенини э ишуревоз э Харьков. Зен э шириниревоз гоф сохде ве э келе шориревоз жугьоб до:

— Хисургъойме омбор шори мисохут гъуногъгъой Кавказире дирируьтге э хуней хуьшде.

Эз гофгъой зен раби Хьэсдил вараси ки, юре тозеле г'эруьс сохде овурдет эз Киев э Харьков ве изму оморет э Москов эри дуьрлуьгъгъой хунере восдоре.

Жовоне кук оморенге, шишегъой эрэгъи шороб, вишновке ве зарлуье асаралегъой коньяки — безетмиш сохдут сер сипре, гуьллуье суьфрере.

Суьфден пейлего гьенжире оморот э шори тонишишу ве дуьимуьн э шори меслиехъ омореи совдой «сев-

дегер холи-холинчегъэ», чуьтам нум норевугъэ хуьшдере раби Хьэсдил.

Тэг'рифигъой гуьлшонлуье богъгъэ богъчегъой Кавказе ве жуьрэг'этлуье игиди хэлгъгъошуре гуфдире вараденге, раби Хьэсдил, нимелите лугъмере фуберде, гуфди:

— Энжэгъ лезет и тегьер чигьоре ние дануьсденуьт, гьелемиш овом мундет! — нушу до, э буз чонголевоз вегуьрдебугъэ гьолгъоли калбаси хугире.

Жовоне кук, векеденге сер сеимуьн шишере, зен асда эз зир стол дураз сохд дес хуьшдере тимор сохд дес рабире. Минкини бесгъуни дегеси э беден раби ве уш вено пой хуьшдере э сер пой зен.

Гье гьечу нуьшдуьт угьэ э е десевоз дэг'эмлуьте гьенжире э е десигеревоз эз зир стол тимор сохде десгъой дуь екире. Сипии чумгъой раби оморе-оморе бисдорут э ранг э шише домундебугъэ гьирмизине шороб,

Жовоне кук эри чуь гуьллуьгъ буге вадарафд э буру. Раби Хьэсдил, женевер верелере дапарунденигъоре хуно, куьнд овурде э ки хуьшде зене ве сэхд, хъжемет вегуьрдере хуно, моч сохд эз гуьл гьирмизи зере оморе гъутиней ю.

Зен вено гъутиней хуьшдере э г'этош гуьрдебугъэ муьлуье гъутиней раби ве э е десигеревоз тимор сохд шевее рушгъоюре.

Оёгъире, г'эсб хуьршлемиш бире э суьмевоз венжиренигъоре хуно эз дур буй сохденге бейтоле гьемчин гьечу сер гуьрд битоби сохдере раби Хьэсдилиш.

Зен диренге вэхъшии сифет рабире, денишире э хунгуьрде чумгъою гуфди:

— Песде, сабуьр сох! Песде!..

Унгъэдер мигърибоние ве хошие гофгъой зен сокит не сохдут раби Хьэсдиле, иллогъки вокурде омореи дехомуш сохде нушундгъоюре.

— Себэхъ ек шоботи — сухунде папрус хуьшдере эз папрус раби, гуфди жовоне кук, — иму э Харьков мидебисдоримге гьисмет мибисдорим э келе базар... Е кем фикир сохденге гуфди: — ишму нуьшит, ме бурам билет вегуьруьм, — гуфдире вадарафд жовоне кук.

Дере сэхд сохденге, зен куьнд оморе эз раби гуфди:

— Изму ихдиёр дит мере г'эзизе севдегер, эри пуьнж хьозур сохде эришму! — Э лап келе пейле декуьрд эрэгъи не вишновке, песде вегуьрде э дес гуфди:

— И гьенжуыше ишму миё гьенжит э шори метлеб-
гьой менейтуьни.

Раби Хьэсдил, комики э гужевоз поисденбугьо э сер
пой, дапарунде эз дес зен пейлере, э пой вэхуыше
гуфди:

— Хьозурум, гуьзелме! — гьенжиренге зир пейлере
моч сохде, зе э минжи суьфре.

Зен воноре килэхь бухореи рабире э сер хуыше,
гуфди:

— Мере лап хьэз оmore эй шиновусде раче мэгИни-
гьой Кавказире, ме э и пееле деригьоре мигьенжуьм туь
эриме е бенд мэгИни хундиге.

Сер раби эз гуруни лой-лой хурденбугьо, екем тик
бисдо и теклифигей зениш э гуш ю дарафденге, э дес
зен дебугьо пейлейгереш восдоре, сер гуьрд эри хунде:

«Широй ун широгьо,
Унчуьк эри Шелуьмуь,
Моч ди мере
Эз мочгьой лэгIэй туь,
Ки хуби дусди туь
Эз шороб...»

Э е десевоз гьэл гуьрде зене ве э е десигеревоз воис-
денбу пейлере куьнд биёру э ловгьой зен. Оммо зен
э мигьрибониревоз хэндусде, вогордунд вено э лэ-
гIэй ю.

И ширине ве сухунденигьо лезет, гьэдерсуьз гурунд
рафд эз бугьоз раби. Ве и бисдо эхири еровурди мун-
дигьо эри раби Хьэсдил эз у рузине сэгIуьдо.

Эз гурунде хов хэбер биренге, раби Хьэсдил гьисс
сохд хуышдере хэсде менде ве хуьрсек шиширере хуно.
Сер эн у эденбу дорд доре. Уре омун небу эри вэхуыш-
деш. Вамасире чумгьой ю эденбуьруьт сухде.

Евош-евош сер гуьрд эри э эгьуьл оmore. У гьебо
вэхуышд, дениши э лой дер, сер гуьрд эри фикир сохде.
У нимелит парталгьо векенде дегешдебу э сер кровать
э нешинохэ ують, ве сегьмуьсде вэхуыше куьнд оmore-
ренге э пушой пенжере, дири э товуш себэхьмунден
гьич э гIуьмуьр хуыше не диригьо кучере.

У жингире хуно шенд хуышдере э сер гьобой хуыш-
де, дешенде оmoreбугьо э зир стол, вегуьрд юре, гешд
куьфгьоре, диеш гьогь мунд. Офдо гьобо эз суьсд-гьу-

вот бире десгьою. Юре талан сохдет. Э асдар гьобою
духде оmoreбугьо пулгьо сур бисдо.

Э фикир ю омо гьеме гье ебо: чендгьэдер пулгьой
нумаз дебуге, чендгьэдер ю суьрхгьой зене фурухде
кура сохдебуге ве чендгьэдер Миротиш мое дешенде-
буге.

У дегешд гене э сер кровать ве гьечи ним сэгIэт би-
рени вомунд, муьрдере хуно. Эри хьэрой сохде минкин
небу уре.

Бугьгьой ичгии, ховелуьи парусдуьт ве дорд дореи
сериш эз ёр вадарафд энжэгь офдо э бимлуье могьбу-
ни ве гурунде гьэм.

У асда вэхуышд, куьнд бире эз фирегье, келе гузги,
э комики вини ёд оmoreнбугьо эри ю, вамасире, могь-
буне сифет хуышдере.

Хэйли фикир сохде бэгьдо, гене у гешд куьфгьой
хуышдере, сер ве зир кровати, хоригьореш. Эз куьнж
гьултугь у офд энжэгь квитанси корзинке э дошд до-
ребугьоре.

Веди небу гьемчин бугьолуье килэхь бухореиюш.
Уш сур биребу э пулгьоревоз.

Раби Хьэсдил сере ведешенде эз дер, эри дануьсде
чуьжоиге инжо, э чум ю вохурд гьуллугьчи мигьмун-
хоне. Мэхьтелие сифет раби Хьэсдиле дире, у куьнд
оmore гуфди:

— Ме гьимиш не сохдум ишмуре эри хэбер сохде.
Кук туь ве гIэруьс туь тапшуьрмиш сохдут э ме, ишму
хэбер биреки гуьом э ишму, ки, ишу саламат рафдуьт
ве муьзд мигьмунхонереш дорут. Воисдениге чой ди-
ровунум эришму, — гуфди пире гьуллугьчи мигьмунхоне.
— Герек нисди, согь боши!..

Эз нуьг-дегь дэгьдегьэйге, соиле хуно, сер бирэхьне,
кишд хьэрзо эденбу гешде раби Хьэсдил э нешинохэ
кучегьо. Е вэгIдо фикир сохд эри вогошде э мигьмунхо-
не, э комики шову хисиребугьо, оммо офде не дануьсд.

Эз куьфгьой хуышдере тигьи дире бэгьдо, дие имид
не сохд гьич э е иллож, э е хилосиш. Энжэгь хэнде-ги-
рье сохд дуьл ю ве эри хуыше фикир сохде гуфди:

— Эжеб луби, гьемере ме фурмудем, эхир меш
э тур офдорум. Зарал нисди, — келе-келе гуфдире пе-
сини гофгьоре, хомуш сохд дуьл хуышдере раби
Хьэсдил.

Эз дуй-се сэгЛэтиге, квитанси эн дошдире нушу доре э рэхьгирорго ве пуьрсире жигеюре у омо раси э вокзал. Дир не сохде фурухд холинчере, ве эз корзинке вегуьрде вено килэхъэ, комиреки дегиш сохдебу пушой э шегьер расире э сер вогун.

Энжэгъ шохьонгум дие не дарафд э гуш ю сес трамвайго ве гудок бежиде автомобилго. Гьечи, э чори-муьн руз раби Хьэсдил венуьшд э вогун, дес тигьи, эри вогошде э хуне, комики э нуминей сифир-туьро восдоре оmore э Москов, миьсд восдоре жуьр-бежуьр чигьойге эри алвер сохде.

У э хуьшдеревоз овурд энжэгъ эз хэёл не вадарафденне еровурди эн и гьозиере, комики гьер гиле, э сер гьихэл варафдеки эри сифир-туьро хунде, миомо э пушой чумгьой ю зинде сурете хуно, менгесд э жендек ю лерз гьуьздурмен.

VIII

Э виж гьуьздурмеиревоз хэбер бисдо Борух, девере хуно жумунде эз кеф бэлггэм гуьрдебугьо лэгЛэй хуьшдере. Зарунжие сес болабан чупончи э хэлелуши венгесд юре. У дегешдебу э биней кулего, э зир дор зэгЛэрули, э сер неме савзегьо, руй зверо. Чуме вокурдемунде, тасире божэхъ ведиромо эз бугьоз ю, до хуьшдере песево, гуьрде э дуй десиревоз сифет хуьшдере. Э серне ю, э келлей дохьориле, жуьфде шевелуье чумгьоре буьхъ сохде дениширенбугьо буьзгьоле жуьмуьсдей юре дире, бихэбер мэГ зере, шенд хуьшдере, вирихд.

Гьиркей Борух бурри энжэгъ шиновусде оморенге дур бирен зил мугьом хуьроме чупончи.

Суьпенже сифет ю диеш чарусдебу э ранг кемере. Оммо гьетте эрэгъ оmore э Борух, э хуьшде диромо сокит бисдо. Эз екем вэгЛдойге, кура сохде лов биребугьо туьр-туьре велггьой тегьилуьме, офдо Борух э рэхъ, эз комики имугьой дуз е хьофден гьер руз себэхьгьой-мунде рафдени...

Э гьирогъ эн у рэхъ билгьоре э эрх дезере, э сер гьендэгъ ёнбоки дегешдебуьруьт гьовревекего. Гьурум чуггэлейре темиз сохденбугьо е гьовревеке Донил, эденбу эз тозе хьэрмэхъ хуьшде э хэндеревоз гуфди-ре: — Дес туь гурунд бире-бей ошне, руз пишнейш

бисдо, оммо одоми-чи веде нисди?!.. Эгер е-дуй рузигеш ме э туьревоз хьэрмэхьети сохдумге, ёгьин кифлет ме эз дес мурав.

— Ме чуй гловун корум, кук сеггьо, дуразуруй ишму, ехэн худоре гуьрде дуллу бире поисдет гуфдире!.. жугьоб до Дониле соки хэжелети кеширенбугьо Содугъ.

Дониле воисденбу гене чуй буге гую, оммо оmoreй Борухэ дире гуфди:

— Ини, туь мунош. Межнуниш омо...

Седугъ чарусде вини эз ён ишу гирошдгьо бирэхьнее жовоне кукке, кинколе снегье пешме хуно бугьо муйгьой кимики эз дурази веде буьруьт гьироггьой пуьрзее килэхъ ю, хуьрс гуьрде жендек, комики веде бу эз жуьндуьригьой парталгьой ю. И бу Борух.

Борух рафде нуьшденге э хори, э пушой е гуьмбез хоки, Содугъ э гЛэжоибиревоз дениши э Донил, войге сохд эри дануьсде киниге и гьэрибе кук.

Донил ихдилот сохд эри тозе хьэрмэхъ хуьшде ки, э и кук хэйли вэгЛдои ки, гьэриши офдоре, серсон бири гуфдире. У гогъ ехэне тох сохде гирисдени, гогьиге теретэгЛди рафде хуьршлемиш бире хьэрой сохдени: Рэхъ дит, э Эшкенез эдем рафде, э Ковно, э Бит Гьемидрош раби Обо». БэГЛзи вэгЛдойге мивини эз хуьшде рафде, лгЛэю куьпуьк сохде офдо э хори. Ченд гиле бердет ире э делухоне, омо ние бире дануьсде чуй кориге, гьегене дуй-се рузики э кучегьо себил дери.

Донил денишире э лой Борух, асда гуфди:

— У гуьмбез гьоврей дедей эн уни. Уре у орине ме допучундем. Эдет гуфдире ки, чумгьою гье гьечу хьэрзо мундебу ве жендек юш кову бу. Мэхьтеле кори, — екем денишире э гьовой хьэрмэхъ хуьшде гене гуфди Донил:

— Момуй Мироти гуфдири мугу, и зене хуьрсек тасунди гуфдире.

И гофгьо э лэгЛэй Донил дери, Борух пенжей хуьшдере э хокевоз пур сохде, вехуьшде рафд э коминжо буге эз гЛэрей вачарусде гьоврего.

Хэйли вэгЛдо дуй гьовревекего, хуьшдере ён доре, гофсуьз, э чумевоз рэхъ сохдут те веде бире Борухэ, песде э мэхьтелие лов хэнденевоз денишируьт дуй э еки. Донил гьэйлере пур сохденге, ихдилот сохд эри хьэрмэхъ хуьшде кук киниге и серсон, ченд гьэдер боггьо ве хунегьо буге угьоре.

Шогъвор шохъонгуми э лигегъой э келлей дохъори веригъо жовоне тэхъно гъобогъдорле расире, эденбу шогъунде велгъоюре, пегълувон хъэйкелгъо ве тилсимгъой хуышдере пушой вежегъисде шогъунденигъоре хуно. Ригагъой гъэргъ биренигъо чуышме э асдар ранг хокисдерие велглегъою расире эденбируйт верэгълемиш сохде угъоре. Инжо эри хуыше, суьфре дешенде нуышдебу раби Хъэсдил ве э рачаю дурдомогълуь, сифет ю гъэтош гуьрде нуышдебу Мироти. Угъо екем хурде, гъенжире, дерди-дуьли сохденге, Мироти вегуьрде пейлере гуфди:

— Ме эдем гъенжире э согъи биёвгъо келе гъэзенжгъойму — гъенжире эрэгъире, е тике нун вегуьрде закуска сохде, гене гуфди. — Э гофтуьревоз э рэхъгъо гъэчэгъо дери ве омборе вогунгъореш тараш сохдет? Худо дур сохош угъоре эз иму... Эгер согъ, саламат э гъэриш дуь-се руз молгъойму оморе ведиромоге, иму келе хэйр мисохим...

Раби Хъэсдил офдо э фикир. Хьол ю гене гурунд бисдо. Э гъэриш эн и бисд руз ю эз Москов вогошдигъо, Мироти шешимуьн гилеи ки уре гъечи эдей силис сохде. Э гъосие вэгъодогъо у гъеле-буле доре ве биёбуригъош сохденбу. Дололе Мироти эз ехэн ю дес ни вегуьругъоре раби Хъэсдил хуб дануьсденбугеш, оммо эри сура ошгор сохдеш терсиренбу. У гъечи норенбу эри хуыше ки, Мироти бовор нисоху гуфдире э ю ве дуьмуьнжи сарфиш небу эри гуфдире, чуьнки фикиргъой Мироти э ю гъэён бу. Раби Хъэсдил гъемчин очугъ ве хуб дануьсденбу сеbeb Мироти дедей Борухигъоре тасунде куышдеире. Уре тасунде куышдебу, соки, э ю мешет не бу гуфдире.

Раби Хъэсдил чендгъэдер келе хэългъош сохдге, оммо эри эз пенжей эн и дололе зен хилос бирен хуыше е эзуни эсанте иллож ве чоре не офд. Имуруз сеимуьн гиле бу э гъэриш е лугъэ нун мергимуш деноре у норенбу э пушой Мироти ки, у хурде мимуьруь гуфдире. Оммо гъэдой нэхъс Мироти гъич десе ние кеширенбу э тараф эн у лугъэ.

Пейлей эрэгъи э буз Мироти вери эрэгъ шиши раби Хъэсдиле. Хун ю э келлей ю омо. Сэхд докоши дуь гъэтош гуьрде чумгъой хуышдере э пейлей эрэгъи, комире-

ки тешнее гомише хуно гъенжиренбу Мироти. Ден-дуне гъижи сохде, раби Хъэсдил, дуь пенжеире куьнд оворд руе Мироти ве шилолире хуно гуьрд эз биней ховорелуье бугъоз ю, венгесд песево, венуышд э кул ю.

Энжэгъ эз е гиле гъих-сохде гъэйр эз у гъиче уьитиш шиновусде не омо. Чумгъой раби эз дес Мироти офдогъо пейлей гъедесиш келете бисдо. Ох азади ведиромо эхир эз кон дуьл раби Хъэсдил. Дир не сохде, кешире Миротире, пертево до гуруне леш юре эз дохъори эз е пой керге шэхъидо сохденге пертово доренбугъоре хуно.

Гъелем раби Хъэсдил песево не чарусдебу, сес дарафдгъо э гуш ю:

— Э Эшкенеэ, э Битгъемидрош раби обо...

Раби шинохд сес Борухэ, воисд юре гъе ебо чару песево, гуьрде и серсоне кукеш дешенуь э дери, оммо чуь кор бисдоге пой раби суьртмиш бире офдо. Те гулу-гулу рафденбугъо ве хуьрде сенгъгъоре э песой хуыше кешире берденбугъо леш Мироти эи кон лугъоне дохъори дебугъо шэхъэхие бежиде нуькерей догъи расире, жендек раби вохурд э гъугъ тире хуно э миглей нуькере поисде-бугъо дуь сажине тиже сенгъ. Эз и офдореи суьфде шиновусде омо кара сес, паре туп э дивор тэхтеи вохурденигъоре хуно. Оммо эз е минутиге дие не сес шиновусде омо ве не чи дире омо эз гъэриш палаша, бежиде гъов, комики кешире берденбугъо э хуышдеревоз гъеме хокоругъо ве лихъэгъоре, гъемчин мегъитгъой эн раби Хъэсдил ве ошнеюреш.

Борух оморе вараюнде суьфрере диренге, э песе-пушо не денишире сер гуьрд гисне вече, гуьрглере хуно эри фуберде э пушой ю расд оморе хурекгъо ве гъенжуышгъоре.

— Иван Максимов — фэхълей рэхъ огъуни, Томор Шимиева — корсох завод шишен, Мирзо Рустамов — эз артель куьмуьри, жогълени... — эденбу хунде э руй е дуразе когъоз, жерге-жерге нумгъоре хэндегуьле. жовоне Милих, доре э нум гуьрде оморенбугъо хьэрмэхъгъо литергъоре.

Бэхш сохде оморенге гъеме литергъо э сэхъибгъошу, секретарь Союз Жовоне Коммунистгъо гуфдире варас-

денге чуй гъэрд вериге э сер э хунде фуьрсоре оморенигъо хьэрмэхъгъо, ве чуй мие буге везифешу хунде вараденге, э сес чеке-чекгъо ве «уррай» рэхъ саламетире-воз жейле бисдорут дуьлшоре жовонгъо.

Эз е сэгIэтиге, хуб варагысде хуьроме жовонгъо, ранг-бе-ранге чемодангъо э дес дери, эденбируьт десде-десде фураморе э вокзал.

XI

Гурунде дервозей огъуни больнице вокурде оморенге, эз унжо когыли-когыли ведиремо е чор осгъулуье пире гIэсб, кешире э песой хуьшде гIэребере э гъэриш ю э е хьэсдили депучунде оморигъо мегъите.

Сипре гъобо э тен вери, лопаткеш э душ вери ведиремо э песой гIэребе гъуллугъчи больницеш.

— И чуйни, леле?, — хэбер вегуьрд эз гъуллугъчи больнице, эз хьэрмэхъгъо жейле бире Милих.

— И, хэлефме, серсоне Борухи!.. — жогъоб до у. Песде гъуллугъчи больнице дервозере сэхд сохде, ихдилот сохд эри гъогъ поисдебугъо Милих, ки и мегъите офдет гуфдире себэхьмунде эз сер дохъори дегешде э сер вараюнде оmore суьфре.

— Хуб, имугъой э коминжо берде хэëли ишмуре, леле?! — пуьрси гене Милих.

Пире гъуллугъчи, денишире э жовоне мерэгълуье Милих хэндегуьл э руьхшендире-воз жогъоб до уре:

— Эдейм войгеюре э жиге овурде... Э Бит Гьемидрош раби Обо эдейм фуьрсоре... — веноре лапаткере э гIэребе гъей сохд гIэсбе.

1928—1929 салгъо

ГУЬЗЕТ ЖОФОРЕ

Рузгор оmore-оmore эденбу хиник бире. Нерме во-руш э тегънимире-воз оморенбугъо ние бурранбу. Гьелем поизи бу. Оммо эз дигъ буй зимисду эденбу оmore, Э суьрой клуб, пушоте нумаз бугъо, поисдебуьруьт е ченд колхозчигъо э ихдилот. Угъо ведироморевуьруьт эри папрус кешире. Дурей папрус туьхьмеке хуно эз гъэйлей Гемриил ведироморенбугъо, минкин ние доренбу Довиде эз суьгъре.

— Имисал зимисду зу дегуьрд...

— Ералмасиш гьелем бегъем векеде не омори...

— Э хуне хуьзуьмиш не дери эри сухунде, — эденбуьруьт шуькеет сохде колхозчигъо гьерки эз ело.

— Эгъ, ишмуре дерд-дуьлесди хуьзуьм гуьрди, эгъибет эхэйр! Ченд рузи ворущ лэгIэ ние гуьрде. Бун хунере семе менорумге гъэйгъу нибисдо. Мидануьс-дуьмге, гъич сериш нигуьрдуьм, — ох кешире гуфди Гемриил.

Довид вешенд дуьимуьн руй газете. Гемриил гуьрде эз буз дуразе чугъэйле, зе э добон пойвокугъой хуьшде ве тигъи сохд хокисдере, гуфди:

— Эгер и ченд рузине ворущгъо э шире мичарусд-ге!.. — фикирлуь ве тиж дениши э зигъовгъо, хьэз вегуьрденбуьруьтгъо эз симов зере э сер биле, кура биригъо эз ченд рузине гIовгъой ворущ.

— Туь негъогъ эри чуй неразигери сохде? Имисали-не сале хуно гьелем гъич бегъер вечерегор не бири, — жугъоб до Довид, гъэд сохде газете.

— Иму гьелбет неразигери ниë сохденим. Ме, э се-ребетиме ние гуфдиренуьм, ме... гьеммеш... хуб зигъуь гуфдире... — эз гIэйб гуне до Гемриил.

— Гьелбет!.. Ме ние дануьсденуьм бегем э туь ве э зен туь ченд декалитр шороб расиреге, эз говолгьой гендуьм ве дуне гьэйр. Дие чуй воисде туьре? Небуге пирор хубте зигьисденбири?

— Туь э ехэнме эри чуй хьэлево бирей балам!.. Чуй гуфдурум ме бегем?.. — Э неразириевоз жугьоб до Гемриил.

Гьич э у гоф не вери ки, имисал кор Гемриил э бараси оморебу гуфдире. Энжэгь пирор, э меслэхьэти Довидевоз Гемриил ве Саро зен ю дарафдебуьруьт э колхоз. Имисал э гьэд дегь мегь Гемриил гьэзенж сохдебу 280 трудоден ве зен ю 190. Изму кендугьой ю пур бу э тэхуьл ве дунеревоз, челегьгой ю э шороб, дуйшов, гьэсел, пени ве гьэйригьоревоз. Пушуш ю ве эн кифлет ю тозе бу.

Бэгьизи вэгьидогьо Гемриил дениширенбу э гердеверие чекмегьгой шагрени хуьше, э сер комигьоки дезере оморебу тов-товие галогьгой резини, хове хуно оморенбу эри ю гироше рузгьо, кейки э пой ю мебисдо жундура тирохгьо ве пелуь-пелуье питовигьгой сигезии.

Чуьтам эгерде ниьсд вегуьрде у ки, зиндегуниюш хуб бире, э були-бэхдеверие расири гуфдире. Келе коргьо ве метлебгьо дебу э дуьл эн Гемриил эри сохде э и поизи, эгер и немишигьо мешет нибисдоге э ю. Эз э ю ве э зен ю э трудоденгьошу расигьо нэгьде пулгьо ве мэхьсуьлгьо гьэйр, кассейвзаимопомощ дореву э ишу пул э гьэрд эри вокурде хуне эз дуь утогьгьо, ошхоне ве говду. Вокурде хунере э сер бегьем овурдебу, энжэгь е буне вонорени мундебу. Тэхсир эн корсогьгой коопиративиш кем небу. Угьо гьеме гьэйбе вешенде э сер усали рэхьгьо, э вэгьидой ю овурде не дануьсдуьт эз шегьер огьуне. Гьеме мунде коргьгой вокурден хуне шев ве руз фикир Гемрииле муьхшул сохдебу.

— Туь эз кроватгьо вегуьрдени бисдори? — пуьрси Нисон эз Гемриил.

Гемриил жумунд сере:

— Нэгь.

Нисон гьуллугьчи коопиратив, мэхьтел мунде чарусд э лой Довид ве гуфди:

— Гьэжонбе келе кор оморе эрима, Гемриил гьич унгьэдер оморе э коопиративиш сер ние кешире. Пирор мере минкин небу эз дес эн у — «Имуре гьичиш ние до-

ренит, гьеме эри колхозчигьои», — мигуфди. Оммо эз колхоз диреморе э ило гьовою дегиш бири.

Гьелем пирорине, гьер рузине гьолмогьолгьо э Нисоневоз эз фикир Гемриил не вадарафдебу.

Э пушой чумгьой ю миьмо чуьтам гьер руз эз торикитовуши себэхь те гьэргьги шохьонгум кор сохденбуге ю. Э фикир ю миьмо гене чуьтам ю чор осгьуе пире хэре гьэзиет доре, зеренбуге э дегенегиревоз эз тек-тек ве ди бугьо дендегьой ю. Шегьо Гемриил эз мендеи юргьуй, дие кемере тик гуьрде нидануьсд, хэсде, менде миьмо, э ох-воевоз мидегешд гье э у нуьше жигей хуьше.

Дуь-се гиле Гемриил рафдебу, э гуьрдлемей теке сэхьиббогьгьош, огол зере оморебугьо э сельсовет. Эз тэгьрифи кор колхозгьо ве колхозчигьо гьэйр дие гьичиш ние дарафденбу э гуш ю. Эз овомию, вое ние сохденбу эри хуб шиновусде ве дануьсде ки, гьеммей эни гофгьо эри юни гуфдире. Эри ю е тегьер оморенбу дирегне гье у диние ве перине косибгьоре, имогьгой варагьисдетгьо, гьисдуьтгьо дуьлшор ве хушбэхд.

Биренбу бэгьизи вэгьидогьо Гемрииле воисденбу эрзе дуь дарав э колхоз. Оммо гьер гиле и фикире сохдеки гьилинжеворе хуно муьгуьрд юре дорошгьой раби, ки «коммунистгьо мурдал ве нефое сохдет дине ве сургум сохдет гьоширгьоре, зафд сохдет мол, дарамет ишуре, комигьоки доре омори ишуре э войгей худоревоз» ве э серботи эн игьо у, руз кипур шиновусдебу жар зере оморе гуфдиреки, «э у гьуьлом коммунистгьоре, большевикгьоре ве мейлгиргьошуре — колхозчигьоре бирэхьне сохде ве э кулгьошу веноре оморенини богьлемегьой тиконгьо ве молохгьо гьирможлеминш сохде ишуре э гьэриш суй легьбет гигьуьном...»

И вэгьизгьо, луле гуьрдебуьруьтгьо э муьвэхь Гемриил гиж мисохдут сер юре, сер эн тирьек хурде одомире хуно, шивен ве лерз мивенгесд э дуьл ю, э тегьер тэхное дор, э урнее пелесе лерзиренигьоре хуно эз келе зуьгьбе.

Гьизгьине герми эз звер ве туз эн рэхь эз зофру унгьэдер инжимиш ние сохденбуьруьт Гемрииле, чендгьэдер хэсде, менде ве гиж мисохдутгьо уре думитгьо ве хэьлгьо, думоне хуно гуьрдуьтгьо пуьшой юре. Э гьер пой ю мугуиге е мене гьургьушу бесде омори. Иллож

ю бурра оmore, у чоресуыз межбур бире, асда, нушд э гырогъ эрх колхози, э зир ченд салине гъовогъдор.

Норе тогъоре э гырогъ, у э лэхтее десгъой хуышдереvoz, эз сер векенд рангсуызе ейлугъэ, бирисмол биригъоре эз туз ве эрэгъ. Сер гуьрд э дуьпенжеиревоз глов гьенжире. Песде э тегънимиревоз руй шушде, кемере водо э десдек дор. Гемриил мигуиге хомуш бисдо.

Сес назуышменде овоз гъэм-суызе буьлдурчин эз гларей руьгъэние савзе-велггъо, сес соките шэхшэхэй зуьмзуьмие глов эрх, комики верэгълемиш сохденигъо эз офтой чуышме тозе ленгери буьруьнжире хуно, мугуиге эдет шэггъэ зере хэндуйсде сифет ю. Гьеммей эн игъо ох ведировунд эз гъэргъи дуьл Гемриил, хуш омо юре, э сер гурунде яра мелхъэм венорере хуно. У хэйли вэгъдош нушд эмин. Песде, гьебо мигуиге ярагъой ю согъолмиш бисдо, фикир сохд эри хуышде:

— Хуб, чуь чорен эри ме!.. Имурузиш руз ме э пучи-гъичи вадарафд, себэхъиш «кипури», эз у бэгъдош шоботи,—сере зере-зере келе-келе гуфди Гемриил.—Вой, вой эри ме, ёгъин богъ хэзон мибу, вой эри кешире зэхъметгъой ме. Дэгъ эз бун дегуьрди мере, гъэрд эз дер, зенде зениш э гъэд хуне... — гуьм-гуьм сохд, гирье сохе зенгъой овилхунегъоре хуно, товуш доре алмазе хуно дуь похли гларс рихд э сер сухде, булуле гъутинегъой ю. Некуми жингире хуно туф шенде, эз кишди тур хуышде ведешенд дезере оморевубгъо гъэйлере.

Ижире мэхъшовогъо гъэдерсуыз буланмиш сохдуйт дуьл Гемрииле.

Бэгъзи вэгъдо уре воисденбу сере вегуьруь оворе пергенде бире вирихуь. Оммо гъирьет э пушой омонсуызе кифлет ве иллогъки хижолети ве номус эз тойгъотушгъою дарафдетгъо э и ченд салгъо э колхозгъо, комигъоки ченд гилегъош минет сохдетгъо э ю эри дироморе э кишу, и хьэрмэхъгъо эри ю негире сохде оморегъо — мугуиге чапар пулатире хуно гуьрденуьт пушой юре.

Себеб гьемей эн игъо буьруьт дин, рабигъо, глоширгъо, кулакгъо э желе дешендетгъо юре.

Бэгъзи вэгъдогъо у эри хуышде гъечи норенбу, ки дие юре иллож ве чоре не мунди гуфдире. Сери е гиле кор ю э энгели офдоре, мугуфди: — эз звер гъечи нуьвуйсде омори эри ме... Соки э гъечиревоз олхоин имбисдо гуйге Гемриил.

— Руз эхэйр бу лелей Гемриил! — гуфди е жовоне шивитие кук Довид, фураморе эз фургъон, — вомундей э хысобевоz.

Эри Гемриил хове хуно омо, гъич юре хэбер не бисдо эз оmore поисдей фургъон. Суьфде перт бисдо, песде сере жумунде, чуьбуге гуфди эз зир зугъун хуышде, жугъоб дорере хуно. Юре воисд вэхизуь, оммо гъелемеле вэхуышде недануьсд, мугуиге гьемей жендек ю кей бири мунде, ве э мисмаревоз зере вогосунде оmore э хори.

Колхозчи фит зере-зере гьенжунд глэсбгъоре.

— Э хуне рафдениге, венуыш! — теклиф сохд Довид эз Гемриил.

Гемриил, е кем э хуышде домундере хуно, вэхуышд венуышд э фургъон. Довид гъей сохде глэсбгъоре, э рэхъ офдорут.

— Гъовой туь нисд, туь кефсуызе хунои, — э мэхътелиревоз хэбер вегуьрд Довид.

Гемриил, эз хэйли вэгъдойге жугъоб до:

— Вомундем. Хуби ки, туь омори расд омо. Худо рази гердо эз туь... Небуге те вэгъдой тэгънит нидануьсдуьм расире э хуне... Омун нисди мере...

— О-гъ-о-о!.. Зарал нисд... Эз богъ туь чуь хэбери, варасдей э хысобевоz, — пуьрси Довид, куьнд нуышде эз Гемриил.

— Чуь богъ, э гъибет туь э хэйр! — ох кешире гене гуфди, — бедел ме вомундге, меш мичуьнуьм.

Те бодонлуь богъгъо Гемриил энжэгъ ихдилот сохди эри Довид, дуьл хуышдере, гъейсэгъэтине хьоле ве иллогъки и ченд салгъо э сер ю омorigъо гъозие-гъэдергъоре. Эзи зиёдтеш бедмозоли бирени. Эз кем емсуьзи езугъэ хэрлеш муьрд. Дуь гъопо гендуьм кошдебуьруьм, уш битмиш не бисдо. Битмиш бирегъош рихриж бисдо. Эз бебейму мундигъо се тэгъэ богълеш, э комики имид бесдебуьруьмгъо, уш имугъой э пуьшой чум ме снегъеоло зере пуч бири...

— Чуь бедмозоли базлугъини бегем? — тоб не доре гуфди Довид: — Туь хуышдени туь, чум дире-дире эдей доноре сухунде жофой десгъой туьре... Меш мугум, руз пишнеи тере-тэгъиди э хуне эйчуь рафдеге и гъелем. Кини эз туь гъэйр, эз косибгъо, хуышдере э десди дес хуышдереvoz э ижире руз гъишдигъо. Э колхоз не дарафден туьре чуь себеби, э чуь имид бире мундей? — Хуьрш-

лемиш бире Довид, вожогунде гьирможе, гьей сохд г'эсбгьоре.

Хэйли вэг'до сес не ведиромо эз лэг'эй екишуш. Песде Довид тек-тек гуфди:

— Туь фэг'гир э хифлет демундей... кини эхи, не дегьшидигьо туьре э колхоз?

— Ки-ки? Е-киш, эм-ме гоф сохдегор не бири. Кулак гуфдириге гьич куькинден э бебегьо-келебебегьой-меш не дебири, — бурмиш сохде биг'гьоре э уьткеме сеег'эвоз гуфди Гемриил.

— Эз иг'эре веди биреники, туь хуьшденитуь бовор не сохдей гуфдире. Небуге миьнуьвусди хуьшдере э колхоз...

Расди, е мэхьэл гьелем пес мунде косибгьо э вэг'лэ рабигьо ве кулакгьо денишире шек мунде лей-луй хурденбуьруьт...

— Эй Гемриил! Туь газет эйчуь ние хунде?

— Гозит — мозите чуь сохденуьм ме, э гьибетте э хэйр. Э дуьлме деригьо гьубе хьэл сохде ние дануьсденуьм, туьш э и вэг'до гоф гешдей эри пуьрсире..

Довид сипре хэнде сохде,ведешенд пачкей папрусе, еки теклиф сохд э Гемриил.

Гемриил гьошгьобогьуьлүь восдо папрусе. Э тиг'эте-воз дениши э муьгьуьр фабрики, дофус зере оморгьо э дуьм папруси, ёвош-ёвош фуг'гунде э зир зуг'гун гуфди:

— Ини, чуь жирегьо кеширенуьтге, ме балам эри гьург'эйлеш хьэсрет мунденуьм, — гене офдоре э мэх'шова, ох кеши Гемриил, мигуиге дуьл ю бурри офдо.

— Хуб, текей рафденини и коргьо эз сер? Чуь фикир сохденит ишму эхи. Ишму гуфдиренит, хуькуьмет эн зэхьметкешгьой гуфдире дие?

— Эй бирор! — сере жумунде, жугьоб до Довид, — хуькуьмет иму гуфдири, ки гьеме колхозчигьоре мисохим ворлуьгьо... бирегоргьо...

Гьелем Довид бегьем гоф хуьшдере гуфдире не варасебу, Гемриил э мэх'телиревоз пуьрси:

— Чуьтам гьеме колхозчигьо ёг'гин ворлуь миё бошут — Песой сере хорусде-хорусде, ихьдиборсуьзе хуно гене пуьрси Гемриил. — Расдекиш туь дуз гуфдире?

— Дургу эри чуь? Большевик гьич е вэг'дош э дур-

гуни гуфдире хуте не бири ве дургуниш ни гуьо... эй, эз дуьнегь бихэбер!

— Расди, бирор, десхэт ме нисд. Чумгьо вери жиге, курум...

Э миглей рэхь-илчи, се колхозчигьо, бил э дес дери, эденбуьруьт дузетмиш сохде куьрпире. Довид игьоре диремунде, поюнд фург'гоне ве э пой поисде гуфди:

— Гуьзет жофоре!

— Хош оморит, софо овурд!

— Эри чуькле кумекчилегьо эдем рафде. Чоримуьн отряд пионергьо гьэрор ишуре фуьрсорет эриму ки, ишу э дуь рузи: фердо ве песфердо э кумеки оморениуьт э иму...

— Зигьо чуькле кумекчилегьойму! — Тоб не доре келе-келе гуфди огьилте колхозчи.

Дуь эз еки хэбер вегуьрде варасденге хьол-овхьол бригадагьоре, Довид вежег'гунд вожей г'эсбгьоре, гьей сохд фург'гоне.

Ихдилот колхозчигьо омбар кори сохд э Гемриил. Гьолинде ловгьой ю э шорие хэнде варафде, лэг'эй ю пружин дерире хуно гье эдебу жуьмуьсде. Эз шори тари бисдорут мижегьой чумгьой ю ве э лерз офдо гьемей жендек ю. Сере тик зверо гуьрденге, биренг'гине жесдере хуно вохурд э чумгьой ю хэнде гуьне чумгьой Довид. Тоб доре не дануьсде, асда-асда фушенд гурунде сер хуьшдере. Хэйли вэг'до гьуз мунд г'эйбкеше г'эруьсе хуно. Э жигей гьемишеине тэхьле охгьо веди-роморенбуьго эз гьэрг'гй дуьл ю, некуми эз лэг'эй ю ведиромо вогьг'руш сохде-сохде тозе гоф: «Гуьзет жофоре»..

Довид, сэхд тиж дениширенбуьго э гьовой Гемриил, варасире шеклуье фикиргьой юре, гуфди: — Гьелбет Гуьзет жофореи, гьер ки, ю хуьшдени зарбелуь жофо кеши, бэхш вегуьрде э вокурдеи социалисти, ние ранжунде кесигере, уни софо, гьег'гиг'эте, г'эсуьллуье жофокеш, у мубу ворлуь, гьувотлуь, сурон. Небуге «худо гьувот дуь» чуьни?.. Эри ме оморенигьо туь имид бирей э у тефилогьо, тошувогьо ве вэг'лэгьой рабигьо, комигьоки э гоф ишмуревоз эз тов овурденини дешендени эришму хьозуре г'оше. Расди, э имуш те революцияй Октябри омборгьо эз торик мунде мохлугь иму боворин сохде имид сохденбуьруьт, ки энжэгь худо доре гуфдире гьувоте. Ини, меселен, мэх'суьл туь эдей пуч бире

ве э уревоз гьеме кешире жофогьо ве сэгIэргьой туьш, оммо туь шендей оmore. Эри чуй? Эри тэгIнит гуьрде. Эри хуьшдере сэгIэр доре. Эри ки? Эри эн у нисдигьо чи, комиреки рабигьо ве девлетмендгьо офиретгьо ве нум норетгьо худо, — желе эри чуьнтуьнигьо. Ме омбор гIэжоиб мунденуьм диренге, туь жофокеш бире гьисди эри чуй гьэл гуьрдейге и худоре, дуьм эн у рабигьо, кулакгьоре.

Гьелем хэйли руз вомундебу, фургьон поисдгьо э пушой идорей колхози. Гемрииле хэбер не бисдо, кей оmore расируьтгеш. Асда фураморе, у сере жумунд, согьбоши гуьдирере хуно, рафд руе гьэзмей хуьшде.

Э мэхьэлегьо екиш веде не бу эз дуь-се келе мерд ве раби гьэйр, комигьоки соиле хуно нуьшдехуьруьтгьо э сер сокуй бейгьуше раби. Эри Гемриил гьечи омо ки, мугуиге и дигь, э коминжоки ю, бебе ве келебей ю хьэсуьл оморигоь нисди гуьдире, хунегьош эри ю ёде хуно омо. Гемриил раби ве пире мердгьоре диренге, э жигей гьемишеине руз эхэйрбуьго, гьошгьоре фушенде, тик бисдо. Бонгуьз биребуьго шидрей кемер ю, жоборде лешгерчире хуно абат зере, сере тик, зе гирошд эз пушой бестгун доре оmore дуьшмен.

— Э бебе, иму себэхь эдейм э колхоз рафде, — шори-шори, вежесде-вежесде гуьдире, зе гирошд руе клуб, 13 сале кук ю Рабо.

Гемриил сере ён гуьрде, э лой нуьшдегоргьо денишире, жугьоб до: — Бура, балайме, бура, хэлефме. Гуьзет жофоре!

Гемриил дироморе э хуне, дес-руй хуьшдере шуьше, нуьшд. У рузинегьойгере хуно гузет не сохд те зен оворде суьфре дешенде.

— Гьери биёр виним чуьниге эри хурде, — гуьфди Гемриил.

Саро-гуьрд эз гьолинде шол, бесде оморигоь э жигей кемер, омунсуьз вэхуьшде эз сер хьэлов зенде, дегуьрд сер гуьферере. Дешенд пелуьпелуье перзине-ре, вено нун, жэгI, пиёз, дуь гьомпе хиёр ве муьнуьк, вадарафд эри огол зере Раборе.

Гемриил шиновусденге Саро эдей Раборе огол зере, гуьфди:

— Э духдер, биё э жигей туь, гIэиле бигьил, песде миёв михуру.

Саро мэхьтел мунд э имурузине гьовой шуьвер

хуьшде, оммо терси эри пуьрсире себег эни гIэжоиб коре.

Гьемише Гемриил эз кор могошд гьэгьри-гIоси, хэсде-менде. Э гоф Сароревоз — эз хори е воьне ведешенде, гьэгьре тигьи мисохд э сер ю, ве энжэгь сокит бире гьисди мирафд эри нуьшде э ихдилот э сокуй раби, э коминжоки гьемише минуьшдуьт мунде гьолугьгьой капиталисти: кулак, ковхо, раби ве алишверишчигьо.

Торики дегуьрд, шевиш бисдо, оммо не вадарафд имуруз Гемриил эз хуне.

У шев хов не омо Гемрииле. Те пушой себэхьиш гье э чару-чару мунд э сер тэхтэхне нимдер, ох, гьэм ве хинике эрэгь шиши юре. Чуй себег бу эхи, ю гьечи э уьлуьшуьг домундигьо, э вэхд ю бовор не сохдигьо э зиндегуни колхози? У вэгIдо гьечи бовор сохде э вэгIзгьой чуьруьтмиш бире векилгьой девр капиталисти, гумон мисохд эри хуьшде ки, колхоз — деврон суьрмиш сохдеи гуьдире. Гуьрд бирет косиб-кусубгьо, мухурот зафт сохдегьоре, гьисде-нисде, песде лов мибошут муравт. Оммо е тегьериге ведиромо: эз колхоз ведиромо гьегьигьэте менфигIэт ве мэгIрифет эри косибгьо. Сес пое-пой Рабо уёнмиш сохд Гемрииле эз фикиргьой ю.

— Гьери инжо биёр гьэлем дефдер туьре, — гуьфди нуьшде э сер пэрхол Гемриил.

Рабо шиновусденге и гIэжоиб гоф бебере, денишире э лой дедей, вегуьрд гьэлем дефдере, поисд десе дураз сохде э пушой бебей хуьшде.

— Нуьш гьери, е эрзо нуьвуьс.

Рабо вешенде дефдере, дениши э гьирмизине чумгьой бебей хуьшде, комигьореки те имуруз гьич гьечи и ранг не диребуьго.

— Нуьвуьс, — гуьфди Гемриил зур-зур: — Эрзо э Довид, тевэгьэ сохденуьм эри гьобул сохде мере...

— Э бе!?! — Э шорие мэхьтелиревоз хэбер вегуьрд Рабо эз бебешу, денишире э десе э чуне веноре нуьшдигьо дешу э пушой гуьфере. — Туь э партия нуьвуьсде хуьшдере?

— Чуьтам эхи? — хэбер вегуьрд Гемриил эз кук хуьшде...

У сэгIэт э пушой чумгьой ю нуьшдигьо мугуиге кук ю Рабо нисди: и е гьуьндуьре лэгьэре мерди, снегье гьиргьире муйгьо. Мирзо гуьдиренбуьруьтгьо гьул-

лугъчи эн Ибрагым-бег, юш поисди пенж хое э дес дери эдей тевэгъэ сохде, нуувуьсуь гуфдире эри ю эрзе, эри вогордунде э ю хэрлеюре, комиреки бердгъо ковхо. Нисон э жигей дуь монет жунналоги, ю э эвез эн и дуь монет эгерде вегуьрдени эри э зимигъой бег кор сохде е мегъ.

— Коммунисти песде ве ди мибу, — гуфди гене Гемриил, — гьейсэг! Эт ме эри э колхоз дарафде нуувуьсденуьм. Нуувуьс гьери, туь дануьсдей туьре хуно. Те Гемриил дес-руй шушде, Рабо нуувуьсде эрзоре, сер гуьрд эри хунде.

«Э идорей колхоз «Большевик».

Эз Гемриил Рабоев

ЭРЗЕ

Тевэгъэ сохденуьм эри гъобул сохде мере э колхоз. Гоф доренуьм, ки хьэрмэхъгъойгере хуно меш мибошум зарбечи».

Рабо нуувуьсде варасденге, дорени эри гъул кешире. Гемриил э гъул кеширенки, Саро ехэне вокурде, лово хосдени зверо денишире. Э чум Гемриил вохурденге, гуфдирени:

— Туь чуй новорих сохде, зен, эз у фойдесуьзе коргъо чи ние ведироморе. Биёр гьери нашдови сохим.

Нун себэхьире хурде варасденге, себэхь хуб очмиш биребу. Эз пенж-шеш мунутиге Гемриил поисдебу э пушой идорей колхоз. Огол зере э гьирогъ Довиде, хэйли вэг!до чуйбуге суьгъбет сохдут ве песде до э ю эрзоре.

Имуруз мигуиге Гемриил дубореден эз дедей хьэсуьл омор: Дениши э десдей пионергъо сувор биренуьтгъо э фургъонгъо. Хьэрой сохд э сер Рабо:

— Туь эри чуй хисирей мунде, не венуьши!

Шори-шори варафд Рабо эз сер черх э фургъон. Э сес урраревоз э рэхь офдорут. Килэхь Гемриил гуруни сохде эри ю, вегуьрд э дес рэхь сохд э шорие чумгъоревоз пионергъоре.

Эз е ченд рузиге Гемрииле э колхоз гъобул сохдут.

...И дуьимуьн сали Гемриил ве Саро пес не мунде

кор сохденуьт э жергей зарбечигъо. Имисал эз хуб зарбелуь кор сохдеи ве культуруь гъуллугъ сохдеи, хубе бегбер ве мэхьсуьл до богъгъо ве сэхьрогъой колхоза.

Гемеере вечируьт, гьич е хуше ве суьмбуьлиш пуч не сохде. Э кор нигегъдори ве вечиреи рихде суьмбуьлгъо ве вомунде хушегъо келе кумеки сохдут э колхоз пионергъой дигъ.

Гьич э гъуьмуьр хуьшде пур не биребугъо кендуьгъо ве челегъгой Гемриилигъо, имисал пур, гъугъ бисдорут.

Эз сер поиз Гемриил, Саро ве Рабо комсомолчи биригъо кук ишу, фикир сохдут эри вокурде э жигей гъэзме хуней инсони, гуьнжогъиш гьисдигъо эри ворлуье колхозчи.

Эз у себеби, у имуруз домундигъо э фикир ве э хэйл, э комики венгесдигъо юре и ченд рузиге биг!детие ворушгъо.

Бирден эз сес черхгъой фургъон уёнмиш бисдо Гемриил эз фикиргъой гирошде рузгъой хуьшде. Сернуьш идорей коопиратив Юсуьф э ён фургъончи нуьшде эденбу эз шегьер омор. Эз лой хэзириш зе кулок, мигуиге думонгъош вир, сур бисдорут, офдош эз гъэрмэгъ ве хьижлей эн игъо азад бире эденбу э ойдуни ведиреморе. И гъоворе диренге Гемриил, гьечи данки тозеден эз дедей бисдо. Хошомори сохде Юсуьфе, пуьрси чуй овордиге.

— Ме дануьсденуьм туь чуй пуьрсиреге, эри коопиратив огъун хьэрзо бири, э фургъонигеревоз эдей омор, себэхь гьемейму э туь кумеки сохде, эри бун хуней туьре веноре миёйм.

— Согъ боши, бирор, омбор разинуьм — э келе шоиревоз жугъоб до Гемриил.



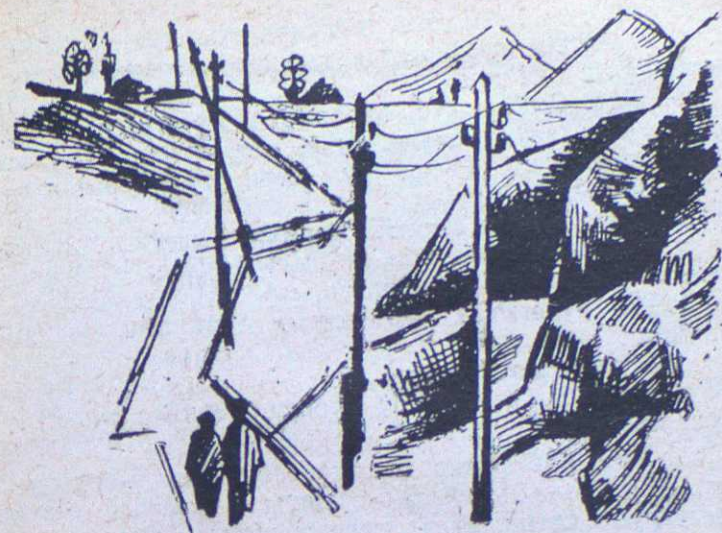
ΠΡΕΣΑΓΩ

ЗЕНБЕБЕ

Драмма эз 3 пердегъо

ВОЗИ СОХДЕГОРГЪО:

1. Евдо—60 сале, фэхъле.
 2. Серэхъ—40 сале, дубимуьн зен ю.
 3. Бинемн—22 сале, кук Евдо эз эвели зен.
 4. Зейнал—55 сале, сенгъбур.
 5. Зибо—18 сале, духдер ю.
 6. Нисон—50 сале, монгъуз, мэгмелечи.
 7. Мироти—40 сале, долол.
 8. Ковхо—50 сале.
 9. Есеул—30 сале, пнёниске.
 10. Раби—40 сале, кусе.
 11. Молла—60 сале.
 12. Чупон—30 сале.
 13. Серьё—18 сале.
 14. Гевгьер—16 сале.
 15. Зогъов—30 сале.
 16. Томор—25 сале.
 17. Гобой—50 сале, алверчи.
 18. Хьомбол—30 сале.
- Гнэлгъой нубохунде, жэмгмет.



СУЪФДЕИ ПЕРДЕ.

Шохьонгумигъо. Кучей дигъ. Эз тараф расд сурой хуне, очугъ. Бинемн эдей чапар шуши бофде. Эз дур шиновусде оморени сес мэгни духдергъо, рафденуьтгъо эри ов овурде. Гъозие гиросдени э 1900 салгъо, э еки эз дигъгой Догъисту.

Серьё.

Асдарегъой зумзуьми,
Килчелегъой гендуьми.
Десде-десде гъуьзуьргуьл,
Рихьон, беневиш, сусенгуьл.

Духдергъо.

Дуьлгъой кукгъо — пэх-пэх,
Ов никере — шэх-шэх.
Дуьлгъой кукгъо — —пэх-пэх,
Ов никере — шэх-шэх.

Серьё. Оммо, дуьл эн и жовоне шэх-шэхэ никере неки, овгъой келе дерёгъгош серин сохде нидану...
(Дениширенуьт рие Бинемн).

Бинемн. Дузи, дуз гуфдире туь гуьзел!.. Оммо эгъуьлмендгъо гуфдирет: нечогъире дануьгъо духдир, дермуреш миё гуо.

Серъё. Омбар хуб, омбар рач. Дуз гуфдири. Гьечуниге гуш вени нечогъ, гуом мелхъэм синей туьре!..

Духдергъо: Гьери гу, гьери гу, Серъё — духдир!...Хэ-хэ-хэ!..

Серъё. Туь ме гуомгъо дермуре миё гъобул сохи, э рузи дуь-бо семе...е-бо себэхъгъоймунде, ебойге шохъонгумигъо...юреш э нашдови...гьелелуьге э далдегъо... э биней кулегъо...э сер жигъи...Дермуреш ну-ми — Зи-бо!..

Духдергъо.Хэ-хэ-хэ!..

Гевгъер. Гьеебо небу фубери, э бугъоз туь муму-ну хэ-хэ-хэ!..

Серъё. Хуб фикир сох, жовон! Омбар хубе дерму-ни ...э хъэлоли-хъэруьми денишуьгъо — нечогъ, некуми мимуьруь ... Оммо, дузи ... терсиш гьисди ... Гъэдоти эри могъи гуьрде буравгъо — тариш мибу ... Хьитиёт бош!.. Бурайм духдере...

Офтоигъой хуьроми,
Евдо бебей Бинемн.
Шеш шогъире хуьрде сох,
Кеф жогъиле хуьрд месох.

Духдергъо.

Дуьлгъой кукгъо — —пэх-пэх,
Ов никере — шэх-шэх.
Дуьлгъой кукгъо — —пэх-пэх,
Ов никере — шэх-шэх.

Вадарафденуьт.

Бинемн (лов хэнде). Зи-бо, Зи-бо!..

Серэхъ (*ведироморени эз хуне, сову э дес дери*). Э хэребе мугъоет бош, бурам ов семе биёрум, кемер меш... (*совуре воноре э кул*) дуьгъэди бири ... Гьегене керггъой комини бисэхъиби пес-пес сохди и-гъо-ре?.. Е озгъуне базугъош хъэлим мибуки э и гилбегил!..

Бинемн. Нифри эри чуь сохде, жон дедей Серэхъ? Эгер керггъо зугъун мидануьсдуьтге, е гъэдэгъэ минуь-вувьсдим эри эн угъо.

Серэхъ. Эри туьш руьхшенди мундем?.. Мере

э ишму расд овурдегор эз дуь чум-кур миёсд бире, эз дуь гуш-кар, эз пойгъо-шуьл, эз зугъуниш-лол... ме гу-юм, не гуомге...

Бинемн. Дузи, лап хъисобире эдей гуфдире туь, дедей Серэхъ! Худо шиново эз лэгъэй туь!..

Серэхъ. Худо мишиновусдге мере, омбаре коргъо муьгъуьжуьзгъои э и гъуьлом-гъези. И гофгъореш эз туь нивегуьрдум... Э руьхшенди туьш во-мундем. Хуб, дедей чуьни, зен бебе чуьни? Бегем эри туь угее дедейгъой хэлгъэ хуно бирем? Гъэдуьрнадани туь (*Э вадарафдеки*). Туь хъэлоле шир мухурдиге, зугъуне мубуррири ... (*вадарафдени*).

Бинемн. Дуз гуфдире бебе: — «Телуьй чум ме эри-ме чуькле веди бире, оммо телуьй чум кесиге лап келе веди бире ...» Эхир ю э ники вадараво ... Зибош неомо ... имбуруз бебеш миё биёв. (*э кор сохде*).

...Чумгъой туьре бурмун духдер!
Чумгъой мере чуь сохде туь?
Сиегъе шевере дирейге,
Гье уре хунои эри туь!..

Гъошгъой туьре бурмун духдер!
Гъошгъой мере чуь сохде туь?
Сиегъе гъелеме дирейге,
Гье уре хунои эри туь.

Веди бирени Зибо, поисдени э далда.

Бинемн.

Гъутиней туьре бурмун духдер!..

Зибо.

Гъутиней мере чуь сохде туь?
Гъирмизине сиебэ дирейге,
Гье уре хунои эри туь...

Хуб, гьери ебо гу виним, чуь офдори э дуьл туь, туь гьечи э эшгъ офдорей?

Бинемн (*хэндуьсде*). Келе духдиргъо эденбуьруьт гуфдире ... ме нечогъуьм мугу ... Хуб чи дермуьме, ю эз сери-вери хуьшде омо ведиромо ... Биё хурум туьре (*гъэл гуьрдени*).

Зибо. Серме нисе вадарафде ... Очугъ гу!..

Бинеми (вегуьрдени е шуше э тегьер саз ошугь,
веноре э сер сине, э лэгГэревоз зерени гьоворе).

Ой Зибо, Зибо!
Гу гьери ебо.
Кини у, чуйни у?

Эз гьемме ширин,
Эз гьемме серин,
Хушбуйи эз гуьл,
Хушлуьни эй дуьл?

Вогогьруш сохдени э гофевоз.

Зибо (хэнде-хэнде восдорени шуше).

Эз хурекгьо у гГэсел,
Эз вэхдгьо у васал.
Дие нибу гьич е гил,
Эз дусди дуь севгил...

Бинеми. Ой согъ боши, лап хуб ве дуз гуфдири.
«...Дие нибу гьич е гил, эз дусди дуь севгил!..»

Зибо. Гьелбет дузи ... Оммо, одомире бэхдиш гереки.
Бедбэхд биренижон, гьич хьэсуьл неьвгьо хубтеи.

Бинеми. Бэхде э тукугьо ние фурухденуьт. Худош
нисе доре. Бэхд э дес инсон дери. Ю, хуьшдени инсон
миё офу рэхьэ...

Зибо. Ини, бебешмуш офди ... Гьэгьр меьвгу туьре,
бэхдевере зенбебей туьре ... Гьич эгьуьлме ниё бурра,
ме, э у хуьсуревоз чуьтар э рэхь мурамге?..

Бинеми. Гьелемиш овом мундей, Зибо! Туь э ме
э шуьвер оморенини, енебуге э зенбебейме?

Сес вогошдей духдергьо. Бинеми ве Зибо пэхьни биренуьт
э далдай дор. Духдергьо дироморенуьт.

Серьё. Нечогъ иму веди нисди? Э хьисобевоз чум-
руз эри дерму хурде рафди! Хэ-хэ-хэ!

Гевгьер. Ме мэхьтел мундем. Сэхьибгьой духдер
чуьтам эгерде вегуьрдетге?.. Духдер лезги э кук жу-
гьур ... Гьич шиновусде не оmore гьозиен.

Серьё. Шиновусде неомориге, шиновусде биёвгу
ве гьемиге диреш биёвгу.

Гевгьер. Ме-гу, жон Серьё! Хубе сэхьибгьо ми-
бисдоге теимугьой е кукке, еде духдере пуч мисохдуьт.

Серьё. Туь еГэлмиши, Гевгьер! Дануьсде бошит,
хубе сэхьибгьо биренин гоф нисе сохденуьтгьо ве ра-
зимендишуреш доретгьо. Меш мугум чуь буге!.. Токи
инсоньети бу одомире... И-ни-гьо десдей журе гГэнгьо
эдей оmore ... Бурайм духдери!

Эз дур шиновусде оморени сес гиросденуьтгьо жогьилгьо.

Духдергьо.

Эз билоггьо ов омо,
Шур-шур билоггьэ хуно.
Дуьл жогьилгьо лов бисдо,
Ендур чироггьэ хуно.
Дуьлгьой кукгьо пэх-пэх,
Ов никере шэх-шэх.

Вадарафденуьт, эз далда ведироморенуьт Бинеми ве Зибо.

Зибо. Шиновусденики?.. Шиновусде неоморе гьози-
еи мугу ... Мэхьтел эри чуь мундей? Комини гемигьой
бебешму батмиш бири?

Бинеми (*хэндуйсде*). Гемигьой бебейме э керву-
гьой бебешмуревоз сур бири ... хэ-хэ-хэ!.. Мэхьтел эри-
чуь? Эри... Эриме оморенигьо кук ковхо эз эгьуьл гьич-
тиш гьисдиге, динж нипою...

Зибо. Дузи. Эз эгьуьлменде дуьшме унгьэдери терс
нисди, эз хэре дуьшме, еде эз хэре дусд терс бугьоре
хуно ... Хьитиёти хубе кори.

Бинеми. Дузи. Биренигьо биренини ... Ош руьгьэ-
ни хуругьо — биггьою руьгьэни мибу. Оммо э хьисоби
екиш ниворов. Дузире, хьисобире гьич гьилинжиш ни-
дануь бурра... Бебейму имбуруз биё биёв. Бичин гьэ-
гьире оворде сэгГэт, гГэруьсимуре нушунденинуьт.

Зибо. Бебеймуш гьечи гуфди. Эз песи гьеркире чуь
воисдге гуюгу мугу... Ковхош эз бебе гьэгьри бири...

Бинеми. Туь, Зибо, бура э хуне. Ме э пушорэхьни
бебе вадарам. Бичинчигьо, эз кофори оморетгьо дирет
бебере. Сэхьиб зими мугу гье э нименш дориге тэхуьле
дори, имбуруз ёгьин миё биёв.

Зибо. Хуб, бошгу. Кеш екем рэхь сох мере. (*Вада-
рафденуьт. Веди биренуьт Нисон ве Мироти*).

Нисон. Туь э ме гуфдире гуш вени. Туь нубой Се-
рэхьэ хун. Хьэрекет сохугу купчи муьлке э нум хуьше

соху. Имугьгой туьш мидани дие. Дуьшменгьгой туьш на-
дан нисдики! Муьзд туьш, беле менден.

Мироти. Нубой эн уре ме мидануьм хунде ... Оммо
терсиренуьм.

Нисон. Небуге бигI воисде туьре? Бошгу, гьурбун
туь. Э сер дуй чеш ... Оммо бебе-писере, гьердуре ко-
кунде гереки.

Мироти. Кук ковхоре, у гове кис-кис дорей?

Нисон. Эри-гьо. Имбуруз Бинемире муьфуьрсим
э у гIуьлом... варасири? Уни, Серэхь эдей оmore, ме
вирэхь дорум...

Вадарафдени. Мироти э далда.

Серэхь (*сову э кул вери*). Мере эз гIэнлгьгой
мердум дошдогор биренини?.. Эхир, э у руз мирасуьм,
гьэдиш — э гьэдишиш зерегор нибу эри ме. (*Норени
совуре*). Мироти гуьфдирере хуно миё сохум.

Мироти (*гуьге эдей зере гирошде*). Руз туь
эхэйр бу!

Серэхь. Эгьуьбет туьш э хэйр, гьэдовалим! Диро
э хуне-гьо! Э духдер, зере мегироргьо!..

Мироти. НэгIо, э шоригьо-никигьо диrowйм э ху-
не-жигейтуь! Э сер пуре сову оmoreм ведироморе, мет-
лебгьой туь э жиге биёво!

Серэхь. Худо месухуно туьре, эхир туьш ник гер-
до! Кеш э хуне дарайм, э духдер!

Мироти (*нуьшдени э сер соку*). НэгI, э духдер,
гьенгIареле муьнуьшим. Екем бугеш хэсдеире вегуь-
руьм... Дуразруй хуне-жигей туь, имбуруз хьофти хьо-
моле Мелкелей Бегуьш бу...

Серэхь. Дуразруй хуне-жигей туьш!.. Э зен!.. Ме
гьейсэгIэт эдем хуб дире, дуьшменун туьре чуй бири?
Зердов зерей..

Мироти. Дузи, гьэдовалим, дузи. Велгьгой миш-
ной седигэа бегере хуно зердов зерем. (*Ох кешире*).
Меш нисе дануьсденуьм ... гьемме хосдегоргьой ме мере
диренге, гье гьечи, туьре хуно гуьфдире, жон Серэхь!
Хурек нисди мере, хурек!..

Серэхь. Иштогьлуье чигьо ху, э хуьшде диrow...

Мироти. Чуй хуреки мере бегенер, гьэдовалим?..
Ишдогьме бурра омори э мозол меревоз. Чуй хуреклеи-
ге мере вишиш: себэхьлегьоймунде е-дуй румкелей фин-

жолу эрэгиле э чор-пенж зердилей хоеревоз, чуйта-
риш бисдоге э хуьшде вероморе нашдови сохденуьм...
Песде, жонум сен, кереле э гIэселевоз... Пенилей ей-
логь небире нун э нуниш нисе рафде эз бугьоз ме ... Эз
унбэгьдойге мунденуьм гип-гисне дуз-з те сэгIэтгьой
нуьгьигьо-дегьигьо. Нисди ишдогь, дие чуй хок воку-
нуьмге э сер ме нисе дануьсденуьм, жон Серэхь!

Серэхь. Эри чуй дургердо?

Мироти. Эри, сэгIэтгьой дегьигьош, чуйтариш
бисдоге: пенж-шеш шомокуфделе, уллереш э хуькуьм
эрэгилей балзамиревоз бугеш хурденуьм ... Эз гьурсе
кемер хурдеш визор-гизор оmoreм .. Эз унбэгьдойге,
жонум сен, гьерчуй бисдо через сохденуьм ... Гене, мун-
денуьм гип-п-п гисне дуз-з-з те пишнеигьо. Нешумойме
э худо божэхь зере те вэхд пишней расире...

Серэхь. Э зен, дургердо, эри чуй гуьфдире нешумой
эхдуйр зерегорун туьре?

Мироти. Пишнеилеш, дуразруй ту гьэним гердо
зиёдие чи-ле ки хурде дануьсдеге...

Серэхь. Э зен, гьэним мегу борохорегьо!..

Мироти. Пишнеилегьош, гьэдой туь э хэгьер,
е шешхьофд гуьлеле ерпэгиле э ошлеревоз ... Бугьле-
мелей керги, енебуге эз и могьилегьо, уллереш э хуь-
куьм эрэгиле-шороблеревоз дарафдени, э и хуьшге-
тэхьле руригьоймеш буге ... Чуй гуьом, чуй шинови, жо-
нум Серэхь! Гьегене мунденуьм гип-п гисне дуз-з-з те
вэхд гIэврит бэхдевергьо!..

Серэхь. НэгIо, ёгьин куьрм миё бу туьре. Небуге
ишдогь небу чуй? Бассарат духдиргьоре худо буро,
эри е куьрм-куьрмиш е дерму чоре сохде нисе дануьс-
денуьт ... Гье гьечи бендегьой худоре чум дире-дире
эдет гьишде сэгIэр кешире.

Мироти. Худо месухуно туьре, жон духдер гIэм-
ле! Гье у туь гуьфдирей. Мугунге гьушун Мегьти дери
э руригьойме, эдет гьилинжлемиш сохде, венжире ду-
разруй дуй екире. Ме бе-ге-нерз гьечи буьруьм? Е геми
хьэшдерху... Хуьшг бирем вомунде э сер пой, тэхтей
сер тенуире хуно. Билбули нешумой ме, э жон Серэхь!
Эгь!.. Гьери имугьгой туь ебо гу винуьм, те кем-кес оmore,
чуй фикир сохдейге эри ме э туь ди гуьфдиребуь-
руьмгьо?..

Серэхь. Валла, жон Мироти, сериш не мунди мере
эри вадарафде э пушой жэгIмет. Ме дануьсденуьм:

э гIэруьсигьо-гьуьдуйшигьо, э овилхунегьо, э сер билогьгьош ихдилот бэхдевере мерд ме деригьоре... Хьэ-лоли-хьэруьми, шири-гушди не мунди э иму... Мерд ме, дерд мегиро у, имбуруз эз бичин миё биёв, гуфдиребу, оmore сэгIэт духдере овурденини гуфдире. Чувь хоқ во-кунумге э серме нисе дануьсденуьм... Ме, духдер раби, вечей юхьус бесдегьо, эри духдер мито-гIуьлом хуьсуьр бире нидануьм... Нидануьм, гьэдойтуь эме, жон Мироти!

Мироти. Туь чувь гиногькори инжо?.. Гье у ме э туь гуфдиреи... У небуге, угее куке, ве феремезе, мохулее шувьере терги-верг сохде воисде, хуней Гьомоне хуно... Увэхди, жон Серэхьлейме!... Сэхьиб хуне-жигеш мибоши, гьемиге э пушой дигь-жэгIмет хуьрметлуьш мибоши... Раби э дерд туь расире е рэхь исроилнумен муьнуь эри туь... (асда) Эри туь, е худо дусде одомиш дирем. Пул, моле гьэдер-хьисоб нисди, эз гьум-гьой дериегь Хэзриш зиёди... Хурдегорюш нисди... Вохьиди, согбил, хьомол... Гьемме мумуну эри туь... Ом-мо, мереш жон хэгьер, дес тигьни-гьи-ли-гьо!...

Серэхь. Чувьреш эгерде мегуьруьм, энжэгь, эз и биёбури жэгIмет хилос бисдорумге... Хуб-гьо, у туь гуфдиренигьо кини?

Мироти. Кини?.. Нисон, Нисон мэгIмелечи.

Серэхь. У дуьмбег? У монгьуз?

Мироти. Монгьуз мугуи туь уре!.. Нуьшде-вэ-хуьшдеюш эршефи бурра. ЕлэгIэзойге инжо бу. Гунге, жон Серэхь, боде доре омори Ширин не Ферхьоде хуно. Валлагь, э чум эн у ме хуш миёморумге, е нуне мухур-дум, екигере содогьо мидо.

Серэхь (хэндуйсде). Хуб-гьо, оmore у тозе шувьере, дуьмбеге Нисон суьтелжэм бисдоге, хьэжемете э коминжой кемер-ю веноренинуьмI Хэ-хэ-хэ!..

Мироти. Хэ-хэ-хэ!.. Эл-легь, муй буро мемей туь!.. Худо гьечи сохо ки, зури моту бурав. У вэхд туь е бике... Мелкет-шова!.. Ебо худо гьишдге мегьр бошит. Песде чендгьэдер зуте мотуст, унгьэдер сарфи эри туь, хэ-хэ-хэ!.. Эри эн уш е чоре миёфим. Ме рафдуьм, диртегьо э лойме биё, хуб бурим-бесдим. (вэхуьшде) Э шоригьо, никигьо биёвойм э хуней туь!

Серэхь. Хош омори, софо овурд! Шори-ники винош!.. Хуб, ме миём. (Мироти вадарафдени). И эз сер бегьем рафдге, дие мере гьич дерд нибу. Ме е кор

э сер эн игьо бебе-писер биёрум, оmore рэхь хуьшдереш нешинохут... (Дарафдени э хуне. Дироморенуьт Ковхо ве есеул).

Ковхо. Туь мипои э песей эн у дор... Винириге тэхьнон, кутэхь сох!.. Варасири?..

Есеул. Ишмуш песде зу кура бошит. (Серэхь ве ди бирени. Есеул э далда).

Ковхо. Мерд туь не омори?

Серэхь. НэгI, ковхо! Имбуруз миё биёв.

Ковхо. Бегем не хосде жон пули не налоггьой хорире овурде доренигьо гIэдет нисди?

Серэхь. Жун эн уре худо восдоно, жон ковхо! Эз гьемме тарафгьо биёбур бирейм.

Ковхо. Туь тэхсир кор нисди. Кук юш не дери?

Серэхь. НэгI, недери. Кидан э чувьжо сургум бириге. Оmore сэгIэт, мифуьрсуьм.

Ковхо. Дануьсде бошутгу, имбуруз налоггьоре недорутге, ёгьин оводунигьой хунере, муьлкеш торг мисохим. Дие весси. Хьэё-хуьрмет не мунди.

Серэхь. Бошгу, и чувь гофи? Бегем пул падшогьиреш дошде мибу? Гьетте оmore, мифуьрсуьм.

Ковхо. Мерд неомоге, куке ёгьин фуьрсит э дивонхоне. (вадарафдени).

Серэхь. Лап хуб бисдо... «Ит итинен совошди, аллагь верди ёл кечене». Ме ебо бурам э ки Мироти... (Шоле дегуьрде, ведироморени). Кор шори-никире пес гьишде нибу. Бигьил сер екире хурут. (Вадарафдени. Дироморенуьт Евдо ве Зейнал. Э душ Евдо гьейбегьо вери).

Евдо. ГIэребегьо э рэхь дери, Зейнал бирор!

Зейнал. Гьер сал гье гьечи бисдо. Э жигей гендуьм, жуьгь миё хурим?

Евдо. Хуб-чи туь не омори. Ёгьин хун мибисдо...

Зейнал. Небуге чувь гIэжели уре? Э сэхьиб зимиревоз э бисд гьопон темизе гендуьм гоф сохдебирим. Бичин сохде варасде бэгьдо, тен нимеюре жуьгь дувь?.. Ме егIэлмишуьм туьре тэхьно фуьрсорен.

Евдо. Эз лэгIэй гуьрг уреш ведешендейм, э худойму шувькуьр сохим. Рихде ове вечире нибу. Гиросд... (Руя дер оморени). Эри салиге тубо бугу. Кеш гьери э хуне дарайм... И чувьни? Килити? (Гьейбере норени э хори).

Зейнал. Кеш элойму бурайм. Дес-руй туьреш шу. Эз чул оморей туь. Наштовиш сохим.

Нисон (*дироморени*). Руз ишму эхэйр бу! Хош омори, Евдо! Бичин гьегьире овурди э хьисобевоз?

Евдо. Согь боши! Эри, эз лэггэй гуьрг дапарунде бэхше овурдим. (*Дироморени раби*).

Раби. Руз ишму эхэйр бу! Ме туьре эдем гешде, Нисон! Э овил хуне нисе оморей?

Нисон. Эдем оморей, раби! Эдем оморей... Мере е гоф бу э Евдоревоз эз товун эн у муьлк-ле.

Зейнал. Гене чуь муьлк?

Нисон. Ме э Евдоревозуьм. Туь эри чуь инжимиш бире, жугьоб дорей?

Евдо. Уре ихдиэри эри э жигеймеш жугьоб дорей. Туь э у фикиргьо мара.

Раби. Мердгьо бирорут, легьевдил... Дин ойру...

Евдо. Дин ишму эришму мунугу. Оммо е гоф туь расди, иму бирорим, чуьнки гьердуйму жофокешим... Кутэхьи гоф-у тэггэ хорире ме нисе фурухденуьм э гурунию е хэзине эршефи доритгеш.

Раби. Туь, Евдо, биё эри се гез хори дуьлхуьрди мевенге э гэрей дигь—жэггмет. Дануьсде бош, ковхо э жигей налог, э шериггэт дивон хонеревоз мегуьруь у муьлке. Биё туь э и кутэхьэ шериггэт ме гуш вени фурух бура...

Зейнал. Чуь налог? Евдо муьлк нисе фурухде, раби! Туь, бура рабиети туьре сох. Шериггэт туьсуьзиш э рэхь мурав.

Евдо. Гуш вени, Зейнал бирор, е меселе гуюм эри туь. Нуьшит. Е руз буьлдуьрчин нуьшдебу э сер лигей дор, эденбу хунде. Гьеебо шилолире хуно пар зере оморей нуьшдени гьилогь. Дуьл ю не вегуьрде, гуфдирени: бегем сес туь гьечиш рач гьисди, э дуьниёгь лов сохдей эз сес туь хуш-те, сес нисди гуфдирей? Буьлдуьрчин жугьоб нисе дорей, энжэгь хэндусдени. Гьилогь битоби сохде гене гуфдирени: — Биё э бэхьс дараим, сес гьерки рач гьисди, у чум эн унигере векенуьгу. — Хуб, бошгу, эхирде жогьоб дорени буьлдуьрчин. Гье э и вэхд. хур-хур сохде-сохде расд оморени хуг: — Жон, холей хуг! Туьре можолитш нисдиге, биё туь шериггэт имуре бур. Ме не и буьлдуьрчин э бэхьс дарафдейм, сес коминиму хубиге. Е инжимиш бисдоригеш, гуш вени, жугьоб

ди имуре. Хуг гьолинде гердене тик гуьрде недануьсде, жугьоб дорени: — Хунит гьери винуьм.

Буьлдуьрчин, ггэдоти хуьшдере хуно, хундени, рач назуьшменд. Песде сер гуьрдени гьэр хуьшдере гьилогь. Ловгьой хуг э хэнде варафде жугьоб дорени: — Инжо хуьжет герек нисди ки! Гьелбет сес гьилогь хэгьерзорейме хушлуьни... Хуг бинегьой кулегьоре вохорунде-вохорунде, хэребеигьой хуьшдере сохде рафдени: Гьелбет. Гофсуьз дир не сохде гьилогь е чум гговунсуьзе буьлдуьрчине векендени. Екем дуьл ю хомуш бире бэггьдо, гуфдирени: — Эй номуссуьз, эри чуь гьирисде?

Расдекиш эз у чумигей езуггэ буьлдуьрчин эденбу ггэрс рихде. Буьлдуьрчин жугьоб дорени: — Ме гьирисденуьмгьо эри туь чум мере векенде нисди. Ме гьирисденуьмгьо у себеби ки, шериггэт сох ме хуг бири гуфдирей...

Зейнал. Лап дуз ве э жигею гуфдири, Евдо бирор! Евдо. Дануьсде бошит, раби ве Нисон! Иму гьэггьлуь гьэрхунди гьисдимге парчогьире, мидим. Оммо имуре уьзге шериггэтсох герек нисди.

Нисон. Эз меселей туь ве ди бисдо ки, легьевдил раби жэггмет ве ковхой дигь э хугевоз бензери?..

Зейнал. Хош оморит, софо овурд. Кеш бурайм Евдо бирор!

Евдо. Гьеммей эн игьо коргьой ковхо ве ггэмелгьой Нисони. Ггэггьр Зиборе воисде ведешенуьт эз ме.

Зейнал. Меш мугум чуь буге! Гьич фикир мекеш, гьэбилей Евдо, кеш бурайм.

Евдо. Эз и дигь мадарафдимге, лап хуб мибисдо. (*Вадарафденуьт. Гьейбе мундени фурумуш. Эз песо дироморени Серэхь*).

Серэхь. Биё, угьо оворе бисдорут.

Нисон (*эз далдай хуне*). Угьо э хэребей Зейнал рафдуьт эри луьхь-луьхуьт сохде.

Серэхь. Э хуне, э хуне деше бура хуьшдере-гьо!

Зибо. Бинем! Ой Бинем!

Серэхь (*нимелит вокурде дере*). Бинем неде. Чуьни бегем?

Зибо. Э чуьжонге нисе дануьсденит?

Серэхь. Нэгг.

Зибо. Бебешу омори, э хуней му дери...

Серэхь. Бебешу омори?.. Гьечи мибу дие. Хэребей хуышдере мишенуь э гил-бе-гил хэлгъ мурав.

Зибо. Гьэгьр эри чуй оморе туьре, холей Серэхь! Хунейтуь чуй бешгъэн эз хунейму? Угьо оморенге ишму э хуне не дебирит э хысобевоз. Э куче мундени небуьруьтки!

Серэхь. Э жун эн у хосе бебей туь, е туьни хуней, игьониге гьемме кученни... (Дере сэхд сохде, дарафдени).

Зибо. Э чужо миё бу у!.. (Вадарафдени. Эз дур ихдилот сохде-сохде дироморенуьт молла ве раби).

Молла. Дузи гоф туь, раби! Ё одоми дин хуышдере пой зенуьгьо, дин уьзге миллетигере чуйтар муьгуьруь?

Раби. Эгер иму пушой эн и коргьоре не вегуьрдимге, ёгьин мемуниэм э сер кемер...

Молла. Гуфдиренуьт жугьур гьэмелдан бире, ебо хуб фикир сох, меш эз тараф ме кумекире мисохум. Элхоин бош, ковхош э тараф имуни.

Раби. Э дин имуревоз Бинеми миё хьирим сохде биёв. Оммо, гьисди е илложигеш... Эгер эз тараф падшогы э и мешет не бисдорутгеш... уре, Бинемире сьнгъэсор мисохим... Э дин иму вери се-гьи-ло.

Молла. Омбар хуб. Разинуьм. Туь ужире дузелтмиш сох, песеюре ме дузов миёрум. Туь дануьсдени, ки кук ковхоре воисденбу Зибо духдер Зейнале хою ковхо лап э дуь пой ве э дуь десевозиш гьул микешуь. Гьечи мидопучуним и сура, гьич сес юре хурузиш нишинову...

Раби. Меш э нумаз, э овилхунегьо, э гьэруьсигьогьуьдишигьо дореш муьдуьм... Туьш кумеки сохдиге корбегьем мибу мурав.

Вадарафденуьт. Нисон эз пенжерей песо мэхьэле фураморени, пэхьэни бирени э далда. Бинеми дироморе, поисдени э серней чапар.

Бинеми. Шохьонгумиш эдей бире, бебе имугьонш веди небисдо... (Кор сохде). Гьэчэгьгьо расд не омори-ге, хэйли гьинори. (Эз песо ведироморени есеул тапинже э дес дери. Нисониш э е далдагге). Э косиб гьэчэгь чуй сохденини?. Зибош веди небисдо... Гьэруьси мисохим, меш (хэндуйьсде) э гьэрей мердгьо мерд хысобомибошум... (Дирени гьейбере). И гьейбей бебен... Ом-

ри?.. (Воисдени бурав. Есеул зерени Бинемире. Э чум ю вохурдени Нисон ве есеул). Ох... сурулгьо, ме чуй сохдем э ишму Ме э-де-буь-руьм гьэ-руь-се гу-зет сохде, омо ишму (офдорени).

Серэхь (ведироморени). Гьей-вой ки зе туьре, Бинемилейме?.. (Кура биренуьт жэгьмет).

Есеул. Ки мизенуь? (Тапинжере норени э хори, э ён. Серэхь гьейбере дире, тапинжере донорени э гьейбе) Белкем ю зери хуышдере?

Дироморенуьт Зейнал ве Евдо.

Зейнал. Чуй сес бу? (Дирени Бинемире). Кини. Бинеми? Ки зе туьре? (Жумундени. Евдо офдорени э сер Бинеми).

Евдо. Балайме! Ки зе туьре? Гуьварас... Балайме, товуш чумгьойме!.. Имид пире руьзме!.. (гирисдени).

Серэхь. Ме хок-бесере сер, э хунеле дебуьруьм... Шиновусдум сесе... (Дироморени ковхо).

Ковхо. Чуй гьорон?.. Чуй сес бу?.. Ки зере омори?.. Нисон. Ки мизенуь? Гьелбет бебею.

Серэхь. Неденишири, ой фэгьирлейме, э гоф угее дедей туьш буге... Эхирде залуме бебей туь, эз гьэйб хэлгъ зе туьре? Вой дедесуьзле!.. Хьэсрет дуьл рафди? Вой эри дедей туь, езугьле!..

Нисон (ведешендени тапинжере эз гьейбе, дорени э ковхо). Уталмиш бош! (Эз Евдо). Э кук вороморе не дануьсди, эхирде езугьэ зери?

Ковхо. Жугьоб ди, хунризе бебе! (Евдо серсон).

Зейнал. Ишму чуй гуфдиренит? Евдо э меревоз бу, э хунейму... Хьэшодини...

Ковхо. Бур сес туьре! Есеул! Бер дусдогь сох и хунризе.

Зейнал. Дургуни...

Ковхо. Бур гуфдиренуьм! Шогьодгьой инжо!..

Серэхь. Гьелбет, ковхо дуз гуфдире... Шуьвермеш гьисдиге, суруле бебере дуьсдогь сохде, э Сибир фуьрсоре гереки. Вой Бинемилейме!

Зибо (зури дироморе). Чуйни?.. Чуйни инжо? Бинеми, зер-рет? (Офдорени э сер Бинеми).

Серэхь. Хьэёсуьз омо, гьемме эз товун туь бири... Вой фэгьире гьэйллейме!.. И бебере э сиегье гьэребе доноре э Сибир миё фуьрсит!

Ковхо (эз есеул). Эри чүь поисдей? Небери!?
Есеул. Офдо э пушо!

Евдо (гъогъ, чум гларси). Зей-нал! Э Бинеми му-
гъоет бош!.. (Ковхо, есеул ве Евдо вадарафденуьт).
Нисон (эз Серэхъ э гъирогъ). Э хысобофов жун
домунди.

Серэхъ (асда). Мидеберим э хуне, митасуним.
(Келе-келе). Вегирит, кумеки сохит, бийгумоне дебе-
рим э хуне.

Зейнал. Домор мени, эдем э хунейме берде. (Ве-
кендени куьшдире, бесдени ярара).

Серэхъ. Нигьилуьм, чүь гофи?..

Зибо сер Бинемире венорени э сер зани хуьшде, муйгъою лов.
Десгъою бире хуни, хундени гирьё сохде.

Ой чүьшме — шэгим дуйнэгь! Деги сиегье чодур.
Дне немунди мере не иллож, не сабуьр.
Ой доргъо, велггъошму гердо тутуне-хэзон.
Гэруьсиме чарусд э ёс гирье, чүь жэзон.

Э сер лепуьргъой ковре дерьёгь вери геми,
Чүь бисдо туьре, ой дусд, севгил ме Бинеми?
И хунлуье жовоне леш туь, ярай дуьл мени.
Ой бебе, зе сер туьре, ёс иму екини.

Астарай ме бу эз гьемме товуш, жовогьил,
Изму э зир сиегье хокгъо миденуьт соил
Бейей туь сургум севгил, туь гуймуьрлуь ёси,
Нисди мере зиндегуни, и дердиш весси...

Венорени сер хуьшдере э сер Бинеми, э гьиркерефов, тек-тек
гуьфдирени.

Туь дузи бебе, э хунейму миё берим... Э зинде вэхдиш
одохлуйме бу... Э гъовреш э еки мегьр мибошим... (Шо-
рие гьирке). И чүьни? Гуйге чумгъоре вокурди... Эри,
вокурди... Ой гиззизи ме, ой севгил ме! Дуьл песо ме-
бош... Меш э туьрефов... э е гъовре...

Зейнал. Гьери дур поит. (Гуше венорени э сер си-
ней Бинеми).

Серэхъ. Те умэхъэли не мундейт, дур поит эз глэ-
ил ме!..

Зейнал. Сур бош! Оворе пергенде. (Гуьрдени сер
хэнжеле). Хьэёсуьз!.. (Серэхъ ве Нисон вадарафде-
нуьт). Бирору! Гьери кумеки сохит... Зиндеи, зинде...

Сокит бошит... Мегирис, духдерме. (Дуь-се одоми ку-
меки сохде, вегуьрденуьт Бинемире).

Келе-келе руя зал

Миёв асарей зуймуьми,
Мисоху дуйнэгье тозе.
Хуьшг мибу гларсгъой гуьмгуьми,
Эри динпересгъо низе.

Перде.

ДУЬИМУН ПЕРДЕ.

Нумаз — нубохунде. Хоригъо деугьрдеи э хьэсдилгьоревоз.
Раби недери. Гизилгъо сохденуьт возигъо: «сумах-сумах», «килэхъ-
килэхъ», «гизтошлуь-пембелуь». Дере вокурде, э домой дер могь-
бун поисдени Шими, пой бирэхъне.

Довид (эз Шими). Э нубой себэхъмундеи эри чүь
не оморебири?

Шими (гьирке сохде). У орине чүькле нун овурде-
буьруьм гуьфдире... раби куьфдебу мере... (гирисдени).
И орине, имуре гюрд недери... пул фэхълеи бебере
буррат...

Довид. Мегирис! Бейейму бичингьегьире овурди.
Себэхъ эриму эдей хэми сохде. Ме эз дедей дуь келе
нун миhoюм, екире эри туь. Биё нуьш, те раби оморе
вози сохим. (Шими нуьшдени).

Дер вокурде, веи бирени Ссун.

Сесун. Раби недери? Довид! Варас тогъор мере ди!
Довид. Чүьни бегем?

Сесун (терсе-терс дироморени). Мере зен раби
э нуькере бердебу эри перхол шушде. Пойгъойме беисд.
Эз жуьгежуьгьиш гьулгъойме хэсде бисдо... (гирисдени).
Перхولة ов берд... Зен раби э жуьгежуьгьевоз куьфд ме-
ре... (вокошире гъоборе, бурмундени). Гьул мере чэх
сохди, хуш омори...

Шими. Комини перхол бу?

Сесун. У жундуьр, э сер тону дешенденигъо...

Дироморени раби, гизилгъо зур-зур шенденуьт возигъоре, келе-
келе, хуьшдере шугьунде, хунденуьт нуборе. Раби нуьшдени.

Раби. Эжен у и-мэхь-шешу? (Дирени Сесуне).
Туй инжой непоке нешумо? Песг, туйре. воисдени ху-
неймере тугьу ве угьу сохи? (вэхушдени, гуьрдени
эз гуш ю), гьи?.. Зугьун туй бурра омори?

Сесун. Валла раби! Э жун турой Миши...

Раби. Турой Миши гьэним гердо синей туйре меш-
шу-мот-т-т!.. Гьурмиш сохит фелегьэчуре... (Гьилгьо
нисе вэхушденуьт).. Э ишмуревозум небуге нэгI? Не-
будгьо! (Вогосундени э шушевоз э гьемме. Довид вэ-
хушдени, бесдени расере. Раби бесдени пойгьой Сесу-
не. Сесун гирисдени). Вогордит нубогьошмуре, мохуле-
гьо! (Сесуне кифдени эз бирэхьнее пойгьою). Ишму
эз шуш раби усто небисдоритге, эз ишму туроку нибу.
Э-фи-гьу-рус-гьо мибошит. Вогордит нубогьоре. Эй,
туй туйроре чуйтар гуьрдей?..

Дере вокурде, веде бирени Томор, э дес ю жомтас ве е ейлугь
хое дери.

Томор. Руз туй эхэйр бу, раби!

Раби. Эгьуйбет туй эхэйр бу! Гье эз унжо гу буре
гьуллугь туйре.. Дануьсде бош, эри зенон хэйлогьи —
непоке нешумо осури эри дироморе э хуней гьэгьодуш-
борохгьу... Имугьонш овом мундейт?

Томор. Бошгу, жон раби!

Раби. Гьери гу винуьм, кутэхь сох.

Томор. Гьэдой хунде туро, веноре тефилимгьой се-
бэхьмунден туйре вегиром. Иллере (нушу доре жом-тасе)
борохо сох. Деслегьой туйреш ов зе. Е теке балайме
кефсуьзи, ранг ю гье зердов зери зердечуре хуно...

Раби. Вэхизит гьилгьо, дит уре инжо.

Довид вэхушдени

Томор. Эз у хубгьо ю хун, жон раби! Муьзд туй-
реш, эз дес ме ворморере овурдем. Э гьил, бебей туй
муно и ейлугьлей хоере э раби ди...

Довид жом-тасе ве ейлугьэ восдоре, э чумевоз нушу дорени
э Томор Сесуне. Суьфде Томор э сер нисе офдоре. Довид жом-тасе
ве ейлугьэ норени э пушой раби, нушдени э жигей хуьше.

Раби. Бошгу, хэгьер ме! И чуй гофи? Себег гердо!
Томор. (дирени Сесуне). Вой эри дедей туй! (Зури-

зури дироморе, векендени пойгьой Сесусене). Э хьол туй
неденишире туйре эхзоргьо, гусбенде хуно эз дуй пой
дулуду сохдет? Вой эри ме, хэлефме!

Раби. И феремез кук туйни?

Томор. Феземез эри чуй гуфдире, жон раби?

Раби. Гьисд-нисд мере берде э ов недори бегем
у?.. Иму бегем гьуллугь хуней рабимуре, э жигею
динж гердо, монухьотуй ковуд, не веровундейм?

Томор (эз Сесун). Кидан чуй нединжи сохдейге?..
Ме эз туй негуфдиребуьруьм э нубохунде мера?.. Шову
тейте себэхь хурузе хуно гьуйгуй зерей, е логон хун во-
ромори эз синей дуьшменун холуй туй! Гьечиш сурули
мибу, жон раби?

Сесун. Валла, жон дедей, ме гьич е нединжиш не
сохдем. Э пушой хуне, э серлей соку нуьшдебуьруьм.
Зен раби мере диренге, гьорой зе э кул ме вено перхо-
ле, бердуйм э нуькере эри шуше...

Томор. Те умэхьэли немунди у зен, гьеркиш гьис-
диге... Э кул нечога гьилме бор венуй!

Раби. Бур сес туйре, и-шо-ро-гьо! Бер кучук туйре,
зе э мазалай туй.. Ме эдем гьил туйре эдеб доре, турой
Миши, хьохмой Шелимуь гьемилех вомухде... Гьелем
уталмиш небире хьэсуьз-хьэсуьзе гофгьош эдей сох-
де. Сур бошит эз пушой чумгьойме!..

Томор. Хьэсуьз у фатмее зен туйни, у вамасире
тулугь нефти, пурсух вишен... Кеш бурайм, хэлефме!
Э хунеле гьэмоворис домунигьо хубтеи эз и тегьер...

Раби. Ме шумор зиёдие новорих! Оворе, решогим
бошит, феремезгьо!..

Томор. Оворе не пергенде зен туй бугьо хубтеи.
(Тигьи сохдени ове, ейлугь хое мундени). Борохой
туьш туйре хуно биренини... Кеш бурайм, балайме!
(вадарафденуьт).

Раби. Непоке нисе дире? Чуй ишоргьон, делило!
Ишму (эз гьилгьо) э чуй гуш дошдейт? (зерени э шу-
шевоз). Вогордит нубогьошмуре, гьивил-гьоволимгьо,
зирэгI-меригимгьо! (Дирени Шимире). И чуйни? Ме
э туй негуфдиребуьруьм э нубохунде мее? Гьи?

Довид. Э раби, у себэхь келе нун миёру.

Раби. Туйре дилмож ки вихди? (Эз е гьилиге)
Э геде, гьей чуйнумиге туйре? Гьэдише вомухдей? Эз-
вер сохдей?

Гобой (дироморени). Шолум гьэлехим, раби!

Раби. ГЭлехим-шолум, гобой!

Гобой. Те имогьой эри чуй дошдей гЭилгьой хэл-гьэ? Езугьи.

Раби. Гьич мере хэбер бирени бегем, кеиш руз ги-рошдеге? Мундем рафде э хэл эн и гэдуйр недангьо, жон гобой! Вэхуьзит бурайт! Оммон нединжи месохит! (*гЭилгьо вадарафденуьт*).

Гобой. Э ме гьейсэгЭт монгьузе Нисон расд омо. Бинем кук Евдо хос бири мугу, э сер пои. Раби себэхь уре э пушой жэгмет хьирим сохдге мугу... суьфде гоф сохдебиримгьоре хуно, дегь туьме омо мугу эришму... хэ-хэ-хэ!

Раби. Имугьой хотур эн уре ки гьишде? Хэ-хэ-хэ! Э дин туреревоз хьирим неки сенгьэсориш мибу сохде се-гьи-ло... Оммо ковхоре дире гереки.

Гобой. Валлагь, раби, Нисон мугу у вэхди бисд туьмеш муьдуьм мугу. Гьечуниге ме бурам ковхо не есеуле винуьм, е бугьме шишуьм э бугьоз ишу...

Раби. Гьечи сохки, дуй-се туьмен зиьдте хэржи не-бу э у муьфтехургьо, хэ-хэ-хэ!

Гобой. ГьейсэгЭт лап мугьоми. Жэгмет эри во-руш эдей дур зере, чуйш мисохут. Богьгьо ве бисдугьо эдет сухде кобоб-бирьен бире. Э эрхгьош ов недери. Ме себэхь кура мисохум е десде лути-пути. Е гудил шохи мигьилим сохде, мадаравт э гьирогь эн дигь. Туьш мийэ эри тефилой воруже хунде. Эз и тарафиге ковхо ве есеуле мигьилуьм гуьрде оворде Бинемире. Унжо кор юре кутэхь мисохим... Мироти не Серэхьиш хьозур мибошут...

Раби. Угьо гьемме эз сер мурав, туь э пушоки эз Нисон бигИ восдо. Оммо эз Серэхьиш жейле. Нисоне хэберсуьз. Дануьсде бош, э ме луб о-мо-ри-ге!..

Гобой. Туь чуй гуфдире? Бегем, жон раби, и те-гьер коргьойму эвели гилей?.. Дуьшменун туь овоме хуно гоф сохде. Хуб, бошгу, ме рафдуьм.

Раби. Гене хьитиьети хубе кори. Гироре э пушо не восдоре, ме эз жигеймеш нижуьмуьм.

Гобой. Ме э туь гуфдируьм, эз у кор элхонн бош! Ме эри энугьо зоминдор.

Раби. Песг эри туь ки зоминдор поисденини?

Гобой. Эри ме? Туь, хэ-хэ-хэ!..

Раби. Хуб, бошгу. (*Гобой екем рафде поисдени*).

Гене чуй фикир омори э ёртуь? Эхир-ю э хэйр вадара-во, эз рэхь вогошде хубе нишоне нисди.

Гобой. Ме шиновусдем, довго сер гуьрденини э ёпонгьоревозиге ненге э киревозиге падшогь урусе. Гуфдиренуьт чигьо гьит мибу... Унегуьре эз у пулгьой нумаз е ешиг шишей лампа, гьоб-гьужоб чини восдо-рем, хэйр юре мивиним... Эри хьомбол э ме пул вес не-сохд. Гуфдирем бер э сурой нумаз ни, раби муьдуьгьэгь туьре... Песде ме не туьни хьисоб мисохим.

Раби. Омбор хубе фикири. Худо борухо сохэ ношу-мои туь, жон гобой! (*Гобой вадарафдени*) Хуне-хэреб нисди, имугьойиш хьэмуьр мунди. «Гьоз ур гуфдире-нуьт, гьэзон дулсун». И гьоб шише восдори... (*Дениши-рени эз пенжере*) Ини хьомболиш эдей оморе, э жун сер гобой, ме мегуьруьм е абаси-монет муьдуьм хьом-боле... (*нуьшдени, туро э дес дери, хьомбол ешиг э кул вери поисдени э домой дер*).

Хьомбол. Руз эхэйр бу, раби! Гобой э чуйжон?

Раби. Руз туьш эхэйр! Эгьуьбет туьш эхэйр! Гобой эричуьни туьре?

Хьомбол. Шеле овордем, муьзд мере недори. Ме небисдорумге, мугу, эз раби мосдони.

Раби. Эз ме? Бошгу, чуй тефигЭти!.. Э, овом! Бе-ге эз нумазиш, эз хуней гьогьодуш-борохгьуш муьзд хосдени? Мисвои, мисво! Эз гьемме коргьой гуйлом гьэдиш мисво зиьди эри э худо бовор сохгьо.

Хьомбол. Ме туь гуфдирере э сер офдорем раби! Оммо, иники хуьрде балагьо гиснейуьт. Ме гьелем им-буруз суьфдере несохдем.

Раби. Туьш хьисобини! Оммо дануьсде бош, бэгИзи вэхдгьо е хубе эгьуьл эз хэзинегьой Шогь-Аббасиш зиьди эри гэдуйрдан. Ме эри туь се эгьуьл гуьом ки-рой муьзд туь. Э герек бугьо жигегьо туьре келе эгьуьлменд, дананменд мугуют.

Хьомбол. Гу гьери виним дие.

Раби. Ебо шовго сох, эслогь нум пуле дие нигири гуфдире...

Хьомбол. Э нумааз шовго гердо ме эз туь пул ниhoюм.

Раби. Омбар хуб! Гушвени, эгьуьлменд, вече эгьуьлменд! Эвелимуьн несигЭт ме ини: гьерки э туь гуфди, падшогь иму, егЭни падшогь Уруснет Николай Александрович э косиб-кусуб зулум сохде, тараф го-

ширгьоре гуьрде, э у гыч бовор месох. Чуьнки, луб-
пуьлом эри косибгьо гьечу жар зере, нуьвуьсде омори
эз звер, Хуб варасгьо! Даравгу э бени туь... И еки.

Хьомбол (оx кешире). Хуб. И еки.

Раби, Гушвени, худо, туро дусд! Гьерки эз туь
гуфди... Туь лезет юреш недирейге, гьэиб ю нисди...
Эз герме ош керги, нун не жэГ хуби э уш гыч бовор
месох.

Хьомбол. Омбара хубе эгьуьли. И дуй-дуй.

Раби. Нибу дануьсде коргьой офирегоре. Худо ме-
ёро зен туь оmore монухьо бисдоге, туьки миё зен хогы.
Гьелбетте, мерд зенсуьз гьэмел ниёв. Гушвени сеимуь-
неш. Оммо туь шовгьо сохдейгьо пуле ниho-гьы?

Хьомбол. Эри, эри и чуй гофи? Гу гьери винуьм
сеимуьн эгьуьлтуйреш.

Раби. Оmore зен хосдени бисдориге... гуш вени:
гьерки эз туь гуфди бие зен хуби эз батало э уш бовор
месох.

Хьомбол. Омбар хубе гофгьои, раби, гьерки
э е эршефи мерзуь. Оммо, раби, мереш е лап эгьуьл
буррание гофи. Лап туьш бовор мисохи.

Раби (пур сохде гьэилере). Гу, гу, и чуй гофи?

Хьомбол. Гушвени, раби, худо дусд! Гьерки эз туь
гуфди э гьэриш эн и ешиг (ешиге зерени э хори) е со-
гьэ шише домунди, э уш гыч бовор месох (хэндуйсде,
вадарафдени).

Раби (хэйли гьогь мунде). Э хуней бебей туь гьэ-
тош седуьм ве гьэмуьро дараво! И чуй биёбурини?
Э жегьендем бошгу (ешиге ведешендени э буру). Э ма-
залай гобой расо... (дениширени эз пенжере) И-ни-гьо,
делилош эдей оmore. Имугьой нш ширише хуно могосу
э ехэнме. (Нуьшдени, ейлугь хоере лов сохде).

Мироти (эз дер). Хэйр гердо! Тэхьноле нуьшдей?

Раби. Туьни? Знёдие нэгьуьл герек нисди. Кем-кес
веди нисдиге, дино футурак!

Мироти (дироморени). Сер кире гьэнг гезири,
и вэхди э кин туь дилов, эз ме гьэйр? Хэ-хэ-хэ!

Раби. Гене менехэ шифе гофгьой туьре вор дори?

Мироти. И чуйни? (Бурмундени хоегьоре) Небуге
дирей дие эз рабиети кор чи нисе ведироморе, фойде-
суьзи. Вечегьо ведировунде вонсде туьре?? Бегем гье
эз имугьой э гьуьрт оmoreй? Хэ-хэ-хэ!..

Раби. Зарифетгьоре э гьирогь ни. Ебо гу винуьм,

себэхь руз нугмегьы, пулгьой нумаза вечире гереки.
Чуй фикир сохде туь? Песде мэгьмеле э сер мэгьмеле
оmore знёд бисдоге гурунд нибу эри энугьош, гьемиге
эри вечирей туьш.

Мироти. Эз хэйл ме не вадарафди. У мегь, е кеше
пул мэгьмелеи вечирем эри туь. Хуб, угьо э гьирогь
мунугу, туьш ебо гу винуьм, туь чуй фикир сохде?

Раби. Чуйтар? Эриме вечирей? Туь нисе дануьсде
бегем пулгьой нумаз гьисдигьоре?

Мироти. Эри-гьо, чуй гофи? Ме нисе дануьсденуьм
бегем пулгьой нумаз гьисдигьоре? Хэ-хэ-хэ!... Хуб,
у мунугу э гьирогь, туь мере жугьоб ди. Туь чуй фикир
сохде? Имугьой (э гуш ю) е мегьы, ме эз вэхд гирош-
демгьо... Биёбур сохде мере э гьэриш дигь-жэГмет?

Раби. Чуйтар сохум? Е гьигил нисе офденуьм у дух-
дер сеге оворе сохум, туьш биёбур небоши.

Мироти. Виниш раби! Нубой мере мехун. Эгер
туь эз расдекиш биёбур бие воисдениге, эри ме ше-
шиш екини, пенжиш. Ченд гьэдер туьре воисд дураз
кеш... Дануьсде бош, ме ченти-пенти нисе дануьсде-
нуьм, те угьэре миёри мирасуни, лэгьэимере мокунум,
туьре э куьллуь Исфогьониш жиге нибу эри вирихде.
Варасири? Чуйтар оmore эри туь?

Раби. Бигьил туь жун хок бебей туь.

Мироти. Чуй хок бебе базлугьини инжо? Гене
э хуьм муш венгесдей!.. Дануьсде бош э моше воров-
гьош нисди. Кутэхь сох!

Раби. Э гоф туьревоз менуьм тэхьно тэхсир кор?

Мироти. Туьш, меш. Хуб, нисе воисдеге туьре, согь
боши! Худой туь рази эз туь, ме эри серме е chore миё-
фум... (воисдени бурав).

Раби. Еша! Туь тозе гьэруьслере хуно эдей наз
сохде. Пулгьоре ки вечиренини? Гьы?..

Мироти. Чуй пулгьоре? Туь э ме пул-чи доресири?
Ме-ре-ме-ви-ниш!..

Раби. Эй овом! Эй надан! Расди гуфдиренуьтгьо:
эгьуьл зенон хэйлогьы э пошней пою мидебу гуфдири.
Ме э туьревоз эдем зарифат сохде, оммо туь гьенег ни-
се варасире.

Мироти. Эри чуй дургердо? Ме гьенегуш вараси-
ренуьм, дегенегуш. Туь эри туь хуб фикир сох.

Раби. Лап вешендигьо. Вессн туь жун хок бебей
туь! Ебо гу винуьм и чуйни э зир бел шол туь деригьо?

Мироти. Гьичиш, шиселен эз монопул.
Раби. Эрэгъилей монопули? (*восдорени*) Гьери нуыш ихдилот сохим. (*Мироти нуышдени*). Туыш ки, дануысдени, жон Мироти! (*декуьрдени*) ме, духдер гъэбилей мере э хуне дегъишдени нисдуьмгьоре... Э шори туь, лихъэим! (*гьенжирени, декуьрдени эри Миротиш*) Э сал ю е духдер хъэсуьл овурде гъэйр, э сер ме бологъ, зиедне кор нисе дануьсде. Веги гьери-гъо! (*Мироти гьенжирени*) Гови, гов. Ломботе хуно дегешдени поьсде. Варасири? Мере е нарине семе буге, дердме нибу (*декуьрдени*).

Мироти. Эри эн уш туь тэхсири. Эз боГов-боГов мене туьни... лезетсуьзе ихдилоти... Песде мидани... Туьре воисдениге, гье имбуруз мере мегър сох... Пес-де, е кук: кекуьл зари, кемер суьрхи эз ме...

Раби. И чуьни э бел келэгъэи туь бесде оморигоь?
Мироти. Э-легъ, фурмуш сохдем. Ире эз Хъэсен-гъули восдорем. Мергимуши. Гьич минкин нисди мере. Э хуне чум рузиш мушгъо эдет жуьл зеренуьт...

Раби. Гьери туь мунош эри ме, жон Мироти! Екем-лей семе буге эз у, э и когъозле деки. Э у куьнж нума-зиш дери, декуьруьм унжо.

Мироти (*декуьрдени*). Туь э меревоз гьич пир нибоши. Э и гуьлом-гъези, кейф не хъэзи! Хэ-хэ-хэ!?

Раби. Валлагъ дузи! Э туьревоз, жон Мироти, гьич руз мерд шохъонгум нибу. Руш мерд сипи нибу. Лэхъэим ве тувим! (*гьенжирени*).

Мироти. Вессигъо! Туь унгъэдер мезе медигъо!

Раби. НэгI, э жун турой Миши. Ме те имугъой туьре делило гуфдиренбуьруьм, оммо ме не дануьсдем туь Мелкет-Шово бире бебей. Мелкет-Шово!.. Белуьнидир руз чоршобот, дегъ мерд гьорой мизенуьм, мегьер мибошим.

Мироти. Меш, (*гьенжирени*) меш пулгьоре гьем-мере руз першобот э зиедиревоз мечуьнуьм. Гене мере екем суьрх-муьрхиш гьисди э иловле. Угьореш кура мисохим эри е хубе дес моей Макариёйи. Весси? Чуьтар оmore эри туь?

Раби. Вечи. Вечире гереки гьеммере, жон Миротилей ме! Раби гьурбу эри жун туь!

Широй ун широгъо,
Унчуьк эри Шелуьмуь.
Бусо ди мере

Эз бусой лэгIэйтуь,
Ки хуби дусди туь
Эз шороб...

Имугъой вэхиз жон Миротилей ме!... (*нушу доре посой гьихэле*) Борохо сохум туьре!

Мироти. Вессигъо! (*хэндуьсде*) Вэхд не жиге оф-дей туьш?

Дарафдени э песей гьихэл, раби декуьрдени э пейле мергимуше ве эрэгъи.

Раби. Оммо пулгьоре хъэрекет сох гье имбуруз ве-чи бура (*вэхуьшдени. Сес оmore эз буру. Раби туро вегуьрде, зури-зури хундени. Дироморенуьт: Гобой ве пенж-шеш мердгъо*)... Воку гьомборгъой ворущ туьре, рэхъм бер э ферзендгъой Исроилу гъэйм туь!.. (*Гобой дире пейлей эрэгъире, эз пэхъники гьенжирени*)... Михьило сох э и гусбенде хуно гьисдигъо гъэйм туь, э жэгI-мет Исроилу, гировун говунгъошуре... Эз гъэгътигъо дур сох ишуре!..

Гобой (*эз жэгIмет*). Согъ руз эз дигъне рузевоз раби гье эдей тефило хунде, тошуво сохде. Имбуруз согъ руз тэгIнит гуьрди... (*гуьрдени шуьгъэме*) Оммо ишму рафдейт эри пуче-пуче ихдилотгъо сохде. Гуйге эдейт эрх вокурде, ов овурде эз Самбур. У гьич эз сер буравгъо кор нисди... (*гуьрдени шуьгъэме*).

Еки. Худо рази гердо эз раби. Рабиму э негъогъ нисдики у?

Раби. Гуш венит, жэгIмет! Кукгъой вижире оmore гъэйм Исроил! Ишму тефилой мере буррурит... ШемэгIэ семе э меревоз хунит. Еки-еки, келе-келе. Гьери во-гогъруш сохит эз дуьли ве жунишму. Чуьнки биней гьемме коргъо ве гIигъэр ю э шемэгI дери... Бурра нибу тефилоре, гуит: (*десе веноре э чум, жегIметиш гьемчуьн*) «Ше-мэгI Ис-ро-ил, э-ду-ной и-луь-гьи-ну, э-ду-ной и хьод-д-д!..»

И вэхди Мироти зури вадарафдени. Раби не гобой эз зир чум диренуьт.

Гобой (*шуьгъэме гуьрде*). Туь, сер е гоф бире гуфдирени жон раби, жэгIмет тэхсири... Ох, муьрдуьм!..

Раби. И чуь эфигъуресе гофгъо? Ме чуь шиновус-денуьм эз лэгIэй туь э хуней худо?

Гобой (офдорени). Муърдуым, руригъой ме эде
сухде...

Раби. Дур поит! (Гуш воноре э сер синею, да
ю вохурдени э пейле, деригъо э куьф гобой. Ведешенде
ни пейлере, э сер офдорени). Ношумо дори... Дузи
хъэсбошолум, э худо гюси бугъо, э и беде руз мумуну.
Жэгмет! И тегьер монухъо бугъо одомире э бит-гье
хъэм Исронлу гъовре сохде нибу, э диневоз кенор до-
пучунде гереки...

Еки. И чъу биёбуре кор бисдо!.. Имугъой чъутар
сохим? Э сэхьибгъою мэглуым сохде воисде.

Раби. Сабуър сохит! Венит э сер хъэсдили... (Во-
норенуьт). Вегирит, ведеберит. Гезирой гъегъодуш бо-
рухгъуни. Чъу мидануьт гуьфдире бендегъой худо?

Ведеберденуьт. Раби поисдени тэхьно.

Раби. Ме мерги муше эри Мироти декуьрдебуь-
руым, оммо гобой зэхьримон сохд... Сургъой нумазни,
гъэгъхьисобиш э юревоз муьрд-д-д!.. Миротиш мотус-
ге, пулгъоре вечире, варасде бэгъдо. У вэхди: рэхъят,
форигъэт мибисдорум. Том ве нишлем!..

Перде.

СЕИМУН ПЕРДЕ.

Чименгеи э гъирогъ дигъ. Эз дур дохъор ведини. Э поинен
нуьшди чупон эдей балабан зере. Э ён гъэребеч дор. Зибо диromo-
рени сер-суре хуно, гешде бинегъой кулегъоре, водорени хуьшдере
э дор.

Зибо. Чъу бисдо уре?.. Сур сохдут... НэгI, нидануь
бире у кор.. Ой сурулгъо! (гуьрде эз сутун дор). Ой
гъэребечдор! Туь семе жугъоб ди мере... Э коминжо
бердуьт севгил мере? ГIэйб меёвгу туьре, куьшдетгеш
езугъэ, гу жигей юре, гуьногъсуьзе, леш юре семе нушу
ди!.. Лов месох дуьл мере... (гирисдени). Небуге, пэхъ
ни сохдениге сура: тутуне гердо у савзе велггъой туь,
бегьер туь хуьшг, гье э раг вери су гуьрде сухош!.. Хо-
кистер туь лов-тум э чор тараф... Ме-ре-ху-но!.. (гирис-
де-гирисде хундени).

Белкем, сипре лэпуьргъой ковре деригъ
фуберди туьре?

Белкем, у женевергъой мерге више
хурди туьре?

Небуге, некуми тиге гъилинж дуьшме
венгесди туьре?

Жугъоб дит гуьлишонлуье доргъо, мебошит лол!
Жугъоб дит сенггъой сад сали, мебошит лол!

Мегъилит, мегъилит чум мере гIэрси,
сер мере ёш,
лов мере гирье.

Чупон куьнд оморени, асда

Чупон. Кире вир сохдейт, ой гъэмлуье гъэруьс?
Зибо. Дузи, чупон холу! Гъэмлуье гIэруьс, гъэм-
луье доморе вир сохди, нисе офде.

Чупон. Чъутар эхи? Вирихди небуге?

Зибо. Дузи, чупон холу! Дусдогъ сохдет муькуь-
шуьт... (гирисдени). Ёгъин муькуьшуьт, вой эри
ме, вой!..

Чупон. Эри чъу эхи? Одоми куьшди бегем?

Зибо. НэгI, нэгI! Одоми некуьшди. Дине куьшди,
дине. У жугъури... Ме уре дусд нидошдумге, белкем
э сер эн у езугъ и бологъош ниёмо... (гирисдени). Ме-
нуьм, менуьм тэхсир... НэгI, нэгI, дини, нэгIлете дин
журо сохденигъо инсонгъоре дуь эз еки... (воисде бу-
рав). Ме уре миё офум...

Дироморенуьт Серьё ве Гевгьер

Чупон. Сабуър сох, ой гIэруьс! Ебо хуб варасун
э ме дерд туьре. Эз гофгъой туь вединики, туь е эгъуьл-
менде гIэруьси... Дануьсде бош, э гирисдеревоз е ги-
нор сохде нидани. Эз гирисдегъо ве норусдегъо чи не ве-
диремори ве гъич ниведировиш. Гу ой гуьзел! Гу гъэм
туьре, энжэгъ гъэмлуьгъо мидануьт расире э дерд туь
ве кумекиш сохде. Ебо гу виним гъери киниге туь ве
дерд туьреш.

Серьё. И духдер Зейнали. Зейнал сенгъбур.

Чупон. Эри, эри шиновусдем. Имогъой э сер офдо-
ре варасируьм. Туь эгъуьлменде, гIэруьс, дузи. Дузи,
нэгIлете дини тэхсиркор.

Серьё. Не офди, Зибо? (эз чупон) Негировундут
эз инжо?

Зибо. Сур сохдет, сур...

Чупон. Хуб, ишму инжо поит, ме эз келлей дохьор
ри хуб фегьм сохум иловлере (*вадарафдени*).

Серъё. Бебешму, гьердуь бироргьой меш Магьмуд
ве Рамазан ве гене хэйли жугьургьо — жогьилгьой
дигь э зофруй мэхьэле э песой есиёв кура бире эденбуь-
руьт меслэхьэт сохде. Имуре э песой туь фуьрсорет,
дур мара мугу.

Чупон. Е десде ведини, оммо э гIэрей эн угьо дус-
догь ве ди нисди.

Зибо (*незник оморе*). Белкем...

Серъё. Туь э гьирогь пой, Зибо! Имуш ебо виним.
(*Серъё ве Гевгьер вадарафденуьт э тепеи, фуьрморенуьт э у тарафиге*).

Чупон. Песг, бебей кукеш э хьисобевоз э Сибир
фуьрсорет.

Зибо. Эри, у езугьэш сурулгьо сургум сохдут...
(*Дироморенуьт Зейнал ве 9-10 мердгьо э десгьошу чол-
гьугьо ве хиегьгьо дере*).

Зейнал. Туь элхоин бош, духдерме, э гьувот жо-
фокешгьо екиш ниворов, уре ёгьин дануьсде бош.

Чупон. Омбар дузи. Э екжете гьувот жофокешгьо
гьич кес вороморе нидануь. Иму гьемме муьрскешире-
горгьо э еки бисдоримге, неки тэхьно гье у есире хилос
сохде миданим... Гьувот жофокешгьой гьеммей дув-
ниёгь тожгьоре мидануь зир пой сохде, азад бире...
Э тожевоз э еки гьемчуьн куьшде гереки динеш, буь-
туьн ранжундегоргьореш!...

Серъё ве Гевгьер. зури-зури дироморенуьт.

Серъё. Уни, уни есеул эдей овурде Бинемире, гене
дуь зениш ведини. (*Зиборе воисдени бурав*).

Зейнал. Пой! Э чуьжо рафде?. Пой, сабуьр сох.
Ебо гьеммешму э далдагьо пэхьни бошит. (*Вадараф-
денуьт*).

Чупон. Мере е фикири, Зейнал бирор!

Гирошденуьт э далда. Дироморенуьт: есеул пьён, Бинеми десгьо
бесде песево, Серэхь ве Мироти.

Есеул. Кеш пушово, э песо медениш! Мурдал, ве-
че мурдал! Ку-тэхь-хь-хь!.. (*гьингьине гуьрде*).

Серэхь. Гье э инжо хуби, э ён эн и дор.

Мироти. Эри, эри э инжо хуби. Инжо далдаи.
Иму бурайм э раби гуйим жэгIмете э и тараф биёру.

Серэхь. Екиге жон Мироти, луьгIуьлом эз гьэре-
бечдор гьилогь-гьэжелере хуш оморе. Хьирим сохде
бэгьдо, бигьил хьэруьме жендек эн уре гьилогьгьо ди-
лим-дилим соху, хэ-хэ-хэ!..

Мироти. Лап хубе эгьуьли, жон Серэхь! Хэ-хэ-хэ!
Гьелбет уш е келе мисвои. Гисне гьилогьгьош сирои
мибошут! Хэ-хэ-хэ!..

Серэхь. (*Эз есеул*). Бесд у непоке э дор. (*Бесде-
нуьт*) Гьери, чуьтари гьовойтуь? Ишмуре воисденбу,
мере, вечей йухьус бесде рабигьо, вечей рабонимгьо
хуьсур эн у чепеле Зиболеи туь сохи? Гье э инжо ма-
дарав нешумой туь.

Мироти. Диртегьо рабиш миёв э дегьмердевоз.
Мегьр мисоху ишмуре... Гьич дуьл-песо мебош, э у гIуь-
лом гIэруьс дедей туь миёв э ки туь! Хэ-хэ-хэ!..

Есеул. Зиборе ме, ме хосденинуьм, ку-тэхь-хь! Да-
нусде бошит... (*гьингьине вепичире*) ме диртегьо миё
бурам. Мере гьуьллуьгьой дивон-хонеи, гьемме вомун-
ди э сер ме, кутэхь!

Серэхь. Эй овом! Овурдей, расундей, имогьой во-
исдени туьре шени бурай?

Мироти. Туь нешиновусдей бегем: кечи шир муь-
дуь, песде мизенуь мачаруну? (*Дорени е шише эрэгьи*)
Ини, ги. Иму туьре гене рази мисохим. Имуьгой кеш
бурайм.

Серэхь. Фэгьирлеш э фикир домунди. Тенги ме-
кеш, холуй туь муно, раби гьейсэгIэт миёв нубой туьре
мухуну. Хэ-хэ-хэ!..

Бинеми. Мере чуьн ишмуни сеггьоре жугьоб до-
реш нисе воисденбу. Чуьнки, гуьфдиренуьт, гIэдоти сег-
гьоре жугьоб дориге, зиёдтеш келете миравут. Оммо
эз и нефоее коргьой ишму дуьл ме зиёдтеш сенгьи би-
ри. Зарал нисди, дир-зу гIуьмуьр ишму кутэхь мибу.
Э рабишмуревоз ровит э еки.

Серэхь. Бур сес туьре, гIомолигь, вече гIомолигь.
Гьелем пушой муьрдей туьш нисе поисде? (*туф шенде-
нуьт*) Чумгьой эни билгIоме рошогIэ бесде гереки...
(*э туморе доноренуьт сер юре*).

Мироти. Э и сег мугьое т бош. Иму гьейсэгIэт ми-
ёйм. Туь элхоин бош. Иму э туь хижолет ниведирайм.

Есеул. Дир оморитге, ме мурам. Ку-тэхь! (Серэхь ве Мироти рафденуьт. Есеул ён дегешде, шишере норени, воисдени векенуь).

Бинемн. Эжеб гьечи руз ме шохьонгум бисдо. Э лэглэй летей гьудузе сеггьо офдорем.

Есеул (вокошире сифет Бинемнере). Эй, хэлонггэ э пушойме нифри месох. Варасиреними? (Нуьшдени гене ён, шишере вонорени э буз).

Бинемн.

Эгер мибисдорумге шэгим фурух,
Увэхди шевгьош мичарусд э руз.
Эгер мибисдорумге тэхрихин фурух,
Нимуьрд э дуьниёгь гьич инсон у вэхд.
Бегем гьечиш мибу одоми бедбэхд?

Дироморени чупон.

Чупон. Руз эхэйр бу, оггьо есеул! Кини и дусдоггь гьечи?

Есеул. Э гьуббет туь эхэйр бу, чупон холу! И хогьини, ку-тэхь. И жовон э худой хуьшде гюси бири, ку-тэхь!..

Чупон. Э-гье, варасируьм. Хубе кор несохди. И тегьер жовон, дин хуьшдере пой зенуь? Жозон эн и эриме оморениггьо келе миё бу? Э гьэдимие деврггьо и тегьер одомиггьоре сухунденбуьруьт.

Есеул. Оммо э и земоне сухунде гэдот нисди. Гуфдиренуьт сенггэсор сохденинуьт. Ихдиёр эн и э дес жэггмет иму доре омори.

Чупон. Гьечуниге меш миё кумеки сохум. Чуьнки гуфдиренуьт, гьерки э эзини корггьо бэхш вегуьрд, келе мисвои гуфдире.

Есеул. Дузи, дуз. Ку-тэхь!..

Чупон. Оммо, инжо э биней эн и дор хуб нисди. Чуьнки, есеул бирор, инжо рэхь гирорггьо десномаз вегуьрденуьт. Хосе жигей Пири. Э и песо е мейдузини, гьэретиконлуггь, унжо лап гуьнжуьсдени эри эн и динсуьз. Ире берим бесдим унжо. Песде эриме оморениггьо туьш имбуруз мере хуно нашдови несохдей? Екем мереш эрэгы хуней домунди, закускеш гьисди. Чуьтар оmore эри туь, бирор?

Есеул. Закускаш гьисди? Омбар хуб. Туь хьисо-

бини, кутэхь! (Вэхуьшдени, векенденуьт эз дор) Берим дусдоггэ унжо. Валлагь, гьечи мере ишдоггь бири, дие мегу. (рафденуьт. Оморенуьт Томор ве Зоггьов шелеггьой беш э кул вери, норенуьт эри рэхьэти сохде).

Томор. Дузи, хэггерме. Жофо некешуьггьо, софю юре нидануь. Нуьшим гьери екем хэсдеимуре семе вегирим. (Нуьшденуьт э сер шелеггьо).

Зоггьов. У чуьни? (Дениширени э дур) Мугуиге жэггмет эило эдей оmore. Белкем эри молихь пиш сохде оморенуьт?

Томор. Молихь эз чуьжо омори, духдер? Оморигеш дие терс нисди, бичиниггьо гьемме варасди (дениширени).

Зоггьов. Гудили, гудил сохдет, гьери кеш бурайм. Томор. Кор иму, жон Зоггьов, гудилсуьзиш э рэхь мурав... Гьери ебо гу винуьм, гьич серме не вадарафд, ди гобой э нумаз эз нокуми офдо муьрд мугу эхи?

Зоггьов. Ки дануьсде, жон Томор, корггьой худоре? Гьелбет эри эн у гьечу нуьвуьсде оmoreбу.

Томор. Э тэхьнои э неггьоггь муьрди, терс мибу уре. Рабиреш миёсд кешире берде э хуьшдеревоз. Песде мугуфдурум худой мере — худо. Э духдер! У фатмее зен эн уре дирей? Гьич э пуст-пинеш недемунди. Э сал ю екиш эдей зенде. Беггьеме хьэрүүме жендеки.

Зоггьов. Зуггун ю, зуггун эн уре худо буро! Э нуьшде-вэхуьшдекиш хэлонггэ нифри сохде гьэйр гьичиш нисе дануьсде.

Томор. Дузи, Зоггьов! Жуьггь ю омбари гуфдире шиллоггь вешенди. Эггь, э жеггьендем, э мазалай раби расо. Сер юре хуро. Жэггметиш миёв медиров, кеш э косиби-гюнииму бурайм. (Шелеггьоре вегуьрде вадарафденуьт. Оморенуьт чупон ве дуь-се мерд, дусдоггэ бесденуьт э дор, вадарафденуьт. Хэйли вэхд бэггьдо дироморенуьт, раби, Серэхь, Мироти, Нисон, жэггмет ве эз десдей Зейналиш).

Раби. Жэггмет, худо борохо сохо ишмуре! Э пушой гьэретикон расд оmoreйм. (Нушу дорени дусдоггэ) Эри ме оморениггьо и Бинемн гуфдиренуьтггьо — кук Ездо миё бу?

Серэхь. Эри, жон раби! Туь дузи, гьэретикон-хуьрдункулеи. Мере эз уталмиши диггь-жэггмет сериш немунди... Ме эдем талаб сохде е жозен эри эн и фереме-зе кук хоселе шуьверме.

Раби. Эз у кубнд рафде, доре-восдоре сохде гІэмел ниёв, у хырим миё сохде биёв э дин турой Миши рабинуревоз.

Чупон. Бэхшлемиш сохит эри хэбер вегуърде, чуйни эхи гуьногь эи и жовон?

Раби. Э дин турой имуревоз: эз товун хорд ве батул сохден дин хуьшдере, дин хосе, вижире оmore гъэйм Исроилуре, еГІэни: эри хосден духдер уьзге умогъьойгере, хурден шири-гушди, еГІэни хъэруьми, невило, дарифо — хырим сохде оmore. Е-гІ-ни, у одоми, комики пузмиш сохуго пенж хьумоше, шеш мишноре ве бисд чор гомороре, у одоми е-гІ-ни: гье и Бинеми кук Евудо хунде оморени хьи-рим-м-. Эфилу е доне жугъур э уревоз гоф ниё соху, доре-восдореш ниё соху, о-су-ри...

Мироти. Э сер сухденюш ов ниё декуьнуь...

Серэхь. Гъэдой эн у хосе лэгІэй туьре вегиром!

Раби. Ве гьерки и гьонуне батул сохд, уш, у одомиш э хунедун юревоз хырим хунде оmore.

Серэхь. Гье илле гъэйр невери бегем, жон раби, э у хосе турой Миши рабину?

Меэ уревоз чьтар копоре сохде мидануьм и келе Гювун бедмозоле сермере? НэгІ, ме уре э десдин десмеревоз миё тасунум... (воисдени бурав, жэгІмет гьурденуьт пушой юре).

Нисон. Михило мисохи, раби! Белкем эз расдекиш е жозениге гІэмел оморени?

Серэхь. Ме уре нидануьм эгерде вегуърде, гье э и тэхьно хыримлеревоз. Эз товун эн и хоселе кук нобуде шуьверме дургердо гьемме кукгьой Исроилу сэгІэр кешуь? Бегем и ворущгьо не оmoreи, зимигьо сухдигьо, богъгьо-бисдугьо кобоб—бирён биренигьо эз Гювунгьойму нисди бегем?

Раби. Дузи, дузи, хэгьерме! Туь эдей хьисобире гуфдире. Гуш венит, эвелгьо и тегьергьоре сенгъэсор сохденбуьруьт, е-гІ-ни э зугьун хосе туройму се-гьи-ло. Эгер сэхьибгьоюре разиниге... Гьелбетте келе ве келе мисвои ве гъэйм Исроилуш эз гьемме гъэдогьо-бологьо хилос мибу...

Серэхь. Меш эдем уре гуфдире, жон раби! Гъэдой хунде турой туь, веноре тефилингьой себэхмунден туь биёво э синей ме... Мере воисдени хьэмисе эз гІэрей хунедун Исроилу вегуърде биёв.

Еки. Эй раби, у зиёдие коргьо герек нисди. Хунризи хубе кор нисди.

Мироти. Туьш гоф варасирей? Овом! Э дин веригьоре хуно миё бу. Екиге сэхьиб ю разини ве талабиш эдей сохде.

Нисон. Небуге ишмуре воисдени себэхь гьемме кукгьо ве духдергьойму буравт мусурму ве хочперес бошут?

Серэхь. Хьуьжет герек нисди. Ме келе сохдем уре, имугьой ме эри эн у дедей бире нидануьм ве эри чепеле одохлуй ю хьуьсуьр. Ме гьегене эдем талаб сохде э гьонун Исроилу гуьре сенгъэсор...

Мироти. Дузи, хэгьерме! Хьисобире, гъэгъэ эдей гуфдире туь. Оммо бэгІзигьо эз овомишу нисе варасиренуьт.

Серэхь (вегуьрдени е сенгъэ). Эгер ишмуре мисвое кор нисе воисдеге, енебуге хижолети оморениге, ме эдем зере эвели сенгъэ.

Раби. Дузи, хэгьерме! Худо дусде зенгьо кем не ведироморет эз иму, игидигьо сохдетгьо меселен: Егьудит сер падшогь Пелишдимигьоре бурра, куьллуь гъэйм Исроилуре эз муьрде жиге хилос сохдгьо. Туьш гьелбет еки эз угьо хьисоб мибоши э пушой гьогьодушбо-рох-гьу. Дузи.

Нисон. Эфигьурис куьше омоге, шолумигьо мибу э гьуьлом эри гъэйм иму.

Мироти. И чуй гофи? Дузире, дуз гуфдире воисде.

Серэхь. (сенгъэ тик гьурде). Е худой сэхьиб гьуьлом!

Еки. (Гуьрдени дес юре, восдоре сенгъэ шендени). Месохит, хэгьер, бени одоми куьше хубе кор нисди. Хунризи беде кори.

Серэхь (восдорени хиегье эз еки). Ме нигьуьлуьм, нидануьм и дерде хьэл сохде. (Зерени эз сер дусдогь) Э нуминей худоревоз екигеш... (ЖэгІмете воисдени мешет бу, оммо десдей Зейналигьо нисе гьишденуьт).

Нисон. Ишмуре мисво нисе воисдеге, дур поит (зерени).

Мироти. Ме гьечи варасиренуьмгьо, жон раби, жэгІмет тараф худоре нисе гуьрде (зерени).

ЖэгІмет евош-евош рафденуьт. Мироти, Серэхь ве Нисон зеренуьт дусдогъэ. Раса бурра дусдогъ офдорени. Дироморени Ковхо.

Ковхо. Чув гьорой-гьорон инжо? Эри чув кура бирейт? Раби, Нисон! Ишмуш инжонт?

Раби. Жэгмет талаб сохдебу тефилой воруже хунум гуфдире. Гудилиш сохдебуурут гэдот бебе-келе-бегьоре хуно.

Ковхо. Омбар хубе фикире. Ишму дануьсде бошит воруж эн эвел косибгьоре гереки. Поширгьоре унгэдер нэгл, исэглэт герекиш нисди. Чуьнки кендуьгьо ве гьомборгьой эн угьо тэхуьл пури. Эри сад салиш теторик гьисди угьоре. (*Дениширени руе дусдогь*) Гэйб небу эри пуьрсире, и узан биригьо кини?

Нисон. У, жонум сен, ковхо, жугьур имуни. Комики э худо глоси биригьо. Ве эз товун эн у гьемме жэгметгьо омбаре, келе тенгигьо-сэглэргьо эденбуурут кешире. Унегуьре, жэгмет иму талаб сохдет эри жозен доре уре. Ини келетеюш инжон.

Ковхо. И зен Евдои? Э сургуми фуьрсоре омори-гьо? Э-гьо! Варасируьм, и кук эн уни?

Серэхь. Жон ковхо! Эз товун и тегьер феремезгьо нибу гьемме миллетгьоре э тенги ве э гьэгьтии дегьисде. Уне гуре ме талаб сохдем э дин иму веригьоре хуно жозен юре дим.

Ковхо. Омбар хуб. (*Куьнд оморени, туморере ведешендени эз сер дусдогь*) И чуьни? И есеул мени?..

Раби. (*куьнд оморени*). Туь чув гуфдире? Нисон! И чувтари кори?

Ковхо. Чуьтариге эз ме пуьрсиренит? Э дуьл ишму чув фикир дебу? Э вогьней динсуьзгьошмуревоз ишмуре воисдени гьемме корсохгьой дивонхоней падшогьимуре телеф сохит? (*Мироти, Серэхь ве Нисон песово поисде воисдени вирихуьт*) Поит! Э чувжо вирихденит? Ме гьеммешмуре э Сибир эз бугьоз э гьэноре мигьилуьм дулулу сохде...

Нисон. Чуьтар бисдо и кор эхи? Сер ме нисе вадарафде.

Ковхо. Сер ишму э гьелгьэй дор эгьэжи доноре оморевэзд миварасит... Офдонит гьери э пушойме...

Раби. Э гьорой-гьороевоз кор нибу. Хубчи жэгмет рафдет. Инжо одомийге нисди эз иму гьэйр...

Ковхо. Ишму э меревоз чувтар игьрор сохдебит? Гуит гьери!

Нисон. И дуь зен, гуьломе гьеммере гьэтмегьэриш сохд.

Мироти. Иму эри чув, туь мунош?
Серэхь. Туь не гуфдиребири миё куьсде биёв?
Ковхо. Нэгл, и коре гьечи хисунде инбу. Дануьсде бошит, мереш эз товун ишму, эз товун эн и кор э Сибир мифуьрсуйтгьоре...

Раби. Сибир-мибир э гьирогь мунугу... Коре хихинусде гереки, мегьитеш допучунде... Игьониге дузов мибу.

Ковхо. Чуьтар эхи?

Нисон. Чуьтар, чувтар? Меш рази мисохум туьре, Миротиш эз дес ю вороморере мидуь. Имугьой Серэхьш мугую.

Ковхо. Нэгл, нэгл! Ишму чув гуфдиренит?

Серэхь. У муьлк эз Евдо мундигьо, гьурбун туь.

Раби. Хуби дие, туь гьо жон ковхо! (*Эз Нисон*) Ишму берит мегьите эз дохьори гулулу дит. Хэбер мифуьрсим э уезд, песг есеул пиён бире эз дохьори офдори чэхэ мазала бири гуфдире — муьрди. Песде гье эз у песогьо бурайт э хунегьошму. (*Нисон, Мироти ве Серэхь берденуьт мейте*) Эз и зиёдте гэмел нибу... Ме эз Нисон пенж-шеш туьмен гэмел мисохум эри туь. Туь элхоин бош!

Ковхо. Гьемме имидгьойме э туьни, раби. Екем терс ди угьоре омбартеш ведеше. Туьреш ме рази мисохум.

Раби. Бошгу, бошгу, чув гофи? Гьелбетте дес-десе мишуру, десиш руе. Оммо э сур Бинеме расире гереки. Кеш имуш бурайм, е фикир мисохим (*вадарафденуьт*).

Эвел веде бирени чупон, песде угьониге.

Чупон. Ибуд-решогим бисдорут.

Зейнал. Хуб чи, чупон холу, туь и эгьуьле офди, женгсуьз хилос сохдим и езугьэ эз дес гуьргьо. Омбар согь боши!

Чупон. Эгер женгиш гьерек мибисдоге, иму бесгьун мидорим. Чуьнки имуним хьисоби, имуним жофокеш... Эри, ме фурмуш сохдем (*дорени дес Зиборе э дес Бинеме*). Ги, гьэмлуье гэруьс, дес гьэмлуье севгили туьре!

Бинеме.

Ой мэхберлуь, чименгеи жевгьэт!
Пуьшуш туь эз ранг беранг хэлгэт.

Туьни шоьгод, нуьшдей динж, фориьгъэт.
Инсон-нисоне сохдени нэглет.

Хьэлол сох, хьэлол сох, ой Зейнал бебе!
Хьэлол сох, изму бирейм оворе.
Сургум эз ватан, яралуь-лербе,
Нимуну гьечи дуьнэгь хэребе.

Э рэхьгьош мохурут тикон-телуь.
Иму мибошим э еки гьушмиш,
Ярагьойму мибошут согьолмиш.
Хьэлол сох эме, ой чупон холу!

Зибо.

Изму винишит дуь гьэмлуь севгил,
Ой чупон холу, мибошим себил.
Иму мирасим э хубе мирод,
Дуьн-эгь иму мибу тозе, обод.

Зейнал.

Эз асму пар зере тегьер тарлан,
Э чулгьо, сэхьрогьо тегьер жейрон.
Расит зу э биней эн у мэгдон,
Э у, пулат куфденигьо зиндон.

Чендгьэдер сурули, эхзори, муьрс ве ранж гужлуь
бисдо эз тараф падшоьгь, ранжундегоргьо ве динперес-
гьо, унгьэдер зуте очмиш мибу чум жофокешгьо. Ек-
жет мибошут, мигировунут женг азадире ве бесхун ми-
дуьт дуьшменгьошуре.

Имугьой, Бинеми. туь эри ме: гьеми кук, гьеми дус-
ди, гьемиге домор ве эз гьемме зиьдтеш жофокеше би-
рор. Бер севгили туьре, бурайт э шегьер. Кор сохит
э гьэрей фэхьлегьой заводгьо, фабрикгьо. Унжо мегир-
рит тербией азадире... Эз хэёл меведешенит ки, чуьн
бебей туь Евдо э гьозоргьоревоз дери гуьфдире бесде
э буховугьо, тэхсирсуьз сургум сохде оморотгьо.

(Гьэл гуьрде Бинеми не Зиборе, гирисдени). Бурайт
рэхь ишму ник! Согьингьо гердо, расд миьйм э еки.

Бинеми гуьрде дес Зиборе, варафденуьт э тепеи. Э расди дес
Бинеми гьирмизине ейлугь ве дес чеи Зибош ейлугь вежегьуйде
рафденуьт.

Перде.

ПЕШМУНИ НЕХУНДЕИ

Е пердеи комедия

ВОЗИ СОХДЕГОРГЬО

Довид — 60 сале, колхозчи.

Шифро — 50 сале, зенью.

Динор — 20 сале, духдеришу, бригадир колхоз э нум Ленин.

Рафоил — 25 сале, бригадир колхоз «Дружба».

Михаилишвили Сара — 25 сале, корреспондент газет.

Гъозие гиросдени э еки эз дигъобонгъо. Шохъонгуми. Буруни хуней гюшире колхозчи. Эз тараф расд дер э доруни хуне. Эз тараф чеп — дер э хъэст. Э минжи дуб пенжере, стол ве стулгъо. Э звер сер стол — сирот Ленин. Э куьж — кинле, э минжи шу-хъон ве дешенде нимдер. Э рафгъо гъобгъой чини. Э диворгъо — гъобгъой муьси. Шифро нуьшди э пушой кинле эдей гъэйле кешире. Довид эз доруни хуне ведироморе, гъул чухоре дезере, воисдени вадарав э куче.

Шифро. Э мерд, гене туь э сер рэхь вери?.. Лилову вирсохде керге хуно домундей рафде э кучегъо. Шохъонгуми...

Довид. Туьки, духдер, лилову вир несохдей? Нуьшдей э жигей туь керг гъуьртире хуно... Ме зу могордум.

Шифро. По-ё! Туь сер гофе гуфдири, песо-ю мунд рафд.

Довид. Э серме эгъуьл дегъишдей бегем?.. (Нуьшдени).

Шифро. Эгъуьл туьре ме бердем? Эгъул туьре алапаленг берди!..

Довид. Эз туьш зиьдте алапаленг бире?.. 16 лете поже, гъелем э хъож нерафдеки 6 метро мендил бесдей... Е метройге гъэйлереш э бугъоз шиширей... Эз туьхъмекгъой Герей унгъэдер дуре нисе ведироморенбу эз дуб финж вини туь ведироморенигъо...

Шифро. Эл-ле, вессио!.. Ме чуб гуьногъкор бисдорум?.. Чуб гуфдирум бегем?.. Туь нисе дануьсде бегем, ме мендил небесдуьмге, мере серегижи гуьрде гуфдире? И гъэйлереш кеширенуьмгъо — алзе дондугъойме михэнети, дондунедерди гуьрде мере.

Довид. Песк гъечини? Хок эсер духдиргъо не дермуьгошу. Рафде э шегьер, э больница э гъуллугъ не-

пой?.. Ме эритуь е дуразе гъобош мосдонум, минуьвуьсим э газет: тозе хъоким омори, середерди ве дондунедерде э мендил ве гъэйлеревоз хос сохде гуфдире... Увэхди мереш зиьдие хуьрмет мибу (бигъгъоре бурмиш сохде) шуьвер келе духдир — пирафисур товаришу Шифро зен Довид...

Шифро. Гъе у гофлегъо весси туьре!.. Э мендил ве э гъэйлейме чуб кори туьре?..

Довид. Дануьсдени чубниге, духдер?.. Сер егиле туь гъэйлере пур сохде, е сенгъле семе э гъэйлей туь миденориге, дануьсдебош э орине-ю е 20 кило хъэк мисухунди, хэржи томбокугъой туь медиромо...

Шифро. Ме кеширенуьмгъо томбокугъо эз муьзд жофой туь нисди. Ме хуьшдени ме кошдем, гъуллугъиш сохдем.

Довид. Гъечуни? Омбар хуб. Гъечуниге духдер, худо туьре е 50 салигеш гъуьмуьр до. Эз у 50 сал: 12 сал дондунедерд гиросш, 13 сал гушедерд — и 25 сал. 12 сал середерди ве 13 салиге — шуьгъэмедерди. Эгер мунде вадарафдиге дуз 100 сала мибоши. Меш э хотур туь е десятин томбоку микорум, е 200—300 сажан сенгъиш миьрум тигъи мисохум... Визор-гизор оворди имуреки э и гъэйлей туьревоз!.. (воисдени бурав).

Шифро (норени гъэйлере). Э руьхшенди муно ме дануьсдегоргъой туь... Эже рафде? Хуб-гъо, ебо виним, чуб гуфдиге сэхъибгъой Рафоил?

Довид. Рафоил юш оморебу. Е гъэйбкеше куки. Чубтариш бисдоге очугъ гуфди... Мере мугу духдер ишмуре хосде воисде. Эри ме мугу гъеми бебе бошит, гъемиге хуьсуьр. Эз коргъо ве ди биреники, ишу э еки гоф сохдет.

Шифро. Бошгу дие. Меш пуьрсирем, дануьсдем. Пучкинендее кук нисди. Бебешуш фэгъир — саламете одими бу.

Довид. У дузи-гъо. Оммо э и земоне, духдере войгесуьз имуре э министриш эри доре ихдиьр нисди. Дореш нидим.

Шифро. Меш мугум чуб буге! Ме туьре шинохдеш ние шинохденбуьруьмки... Э жигей хуьшде динж гердо, дедей огол зе мере... Меш 13 бегъем биребуьруьм э 14 луьнг доноребуьруьм. Эдебирим гъинд-гъинчу во-зире.. туьре мугу, э шуьвер дорейм... Гъич ме ранг туьреш диребуьруьм?

Довид. Эри-гъо, мивинириге рази нибисдори, чуйн-ки чуйнтуьни э куьллуь Исфогъониш офд ниёмо... Э мандил туь ошугъ биребуьруьм...

Шифро. Ошугъ, не сэгъэ э гъирогъ мунугу. Гъери гу виним, чуй сохде воисде?

Довид. Гъечигъо, огъферин духдер гъэбиле! Имугъой гуйге эгъуьл омори э сер туь!

Шифро. Весси-гъо! Ишмуре хуно гъемме эгъуьл-менд нибуки!..

Довид. Гуш вени, даравгу э бегъин туь. Динор диртегъо миёв. Мугуи, духдерме, эри туь илчигъо дери. Рафоил бригадир колхоз «Дружба». Чуй жугъоб доре? Эз гъовогоь мидани.

Шифро. Эл-ле, туь чуй гуфдире. Содугълей ме шор биёво. Лап разиш мибу. Рази небире чуй ихдиёри уре!

Довид. Э гов хъэмейдигъ! Ме гуфдирере шинов. Мугуи, юш — Рафоилиш диртегъо э хунейму оморенини. Мивини — эгенер ловхэнде сохд, данки разини. Песде меш миём кутэхъ мисохим, марасим.

Шифро. Эри, эри, бошгу. Гъэл дедей дараво э герден Содугълей ме. Гъемме бегъем мибу. (Довид *вадарафдени*). Шовуне ховгъойме миё бу... Шову э хов дарафде диренуьм, еки мере эдей гъидуьш доре... Эле, туь вадарафдей?.. (*норени гъэззей гушде, тэхде-тевер, буйск не помидоргъо*). И тегъериш земоне мибу? Духдер, худо мебуро 20 сала эдей бире... Те имугъой тойгъой энуре 5—6 гъилл небу? Э хуней дедейхолу неёвт!.. Еки инжо, екиге унжо, дуьсеиге э хъэёт видов-видов несохут?.. Эл-ле гъэдой холуй энугъоре вегиром ме. (*Дироморени Динор, гешдени столе*).

Динор. Э дей! Ме инжо когъозгъо веноребуьруьм-о?

Шифро. Гене чуй когъозгъо? Вэхд когъоз чи нисди. Нуьш екем семе нун ху.

Динор. Дефдереш не офдум. Себэхъ бригадаре аванс доренини...

Шифро. Ме, духдерме, овонис нисе дануьсденуьм. Дефдериш недирем. Нуьш, мере гофи э туьревоз.

Динор (*хэндуьсдени*). Чуй гофи туьре э меревоз, жон дедей?

Шифро. Содугълей туь шор биёво, мере гофи. Нуьш ебо. Туь балайме, холуй туь муно, чуйклеле нисди. Той-

гъой туьре худо мебуро, пенж-шеш гъэили. Эри туь хэйли вэхд илчигъо дери. Пошней дер имуре эдет векенде... Чуй жугъоб доре?

Динор. Пошней дере, жон дедей, гъуьч мисохим. Эхи кини угъо?

Шифро. Ки мибу?! Е божерене хэлеф суьрхи!..

Динор. Суьрхини небуге гъов-суьрхи доре? Нум невери?

Шифро: Эл-ле, дуьргердо эри чуй неве?.. Рафоил, бригадир колхоз «Дружба». Е саламете кук.

Динор. Гъери. Песде?

Шифро. Песде чуйтар? Гуьле мигирим э десде.

Динор. (*Жугъоб нисе доре, э когъозгъоре гешдеки хундени*).

Э гьер тараф десде-десде,
Хунчей гуьлгъо десде-бесде.
Пушущ мэхбер, гуьллуь тефде,
Эз кор, дуьлшор, гъемме хэнде.

Хунит мэгъни э е овоз,
Э и шори, эн и колхоз.

Шифро. Ме эз туь эдем гоф хэбер вегуьрде, туь эдей мэгънигъо хунде. Худо гъишдге, э гъеруьси туь ошугъгъо миёрим, хубе мэгънигъош мухунут...

Динор. Туьш мухуни дедей? (*хундени*).

Жофой колхоз — бегъер суьрхи,
Софой колхоз — гъемме тухи.
Гъувот жэгъмет, гъемме екжет.
Дусди, хуьрмет — кориш шербет.

Хунит мэгъни э е овоз,
Э и шори, эн и колхоз.

Шифро. Ме той туь буьруьмгъо, духдерме, чор гъилл бу э эйлонмей ме... Ме чуй сохум, земоней. Гъери жугъоб ди дедее. Пире вэхд имуни. Дуьл имуре шор сох!..

Динор (*хундени*).

Пури суьмбуьл, бегъер тэхуьл.
Артмиш бири гъэдер мэхсуьл.
Зури, тигъгъэт, э вэхд вечи.
Меди дониш пучи—гънчи.

Хунит мэгИни э е эвоз,
Э и шори, эн и колхоз.

Гьери песде, жон дедей?

Шифро. Песде, гуфдируьмки. Холуй туь муно, у Рафоил, е менем гуфдиренигьо угълени. Хуби юре гьэдериш нисди. Чув гуьом, ме ху, ме хис!..

Динор. Туьш, дедей унгьэдер тэгИриф медно! Уш мере хуно заочно хунде э агрономи... Ишму чув жугьоб дорейт?

Шифро. Ме, духдер ме, дочки-мочки нисе дануьсденуьм. Юш э бебешмуревоз гоф сохди. Бебешму жугьоб дорики иму, бебе-деде разиним. Оммо эз духдериш хэбер вегирим. Усоле жовон мибисдоге, бебешму гьечу жугьоб нидо.

Динор. Усол ки гуфди? Хубе корсохи...

Шифро. Эри, юш оморенини э хунейму... имугьой миё биёв э туьревоз э тегьер урус эри гоф сохде.

Динор. Жон дедей, тегьер урус чуйтар бире?

Шифро. Меш туьре хуно хундегор мибисдорумге, мидануьсдуьм... Эгь, чуйтар бире? Боглов-боглов... меш мозолу мибисдорумге э гьэншер бебешму гьисмет нибисдорум. Гоф бебешмуре мегуьрдуьм?.. Наз туьре михуьруьруьм?..

Динор. Хуб, э гоф туьревоз, жон дедей, чув миё бу имугьой?

Шифро. Чув миё бу? Гьозор чи. Мере ихдиёр нисдики э хуне эри гоф сохде. Гьелуьсди бебешму лэгИэй мере зерени... Ой туь гьечини, дуразруй муьрдегоргьой ме гов хьэмейдигьини... Дие чув гоф мунди эри гуфдире?

Динор. Жон дедей, туьре гьэгьр меёвгу. Ишму зенгьо, эз овилхунегьо рафде, гьоврегьоре сула-сула сохде гьэйр гьичиш нисе дануьсденит. Гьечу вердиш бирейт. Оммо э и земоне, э девр совети угьо буше ихдилотгьои. Эз овомишмуни, эз нехундеишму..

Шифро. Эри-о, еки туьни эгьуьлменд, екиге бебешму, дананмендгьой гьуьлом. Ние диренуьм, гьеммере бэгИэ-бэгИэ сохдейт рафде.

Динор (*хэндуьсде*). Уни, хьозуре бэгИэ эдес туь дерики... Туь, дедей, симовор вени, ме зу миём.. эз у миробогьош ведировун.

Шифро. Бошгу, бошгу бирорлей туь шор биёво.

Гьечи-гьо! Ебо дуьл дедее шор сох!.. Вэхди балай ме, холуй туь муно, вэхди!

Динор. Весси-о! Мивиним.. (*э вадарафдеки*) Эри, инжо е духдер гуьржи оморенини, те ме оmore э гоф ги уре, ме зу могордум..

Шифро. Песг, Рафоил омоге?

Динор. Бошгу, бошгу. Э пушошу чой ни, меш миём (*вадарафдени*).

Шифро. Соки игьо хундегоргьои. Меш мугум чув буге... Гьэйбиш буге, духдерлей меш разини, эз дуьлиле юни... Э хьисобезов угьо буррат, бесдет э тегьер урус... зинде хьэйфгьои... Эй и муьгьуьжугьоре дире мундейм... Мердиш вадарафд рафд. Ебо бошорей мидорум уре... Мидарафд эз гьомбор шоробиш медировунд. (*сес дер*) Кини? Книге ди-ро-биё. (*вокурдени дере. Дироморени Сарра*).

Сарра. Можно зайти? Здравствуйте!

Шифро. Эл-ле, и мотишке кини?

Сарра. Динара здесь живет?

Шифро. Динорлейме?.. Эри, утур бу сэгИэт гелир. (*Э бел гьоборевоз покурдени сер стуле*) Утур гьэдо-волим!

Сарра. Спасибо, матушка! (*нуьшдени*).

Шифро. Мотишке вече мотишке юни... Дуьшменун ме хочперес нисдики!?.. Хок э сер эн и.

Сарра. Динара скоро придет? Мне говорили, что она пошла домой...

Шифро. Эле-вой сохом эри туь... пошул сеге мугую... Дуьшменун Динорлей ме пошул юхту... Э гьэншерме хубе одоми расд миёв?.. (*Нуьшдени, гьэйлере сухундени*).

Сарра. Она мне срочно нужна, я должна сегодня же выехать обратно, как мне её найти?

Шифро. Мое чанти—панти билмез. Хуние серме зугьун эн ире ээже данусде?.. Мердиш вадарафд рафд.

Сарра. (*Фегьм сохдени э сер стол веригьо журналгьоре*). Да, она заочница, конспекты...

Шифро. Ме ире чуйтар э гоф гуьруьм те Динорлей ме оmore?

Сарра. Да, она знатная бригадирша... Горянка, добилаь больших успехов. (*Эз Шифро*). Твоя Динара поедет в Москву, на сельхозвыставку.

Шифро. Мое бильмез! И гьирмизи зере ловгьо паприсиш кеширени... Ме эзинигьоре э шегьер омбар дирем... (*вэхуьшде нуьшдени э сер стул*). Эй мотишке, мое г'эселе, зерде томобоку вор (*кеширени г'эйлере, дурере руге Сарра*).

Сарра. Вы, что, трубку курите? Да, еще многие горянки курят по-старому обычаю. Это нехорошо, ма-тушка!

Шифро. Э-ле, хок эсер туь, гене дуьшменун мере мотишке гуфди.

Сарра (*субьгьруьсдени*). Ой, какой едкий дым...

Шифро. Э-ле, вой эри эн и назкие хонум, дурей эни г'эселе томбокуреш нисе вегуьрде. Эшег небилер зегьфоронин г'эдуьри. Игьо вердуьш бирет э дуразе паприсгьо. Ширине дурен, бебей туь муно. Гь-о, дур-ре!

Сарра. Что? Дура? Я дура?

Шифро. Эри, эри дур-ре!

Сарра. Как вы смеете меня называть дурой? Что я Вам плохого сделала?

Шифро. Гьери, гьери. Эжеб, дуррен!

Сарра. Что за женщина! Языка нибильмез, а называет меня дурой (*чарусдени эен*).

Шифро. Эл-ле, мотишкелей ме г'эгьри бири. Гиснен э хьисобевоз... Те Динорлейме оморе, екем луьхьлуьхьуьт декуьнуьм э рурингьой эн и... (*вэхуьшдени, буьске вегуьрде помодургьореш норени э г'иругь*) Твое эз чул оморе, гисне, бусэглэт холуй туь муно, кобоб не екле поморду...

Сарра. Что? По морде?

Шифро. Эри, эри е келе гьирмизине помордиш.

Сарра. Не пойму, дурой назвали, еще хотите мне по морде даты! Вот гостеприимство!

Шифро. Эри, эри бебей туь муно. (*бурмундени муьшде*) Ини э и келе поморди...

Сарра. Вот странно!

Шифро. Эл-ле, и хуние мотишке лап делуьники.

Сарра (*вэхуьшдени*). Баба, больше ничего. Баба!

Шифро. Бобо? Гьо, хуние зугьуниш нисе дануьсденуьмгеш, гене варасируьм. Бобо, ошней эн и бире-бебей? Бобо, кенте юхту... хок э сер эн и чепел!..

Сарра. Невоспитанная.

Шифро (*нуьшдени*). Нуьш, ултур Боболей туь муно.

Сарра. Не пойму, куда я попала!.. Наверно не дождусь я Динара.

Шифро. Динорлейме? Бусэглэт, Боболей туь муно! (*нуьшдени эри буьск вокурде*).

Сарра. Как с ней говорить? Я по ихнему не знаю, а она по русски не знает.. Может по грузински что-нибудь поймет. — Слушайте, мамаша, Садоури хар!

Шифро. Чуь, чуь? Кини хэр?

Сарра. Генацвали, садоури хар?

Шифро. Эл-ле, вой эри эн и. Кини хэр?

Сарра. Вы, Вы садоури хар?

Шифро. Бур сес туьре, дуьшменун ме хэри? Утанмиш, хьэл-ов нисе бире? Ме эз туь ченчдгьэдер келейуьм, мере хэр гуфдире? Мотишкеи дие, мотишке, хок э сер эни.

Сарра. Я Вас спрашиваю: откуда Вы? А по нашему — садоури хар.

Шифро. Гене гуфди, ебош нэгл, садбо хэр.

Сарра. Да, да.

Шифро. Эле, вой сохом эри туь. Мое Динор гелди, ме туьре хэриш мигьилуьм сохде, лап унигеюш..

Сарра. Генацвали! Почему обижаются? Шени чириме!

Шифро. Чуь, чуь? Жирмишиш мисохи? Хуьшдере хэр гуфдирейгьо вес нисди, жирмишиш сохденини туь мере? Г'овунгьойме зиэди э пушой худо... Ебо эз пушой чумгьой ме гьойде! Гьойде (*буьск э дес дери пиш сохде ведекуьрдени*) гьойде, Бобо пошул, ошне — бобо!

Сарра. Что за люди? Не пойму, честное слово. Хорошо, хорошо, ухожу (*вадарафдени*).

Шифро. Ме 36 сал эдем хуне-хунди сохде, мере, дуьшменун мере, хэр гуфдирегор небири. Уьстелуьге жирмишиш мисоухум мугу туьре. (*Эз хуьшде вадарафде*) Ме у хьэсэуьзе э и буьсгевоз сула-сула мисоухум... Эжеи бу?.. (*сес поепой. Вогошдени песово, серсоно хуно*) Эй хьэрой! Омо! Вогошд, вогошд омо... гьейсэглэт жирмиш мисоуху мерео!.. (*офдорени*) Куьшд мерегьо!.

Довид (*дироморени*). Чуьни? Чуь бири, духдер?

Шифро. Туьни?.. Эл-ле, дуьлмере берд!.. Зубош, е гьэдегь г'ов ди, муьрдуьм..

Довид. Чуь бириге негуи?

Шифро. Мепуьрс!.. Куьшдэбу мере... Эденбу тике-тике жирмиш сохде... Г'ов дит!.. Муьрдуьм... ой сурулгьо!..

Довид (*дорени глов*). Кибу эхи? Негуи?

Шифро (*хурдени*). Е мо-тиш-ке..

Довид. Коми мотишке! Туь чуй хунде? Небуге кеф-суыз бирей (*десе вонорени э пуиони Шифро*) ГІэтош невери... Дие вор эри чуй хунде?

Шифро. Чуй? ГІэтош? ГІэтош дараво э руригьой эн у... Вор хунденуым? Екемиге э хэйл нибисдорумге ёгын митасунд мере... Худой сэхьиб гулом басарат энү мотишкере бесд... гене дуыл мере берд (*ов декуьрдени э сифет хуьшде*) ёгын жирмиш мисохд...

Довид. Кибу эхи?.. Зугьун туь бурра омори бегем? Инсоне хуно нуьш, гу, винуьм.

Шифро. Эл-ле, е мотишке диромо, е элли-киршон-луь, чуй гуьом: э туьхьмекгьо хьэк невомундебу, унгъ-дер совусдебу э сифет хуьшде, е бор хэри жогьлунни куьмуьр совусдебу э гьошгьой хуьшде, эл-ле, хок э сер эн у, э тукуй Раови гьирмизи невейшди, гьеммере со-вусди э ловгьой хуьшде...

Довид. Гьери песде, кутэхь гу бура!

Шифро. Кутэхь чуйтар? Мереш, ой худо, туьре э ме езугь омо!.. Кормереш мотишке эдембу кутэхь сохде...

Довид. Серме эз туь нисе вадарафде. Нечогьнге туь, дара э у хуне дураз бош. ИгІэре одоми оморени-ни... Угьонигере песде себэхь мугуи...

Шифро. Ой худо! Э гьэвлме и шуьвермеш не раси-ренге, кесе чуй гІэйби?.. Пой, нуьш гуьом: Диромо е мо-тишке, «ме ошней Бобоюм мугу... Туь хэри мугу, садбош хэри мугу»... Песде хун-ю э келле-ю варафденге.. «ме туьре миё жирмиш-жирмиш сохум мугу»... гьей вой!...

Довид. Эжен имугьой у мотишке? Рэхьмет гердо бе-бе-дедей эн уре, ёгын уш дануьсди бегьеме хэр бирей туьре... жирмиш мисохдге, сер имуш динж мибисдо эз туь... Вэхиз, дара, узан бош, согьил-богьил мэхун... одо-ми оморенини... ГІэйлгьо миё дировт... Э сер шори, эдей кор гьундермиш сохде... гов хьэмейдигь!...

Шифро (*вэхуьшдени, ручкей дере глов зерени*). Гье-ри дени десгьой туьреш... Туь дироморенге, ме гьечи да-нуьсдуьм у мотишке вогошди оморе эри тасунде мере.

Довид. Ги, ги (*донорени десе э гьэдегь глов*). Воис-дениге пойгьой мереш зенуьм, токи бур нолей туьре... Овом!.. Хов дирейге, гу хов дирем. Эриме нэгьуьл-тирони мэхун. (*сес пое-пой*) Ини ГІэйлгьош оморот.

Шифро. Коми ГІэйлгьо?

Довид. Коми? Домор не духдер туь... Угьо буррат-бесдет, имугьой дануьсдет разименди имуреш... Рафоил мугу: «Шороб хьозур сох, лелей Довид».

Шифро. Э худо шуькуьр гердо... Дара, дара шороб ведировун, бугьлемеш дери, те кобоб бире симовориш венуьм...

Довид. ГІэтош туь гирошд, назуй хьофджуни?... (*вадарафдени*).

Шифро. (*э хэйл хоригьоре руфде*). Чуй сохум, э гьэвлме расирегор екиш нисди... Шовуне хов мени... Дарафденуьм, э хов диренуьм ме э Милколей холей Иф-родевоз э сер битэхьэимгьоюм эри шеире тари сохде... бирден, е кафтара сег, лэгІэре вокурде, омо э серме, гуьрд эз пойме... е журай эз ме ведиромо. Хэбер бире ди-ренуьм... Мерд ме пой мере шишири хьэл сохде... е сэгІэт э хуьшде э гужевоз дироморем... Имугьой, и мотишке эз чуйжо оморе ведиремогеш недануьсдуьм... Нисди э гьэвлме расирегор... Дуьлме гьейсэгІэтиш мугуиге дуьнг есиёве хуно эдей тэнгь-тунгь сохде...

Рафоил (*сес дер, диреморени*). ГІэмел миёв, хо-лей Шифро? Шохьонгум ишму эхэйр бу!

Шифро. Диро, диро, гьэдоволим! Эгьуьбет туьш эхэйр! Гьемише оморемун туь!

Рафоил. Лелей Довид эжен?

Шифро. ГьейсэгІэт мидиров, гирор нуьш. Хьол-руз ишму чуйтари, хэлефме?

Рафоил. Хуби, дугІо хосденим эришму!

Довид (*диреморени, чорек шороб эдес дери. Рафоил вэхуьшдени*). Огь, Рафоили! Динор эжен? Нуьш эжи-гей туь.

Рафоил. Э рэхь, э иму корреспондент газет расд омо, э Диноревоз э гоф поисд... Туь дара э хуне мугу, меш гьейсэгІэт мидиром. (*Довид нуьшдени э хори. Ра-фоил нуьшдени э сер стул*).

Довид. Кини у корреспондент?

Рафоил. Е зени, гуьржини. Э районный газет кор соохде.

Шифро. Духдери? Е гьирмизи зере ловгьо! Гьеу небу-о?

Рафоил. Эри, эри. Е хубе, эгьуьлменде хундегоре денилеи.

Шифро. Гьелем у хундегор ишмуни? Дуразруй муьрдгоргьой ме, хуьшдере хэр хундебугьо?...

Рафоил. Кей? Бегем ишму, холей Шифро, уре шинохденит?

Шифро. Э игГэре диреморе, зэхьлей энуре худо беро!.. Мере хьэлезигер несохди бегем у?

Рафоил. Серме нисе вадарафде, лелэй Довид? Динор текелиф сохд э зен, кешит дарайм мугу э хуне. Ом-ом эгерде нисе вегуьрденбу.

Шифро. Ом-мон-гьо! НэгГо! Худо мегуё, у э хунейму диров... Луьнг эн у хьэёсуьзе хуьрд миё сохум... Е инжимиш сохум туьре, эз Динор гу у зене э хуне недивуну.

Рафоиле воисд вехизуь.

Довид. Нуьш э жигей туь, э мерд! Кидан чуй хов дириге...

Шифро. Хов эри чуй?.. Ме е сэгГэт овосуне хунденбуьруьм эри туь?

Динор (эз буру). Заходите, Генацвали! Чего Вы стесняетесь?

Шифро. Кидан дировундениге? Ме сифет молохгьемовуте винумгу, сифет эн у билгОме зене нэгГ... (дарафдени э у хунейге).

Довид. Вирэхь дори?... Сермеш ние вадарафде... (Диреморенуьт Динор ве Сарра).

Сарра. Добрый вечер (фегьм сохдени иловлере) Мне не удобно, какое-то недоразумение получилось...

Довид. Добрый вечер! Садитесь!

Сарра. Рафо! Мы Вас наверно долго задержали.

Рафоил. Ничего, тов. Михаилишвили. Присаживайтесь!..

Динор. Мой папа, познакомтесь!

Сарра (гуьрдени дес Довиде). Михаилишвили Сарра.

Динор. Дедей эжен? И чуй биёбурие коргьои? Э дей, дедей!..

Довид. Чуйни бегем?.. Э духдер! Ведиро эз песой хьижле виним (вэхуьшдени дарафдени э у хунейге).

Динор. Вы объясните толком, как она могла Вас назвать дурой, когда она абсолютно ни слова по русски не может говорить.

Сарра. Мне неудобно. Всё-таки попросите её. (Эз доруни хуне сес гофе-гоф. Динориш дарафдени).

Динор (э дарафдеки). Простите, я сейчас.

Рафоил. Она жалуется на Вас, как будто Вы её оскорбили. Сам не пойму. Сейчас Динара её попросит.

Сарра (хэндуйьсде). Вот странно. (Диреморенуьт Довид, Шифро ве Динор).

Шифро. Хэнде-жэхьреш эдей сохде...

Динор. Хэлгэз нифри месох.

Довид. Нуьш, нуьш гьери.

Шифро (вегуьрде гьэйлере, нуьшдени э хори). Ме 36 сал эдем хуне-хунди сохде, э ме е охмури зерегор небери... И мотишкой туь мере хэриш гуфди... Чендбо,, ченд-бо!.. Эхирде жирмиш мисохум туьре мугу.

Довид. Валла, эз Рафоил гГэйбиш гьисди... Ме е нуне мухурдум е нунигере содогэ мидо, е эзуни кор сохдегор мибисдоге...

Шифро. Эл-ле, вессигьо! Гье эзуни гофлегьо бисдоге туьре весси. Келе мердиш бирей, хосиет хуьшдере вир ние сохде.

Довид. Эз хосиет ме е зарали нисди, туь гьилигь туьре вир сохдиге.

Динор. А ну, дорогая, Генацвали, расскажите, как она Вас обозвала? (Хэндуйьсдени).

Сарра. Я зашла, поздоровалась. Твоя мамаша курила и присела около меня... Почему-то обозвала (хэндуйьсдени) дурой!..

Довид. Э духдер! Туь и гГэруьсе нифри сохдей!

Шифро. ГГэруьсе? Хьупо мевино у гьечуниге эз дургунни эн у гоф. Ме алза зугьун дануьсденуьм, уреш эри нифри сохде?

Динор. Пой, жон бебе! Э дей! И гГэруьс диреморенге, туь мугу гьэйлере вегуьрде оmore нуьшдебири э кин эн у.

Шифро. Нуьшдуьм, нуьшдуьм балайме. И мотишкой туь суьгьруьсденге эз дурей гьэйле, ме вэхуьшдуьм нуьшд эигГэреле. Вешенд-фушенд хуьшдере, гьэгьри бисдо, вечи тара немерире хуно. Бошгу дие, неготовусди дурере, гьэгьри эри чуй?

Динор. Мамаша курила?

Сарра. Да, да, курила, пустила дым (хэндуйьсдени) обозвала дурой.

Рафонл. Неварасирейт бегем? Холей Шифро э хьисобевоз гьечи дануьсди эз дурей гьэйле сугьруьсди гуфдире.

Шифро. Эри, эри, гьэдоволим! Мугум эз дуре эдей сугьруьсде. Пуьрсиреш пуьрсуьруьм.

Рафонл. Чутьтар пуьрсирит, холей Шифро?

Шифро. Чутьтар? Мугум эз дуре? Дуре?

Сарра. Вот, вот (*хэндуйсде*) Правда, мамаша? (*Довид, Динор ве Рафонл хэндуйсденуьт*).

Шифро. Чьуни бегем? Эри чьу хэндуйсденит?

Динор. Сарра-жан! Ой, действительно, недоразумение. Правда, что мамаша сказала «дура»? Дуре, — это по нашему — дым.

Сарра. Как? Дура по Вашему дым? Простите, я не поняла. Простите, мамаша!

Динор (*эз Шифро*). Дура, э зугьун уруси, овоме хэре одомире, эгьулсуьзе мугую.

Шифро. Эл-ле, хок вараво э сер эн и зугьун гьечу буге. Эз дуреш овом, эгьулсуьз бирени? Песде ме чьу гиногькоруьм мотишкой туь зугьун нисе дануьсде гуфдире?

Динор. Хуб-гьо, песде мугу туь муьшд вегуьрдебри мугу э сер духдер?

Шифро. Ме? Эл-ле хок вараво гьечуьниге э сер эн у муьшд вегуьрдегор. Гьери хэбер вегирит!

Динор (*хэндуйсде*). А как с «помордой?»

Сарра. Мамаша взяла шомпол. Вот так держала кулак, и сказала: «Я Вам поморде дам».

Шифро. Эл-ле, э жигей никиме... Ме мугум кидан мотишкой туь гиснеиге. Мугум: е буйск кебоб буржунум, е келе гьирмизине помордиш...

Динор. Чьу, чьу жон дедей? (*гьемме хэндуйсденуьт*).

Шифро. Чьу чутьтар? Э ме дуразруй рури не гьишдитки ишму. Ишму эз суд хон-дивониш залум бисдоритки эриме. Эденбуьруьм шишлем помордини декуьрде э руригьой эн мотишкой туь, гьей-вой!..

Рафонл. Поморди ниую, холей Шифро. Помидор, помидор мугуют.

Довид. Гови дие, гов хьэмейдигьы.

Шифро. Эл-ле, весси туьш-гьо! Туьш хундегор ведиреморей эриме. Ме дануьсдей мере хуно гуфдирем. Меш мугум чьу буге?

Динор. Не поняли? Ой комедия! Мамаша хотела Вас угостить шашличком с помидорой, вот величиной с кулак (*бурмундени «помидора»*). (*Хэндуйсденуьт*).
Рафонл. Ой, холей Шифро! Поморди э зугьун уруси, эз сифет муьшд зерере мугую...

Шифро. Эл-ле, хок вараво эсер эн и зугьун. Эз гьирмизине помордиш у тегьер гоф бирени?

Довид. Э сер зугьунгьо хок varaфди рафде, туь бегьеме зугьун нисе дануьсде гуфдире, эй о-вом-м!

Шифро. Хуб-гьо, гуьм овомуьм, нехундегорум. Песде и хундегоре мотишкой туь, дуьшменуьн мере хэр эри чьу гуфдиребу? Мугуиге е нуьг-дегь сал э меревоз хэгьергилии сохди...

Довид. Нуьг-дегь сал герек нисди... мендил туь муно эри холе.

Шифро. Весси! Ебош негуфдио, е сад-бо... Эзунбэгьдойге туьре гьелем жирмишиш мисохум мугу. Гьери уреш пуьрсит дие!

Динор. Генацвали, Сарра! Мамаша, домашним судом оправдана. Имеется контр-жалоба, мамаша жалуется, якобы Вы её тоже обозвали, оскорбили.

Сарра. Я? Боже упаси! Никогда не позволю. Что Вы!!

Рафонл. Минуточку. (*Эз Шифро*). Чутьтар нифри сохдебу ишмуре, жон холей Шифро?

Шифро. Эз ме мугу, эз дуьшменун ме...

Довид. Эз дуьшменун туь эри чьу? Лап эз хуьшдени туь...

Шифро. Весси-о! Иш хундегор ведиремори эриме.

Динор. Гу гьери, жон дедей.

Шифро. Гьишдени мере бебешму? Эз ме мугу, «твое хар!» Сад-бо хар. Устелуьге, жирмиш мисохум туьре, мугу.

Довид. Э чьу зугьун гуфди эхи?

Шифро. Чутьтар э чьу зугьун? Лап э зугьун жугьури. Эз меш хуб, эз туьш зиёд.

Динор. У зугьун жугьури нисе дануьсде эхи! (*Эз Сарра*) Вы, что по нашему понимаете?

Сарра. Я? Абсолютно нет. Ни слова.

Динор. Мамаша утверждает, якобы Вы говорили по нашему, что она хар. По нашему хар — это осел.

Сарра. Неужели? Да, я сейчас помню... Я её спросила по грузински, думаю она хоть по нашему, чтонибудь

понимает... Я спросила по грузински: садоури хар? Жени чириме!

Рафоил. Ой, ой!.. я понимаю кое-что по Вашему. Это значит — Вы откуда, дорогая моя! Так что ли?

Сарра. Да, да. Что здесь плохого? А мамаша взяла шомпол и выгнала меня из комнаты. (*Хэндуйсденуьт*).

Динор. Ой дедей. Духдер эз туь хэбер вегуьрди, ишму чужоинит? Э зугьун эн угьо гьисди — —садоури хар.

Шифро. Эл-ле хок эсер эн у зугьуниш. МуьГуь жуьзгьой худоини.

Довид. Эз туьш знёдте муьГуьжуьз бире?

Шифро. Весси-о! Иш дануьсдегор ведиремори. Эз хэр знёдте гоф гьэгьет гердо эри энигьо.

Довид. Гьэгьет бисдоге екиллей офд миёв эри дерму эз хунейму... Гов хьэмейдигьы!

Шифро. Чуть гуьом ме э туьревоз.

Динор. Песде, хэбер вегуьрди: Генацвали, жени чириме! Егъэни, гьэдоволим, соки, гъэзизе, дусд ме.

Шифро. Чуть гуьом. Эгенер эз жирмиш сохде гъэзиз не гьэдоволим бирениге, мере герек нисди. Эришму мунугу у жирмиши. Худо офири-офири шенде и негьогьие зугьунгьоре.

Довид. Рэхьмет лап э мэндил туь. Е зугьун туь хуби. Эй овом!

Шифро. Чуть сохум. Овомум дие нехундем туьре хуно турой урисире.

Рафоил. Вы наверно не поняли? По нашему хар — это эшак. Вы её оскорбили, назвав эшачкой, кроме того грозитеь разорвать её (*хэндуйсденуьт*).

Сарра. Вот, действительно, комедия! Мамаша, простите меня. Мы друг друга не поняли. Извините!

Шифро. Эз вини эричуть? Чутьни бегем вини дуьшменун ме?

Довид. Эй гьогь! Вини не лэгъэ негуфди-о. Михьилло сох, мугу.

Шифро. Ишму мугу нэгъ. Эл-ле, хок вараво э серэн и зугьунгьо. Эз виниш михьиллои бирени? Мугуь жуьзгьой, гьэдоволим... Дузи овомуьм, нехундем...

Довид. Гьо, гьечигьо. Ебо семе эгерде веги. Имуь гьой эгьуьлменде зен, биёр суьфде деше.

Шифро ве Динор дешенденуьт суьфрере.

Сарра. Если я долго буду работать в вашем районе, то обязательно должна научиться по вашему говорить.

Рафоил. Да, не мешает. А то получилось недоразумение.

Сарра (*эз Довид*). Как, папаша, много трудодней заработали?

Довид. Пока 375 имею. Завтра выдают аванс — по 10 рублей деньгами...

Сарра. Да, я знаю. Я присутствовала на заседании правления. Ваша дочь Динара и этот молодой человек Рафо, попали в списки кандидатов на сельхозвыставку.

Рафоил. Наверно в этом месяце поедем в Москву. Довид (*дорени чорек шоробе э Рафоил*). Деки пейлегьоре, Рафоил. Песде эз Москов эри холей Шифро е пенж метрои мэндил миёрит.

Шифро. Весси-о! Э руьхшенди муно хгььергьой туь.

Довид. Вегирит пейлегьошмуре. Ме эдем гьенжире э гьэриш эн и пееле деригьоре э шоришму. Шолумигьо биёво э гуьлом. За Ваше перемирие с мамашей!

Сарра. Подождите папаша! (*Хэндуйсде*) Да, действительно перемирия! И я, мамаша, поднимаю бокал за мир во всем мире!

Шифро. Мир? Эричуть гене дурггердо? Э сер шориники мир эри чуть?

Динор. Ой дедей! Мир э зугьун урусн, шолумире, боришмишире мугуют.

Шифро. Эл-ле! Эз хуние муьрдегьош шоллуми не боришмиши бирени? Зугьунгьои дие! Зинде хьэйфгьо!.. Дузи балагьой ме, не хундегор овом мубу. Кур не кар хьисоби. Ме балагьой ме э пешмуннехундеи расире ни дануьм. Кидан мере хуно чендигьойгеш дериге э и зал?

Довид. Недери, не дери. Тек туь мундэбири эри дерму. Веги пейлей туьре, духдер гьэбиле...

Рафоил. Имуреш (*вэхуьшдени э пой*) е гофи. Имуреш (*нушу дорени Диноре*) воисдени э разимендишмуревоз себэхь э ЗАГС бурайм, регистрация бошим.

Довид (*э пой вэхуьшде, пейле э дес дери*). Вэхиз, духдер гьэбиле! Веги пейлей туьре. Домор туь э туьревози. Мозоллуь гердошит!

Шифро. (*векенде мэндиле шендени, гьэйлереш хуьрд сохдени шендени*). Вир, сур гердо куьгьне гъэдот-

гю! Мозоллунь толихьлунь гердошит! Э пой-порун ишму шолумигьо биёво э гулом! (гъэл гурдени Диноре. Пес-де гъэл гурдени Сарраре) Моеш, твоеш михьило! Сали-ге невере э гъужогъ вегурдени гердойм! Лэхъэм!

Перде.

ЗИГИЛ

(сцена)

ВОЗИ СОХДЕГОРГЬО:

1. Пурим.
2. Милих (шуввер Пурим).
3. Либо (почтальон).

Богъчеле э пушой вокзал. Э тараф расд скамейка. Дироморени Пурим, э душгьою дунь чемодан, э десгьою корзинкегьо.

Пурим (норени корзинкегьоре). Милих! Ой Милих!
Сес милих. Эдем оmore. (Дироморени).

Милих. Чунь журай дешендей, шивиш венгесдей э пу-
шой вокзал? Попрусле эденбуурьум сухунде.

Пурим. Кумеки семе сох, чемодангьоре э хори ним,
сурул.

Милих (э вегурбеки). Гъуз семе ги хуышдере,
зофру...

Пурим (нуышдени). Зен юре эрэгъ шишри, гьич эве-
жюш нисди... Огъ, герми... вэхсирем... Э игьо дениш.
Э и чемодан хое дери, эз ёр туь невадаров

Милих. Эри чунь эхи?

Пурим. Э меревоз э шегьер миё биёй. Мол иму ом-
бари, ме тэхьно нидануым э сер берде.

Милих. Ме ние оморенуым.

Пурим. Оммо ме эдем гуфдире — миёй.

Милих. НэгI, ни-ём-м. Гъэнггьой ме сэхьибсуыз му-
муну.

Пурим. Э е жигеш оворе нибошут гІэнгьшой туь.
Э базар гымет варафди, лап хубе вэхди, колхозчигь
гьемме э кори, эз и зидте мугьом нибу.

Милих. Нубой мере мехун, эз ме оморегор нибу.
Дануьсде бош зен, и песини гилеи ме э туь кумеки сох-
денуьмгьо. Весси. Дануьсде бош э колхоз эз ихдилот
ме не туьни гьэйр де ихдилотиге нисе бире.

Пурим. Меш мугум чуйге. Гье мугуют, мугуют,
мипоют муравт.

Милих. Эй, гьой. Ебо семе э беин туь даравгу. Ин-
соф хубе чини — э гьэд эн и чор мегь туьре си трудовень
гьэйр нисди.

Пурим. Ме э гьонуневоз кейфсуйзуьм. Эриме э оф-
тои кор сохде гІэмел нисе оmore — мере сере-дерди гуьр-
де. Варасиреними туь? Э справкеш гьечи нуьвуьсде оmo-
ри. Вогун омори. (*Шиновусде оморени сес дуь звонок
эз вокзал*). Иму миё бурайм. Туь екем нуьш инжо, ме
бурам э у базарле, белкем сад-дивисд хоейгеш восдоре
дануьсдуьм.

Милих (*вэхуьшдени*). Туьре чуй бири? Эгьуьл туь-
ре хурдей?

Пурим. Хуб, хуб.... (*вадарафдени*).

Милих нуьшдени фикирлуй. Дироморени Либо.

Либо. Себэхь эхэйр бу, лелей Милих!

Милих. О-гь, Либо-и. Гьечи э и зури рафде эри поч-
та оворде?

Либо. Машин эденбу э воклаз оmore, меш венуьш-
дуьм омо.

Милих. Омбар хуб... Тозе хэбер-чи?

Либо. Пери тум шендереш варасдуьт.

Милих. (*Мэхьтел*). Буьтуьн, гьеммере?

Либо: Гьеммере, лелей Милих. Э соревнованияш
мэгІуьм бисдо ки бердеге. Дуз те сэгІэт 12 шев собра-
ния гиросд. Колхоз иму берд э гьуншиму гьисдигьо кол-
хозе. Зерегоргьо эже, артистгьош вози сохдуьт. Песде
сер гуьрдуьт эй вежегьисде. Меш, лап те вомунде ве-
жесдуьм...

Милих. Гене чуй гоф бисдо э собрания?

Либо. Дес-пой ишмуреш екем кешируьт, лелей
Милих.

Милих. Эн мере?

Либо. Эз товун тэгьэй гІэнгьошму.

Милих. Э хьисобевоз, нифриш сохдет?

Либо. Нифри-чи не сохдет. Оммо критиковать сох-
дет. Гуфдируьт ки, колхоз эри ю хунеш вокурди, оммо
ю гьелемиш гьэдуьр колхозе ние дануьсде, гьиметиш
ние норе.

Милих. Ки гуфдиренбу?

Либо. Гьеммеш эденбу гуфдире.

Милих (*фикирлуй*). Э-ри... э-жеб-б... Хуб, эз товун
холой Пурим зенме е гоф-чи небисдо?

Либо. Биреш гьечи гоф бисдоки, холой Пурим му-
гу у зигилгьоре хунои мугу э энгуьшдгьой одоми воромо-
генигьо э кор сохдеки, мешет биренуьтгьоре хунои. У те-
гьер зигилгьо э кор иму мешет бире нидануьт, оммо
хубтеи ки, угьоре бурра ведешенде.

Милих. Чуй тегьер хумуне зериге...

Либо. Песде норут э сес, гьеммеeki дес вегуьрде
гьэрор ведешендуьт ки, холой Пуриме эз колхоз веде-
шендени, чуйн беде, зивункоре, феремезе одоми. Гьич
мугу руьхь юш медебугу э колхоз.

Милих. Эз товун ме?

Либо. Эз товун ишмуш гуфдурут ки, и эхири гиле
гьелбет дим уре, песде уреш...

Милих (*аста*). Эхиримуьн гиле...

Либо. Ой, почтаре теимугьой мокунут. Ишму э ше-
гьер рафденит?

Милих. НэгІ, гьечи поисдем, э вогун дениширем.

Либо. Холой Пурим эдей рафде э хьисобевоз. Ме
чемодангьой эн уре шинохденуьм. Ме рафдуьм. Гьеле-
луйге согь бошит, лелей Милих.

Милих. Эриме газет-чи бисдоге, те поезд э рэхь оф-
доре ме инжо мибошум, инжимиш бисдоритгеш биёрит.
(*Либо воисде бурав, гене поисдени*).

Либо. Хуб-чи э ёр ме омо. Эри холой Пурим когьо-
зи эз шегьер. Имугьой дуз се рузи э сумкайме дери, гьич
ишмуре эз хуне нисе офденуьм.

Милих. Иму дуь-се руз э гьуногьулугьи рафдебирим.
(*Восдорени когьозе, донорени э куьф*).

Либо (*э рафдеки, э гьирогь*). Э хубе гьуногьулугьи
бирит ишму, эз и базар э у базар, э ал-вер... (*вадараф-
дени*).

Милих нуьшдени фикирлуй. Дироморени Пурим чемодан э дес дери.

Пурим. Гене дивисдигеш г'эмел сохдум, гье э чемо-даневоз восдорум рафд. Лап э хьиноми, гьовоилей худо. Э чор монетле десяткею. Оммо и хэре серме ди э пенж монет восдорум десяткаюре. Зарал нисди! Оммо э шегьер хуб мурав. Десяткаю э 12 монет мосдонут, гьэдойтуьреш мегуьруьт... гьелем мигьилуьм очеридиш поисде... Песде зе вежегь эриту!

Милих. Эригьо, туьш пуьрлуьже вежесдей. Тепуьк зере, ведешендуьт туьре эз колхоз, хьэруьме жендеке хуно. Имугьой, дузи, зе вежегь.

Пурим. Туь чуй хунде? Кире жуьрэг'эти мере эз колхоз эри ведешенде.

Милих. Кире? Собранияре. Ди собрания бири э колхоз.

Пурим. Собрания! Гьей, эй, ме е справкагьо миёрумки, эз фельдшер хэгьергили ме, дегь эзуни собраниягьош бисдоге, э ме е кори сохде нидануьт.

Милих. Меселей мереш норет, и эхиримуьн гилей.

Пурим (*хэндуйсде*). Меш мугум чуй буге, гье бигьил нуьтгу. Ранг туь рафдики, фэгьир. Бегем и эвели гилей?

Милих. Эвели гиле нисди, оммо эхири бои!

Пурим. Суйпуьл туь лап жэгьуйсти фэгьирлей-ме?

Милих. Гуш вени, Пурим! Ме э туь ченд бойгеш гуфдирем, ме эз и коргьой туь визор оморем! Э пушой жэг'мет мере сер не мунди... Эз г'эйб ние дануьсденуьм э чуйжо оворе бошумгеш. Дануьсде бош — дие ме э туь кумеки нисохум э и коргьой туь!

Пурим. Овом! Дие эз чуйжо мивини туь эзини гьэзенжгьоре?

Милих. Мере гьэзенжгьой туь герек нисди... спекулянтигьо... Эгер туь и пишей туьре нешендиге...

Пурим. Чуй мисохи, э милиция мэг'луьм мисохи?

Милих. Нэг'! Э милиция нирам, оммо кутэхь гуьом, дие ме туьре эри ме зен хьисоб нисохум!

Пурим. Гьечуниге бура рэхь туьре, вор ди!

Милих. Бурамки. Омбар хуб. Ме гьейсэг'эт эдем нуьвуьсденуьм эрзо берде э суд тологь туьре дуь гуфдире! (*Воисде бурав, э хэёл ю оmore дорени когьозе*) Ги когьоз омори эри туь эз шегьер, почталион овурдебу. Ме рафдуьм. Бэхшлемиш мисохит! (*вадарафдени*).

Пурим. Эй, э и пойме э минет оmore вэхд туьре мигуьом. Мере Пурим гуфдиренуьт-гьо, мере воисдге гьем-

мере фурухдеш мифурухум, восдореш мосдонум, мерд-гьо гьемме э и куьфме дери! (*Конверта векенедни, денишире э когьоз. Э и вэхд дироморени Либо, сумкаю пур когьозгьо ве газетгьо*).

Либо. Руз туь эхэйр бу, холей Пурим!

Пурим. Э гьуйбет туьш эхэйр. Хуб-чи туь омори. Е инжимиш бисдориге и когьозлере ху. Ме чешмексуьз хуб ние диренуьм.

Либо (*восдоре, хундени*). «Эн эвел фуьрсоренуьм эри туь, Пурим хэгьергили ме, шолуми. Э туь нуьвуьсдебиригьо когьоз жогьоб доренуьм ки, гьиметгьо э базар хуьрд бири, гьемме чигьо э ужузини.

Пурим (*гьэбуьргьэре гуьрде*). Ой!.. Ху, ху песоюре. Либо. «Гьиметгьой чигьо, э ниеи фураморет.» Веди биреники, холей Пурим, гьемме чигьо ужуж бири Эжеб!

Пурим. Весси, весси дие мэхун!

Либо. Чуьтар эхи, те эхир миё хунде биёв. «Гьимет хое фурамори э ниеи. Э базар жиге нисди, ингэдер хое не керг омори тигьи бири, туькуьлмиш. Автомашингьо э жегьеревоз, дуь э песой еки пур поисдет...»

Пурим. Весси, мугум, ме хун. Милих, ой Милих!

Либо. Эхир ю шолум-дуг'ю вери. Хунум?

Пурим. Согь боши, Либо. (*Сере гуьрде*) Гьемме тугьу-вевугьу бисдо! Вачарусд хуней ме... Милих! Ой милих!

Либо (*денишире э дур*). Еки... дуь-дуь... се-се...

Пурим. Чуйни унжо?

Либо. Чор... пенж... И колхозчигьой мунн э машингьо вери э шегьер эдет рафденуьт.

Пурим (*сере берде-овурде*). Ой, ой! Э эзини вэхд э шегьер мурав! Туме ки шенденини?

Либо. Туь чуй гуфдире, холей Пурим, гьелем пери варасдет тум шендере. Гьирмизине бейдогь районеш ве-гуьрдет. Имугьой эз коргьо динж биренге, э шегьер рафдет. Гьемме э машингьой колхозевоз.

Пурим. Э базар?

Либо. Ди согь руз хьозурлугьи дирет. Кире чуй бердениниге эри фурухде э базар. Керггьо, хуруз-вече, хое мибисдо е бисд ешиг.

Пурим. Бисд гьозор? Туь дургу ние гуфдире?

Либо. Бирорлевун ме муно. Ме хуьшдени ме шумордем ешиггьоре.

Рафоил. Неварасирейт бегем? Холей Шифро э хьн-
собевоз гьечи дануьсди эз дурей гьэйле суьгьруьсди
гуфдире.

Шифро. Эри, эри, гьэдоволим! Мугум эз дуре эдей
суьгьруьсде. Пуьрсиреш пуьрсуьруьм.

Рафоил. Чуьтар пуьрсирит, холей Шифро?

Шифро. Чуьтар? Мугум эз дуре? Дуре?

Сарра. Вот, вот (*хэндуйсде*) Правда, мамаша? (*До-
вид, Динор ве Рафоил хэндуйсденуьт*).

Шифро. Чувни бегем? Эри чуй хэндуйсденит?

Динор. Сарра-жан! Ой, действительно, недоразуме-
ние. Правда, что мамаша сказала «дура»? Дуре, — это
по нашему — дым.

Сарра. Как? Дура по Вашему дым? Простите, я не
поняла. Простите, мамаша!

Динор (*эз Шифро*). Дура, э зугьун уруси, овоме хэ-
ре одомире, эгьуьлсуьзе мугую.

Шифро. Эл-ле, хок вараво э сер эн и зугьун гьечу
буге. Эз дуреш овом, эгьуьлсуьз бирени? Песде ме чуй
гиногьоруьм мотишкой туь зугьун нисе дануьсде гуф-
дире?

Динор. Хуб-гьо, песде мугу туь муьшд вегуьрдеби-
ри мугу э сер духдер?

Шифро. Ме? Эл-ле хок вараво гьечуьниге э сер эн
у муьшд вегуьрдегор. Гьери хэбер вегирит!

Динор (*хэндуйсде*). А как с «помордой?»

Сарра. Мамаша взяла шомпол. Вот так держала
кулак, и сказала: «Я Вам поморде дам».

Шифро. Эл-ле, э жигей никиме... Ме мугум кидан
мотишкой туь гиснеинге. Мугум: е буйск кебоп буржунум,
е келе гьирмизине помордиш...

Динор. Чуй, чуй жон дедей? (*гьемме хэндуйсде-
нуьт*).

Шифро. Чуй чуьтар? Э ме дуразруй рури не гьыш-
дйтки ишму. Ишму эз суд хон-дивониш залум бисдорит-
ки эриме. Эденбуьруьм шишлем помордини декуьрде
э руригьой эн мотишкой туь, гьей-вой!..

Рафоил. Поморди нигую, холей Шифро. Помидор,
помидор мугуют.

Довид. Гови дие, гов хьэмейдигьы.

Шифро. Эл-ле, весси туьш-гьо! Туьш хундегор веди-
реморей эриме. Ме дануьсдей мере хуно гуфдирем. Меш
мугум чуй буге?

Динор. Не поняли? Ой комедия! Мамаша хотела
Вас угостить шашличком с помидорой, вот величиной
с кулак (*бурмундени «помидора»*). (*Хэндуйсденуьт*).

Рафоил. Ой, холей Шифро! Поморди э зугьун уру-
си, эз сифет муьшд зерере мугую...

Шифро. Эл-ле, хок вараво эсер эн и зугьун. Эз гьир-
мизине помордиш у тегьер гоф бирени?

Довид. Э сер зугьунгьо хок варафди рафде, туь бе-
гьеме зугьун нисе дануьсде гуфдире, эй о-вом-м!

Шифро. Хуб-гьо, гуюм овомуьм, нехундегорум. Пес-
де и хундегоре мотишкой туь, дуьшменуьн мере хэр эри
чуй гуфдиребу? Мугунге е нуьгь-дегь сал э меревоз хэ-
гьергилини сохди...

Довид. Нуьгь-дегь сал герек нисди... мендил туь му-
но эри холе.

Шифро. Вессио! Ебош негуфдио, е сад-бо... Эзун-
бэгьдойге туьре гьелем жирмишиш мисохум мугу. Гьери
уреш пуьрсит дие!

Динор. Генацвали, Сарра! Мамаша, домашним су-
дом оправдана. Имеется контр-жалоба, мамаша жалует-
ся, якобы Вы её тоже обозвали, оскорбили.

Сарра. Я? Боже упаси! Никогда не позволю.
Что Вы!!

Рафоил. Минуточку. (*Эз Шифро*). Чуьтар нифри
сохдебу ишмуре, жон холей Шифро?

Шифро. Эз ме мугу, эз дуьшменун ме...

Довид. Эз дуьшменун туь эри чуй? Лап эз хуьшде-
ни туь...

Шифро. Весси-о! Иш хундегор ведиремори эриме.
Динор. Гу гьери, жон дедей.

Шифро. Гьышдени мере бебешму? Эз ме мугу, «твое
хар!» Сад-бо хар. Устелуьге, жирмиш мисохум туьре,
мугу.

Довид. Э чуй зугьун гуфди эхи?

Шифро. Чуьтар э чуй зугьун? Лап э зугьун жугьури.
Эз меш хуб, эз туьш зиьд.

Динор. У зугьун жугьури нисе дануьсде эхи! (*Эз
Сарра*) Вы, что по нашему понимаете?

Сарра. Я? Абсолютно нет. Ни слова.

Динор. Мамаша утверждает, якобы Вы говорили
по нашему, что она хар. По нашему хар — это осел.

Сарра. Неужели? Да, я сейчас помню... Я её спроси-
ла по грузински, думаю она хоть по нашему, что нибудь

понимает... Я спросила по грузински: садоури хар? Жени чириме!

Рафоил. Ой, ой!.. я понимаю кое-что по Вашему. Это значит — Вы откуда, дорогая моя! Так что ли?

Сарра. Да, да. Что здесь плохого? А мамаша взяла шомпол и выгнала меня из комнаты. (*Хэндуйсденуьт*).

Динор. Ой дедей. Духдер эз туь хэбер вегуьрди, ишму чьжоннит? Э зугьун эн угьо гьисди — садоури хар.

Шифро. Эл-ле хок эсер эн у зугьуниш. Муьгьуь-жуьзгьой худоини.

Довид. Эз туьш зиьдте муьгьуьжуьз бире?

Шифро. Весси-о! Иш дануьсдегор ведиремори. Эз хэр зиьдте гоф гьэгьет гердо эри энигьо.

Довид. Гьэгьет бисдоге екиллей офд миёв эри дерму эз хунейму... Гов хьэмейдигьн!

Шифро. Чув гуюм ме э туьревоз.

Динор. Песде, хэбер вегуьрди: Генацвали, жени чириме! ЕгIэни, гьэдоволим, соки, гIэзизе, дусд ме.

Шифро. Чув гуюм. Эгенер эз жирмиш сохе гIэзиз не гьэдоволим бирениге, мере герек нисди. Эришму мунугу у жирмиши. Худо офири-офири шенде и негьогьне зугьунгьоре.

Довид. Рэхьмет лап э мендил туь. Е зугьун туь хуби. Эй овом!

Шифро. Чув сохум. Овомум дие нехундем туьре хуно турой урисире.

Рафоил. Вы наверно не поняли? По нашему хар — это эшак. Вы её оскорбили, назвав эшачкой, кроме того грозитеь разорвать её (*хэндуйсденуьт*).

Сарра. Вот, действительно, комедия! Мамаша, простите меня. Мы друг друга не поняли. Извините!

Шифро. Эз вини эричуь? Чуьни бегем вини дуьшменун ме?

Довид. Эй гьогь! Вини не лэгIэ негуфди-о. Михьилло сох, мугу.

Шифро. Ишму мугу нэгI. Эл-ле, хок вараво э сер эн и зугьунгьо. Эз виниш михьиллои бирени? Мугьуь-жуьзгьой, гьэдоволим... Дузи овомуьм, нехундем...

Довид. Гьо, гьечигьо. Ебо семе эгерде веги. Имуьгьой эгьуьлменде зен, биёр суьфде деше.

Шифро ве Динор дешенденуьт суьфрере.

Сарра. Если я долго буду работать в вашем районе, то обязательно должна научиться по вашему говорить.

Рафоил. Да, не мешает. А то получилось недоразумение.

Сарра (*эз Довид*). Как, папаша, много трудодней заработали?

Довид. Пока 375 имею. Завтра выдают аванс — по 10 рублей деньгами...

Сарра. Да, я знаю. Я присутствовала на заседании правления. Ваша дочь Динара и этот молодой человек Рафо, попали в списки кандидатов на сельхозвыставку.

Рафоил. Наверно в этом месяце поедем в Москву. Довид (*дорени чорек шоробе э Рафоил*). Деки пейлегьоре, Рафоил. Песде эз Москов эри холей Шифро е пенж метрои мендил миёрит.

Шифро. Весси-о! Э руьхшенди муно хэгьергьой туь.

Довид. Вегирит пейлегьошмуре. Ме эдем гьенжире э гьэриш эн и пееле деригьоре э шоришму. Шолумигьо биёво э гьуьлом. За Ваше перемирие с мамашей!

Сарра. Подождите папаша! (*Хэндуйсде*) Да, действительно перемирия! И я, мамаша, поднимаю бокал за мир во всем мире!

Шифро. Мир? Эричуь гене дургердо? Э сер шориники мир эри чуь?

Динор. Ой дедей! Мир э зугьун уруси, шолумире, боришмишире мугуют.

Шифро. Эл-ле! Эз хуние муьрдегьош шоллуми не боришмиши бирени? Зугьунгьой дие! Зинде хьэйфгьо!.. Дузи балагьой ме, не хундегор овом мубу. Кур не кар хьисоби. Ме балагьой ме э пешмунуи нехундеи расире нидануьм. Кидан мере хуно чендигьойгеш дериге э и зал?

Довид. Недери, не дери. Тек туь мундебири эри дерму. Веги пейлей туьре, духдер гьэбиле...

Рафоил. Имуреш (*вэхуьшдени э пой*) е гофи. Имуреш (*нушу дорени Диноре*) воисдени э разимендишмуревоз себэхь э ЗАГС бурайм, регистрация бошим.

Довид (*э пой вэхуьшде, пейле э дес дери*). Вэхиз, духдер гьэбиле! Веги пейлей туьре. Домор туь э туьревози. Мозоллуь гердошит!

Шифро. (*векенде мендиле шендени, гьэйлереш хуьрд сохдени шендени*). Вир, сур гердо куьгьне гIэдот-

гьо! Мозолуь толихьлуь гердошит! Э пой-порун ишму шолумигьо биёво э гулом! (гээл гурдени Диноре. Песде гээл гурдени Сарраре) Моеш, твоеш михьило! Салиге невере э гьужогъ вегурдени гердойм! Лэхьэим!

Перде.

Перде. (входит)

ЗИГИЛ

(сцена)

ВОЗИ СОХДЕГОРГЬО:

1. Пурим.
2. Милих (шуввер Пурим).
3. Либо (почтальон).

Богъчеле э пушой вокзал. Э тараф расд скамейка. Дироморени Пурим, э душгьою дуь чемодан, э десгьою корзинкегьо.

Пурим (норени корзинкегьоре). Милих! Ой Милих!
Сес милих. Эдем оmore. (Дироморени).

Милих. Чув журай дешендей, шивиш венгесдей э пушой вокзал? Попрусле эденбуьруьм сухунде.

Пурим. Кумеки семе сох, чемодангьоре э хори ним, сурул.

Милих (э вегурьоки). Гьуз семе ги хуьшдере, зофру...

Пурим (нуьшдени). Зен юре эрэгъ шишри, гьич эвешюш нисди... Огъ, герми... вэхсирем... Э игьо дениш. Э и чемодан хое дери, эз ёр туь невадаров

Милих. Эри чув эхи?

Пурим. Э меревоз э шегьер миё биёй. Мол иму омбари, ме тэхьно нидануьм э сер берде.

Милих. Ме ние оморенуьм.

Пурим. Оммо ме эдем гуфдире — миёй.

Милих. НэгI, ни-ём-м. Гэнгьой ме сэхьибсуьз муну.

Пурим. Э е жигеш оворе нибошут гІэнггьой туь. Э базар гымет варафди, лап хубе вэхди, колхозчигьо гьемме э кори, эз и зиѐдте мугьом нибу.

Милих. Нубой мере мехун, эз ме оморегор нибу. Дануьсде бош зен, и песини гилеи ме э туь кумеки сохденуьмгьо. Весси. Дануьсде бош э колхоз эз ихдилот ме не туьни гьѐйр де ихдилотиге нисе бире.

Пурим. Меш мугум чьбиге. Гье мугуют, мугуют, мипоют муравт.

Милих. Эй, гьой. Ебо семе э беин туь даравгу. Инсоф хубе чини — э гьэд эн и чор мегь туьре си трудодень гьѐйр нисди.

Пурим. Ме э гьонуневоз кейфсуьзуьм. Эриме э офтои кор сохде гІэмел нисе омор — мере сере-дерди гуьрде. Варасиреними туь? Э справкеш гьечи нуьвуьсде омори. Вогун омори. (Шиновусде оморени сес дуь звонок эз вокзал). Иму миѐ бурайм. Туь екем нуьш инжо, ме бурам э у базарле, белкем сад-дивисд хоейгеш восдоре дануьсдуьм.

Милих (вэхуьшдени). Туьре чуй бири? Эгьуьл туьре хурдей?

Пурим. Хуб, хуб.... (вадарафдени).

Милих нуьшдени фикирлуй. Дироморени Либо.

Либо. Себэхь эхѐйр бу, лелей Милих!

Милих. О-гь, Либо-и. Гьечи э и зурѐ рафде эри почта овурде?

Либо. Машин эденбу э воклаз омор, меш венуьшдуьм омо.

Милих. Омбар хуб... Тозе хѐбер-чи?

Либо. Пери тум шендереш варасдуьт.

Милих. (Мэхьтел). Буьтуьн, гьеммере?

Либо: Гьеммере, лелей Милих. Э соревнованияш мѐгІуьм бисдо ки бердеге. Дуз те сѐгІѐт 12 шев собрания гирошд. Колхоз иму берд э гьуншиму гьисдигьо колхозе. Зерегоргьо эже, артистгьош вози сохдуьт. Песде сер гуьрдуьт эй вежегьисде. Меш, лап те вомунде вежесдуьм...

Милих. Гене чуй гоф бисдо э собрания?

Либо. Дес-пой ишмуреш екем кешируьт, лелей Милих.

Милих. Эн мере?

Либо. Эз товун тѐгьѐй гІэнггьошму.

Милих. Э хьисобевоз, нифриш сохдет?

Либо. Нифри-чи не сохдет. Оммо критиковать сохдет. Гуфдируьт ки, колхоз эри ю хунеш вокурди, оммо ю гьелемиш гьѐдуьр колхозе ние дануьсде, гьиметиш ние норе.

Милих. Ки гуфдиренбу?

Либо. Гьеммеш эденбу гуфдире.

Милих (фикирлуй). Э-ри... э-жеб-б... Хуб, эз товун холей Пурим зенме е гоф-чи небисдо?

Либо. Биреш гьечи гоф бисдоки, холей Пурим мугу у зигилгьоре хунои мугу э энгуьшдгьой одоми воромогенигьо э кор сохдеки, мешет биренуьтгьоре хунои. У те-гьер зигилгьо э кор иму мешет бире нидануьт, оммо хубтеи ки, угьоре бурра ведешенде.

Милих. Чуй те-гьер хумуне зериге...

Либо. Песде норут э сес, гьеммееки дес вегуьрде гьэрор ведешендуьт ки, холей Пуриме эз колхоз ведешендени, чуйн беде, зивункоре, феремезе одоми. Гьич мугу руьхь юш медебугу э колхоз.

Милих. Эз товун ме?

Либо. Эз товун ишмуш гуфдурат ки, и эхири гиле гьѐлбет дим уре, песде уреш...

Милих (аста). Эхиримуьн гиле...

Либо. Ой, почтаре теимугьой мокунут. Ишму э шегьер рафденит?

Милих. НѐгІ, гьечи поисдем, э вогун дениширем.

Либо. Холей Пурим эдей рафде э хьисобевоз. Ме чемодангьой эн уре шинохденуьм. Ме рафдуьм. Гьелуьге согь бошит, лелей Милих.

Милих. Эриме газет-чи бисдоге, те поезд э рѐхь офдоре ме инжо мибошум, инжимиш бисдоритгеш биѐрит. (Либо воисде бурав, гене поисдени).

Либо. Хуб-чи э ѐр ме омо. Эри холей Пурим когьозни эз шегьер. Имугьой дуз се рузи э сумкайме дери, гьич ишмуре эз хуне нисе офденуьм.

Милих. Иму дуь-се руз э гьуногьлугьѐ рафдебирим. (Восдорени когьозе, донорени э куьф).

Либо (э рафдеки, э гьѐрогь). Э хубе гьуногьлугьѐ бирит ишму, эз и базар э у базар, э ал-вер... (вадарафдени).

Милих нуьшдени фикирлуй. Дироморени Пурим чемодан э дес дери.

Пурим. Гене дивисдигеш гІемел сохдум, гье э чемо-даневос восдорум рафд. Лап э хьиноми, гьовоилей худо. Э чор монетле десяткею. Оммо и хэре серме ди э пенж монет восдорум десяткаюре. Зарал нисди! Оммо э шегьер хуб мурав. Десяткаю э 12 монет мосдонут, гьэ-дойтуьреш мегуьруьт... гьелем мигьилуьм очеридиш поисде... Песде зе вежегь эриту!

Милих. Эригьо, туьш пуьрлуьже вежесдей. Тепуьк зере, ведешендуьт туьре эз колхоз, хьэруьме жендеке хуно. Имугьой, дузи, зе вежегь.

Пурим. Туь чуй хунде? Кире жуьрэгІэти мере эз колхоз эри ведешенде.

Милих. Кире? Собранияре. Ди собрания бири э колхоз.

Пурим. Собрания! Гьей, эй, ме е справкагьо миь-румки, эз фельдшер хэгьергили ме, дегь эзуни собрани-гьош бисдоге, э ме е кори сохде нидануьт.

Милих. Меселей мереш норет, и эхиримуьн гилеи.

Пурим (*хэндуйсде*). Меш мугум чуй буге, гье би-гьил нуьтгу. Ранг туь рафдики, фэгьир. Бегем и эвели гилеи?

Милих. Эвели гиле нисди, оммо эхири бои!

Пурим. Суйпуьл туь лап жэгьуйсти фэгьирлей-ме?

Милих. Гуш вени, Пурим! Ме э туь ченд бойгеш гуфдирем, ме эз и коргьой туь визор оморем! Э пушой жэгІмет мере сер не мунди... Эз гІэйб ние дануьсденуьм э чужо оворе бошумгеш. Дануьсде бош — дие ме э туь кумеки нисохум э и коргьой туь!

Пурим. Овом! Дие эз чужо мивини туь эзини гьэ-зенжгьоре?

Милих. Мере гьэзенжгьой туь герек нисди... спеку-лянтигьо... Эгер туь и пишей туьре нешендиге...

Пурим. Чуй нисохи, э милиция мэгІлуьм нисохи?

Милих. НэгІ! Э милиция нирам, оммо кутэхь гуьом, дие ме туьре эри ме зен хьисоб нисохум!

Пурим. Гьечуниге бура рэхь туьре, вор ди!

Милих. Бурамки. Омбар хуб. Ме гьейсэгІэт эдем нуьвуьсденуьм эрзо берде э суд тологь туьре дуь гуфди-ре! (*Воисде бурав, э хэъл ю оморе дорени когьозе*) Ги когьоз омори эри туь эз шегьер, почталион омурдебу. Ме рафдуьм. Бэхшлемиш нисохит! (*вадарафдени*).

Пурим. Эй, э и пойме э минет оморе вэхд туьре ми-гуьом. Мере Пурим гуфдиренуьт-гьо, мере воисдге гьем-

мере фурухдеш мифурухум, восдореш мосдонум, мерд-гьо гьемме э и куьфме дери! (*Конверта векенедни, дени-шире э когьоз. Э и вэхд дироморени Либо, сумкаю пур когьозгьо ве газетгьо*).

Либо. Руз туь эхэйр бу, холей Пурим!

Пурим. Э гуьубет туьш эхэйр. Хуб-чи туь омери. Е инжимиш бисдориге и когьозлере ху. Ме чешмексуьз хуб ние диренуьм.

Либо (*восдоре, хундени*). «Эн эвел фуьрсоренуьм эри туь, Пурим хэгьергили ме, шолуми. Э туь нуьвуьсде-биригьо когьоз жогьоб доренуьм ки, гьиметгьо э базар хуьрд бири, гьемме чигьо э ужузини.

Пурим (*гьэбуьргьэре гуьрде*). Ой!.. Ху, ху песоюре.

Либо. «Гьиметгьой чигьо, э нимеи фураморет.» Ве-ди биреники, холей Пурим, гьемме чигьо ужуж бири Эжеб!

Пурим. Весси, весси дие мэхун!

Либо. Чуйтар эхи, те эхир миь хунде биьв. «Гьимет хое фурамори э нимеи. Э базар жиге нисди, ингьэдер хое не керг омори тигьи бири, туькуьлмиш. Автомашин-гьо э жергеревоз, дуь э песой еки пур поисдет...»

Пурим. Весси, мугум, ме хун. Милих, ой Милих!

Либо. Эхир ю шолум-дугІо вери. Хунум?

Пурим. Согь боши, Либо. (*Сере гуьрде*) Гьемме туьгу-вевугьу бисдо! Вачарусд хуней ме... Милих! Ой милих!

Либо (*денишире э дур*). Еки... дуь-дуь... се-се...

Пурим. Чуйни унжо?

Либо. Чор... пенж... И колхозчигьой муни э машин-гьо вери э шегьер эдет рафденуьт.

Пурим (*сере берде-овурде*). Ой, ой! Э эзини вэхд э шегьер мурав! Туме ки шенденини?

Либо. Туь чуй гуфдире, холей Пурим, гьелем пери варасдет тум шендере. Гьирмизице бейдогь районеш ве-гуьрдет. Имугьой эз коргьо динж биренге, э шегьер рафдет. Гьемме э машингьой колхозевоз.

Пурим. Э базар?

Либо. Ди согь руз хьозурлугьи дирет. Кире чуй бер-дениниге эри фурухде э базар. Кергьо, хуруз-вече, хое мибисдо е бисд ешиг.

Пурим. Бисд гьозор? Туь дургу ние гуфдире?

Либо. Бирорлевун ме муно. Ме хуьшдени ме шу-мордем ешигьоре.

Пурим. Хунелей ме вачарусд!
Либо. Чув гуом эри туь, холей Пурим, гьозгьо, гургурьоре гьэдериш небу. Гьелем себэхьмундеш е ченд машин рафди. Келе базар биренини.

Пурим (*сере кифдени*). Бирорме вой! Чув тегьере рузи имбуруз?

Либо. Имбуруз, руз шоботи, холей Пурим!

Сес оморей поезд.

Пурим (*серсоне хуно*). Бисд гьозор хое... Гьозгьо э хоегьо гьэриш... Кергьо фураморет зофру... Бисд гьозор гургур... Бисд гьозор гьоз... Кергьо дерево... варафденуьт, пар, зеренуьт... офдоренуьт...

Либо. Ой, холей Пурим, поезд эдей э рэхь офдоре, ишму эденбирит э шегьер рафде эхи. (*Сес звонок вокзал*) Ишму дие рафдени не бисдорит?

Пурим. Э чувжо, э чувжо бурам... Гьиметгьо фураморет, чигьо ужуж бирет... (*Либо вадарафдени*). Милих! Ой Милих! Уш эз ме вирихд... Тэхьноле вомундем э сер хоегьо!.. (*Нуьшдени э сер чемодан*).

Перде.

ТИГЪУ

(Сатира э I перде)

ВОЗИ СОХДЕГОРГЬО

1. Раби — 50 сале, гудег.
2. Милко — зен ю, 35 сале.
3. Гедиил — бирор раби, 35 сале, кар.
4. Севи — гобой, 45 сале, г'эзорлуь.
5. Зэхэрне — колхозчи, 40 сале.
6. Симон — колхозчи, 20 сале.
7. Шифро — колхозчие зен, 25 сале.
8. Милиционер.

Хуней раби. Гедиил нуьшди э туьрогьо мижелет беседе. Пушой «Нисону».

Милко (*дироморени э бухчей пелуьгьоревоз*) Бирор-туь о-мо-ре-бу? Э кара дув гуши, э туьревоюм! Раби о-мо-ре-бу?

Гедиил. НэгI. Не омери.

Милко. Имугьоиш не варасдей туьрогьой хэлгэз?

Гедиил. Не оморебу гуфдурумки!..

Милко. Ме эз богь эдем сер зере, оммо и эз догь. Догь дугум дараво э сер дуьл туь!.. Миг'ид э пушо дери, оммо туь имугьоиш туьрогьой хэлгэз не варасдей.

Гедиил. Ме э сер нисе офдоренуьм, туь чув гуфдириге, г'эруьс.

Милко. Г'эруьс мевинош э чум туь!.. Мэхьруьм мунош, бимуьзд, бичуьп, соил-сергерду!.. (*нуьшдени э пелуь сохде*). Дерд эн ире, е чеврее руригьош хьэл сохде нидануь. Мере талатин сохд ки и хуни-зигьовние шеби-

пор! (Асда вогу сохдени). И догъэ эри ки вогу сохумге, ой куыште бирор сеторолуе дедейме. Руриме, у чогъэ чатмегъо, буыгуыне мелхъэмгъой оворде шуьвере хуно гъовурме бири-мунде, догъ дире гIэ-руь-суь-вой! Ой домор эн у, и догъэ не ветовусде, хъэлежигер бире муьрде дедейме. Гъэдой хунде турогъо, сохде тошувогъой туь э синей ки биёвге гуьом, э синей муьшгуьллуь руригъо дугумлуь гIэруьс дедей биёво. Ой эзини догъ э рури де-рине хъомоле гIэ-руь-суь-во-ё!..

Зэхэриё (дироморени Милко вэхуьшдени). Раби э хуне дерн, гIэруьс!?

Милко. НэгI. Диртегъо миёв. Гъуллугъ бу ишмуре?

Зэхэриё. Эри. Зарал нисди, зарал нисди, хэгъер. Дирте бошгу. (вадарафдени).

Милко. Ире чуй гуьом ме?.. Э вэхд хэйр-шейр э кучегъо мунди рафде. Пушой мигIиди... Дуьл ме гурун бисдо. Э овилхуне буге бурам, дуьл мере тигъи сохум (вечиренге пелугъоре, гуфдирени эз Гедиил) Инжо гобой оморенини. Гу нуьшуь те бирор туь оmore. Варасири?.. Гъи?

Гедиил. Го-бой?

Милко. Эри, эри. Гобой оморенини. У екем гIэзорлуьни э хысобевоз гене. Э гоф ги те раби оmore. Варасири, гъогъ? Хьол-ов-хьол юре хэбер веги. Бошгу?

Гедиил. Бошгу, бошгу. (Милко шол дегуьрде, вадарафдени. Гедиил екем вэхд мундени мэхьтел) Ме гоф шиновусденуьм бегем эз гобой хьол-овхьол хэбер вегуьруьм? Чуйтам биренини эхи? Хуб. Ме эз у хэбер вегуьруьм «хьол туь чуйтами?» У мере жугъоб мидуь «хуби», меш мугуьом «э худо шуькуьр гердо!» И еки... (екем фикирлуь кор сохдени) Песде, ме эз у хэбер вегуьруьм «хурде вегуьрдей туь чуйни?» У жугъоб мидуь «нермов, нерме гъингъэр... меш мигуьом: «Нуьши-жон, нуьши-жон!» (гене фикирлуь кор сохдени). Эри, эри. Гене ме эз у хэбер вегуьруьм: «Хьоким туь кини?» У ёгъин муьгуьруь нум эн е духдирден-мухдирдене, увэхди ме миёгуьом, гIэдот гъисдигъоре хуно «Дес ю себеб гердо!». Те увэхди белкем рабиш омо. Ох, чуй гезирои э серме омо!..

Угъ зере-зере дироморени Севи.

Севи. Э коминжои игъо?

Гедиил. Нуьшит, нуьшит, гъейсэгIэт миёв.

Севи (нуьшдени). Эдем муьрде, Гедиил! Пир бирем. Гедиил (екем вэхд дениширени э сифет Севи, песде э гзугъэ сеегъэвоз хэбер вегуьрдене гIэйбе-гIэйб). Хьол туь чуйтами, лелей Севи?

Севи. Эдем муьрде, жон Гедиил!

Гедиил. Э худо шуькуьр гердо!

Севи. И хуне хэреб чуй гуфдире?

Гедиил. Хурде вегуьрдей туь чуйни, лелей Севи?

Севи. Чуй биренини?.. Захьримон!

Гедиил. Нуьши-жон! Нуьши-жон!..

Севи. Э хуней бебей эни гIэтош дараво... Э ме имуруз е эгъуьлменд расд не омо...

Гедиил. Хьоким туь кини, жон гобой?

Севи. Ки биренини? ГIэзроил, молох гьемовут!

Гедиил. Дес ю себеб гердо, себеб...

Севи (вегуьрде турогъоре, э гъэгыревоз вэхуьшдени э сер Гедиил). Не туь гердош, не бире руз туь! Туьре худо эз дуь чумиш миёсд кур сохде (воисдени зенуь, дироморени раби).

Раби. Севи! Кидан туь зу омореиге?

Севи. (дениширени хуни-хуни э Гедиил, норени турогъоре). НэгI, гъейсэгIэт оморем. Хьол нисди мере. Гьегене мугум бурам и коргъой жэгIметире варасим бурайм. МигIидиш э пуьшо дерн.

Раби (эз гъиче хысоб сохденигъо чуткере вегуьрде, норени э пуьшо эри хысоб сохде). ГъейсэгIэт гьемме хьозур мибу. (э нуьвуьсдеки) Э жун туь, Севи, балагъой туь муно, имисал кор иму лап ферлуь мигирору. Коммунистгъо, эхир дирет ки, чендгъэдер ишу э худо, туьро монигI биренуьт, унгъэдер кор ишу пес рафде...

Севи. Гьелбет!.. Э у гоф неве. Худо, туьросуьзиш жэгIмет э рэхь рафдени? Гъечи гоф туь эз девлет туь, гоф туьреш бурурум. Гъечи песде? (Дироморени Милко).

Раби. Ведешендет гъонун, соки конституция гуфдиренуьт. Э зугъун туьрои уре тешуво сохде гуфдире, эри сохде гIовунгъой хуьшде... гъечини пуьруьш эн у. Соки, верики э дин, месэб мешет мебошит, гъэдэгъэни. Хьуькуьмете э худо-туьроревоз кор ю нисди... МэгIлуьми диеуьзуьгъэри кеширет эри сохде биёбуре коргъой хуьшде.

Севи. Имугъой коргъо дузов миёв. Э пара туьрой раби Гуьршуьм севгенд гердо, гье у туь гуфдиреи раби. Коммунистгъо дирет гъер сал коргъошу эдей пес рафде, уне гуьре ведешендет и коституцияре.

Раби. Изму и овхьолете э жэгмет варасунде гереки, жон Севи. Туьре хуьрмет мунди э пушой жэгмет. Туьш, духдер гьэбиле, э овилхунегьо, гIэруьсигьо, гьуьдуйшингьо миё расуни э зен-зоре.

Севи. ЕгIни гуфдиренуьт имуре сесиш гьисди гуфдире, жон раби, дузи?

Раби. Ме гуфдурум ки, уталмиши кеширет эз сохде коргьой хуьшде...

Милко. Эри чуй кор эхи?

Раби. Туь, э унжо тигьу. Уре кергие муьвэхь зен нибуру. У сургьоре иму хуб дануьсденим.

Севи. Эриме, гьемме гIэмел оморе игьо...

Милко. Не буге чуй биренини?..

Раби. Э зен, бур сес туьре гуфдиренуьм. Туь шеш гез жомо доре, эри чуй догьунде хуьшдере э коргьой жэгIмети.

Милко. Эле! Хуние серме чуй гуфди бегем?

Раби. Весси гуфдиренуьм, мере егIэлмиш месох. (Дешендени э чутке э гьэзьревоз).

Милко. Эле! Ме туьре егIэлмиш сохдем?.. Чуй хок вокунум ме э серме!..

Раби. Э зен, бур зугьун туьре!

Милко. Зугьун хуьшдере комини ме дануьсдегоргьой туь бури бегем?

Раби. Мере гIоси месох гуфдиренуьм э туь. Небуге гьэбуьргьэгьой туьре хоре-хоре туьрди? (воисдени вэ-хуьзуь).

Севи. ГIэйб ние оморе туьре, мерд, э зеневоз гоф сохдени? Гьери э гьуьбет туь эхэйр, деше виним е ферлуье чи ведироморениге.

Милко (вэхуьшдени эри вадарафде). Гьэгь, негьогь эз и зиёдте бире?.. Эз гьэриш хое эдей муй гешде дие! Хуние серме чуй гуьногькори инжо?

Раби. Хое расо э гьугь малазай туь, беде жинс! Э негьогь нифри не сохдики худо невл эн игьоре? Ибуд рашогIим бош эз пушой чумме. Невило!

Милко (э вадарафдеки). Э хэребей меш нуьшде ни-гьилит мере? Худо гIоси гердо э гьэргьуьшкунь бебеле-бирорме!

Раби. Эмерд ние дире ширише хуно вогосири мунде? И тегьериш земоне бирени? И тегьериш гьонун бирени, зен э гоф мерд хуьшде не денуьшуь? Гьили дере вегуьрдиге, эз гьер ло гьэречире хуно кура мибошут, ой

гьечи нисди, ой гьечини! Песде сер туьш э женжели ми-офдону...

Севи. Зомоней дие, жон раби! Чуй сохде воисде. Еке-мигеш сабуьр мисохим, виним чуй биреге... Гьери хун винимгьо!

Раби. Е пут гIорд 20 монет..

Севи. Чуйтам э 20 монет?

Раби (эз Гедиил). Э Гедиил, е кем вадара э хьэёт, герд эри туь (Гедиил дарафдени). Кладовойчи эн колхоз, у парча фурух Сесуни эхи, и сэгIэт, кук эн селемчие Сара дие!?

Севи. Гьо, гьо! Варасуьруьм.

Раби. Те 100 путиш имуре гIорд-гьогьоли доренини у. Оммо пуле нэгьд хосде. Пенж говоле и сэгIэт оворди. Ме не у э е динже жиге э гьэриш гьендэгь, э кулелугь пэхьни сохдейм. Кутэхьни гоф 20 монет.

Севи. Хуб. Песде гене хэржгьойге?

Раби. Вошундегор (дешендени э чутке) сер е пут ним монет. Воердегор не нэхч зерегоре гуим, пути чор абаси. Буржундегоре сери пути шеш абаси монет. Шохмох, нефт, кирпич е монет ним. Сэх гьекуьл, э и хьисо-бевоз пут гьогьол э иму нуьшдени э 24 монет. ЕгIэни килою э 1 монет ним. Дузи?

Севи. Чуй гофи жон раби, гьелбет дузи.

Раби. Изму, бирорме туь, 1 монет нимиге сери 1 кило биём эри нумаз. Се монетлейге сери килолею эри жофогьой ме не туьни. Иш гьэгь иму. Дузи? Гене эри хьисобгьо дуз оморе, соки эри хьитиёти 4 монетигеш э гьирогь ним. Кутэхьни гоф, килоюре миё дим э 10 монет. Чуйтам оморе эри туь и шут ме?

Севи. Эри ме чуйтам миёв? Инжо не шиш ёнмиш бире, не кобоб. ЖэгIметиш худо рази мисохут эз иму, имушки э эрегь пушонимуревоз михурим хьэлоле нун имуре. Валлагь миёсд э мегьи е гиле «нисону» бире, хьэ-хьэ-хьэ!!!

Раби. Инжо дие тигьу! И сура гьич екиш ниё дануь. Хьэлоле лубей, гIиври... Пул вегуьрдей э хуьшде-ревоз?

Севи. Ужузте хьисоб мисохдге, хубте бу дие. (дорени пуле) Эз хэйрот бебей хуьшде ние дореки кук селемчие Сара!

Раби. Ме и пуле дуьм э у. Песде туь миданиге е гIигил ведеше, меш песоюре миёрум.

Севи. Хуб, хуб!.. (Дироморенуьт Зэхэриё не Милко).
Зэхэриё. Руз ишму эхэйр бу!

Раби. Борух гьобо! Борух гьобо!

Севи. Эгъуьбет туь эхэйр бу!

Раби. Хош омори, софо овурд! Гирор нуьш гьери.

(эз Милко) Э зен, гьери е стул ни эри гъуншиму. Гьери, Зэхэриёгу, гу виним коргьой туь чуьтамиге?

Зэхэриё. Эдем кура сохдей, раби.

Раби. Омбор кура сохдей?

Зэхэриё. Унгъэдер омбориш нэгл, гьелем 8 одоми гьул кеширет.

Раби. Кеми, кеми гъэдерсуьз, кеми гъэдеволим Зэхэриёгу! Туь дануьсдени ки, гоф ме гофи гуфдире, 50 гьул миё бу, э е уьт ю гоф вери. Кем бисдоге, увзгл-дон э пушой рибуьн гьегуьлолим ме покум, гловун ишму э еэхэн ме неве, эгер нисонушму гьогъолсуьз, тефило ве тешувосуьз, берминон, гирошдге.

Севи. Жэглмет исроилуре, хьэс бешолум, э хьэмисдегьишде глэмел ниёв ки.

Зэхэриё. Дануьсденуьм, дануьсденуьм, жон го-бой! Ишмуш эри хэйр жэглмет эдейт жэхьти сохде гуфдире. Оммо эз чуьжо кура сохумге, унгъэдер гьуле ние дануьсденуьм.

Раби. Эз коминжо вегири?.. Меселен, Седугълей Нисон духончи. Лап дин перес, худо борухо сохде мерд бу. Ме гьич бовор ние созденуьм ки, у гьул никеши гуфдире.

Зэхэриё. Седугълей Нисон духончи? У ёгъин гьул микеши. Эхи, у монухьо бири. Ишму битехьэим сохдейтки уре, раби.

Раби. Дузи, эй! Монухьоту ковуд, э жигей хуьшде динж гердо. Оммо дануьсде гереки ки, энжэгъ беден эн у муьрди гуфдире, оммо нешумой эн у, зиндеи. Бире мидануь руьх эн у исэглэтиш эдей гешде э эвир эн и хуне... Уре ёгъин воисдени гьул кешуь, оммо хуьшдению ние дануьсде.

Севи. Бире мидануь, бире мидануь, чуьнки гилгул эн у, э жигей хуьшде динж гердо э муьрдегьошмурузовоз...

Милко. Э жигей хуьшде динж гердо муьрдегьошмуш...

Севи. Эри, мере уре гуфдире воисденбу, у фэгьир, имугьой фэгьир мегердо, дуьл эн у, нешумою гьемише эри жэглмет бу...

Милко. Чен хокгьой эн у гуьмуьр кешо шиновусдегоргьо!.. Оммо, чуьтам эхи нешумой эн у...

Раби. Э зен, ченд гиле не гуфдирем-ми э туь э сургьой гьогьодуш борухгьу расире нибу гуфдире? Кор нешумоире гьелем муьвэхь туь нибуру, туь энжэгъ миё гуи тигьу.

Севи. Гьелбет э сургьой худо расире нибу...

Раби. Эри, гоф туь эз девлет туь! Е глэмоворис эз ме хэбер вегуьрд — асму мугу гром-гром эри чуь сохде? Э туьрой Миши веригьоре хуно «Шилуь йуьдиегл лишуьл эт петэхь луб» еглэни, и у гофи ки, эгенер у одоми шек мунде, э сер ние офдореге, туь варасун ве э сер венге юре. (Гедиил дироморени). Меш, гъэрд ме дануьсде варасундум э ю ки, у вэхди Ильёгьу гьенови эфейтун глэтоши хуьшдеревоз э асму гешде...

Гедиил (сэхд гуш веноре бэгъде). Мере е гофи.

Раби. Гьери гу, винуьм чуь варасириге и эгъуьл-менд.

Гедиил. Э гуш ме дарафд, гуйге ишму гуфдириг Ильёгьу гьенови э фейтуневоз э асму вери гуфдире. Гьечу бире гьисди глэсбгьой эн у жуьгь-суьмере эз коми хэрмонгьо хурде?

Раби. Хьэ-хьэ-хьэ! Эй овом, ме ченд гиле не гуфдирем-ми э туь, э сургьой худо расире нибу ве угьоре гьич екиреш жуьрглэт нисди эри гьелигьо-порушо сохде? Тигьуни у, тигьу! Варасири?

Гедиил. Чуь? Чуь гуюм?

Севи. Тигьу! Ти-гьу-гу!

Гедиил. Гьу-гьу!.. Гьу-гьу!

Милко. Гьугъ мазалей туь чэх-чухол бире мунош, уь-гьуь нуь!

Раби. Весси, весси э зен! «Билене бил гуфдири, билмеене чувол-чувол», гьурглон ишу дургуниге, оммо метелегьошу расди. Имугьой Гедиилиш гьечу. Эри, гоф имуш эз хёл иму вадарафд. Эри, эз товун гьул кеширеигьо. Меселен, гуим туь одоми ниё офдоге, гедегьой Гьинноглом Черхире...

Зэхэриё. Угьо раби э сургуни фуьрсоре оморет эхи.

Раби. Эде! Чуь гьонмезе одоминит ишму? Ме лап хуб дануьсденуьм эри чуь фуьрсоре оморетгеш у ёзугьгьо. Угьо фуьрсоре оморет энжэгъ эз товун жэхьти сохдейшу эри ме не туьни. Ээ товун хосе кукгьой исроилу. Эри берде, ведеберде имуре эз голути э хори бе-

бегьо, э хори зейтун, гIасел ве руьгъэн. Имугьой у ёзугъгьо э и гIэре нисдуйтгеш, оммо дуьл эн угьо э имуревози эхи! Песде, беге зен гъэгьет бири э дубнь-ёгъ? Гьеркире дегь энгуьшд верики, эгенер тэхьно гьелем десгьоре гуфдиримге. Хуней бебевун ишму оводу гердо, э сер офдонит дие!

Зэхэриё. Варасиренуьм, варасиренуьм, гьерки гьисд-нисд гьемере нуьвуьсде гереки гуфдире... Песде, пессой кор шиф омоге?

Раби. Эри чуй эхи? Эри чуй? И кор хуькуьмети нисди ки... И энжэгъ ве энжэгъ кор номус жэгIметини, комики талаб сохденигьо: э хуней худо дес зере неёв, туьрой Миши хуьрд не бу, исроилу э хьэмис не дому-ну... Гьери гу винуьм, чуй зарали инжо э хосе жэгIмет исроилу?

Зэхэриё. Эхи, жон раби, ме гьечи дануьсденуьм-гьо войге кор хуькуьмет бошгу, войге кор жэгIмети, дургу гуфдире хубе кор нисди эхи.

Раби (сере жумунде-жумунде). Ой Зэ-хэр-ё-гьу! Зэ-хэр-ё-гьу!..

Севи. Гьелбет, 8 гьул кеми, э у гоф невери.

Зэхэриё. Жэхьд мисохум, раби, имбуруз э колхоз иму гуьрдлемен. Зенгьореш екем хьозур мисохум. Раби. Гьечи-го! Оммо гьетте когъоз хьозур бире, дир не сохде овурде гереки э хуьурметевоз. Хуб гьэд сохде, деноре э канварт. Эз унбэгъдойге дие кор ишму нисди, ме мидануьм э коминжо фуьрсоре герекиге уре.

Севи. Дие чуй воисде ишмуре? Раби э и хьэё-хуьур-мет хуьшдеревоз, ишму когъозе овурде сэгIэт раф-денини э ки келегьой большевикгьо, эри хэйр жэгIмет, эри гьэйм жугьури дин исроилу. Оммо ишму е гьули — гьулиреш дузетмиш сохде ние дануьсденит. Хьэруьм мегердо ишмуре!

Раби. Эгенер дуьл ишму мундениге, бигьилит бу-райт э ки раби Шемериёгьу.

Зэхэриё. Чуйтам бурайм э ки раби Шемериё? Эвелимуьнжи иму рабимуре шенде э ки уьзге рабиге нирайм. Ве дубимуьнжи имбуруз себэхьмунде раби Ше-мериё рушгьо, пигIогьоре серчи зере, эрзо дори, воисде диров э колхоз... Дие у эз рабиети эдей дес вегуьрде.

Раби. Ки?

Севи. Раби Шемериё?

Милко. Хунде туьрогьой ю гъэним гердо уре э гIов гIэил бебеле-бирорюревоз.

Зэхэриё. Шемериё имбуруз э пушой ченд одоми вэхуьшде гьечи гуфди: Михьилло сохит, хьэрмэхьгьо, ме те имугьой фурмундем ишмуре, оммо уьзге раби-гьойге диеш бедте фурмундет ишмуре...

Раби. Уьзге рабигьойге кире гуфди? Белкем мере гуфдиреге?

Зэхэриё. Эри, эз товун ишмуш гуфди, раби... Бигьил гуь эри хуьшде, ки бовор сохде э у.

Милко. Эле! Сер эн уре залум буро! Эз зуьногъ ве-че зуьногьиш сифет ведиреморени? Мере гIэйбиш сох-дитге зен эн у, ме дире-дире гъэлейчире э хуней хуьш-де деберде, дере гьили не венорebu?.. Ме э хуней эн у гIэтош миденуьм...

Раби. Э зен, весси!

Милко. Ме э руш бебей эн у серги сипре гьэтуьре не совусдумге, мере духдер бебейме мегуит (вадараф-дени).

Раби. Э зен, гIэтош меги! (вадарафде, диловунде-ни). футрак э жигей туь. Гьери виним чуй биреге. Су меги!

Милко. Су гуьрденуьм рафде дие!.. Ме уре гьелем хуб биёбур мисохум... У'фурмуш сохди гIэруьс ленге Нисулей Нисуре э гъэриш гьихэл пэхьни сохдебугьо? (эз раби) Туь жун хосе туьрой туь, ме бурам уре егиле тохэ-ехэ- сохум небуге уре тубо нибу (вадарафдени).

Раби. Э зен! (вадарафде диловундени). Эз гIэйб-гIориш лап ведешенди мере. Нуьш гьери.

Милко. И гIэре тигьу-мугьу нисди эй!..

Раби. Туь сес туьре буррани небуге нэгI? (эз Зэхэ-риё). Гьегене хубте бу, мигуфдириге, жон Зэхэриёгьу, чуй вэгIз дориге у эз товун ме.

Зэхэриё. Буш-буше гофгьо, раби. Гуйге ишму э 1930 сал, тэхуьлгьой кулакгьоре э нумаз пэхьни сох-дебирит...

Раби. Дургуни! Худош эдей дире гIэлилои ве буьхдуьнгери гьисдигьоре.

Зэхэриё. Е небуге ишму эз алварчигьо парче, пойвоку восдоренит э уьзгегьойге фурухденит...

Раби. Ме?

Зэхэриё. Соки ишму нэгI, духдер гьэбилешму сохде мугу и сенигIэте.

Раби. Э зен? Туь?

Милко. Езугъэ серме алвер мидануьсдге, э и рузгъо эри чуй мундебу хок бесере серме!..

Зэхэриё. Е небуге, и зимисду хэлгъэ э хьисоб ве-гуьрденбугъо вэгдо, гуйге ишму и тегьер гьондурмиш сохдейт э хэлгъ: эгер хуьшдере нуьвуьсдитге «бовор не сохдегор» увэхди ишмуре ихдиёр нисди, эгер ишмуре кук бисдоге эри мило сохде. Хуькуьмет э хэел эн и одомигъо бире гешденини, соки контролировать сохденини ве песде те 500 монет штрафиш сохденини. Унегуьре, э хьисобевоз хуьшдере бэгизигъо «бовор сохдегор» нуьвуьсдет.

Раби. Ме гуфдирем мугу? Ме? Э ки гуфдирем? Кей?

Зэхэриё. Туь нэгI, жон раби, иреш духдер гъэбилешму гуфдири мугу.

Раби. Э зен! Туь гуфдирей?

Милко. Эле! Серме э хун домундики.

Раби. НэгI, ме э сур эн и кор ёгъин миё расуьм. Эгер и гоф эз лэгIэй хьэлоле зенмеш ведиромориге, э уш инсоф ниугуьруьм!

Севи. Дуьшменгъой туь эри чуй гъэгър кешире, раби? Бегем жэгIмет ниё дануьсде игъо гъеме буьхдуни гуфдире? Эз гъэгър омореи эн у вамасире, эфигуьресе Шемериёгъу гуфдире?

Зэхэриё. Гьелбет, раби! Иму гъеммейму дануьсденим...

Раби. Хуб, хуб. Шемериёгъуре чуй чин мидуьт э колхоз?

Зэхэриё. Эз гофгъой бэгизигъо вединики, гуселовчини нисоху. Имугъой эгер вегуьрдуйтге уре э колхоз... бэжэхьэт...

Милко. Жем-пулаим ме уре, раби гуселовчини, хьэ-хьэ-хьэ!

Зэхэриё. Хуб, раби. Угъо гъемме эз сер мурав. И кор гъогъоли не нимаз эз сер бегъем рафдге. Дузире гуфдире воисде, келе зениш мере э хуне денг сохди легьшде.

Раби. Гьулгъо небире эз сер рафденигъо кор нисди у.

Зэхэриё. Егъин миёрум. Бебегъо-кедебебегъойму не ведешендетгъо гIэдотгъоре, иму имугъой колхоз бирейм гуфдире, ведешендени нисдим ки!.. Мере дир ми-

бу, ме миё э собрание бурам. Согъ бошит (вадарафдени, куьгозе фурмуш сохде).

Раби. Хош омори, софо овурд! (эз Севи) Туь э Гедиленовоз зу бурайт гIордгъоре биёрит. ГьейсэгIэт лап хубе вэгIдои. Угъо гъемме э собрание мибошут. Эгер фикир Зэхэриёре те эхир э лой иму дошде дануьсдимге, хуб мибу...

Севи. Песде э коминжо пэхъни сохдениним иму угъоре?

Милко. Ишму биёрит. Е хэре хуьзуьме мидечиним э пушою, песде шох-мох мешеним э сер ю. Валлагъ, сес юре гъич хурузиш нишинову.

Раби. Мошаллагъ зен! БэгIзи вэхдгъо э сер туь рувэхъ гьегъудиш оморе, кори сохдени. Одомире е нуьгледъ эзини зенгъо небу, хьэ-хьэ-хьэ!

Милко. Вессигъо, туьшгъо! Вэхд эзунни ихдилотгъо нисди, и гIэмелмеш тигъуни небуге сигъу?

Севи. Эгъуьл бурранини, раби. Зу сохде воисде коре. Гьери (нушу доре Гедишле) варасунит э у.

Милко. Э гов, вэхиз буре э лелей Севиревоз.

Севи ве Гедиил вадарафденуьт.

Раби. Хуб, гьери, духдер гъэбиле, изму чуйтам оморе эри туь и кор рошогIэ Шемериё?

Милко. Ме эз бебей ме не бирем, ме эз у Шемериё дуй Шемериё не сохдумге...

Раби. Гьечу кор нибу. Е фенд фикир сохде воисде у сес хуьшдере гуьруь.

Милко. Сес эн уре худо буро!.. Гьери э сер венге мере чуй сохде воисдеге.

Раби. Иму, е вози миё гировуним, гьечи сохимки, ме темиз, кордей погъум не расирере хуно пок мунум... Уне гуьре ме не туьни эз вогънекилегъо миё гъэгъри бошим. Варасири?

Милко. НэгI. Инжо, мерд, эгъуьлме кор ние сохде.

Раби. Гуш вени, зен! Иму эз вогънеки миё дуьшме бошим. Туь екем эз оводунигъой туьш вегуьрде миё бурай э хуней бебей туь. Гьечи сохде миё биёв ки, буьтуьн колхоз, те буьтуьн райониш дануьт эз товун жейле бирейму. И соки гIэмели.

Милко. Жейле? Тологъ?

Раби. Эри, эри. Тологъ сокиле! Чувъ гъонмезе зени туь. Э мувэхъ туь беге алапеленг дери? (*шиновусде оморени эз буру сесгъо*) Ини, сес Зэхэрийгъо. Лап хубе вэгІдои, э жун бебей туь, зен! Хуб ехши, сер гирижenge. Ме хъэрой мидешенуьм — туьш хъэрой дешe. Ме нифри—офри мисохум — туьш нифри сох, гьер чутам эз лэгІэй туь омо. И гиле ме туьре томоме ихдиёри эдей доренуьм...

Милко. Э мерд, эри чувъ эхи?

Раби. Бур-р-р, эдей гуфдиренуьм! ГьейсэгІэт вэгІдо нисди. Песде э сер миофдои. Эз туь гьейсэгІэт талаб бирени энжэгъ эри хьуршлемиш бире ве женг гуьрде. Варас! Варас! Инжо биё (*эз гъул Милко гуьрде зурзури дебердени э утогъиге. Эз екем вэгІдойге диromорени Зэхэриё*).

Зэхэриё. Диройт!

Симон (*эз буру*). Дара ведировун. Иму ние диromореним. Ведировун виним ки гъул кешириге э у кугъоз раби.

Зэхэриё. Кес недери. Диройтгъо! (*Симон ве Шифро поисденуьт э пушой вокурде пенжере*).

Зэхэриё. Виниш, Симон, ишму мере тэхсиркор сохденит ки, ме эри чувъ лой рабире дошденуьм... гьн... гьечуни дие. Ме э ишму субут мисохум, и чувтами одониниге. Э чумгъошмуревоз мивинит, э гушгъошмуревоз мишиновит.

Симон. Туь гьич вэгІдо э иму субут сохде нидани сувгъди рабигъоре.

Зэхэриё. НэгІ, субут мисохум. И раби эз у раби-гъо нисди... дануьсди, темизе одомини. Дуьл мерд эри жэгІмет эдей сухде, шев-руз фикир юре эдей сохде!

Симон. Гьич бовор ниё сохденуьм.

Зэхэриё. Бовор ние сохде? Дие э раби Шемериё чувтам бовор сохденит?

Симон. Ки, иму э раби Шемериё бовор сохедним? Гьей езугъ... Рабигъо гьемешу е имэхъшешуьнуьт, гьемешу шефдуьт, гьемчун и рабиш. Туьре, Зэхэриё, веди бирени, дедей — келе зен эз сер ведешенди, туьш э и раби эдей бовор сохде.

Сес раби. Ме беге гъогъол сохдере эгерде вегуьр-дебуьруьм? ЖэгІмет эдей талаб сохде! Эз товун нумазиш войгей жэгІмете гьишде нибу.

Зэхэриё. Шиновусденит, войгей жэгІметe!..

Сес Милко. ЖэгІмет талаб нисохдге туьре хъэмис хурде воисденбу? Хоч перес биренбири? Мадарам мурам э хэребей бебейме!

Зэхэриё. Ихдилот зени-шуьверини... Чувъ бисдо бу кугъозе (*гешдени*). Ме э ишму эдем гуфдиренуьм и те-гьер гуьзеле одомире вой гуш вонори, войге гуш не вонори эз хубе гофгъо гъэйр гьичиш нишинови (*хундени кугъозе*). НэгІ, и у нисди. «Шут-т гъогъо-ли», и чувъ шути?

Сес раби. Ме и коре эхтермиш мисохум, эгенер туь гьегъигъэтдениш алвар сохдейге, увэгІдои мивини ме чувъ мисохумге!..

Зэхэриё. Шиновусденит? Ме э ишму не гуфдур-ми дузе одомини! (*хундени*) «Гюрд э 20 монет. Вошундегор сери пути ним монет. Воердогор ве нэхч зерегор сери пути — шеш абаси. Шох-мох — 1 монет ним. Сэх гьекуьл гъогъол нуьшдени килою э 1 монет 50 кепик. 1 монет 50 кепикиге эри нумаз. 3 монетиге эри жофойму. 4 монетигеш эри хьитиётигъо. Гъогъол миё фурухде биёв килою э 10 монет». И чувъ шути?

Симон. Чувъ шути? И шут, кешире зэхъметгъошмуре эри талан сохдеи. И шут э дин, э раби ве э гобой хэйр гьисдигъои. Варасири?..

Сес раби. Эри ме номуслуье нум эз зениш зиёди. Чендгъэдер туь гирисдигеш, неденишире э у ки, ме туьре дусд дошденуьм, оммо и гофгъо дуз ведирооме, иму миё жэйле бошим. Дир не сохде тологъ туьре миё дуьм.

Шифро. Мере гІэйб месохит, серме ние вадарафде: и гофгъо чувни, и шут чувни?

Симон. Эз лелей Зэхэриё хэбер веги.

Сес Милко. Чувъ-чувъ? То-ло-гъ? Гъудуз бирей? Чувъ гоф субут бисдоге? Чувни бегем тэхсирме?.. Ки восдоребу дуьздире парчегъоре эз спекулянтгъо, туь небири?

Раби. Эле! Гьечу нэгІ-эй!..

Симон. Ини, имугъой хуб гуш венит э сер миофдонит.

Сес Милко. Песде эз товун э гІэрей жэгІмет лов сохдеи «бовор сох», ве «бовор не сохэ» ки бу? Туь не во-мухдебири мере?.. Э нумаз э гъэриш гьихэл тэхуьлгъой кулакгъоре ме пэхъни сохдебуьруьм, небуге туь?

Сес раби. Пой, пой! Гьечу нэгІ!

Сес Милко. Чутьам поюм? Ишмуре меслехьэт не биребу эри сернуыш колхозе куышде? Ме э туь мибур-мунум тологъэ! РошогI!

Сес раби. Э зен, э Милко гьечу нэгIо!

Сес Милко. Чутьам гьечу нэгI!? Туьре воисдени э и вогьнеревоз мере тологъ ди, песде вирихи бурай?.. НэгI, э у кулегьо довшон не домунди! Мере фурмунде нидани!..

Сес раби. Э зен, весси гуфдиренуьм э туь. Небу-ге гьейсэгIэт шэхьидо мисохум туьре!

Сес Милко. Кире? Мере шэхьидо мисохи? Небуге дуьздире гIордгьой колхозеш э серме вошенде воисде туьре? Инжо тигъу-мигъу нисдигъо!

Зэхэриё (ох кешире). Кешит бурайм!.. Э собрание бурайм! (Буле гуьрдени элой раби).

Симон. Эз зуревоз гьечи-гъо! Имугъой э сер оф-дори, ки игъо чуй мариге, дирени и холисе дуьшмен зиндегунимуре? (рафденуьт).

Сес Милко. Бисд сал этуьревоз хунехунди сох-дем, оммо имугъой тологъ доре мере? Ме рушгъой туь-ре еки-еки (сес хьэорй раби) дон-дон медешенуьм. Туь мере тологъ доренбири-гъи? (дироморенуьт раби ве Милко).

Раби (хэсде нуьшдени). Э зен, гьурбун туь гердом, муьрдуьм!.. Угъо рафдет, дие весси! Муьрдуьм!

Милко. Чутьам весси? Ме нешумой туьре мосдо-нум. Не буге гьегене чум туь е биее зениге дири? Гьери гу винуьм киниге у?.. ГьейсэгIэт тох-тулох мисохум туьре!

Раби. Э зен, валлагъ, э у худо, э у туьро ме эз вогь-некиле буьруьм!.. Киниге эдей оморе весси. Кидан угъо гьемемере шиновусдетге? (Дироморенуьт Севи ве Ге-диил).

Севи. Чуйниге не гуит? Хэйр гердо! Ранг ишму суьпенж зери?

Раби. Туь егиле гу вьнуьм гIордгьоре овордит?

Севи. Оворде, овордеймгъо!.. Гьери чуйниге гу-итгъо?

Раби. Ишмуре кес-кимсе дире небисдо?

Севи. Кес недири. Оммо и кар, хунмере хурди. Гье чуйни мугу и гIордгъо? Ме эдем гуфдиренуьм туьре ге-рек нисди, энжэгъ тигъу миё бу. Гене вепичире мунди

э ехэнме — «и тигъу нисди, и гIорди», валлагъ эз чум-гьой ме бегьем ведиремореву...

Дироморени Зэхэриё, гоф не сохде норени когъозе э сер стол.

Раби. Гьечи зу, гьеме 50 гьулгъо хьозур бисдо? Бо-рухо гердош. Зэхэриёгъу!

Зэхэриё. Чуй 50 гьул? Инжо 365 гьул вери (ва-дарафдени).

Севи. 365..

Раби. Варасиренуьм. Хэбер эз товун зене тологъ дорен кори сохди!.. Ме гьечи, и тегьер э и зури, гузет не сохдебуьруьм. Дануьсде бош зен, и энжэгъ эвели бэхш план имуни! Гьери фем сохим (лов сохдени кон-верта, ведешендени 3—4 велг кугъоз).

Севи. Гьери зубош хунимгъо!

Милко. Чуй рач гьул кеширетге, худолей ме!!

Севи (э келегедиревоз). Э и кугъоз дери изму би-ёвгъо ворлуье зиндегуниму-хьэ-хьэ-хьэ! Гьери хун ра-би, дуьлме пара бисдо рафд!

Раби (хундени). Пой, пой!.. И чуйни-гъи? «Купия, гьэрор жэгIмие собранией колхоз... Гьэрор сохдут гье-ме э е сесевоз эз товун герексуьзи эри сэхд сохде ну-маза...»

Севи. Чутьам? Гьечу нидануь вебире э у... Э пу-шой чумгъой туь эхьисобевоз садангъо эдет вежесде... Ди гьери э ме (восдоре, хундени). Гьи-ли-и со-х-де-гье!.. Эри, и хубе шути! Вачарусд!..

Раби. Вачарусд? Чуй вачарусд? Е себег миё бу эхи? Гьери хун те эхир виним.

Севи (хундени). «Эз товун ошгор бирен тозо мэгI-луьмотгъо гировунде оморенигъо усоле, бишэгIэрие коргъо э нумаз, э серберэхьи Раби Бебейхуне ве зен ю Милко духдер раби Ошир ве гобой Севи кук Борухэ-воз, кор ишу дир не сохде доре биёв э прокурор...» И, себеггъош!

Милко. Э пур-кур-пор? Гьей вой, гьызар!

Севи. Раби!.. Коргъо шифи, пуллей мере ди, гIорд-гъо мунугу эри туь жонум!

Раби. Туь чуй хунде?

Милко. Гьей-вой-гъи-зар! (зерени сере).

Гедиил. Чуйни бегем, гIэруьс?

Милко. Гьей-вой-гызар гу! (*гирошдени сере зерезере э улойге*).

Гедиил. Ёве не Илазаре гуом биёв? Бошгу, бошгу! Гьейсэг! Эт хьэрой мизэнуым Ёвош, Илазареш (*вадарафдени*).

Севи. Жон раби, дир месох, пуллей мере ди, мере дир бире!

Дироморенуэт: Милиционер, Симон, Зэхэриё ве Шифро. Э хуне дебирегорго э пой вэхуьшденуэт.

Перде

ДУЬ БИРОР

(Эз зиндегуни колхозго)

ПЬЕСА Э СЕ КЕЛЕ БЭХШГО

ВОЗИ СОХДЕГОРГО

1. Писэхь — келе мерд.
2. Нефтоли — келеи кук ю, кусе.
3. Кеширо — зен Нефтоли, голинд.
4. Довид — чуклеи кук Писэхь.
5. Томор — зен Довид.
6. Гизизи — кук Довид.
7. Шомоил — кулак, бедгизмел.
8. Милих — секретарь сельсовет, чупур, пиёниске.
9. Юхьэнон — жогиле ранжбер.

СУЬФДЕИ ПЕРДЕ

Хуней кентустони. Э куьнж хуне стол. Э сер стол: зерде симовор, шэг!мдонгхой буьруьнжи ве сер столиго. Э диворго дуллуьнует гоьбгхой муьси. Дуь дер э раче-барачей еки. Э ён пилете гьисдигго дер дорунини. Э гизерелугь дуь пенжерей э сер порхол шулхьон, э иловлею нимдерго.

Писэхь, чешмеке-чум, нуьшди э пушой шулхьон, когъозгхой гьэрди не чуткеш э пушою. Гизизи нуьшди э сер сугъразани э расдилю. Томор э пушой пилете эдей чи сохде.

Гизизи. Э келебебе, э хьёт ворущ оморенге, асму тар бирени?

Писэхь (*не денишире*). Тар бирени.

Гизизи. Пэсде худоре чуьтам бире?

Писэхь. Чуьтам худоре?

ГІэзизи. Эхи ворущ оморенге, парталгьой худощ тари мибу!

Писэхь. Худо балайме руьхьэ хуно е чини, э у ворущгьо кори сохде нидануь.

Томор. Бегем э мувэхь гІэил ужире пуче гофгьо мидешенуь, — бебей энугьо шиновусдге, гьэгьри мибу, уре хьэз ние омор.

Писэхь (э гьэгьревоз). Хьэз не омоге бебей энугьоре, э жегьндем биьвгу... РошогІгьо не худо шинохденуь, хьэсбошолум, не туро... Мохулегьо... (э гьэгьревоз хьисоб сохдени).

ГІэзизи. Э келебебе, у духдер жингир биригьош эзу руьхьи?

Писэхь. Ма-за-ле! (э энугьшдевоз зерени эз пушони ГІэзизи) Машаллагь пушони туь фирегье пушонини, оммо эгьуьлменде бебешму не дедешму суьмер пур сохди. (сэхд, еки-еки гуфдирени). У руьхь гьодуше руьхьи, э хумней е ковтерле.

ГІэзизи. Ме дирем эхи, ворущ оморенге ковтерлегьо э зир талан пэхьни бире тари небу гуфдире. Эз зир талан вадарафденге, эз ворущ тариш бирени, гьи келебебе? Песде туь чутам гуфдире угьо эз ворущ тари ние бире гуфдире?

Писэхь. Йибуд бош, йимэхьшему! (дешендени чуткере) Дуь монет чордегь шогьи, шеш-шеши — сившеш, гьеждегь аббаси монет.

ГІэзизи. Э келебебе, э пушони туь зигил эри чуй вери?

Писэхь. У мозоли хэлефме! Бигьил, гьэлет месох мере (хьисоб сохдени).

ГІэзизи. Уре худо венори, небуге эз хуьшде веромори?

Писэхь. Эз хуьшде.

ГІэзизи. Виниш (десе кешире э сифет хуьшде, гуфдирени) э сифет ме неве. Э келебебе, туь комсомолисти?

Писэхь. Се гиле 8 бисд... хьофд... бисд-чор.

ГІэзизи. Туь гоф ние шиновусде бегем?

Писэхь. Гене чуй воисде туьре?

ГІэзизи. Туь комсомолисти небуге ежирейге?

Писэхь. Уре, хэлефме, эз недане бебешму хэбер веги! Хуней бебей хуьшдере шенди, рафди э у мурдале, худо нифри сохде жундургьоревоз той бире. Ме чуй

дануьм комсомолистиге у, небуге чуйниге у!.. Хэлгьэ хьэлоле алишвериш сохдеш ние гьишденуьт, хуне хэребгьо венорет тасунде хэлгьэ... Йибуд эз пушой чумме! Вече рошогІ (Хьисоб сохдени, гьэлет бире). Ме той туь буьруьмгьо мэхьэл, минхьо гІэривите эзвер — гІэлпи дануьсденбуьруьм.

ГІэзизи. Э келебебе, туь не гуфдиребири эме уруз, гьевелгьо туь мере э нумаз берденбиригьо, и зингилегьо веригьо сифиргьой худоини гуфдире... Туь мере фурмундебирики! Бебе мугу, у пусд муьрде гуселеи мугу, беге одомиш муьрде гуселере моч мисоху.

Томор (эз зир хэндусдени). Ги ире э унжо бер ни.

Писэхь. Хэнде жэхьреш эдей сохде, утанмиш не бире, (эз ГІэзизи) нуьш эжигей туь, футрак нелонгь! (Хьисоб сохдени гьэгьри-гьэгьри).

ГІэзизи. Э келебебе!..

Писэхь. Но-ле! Ста-фуралла дие...

Томор. Ширише хуно вогосири мунде хуне-хэреб. Вадарафде вози не сохи э буру э ГІэилгьоревоз.

Писэхь (когьозгьоре вечире денорени э гьултугь, чуткере норени э гьирогь). Гьич небугьо хуби одоми и зинде муьгьуьжуьзгьоре э чум диринжон. Хэлоигьиш гьерки е гоф гуфдире. Ме чуй сохум, худо мере эзини феремезе угьул дори гуфдире.

Томор. Феремез бире, чуй сохди бегем у?

Писэхь. Гьелем чуй сохди! Артелиге у колхозиге эри чуй гІэжел бу уре? Мере э и пире вэхд ме биьбур сохди; э гьэриш жэгІметиш биьбур бирем.

Томор. Артель бисдоге, диеш хубте мизигьим.

Писэхь. Зурбо мизигьит, э жундуре Юхьэнон не хьомболе Исроилевоз. Вой эриме, кук ме хьэрмэхь эн угьо биренге!

Томор. Хьэрмэхь энугьо, хьэрмэхь эн ужире корсохгьо бугьо одомигьо, мухуру хьэлоле нуне. Небуге хьэрмэхьгьой гьолине Шомоил не пусире РогІови, хун фэхьлегьоре хурдетгьо, хьэруьме пул кура сохдетгьо хуби?

Писэхь. Расди-расди! Имугьойле у гІэсуьллуьгьо нэгІ бири эри туьш балам; земоне гьечини.

Туьш эз шуьвер туь ранг вегуьрдей! Гьурон ишу дургуниге, метлегьошу расди гуфдиренигьо: «Той-

тои тапар, су чухури»... Виним дие эхир ю хэйре чихсуьн (*вэхуьшдени эри вадарафде*).

ГІэзизи. Э келебебе, у зугьун мусурмуне туь гудфдиргьо чуйни? (*вадарафдени э песой Писэхь*).

Томор (*тэхьно*). Те эзини гьонмезгьоре э рай овураде, нешумой одомиш медавав.

Милих (*э партфелевоз эз пенжере*). Руз туь эхэйр бу, ГІэруьс.

Томор (*э гьирогъ*). Зэхьлей туьре худо бери. (*Келе-келе*) Чуй воисде туьре?

Милих. Лелей Писэхь не Нефтоли э хуне дери! Томор. Э сельсовети э хьисобевоз.

Милих. Эз совет зу рафди угьо; мере гьууллугьы э угьоревоз; эме гьэдэгъэ зеребу, эхуне биё гудфдире.

Томор. Эге гьууллугьиге, дино нуьш, миёвт.

Милих. Эжун бебей туь, ГІэруьс, туьш хьисобини. ГІэйбиш-ГІэйби чуймени секретарь сельсовет э буру поисде (*веди ние бире*).

Томор. Хуне-хэреб ингъэде хурди, хуруз-куьгьире хуно гьипгьирмизнигьо... Чуй кориге, хэйли вэхд эки элузе шебирорме омбор оmore рафде эхи. (*дироморени Милих*).

Милих. Егилейгеш руз туь эхэйр бу, ГІэруьс. (*нуьшдени*). Лап инжимыш бирем, хэете сохди мере и келе гьууллугьы жэгІмети... Э руз ю эз шегьер гьозор когьоз ние оmoreге, уш кемигьо. (*ГІэре кешире*) Туь, ГІэруьс, коргьой хунеи эдей сохде э хьисобевоз.

Томор. Эри, чи эдей сохденуьм.

Милих. Уре советски власть не гудфдире, э гьонунгьой партия гьечу неве, зе, уш туьчуьни ГІэруьс э зир вик хуне домуну гудфдире, факт!

Томор. Чуй, чуй?

Милих. Делнеш инсони, уш азад бири, факт! (*вэхуьшдени кунд оmore-оmore*) Делнеш биё бэхш вегурь э коргьой жэгІмети, оммо туь.. факт! Чуй раче сер вери туьре, ГІэруьс. Т-фу, т-фу! Чум мерасо, факт!

Томор (*э гьирогъ*). Чумгьо гуьлегьой эни векенде гердо, (*э гьэгьревоз келе-келе*) гьерчуй гьисди сэхьиб юре разини... Оморей э гьууллугь туь, нуьш дениш э одоми туь.

Милих. Факт!

Томор. Фактиге мактиге эри туь мунугу. ГІэйл эриме зугьун урусис дануьсди. Ме эри туь духдер гьо-

лине РоГови нисдуьмгьо, одоми туьре хуб шинох, небуге кемче воисде мазалай туьре?!

Милих. Я извиняюсь, ГІэруьс, туь кемчере эз серме зеренини?! (*десе зерени э синей хуьшде*) эз серме, мере терс доре туь, секретарь сельсовет хьовир Милихова, хуб бошгу.

Томор. Мазалай туьре неки, мазалай бебешмуреш чэх мисохум, одоми туьре хуб шинох.

Милих. Туь дануьсде бош, ГІэруьс, э сереботи эн ижире гофгьо, туь дануьсдени, ме э чуйжо нуьшунденуьмге одомире, небуге иму э хотур шебирор туь не хуьсуьр туь э шуьвер туь гоф ние сохденим гудфдиреи эжигей согьбоши гудфдиреи?!

Томор. Небуге чуй меров эз дес ишму!

Милих. ГьейсэгІэт эзуни земонегьо нисди, э е жиге иму одомире фуьрсореним, сес юре хурузиш ние шиновусде.

Томор. Кире, шуьвер мере! Шуьвер мени дуьшмен совети?! Ишмунит, туьни зирдуьми ГІоширгьо, хэре пиёниске.

Милих. Ме пиёнискейуьм? Хуб, песеде э туь чуйни? Гьууллугь сохденуьм эри жэгІмет, эз пул жаловней ме восдоренуьм; эз пул бебе-келебебей туь ние хурденуьмки; пой гьеле, ме гье эзи гьэгьриш, ношумой туьре нен шуьвер туьре эз тубугь пой ишму микешуьм.

Томор. Гьээзгьыош туьре хуно гудфдиренбуьруьт. Те умэхьэли туьре худо ГІэжел муьдуь мурав. Гьеле бигьил екем шегьере хэбер бу, умэхьэли мугуюм эри туь тубугь пое. (*Эз бурру сес гофе-гоф*).

Милих. Хуб-хуб, э пойме офдонитгьо мэхьэле миёрум э ёр ишму.

Томор. Элуьвден гелени поюве богьле (*хэндуйсдени*).

Милих. Хэнд, секретарь совет гудфдире и жугьонегьо; мивинит ГІэруьсире, факт!

Томор (*жэггьли венорени*). Жанпулаим туьре пиёниске.

Дироморенуьт Нефтоли, Шомоил не Писэхь.

Нефтоли (*э диромореки*). Гиснеш бири мере. Э ГІэруьс, чой невени.

Шомоил (*мазузере моч сохдени*). Вэхд не можол чой-чи нисди гьейсэгIэт; негьогъ гIэруьсе инжимиш ме-сохит. (*нуьшденуьт*).

Писэхъ (*эз Томор*). Туь эже вадарафде?

Томор. Эз гуселе хэбер нисди, гьери вадарам сер кешуьм (*вадарафдени*).

Милих. Эже бирит ишму те имогьой эхи? Ме ним сэгIэтиш нибу инжо дениширемгьо э ишму, факт!

Шомоил. Элой РогIовийгьо рафдебирим, уш шову э есиёв рафди мугу. (*эз Писэхъ*). Довид туь веди нисди?

Писэхъ. Эз себэхъэво э комитет жундургьо рафдигьои.

Шомоил. Зен ю?

Писэхъ. Туь не дири, э песой гуселенге эн чуьниге вадарафдгьоре; гъэйгъу нибу, дуьл песо мебошит, чум ме элой пенжере мидобу.

Шомоил (*эз Милих*). Гьери, сер ги ихдилот туьре.

Милих. Когъоз вогошди, бирору, коргьо эз тегьегьо шифи.

Шомоил. Те чой расире, тэгIди месох, егиле гу виним чуьнге, шифи не мифире песде мивиним.

Милих (*э иловле денишире, гуфдирени*). Ме гье ишму гуфдире тегьере хуно сохдум, — кугъозе э исполком гъулиш кешуьруьм, казонни пичатеш шишуьруьм, димелуь, герек гьисдигьоре хуно э гъонунгьоюревоз эз филон число, филон нумир когъоз ишму жугьоб доренуьм, ки э дигь Эгълеби саламати, э хуькуьмет Гюси бирегор нисди, жэгIмет Эгълеби гьеме косибе-езугъэ хэлгьи, ебот миёнегьош дери, оммо кулакгьо, буржуйгьо гуфдиренитгьо, гьич куькгьоюш веди нисди, факт!

Шомоил. Гу-гу гьеригьо, песде?

Милих: Э зозфулею нуьвусдемки, э дигь иму дери е зивункоре одоми, комики мешет биренигьо э гъонунгьой хуькуьмет, дешенденигьо синет-хьинеми э гIэрей могьулугъ, уне гуьре сельсовет теслих сохди эри юре сес не доре э гIэрей жофокеше могьулугъ, нум юш гьисди Довид кук Писэхъ гуфдиренигьо.

Нефтоли. Дузи, хьисобини. Гьечу хуби эри энубироре-бирорле муьрде, имогьой екем хорею муьнуьшуь.

Милих. Зурбое хореи! Гьери песоюре гуш венит, угьо чуь сохдетге.

Шомоил. Угьо кини?

Милих. Десдей жундургьо дие! — Довид, Юхъэнон, хьомболе Исроил, у вечи-вечи Овшолум, десде-бош ишу Довиди, комики гъул кеширигьо лап э гьевели риз.

Писэхъ. Расди, бирору, эхсэгъ эшегуьн, кур нэгIлбенди улур.

Шомоил. Хуб гьеригьо, чуь нуьвусди угьо эхир?

Милих. Гъэреден, огъден, гьеммере нуьвусдет, иллогьки туьре, лелей Шомоил, меселен: туьре э дуьсе жиге хоригьои, гобой нумази; гьейсэгIэт туь мугуиге эдей пул вечире эз жэгIмет, эри бун нумаза гьирзере... Гене... эри, туь эдей пес шенде хэлгъэ, эри э артелгьо дарафде, э ижореи дорей гуфдире хорире не туме э ранжбергьо, эхирки гьечи нуьвусдет, ме ние дануьсденуьм гъэгр оморегор дериге туьре э шегьер, ёгъин дуьшменун туьре э ГПУ миберуь эри зере, факт!

Шомоил. Ис-во-луш-гьо!!!

Писэхъ. Думь тевери эз иму нибисдоге, э иму кор сохде нидануьсдуьт, есуьрин Мисраим оморики э сер иму!

Милих. Гье тэхьно нум туь не вери, лелей Шомоил, нуьвусдет РогIовире, ЕгIэгъуьве, эхир бирор хуьшдереш нуьвусди, — туьре Нефтоли. Сер ишмуре дорд недуьм, гендуьм нисонуире вихденигьо вечиренигьоре хуно, гьеме тузгьоре нуьвусдет, факт!

Нефтоли. Мереш? Мереш нуьвусди у бироре-бирорле муьрде.

Милих. Тэхьно Довид нисдигьо, десдей гьирххъэрембошигьо гьеме гьисди.

Писэхъ. Расди эгъуьлмендгьойму нуьвусдигьо: е руз миёв, бирор э бирорево, бебе э писерево мепуьчуьт. (*десгьо зеворо*) Не емон ерде гуьним эхшем улди.

Нефтоли. Ме дондугьой энубироре-бирорле муьрде э шуьгъэм ю не дешендуьмге, уре тубо нибу.

Шомоил. Эз дондугьо э шуьгъэм дешенде кор нибу, сеггьоре миёрит хъэлово нисохит э ехэн иму... ИгIэре гIэмел гереки, кор, сабуьр илогьки. (*Дироморени Кеширо*).

Кеширо. Руз туь эхэйр бу, лелей Шомоил, гIэилгьо чуьтами?

Шомоил. Эгъубеттуь эхэйр бу, хуби, дугю хосде эришму.

Нефтоли. Гьечу гэмел ниёв эхи, лелей Шомоил. Ире худо-турош негуфдири эхи, гьерчуь гьисдуьм ме гьэниме келеи бирор энинуьм эхи, игэре хуьурмет келетей, хун жигери. (*гьелебуле*). Туь пой, ме луьнг туьре хуьрд мисохум.

Шомоил. Весси-весси, эз хунгьо жигергьо гиросх-дейм, чуь хуьурмет базлугъи мунди имогъой.

Писэхь. Гьечини земоне, жон Шомоил, бебеетиш эри ужире феремезгьо гьичиш не мунди, хок бири; белкем ишму, имурузине коргъой чуьклей гэрэуьс мере мивинирит, чоре ю мибисдоге, зинде-зинде мифуберд мере; эз дес ю меремоге, э жун бебей туь, куфдеш микуфд мере гьечи вечиребу мунде.

Кеширо (*э пушой килле*). Вечире у пендум зере, вамасире миро э хунедун дедей хуьшдеревоз.

Шомоил. Эхи туь не гуфдири э жугъоб исполком чуь вебуге?

Милих: Эри... верики кугъоз ишмуре хуб фегьм сохде, эхдермиши гереки, уне гуьре денишит гьелем те эз иму хэбер оmore. Вараситгьо эх-дер-ми-ши!... Мере лерз гуьрдебу кугъозе хунденге. Ме игьоре хуб шинохденуьм. Эгер кор э эхдермиши советски власть офдоге, дуразруй бебегъо-дедейгъойму, эхир иму пэхуьри, факт!

Гьемееки сере гьуз гуьрденуьт: Писэхь сере жумунде; Шомоил рушгьоре гьовомор сохде; Нефтоли десе сэхд э сер шульхон зере; Кеширо хуьзуьмгьоре гьуьл додоре.

Кеширо. Гьи э жегьендем гердошит ишмуш... (*г/э-тоше вохорундени*).

Милих. Ме е гэмел офдем: дие иму эз нуминей сельсовет ниё нуьвуьсим, биё е кугъоз вегирим эз нуминей жэгмету гуфдири, э ченд жире гьэлемдешгьо-мерекемгьоревоз гьулгьо кешире, фуьрсим.

Шомоил. У гэмел туь эри туь мунугу, эзу гьичиш нибу. (*евош-евош*) Э игэре кор гьеме э е одоми вери: э Довид. Довиди хуб энугъо. Эгенер Довиде иму элойму кешире дануьсдимге, кор иму эз сер мурав, игьониге хэргъо-хуггъои, лов-тум мубу-мурав; ишмуш дануьсде бошит, угъо артель бесде, артель энугъо эз сер рафдге, дие эриму нун неде э советски власть. Довиде элой-

му кешире недануьсдимге; дануьсдебошит эхир иму пэхуьригьоре.

Милих. Оmore кор офдорени бисдоге терсиш мидим, факт!

Нефтоли. Весси туь жун бебе-дедей туь, фактмакт чуьни мугу, вэхд энугъо коргъои бегем? Гоф туь расди, лелей Шомоил; оммо ини, гэрэйму э хунеш хуб нисди э еки.

Шомоил. Кориш э у гэрэ дери дие, дие ме чуь гуфдиренуьм, уре дузетмиш сохде воисде.

Милих (*денишире э пенжере*). Довид эдей оmore, эдей оmore (*вэхуьшденуьт эри вадарафде*).

Шомоил. Винишит расди не дузи меслэхьэт имуре, юш эсер гоф хуьше омо ведиремо.

Писэхь. Нуьше, Шомоил, чой менорим дие.

Шомоил. Согъ бошит, инжимиш мебошит.. Миёв медиров гэлелои миёру эсер иму; эз хэто дур бошимгьо хубтеи.

Писэхь. Уш расди, эз сереботи эни феремез, дуслошне, гьогьум гьэрдешгьош эзиму дур биренуьт. Эгь... ишмуре чуь гэрэйби!

Милих не Нефтоли э песо

Милих. Серлей шев ме дениширем этуь, э хуней Истригъо. Хунехэреб е эрэгъи кеширени, барутигъо... Леглиш оморенини.

Нефтоли. Хуб-хуб, бошгу.

Шомоил (*э вадарафдеки*). Довид дироморенге, сер ги э хоширевоз, сер юре пучун: ой гьечи, ой гьечу имогъойле мидани дие... Селамет бошит!

Писэхь. Хош оморит, софо овурд! Эзуни кор бисдоге, худо гьишдге, зу мирасуним этуь. (*Шомоил не Милих вадарафденуьт*).

Нефтоли. Эбе, дирени, гьемере Довид эдей сохде; хуней хэлгьэш, хунеймуреш эдей вачарунде; биёбур бисдорим э пушой жэгмет.

Писэхь. Чуь сохум, хэлефме, земоне гьечини...

Довид не Томор диреморенуьт; э гьижогъ Томор хуьзуьмгьо вери.

Довид. Хуне хэребгьо сеггъой хьэпили бирет офдоре эзи куче э у куче, пьёнискее Милихиш э ишуревози, секретари э ки хуьше!

Томор (*дечирени хуьзуьмгьоре*). Э завод Менешир Огьо унгъэде эрэгьи кешире не омори, э шуьгъэм эни дарафдигьо; бегем ижиреш коммунист бирени?! Имуруз диремори э инжо, ченд жире нетеврие гофгьош эденбу гуфдире; эденбуьруьм э кемчеревоз мазалаюре зере чэх сохдегьо...

Довид (*элой бебешу не бирор ю*). Ме ние дануьсденуьм, уре э игIэре чуй гIэжел дериге; небуге ошнегьо офди эри хуьшде...

Нефтоли. Весси, Довид, э песой хэлгь гоф месох, гьерки энугьо кук е мерди; (*келе-келе*) бигьил, мере, гIоси месох гуфдиренуьм этуь!

Довид. И чуйни, туьре дорд эрчуй доре?

Кеширо. Бегем э руй келе бирор хуьшдеш гьечи мпою?

Томор. Расд гуфдире дие! Э хунейму чуй гIэжел дери у хэре пьёнискере?

Кеширо. Этуь кор немунди, туь нисд сэхьиб эни хуне!

Томор. Э хуне кор сохугьои сэхьиб хунеш!

Кеширо. Уталмиш, хьэл-гIовиш ние бире! Сэхьибуьм ме! Э е пусире шей-шоволевоз бэгъэй оморей эз хуней бебешму? Зугьу веромори иллереш худолейме! Егиле хуб дениш э хуьшде, киниге туь ве эзже оморейге туь.

Томор. Кинуьм ме? Зен шуьверме!

Кеширо. Зени туь? Кешуш урусгьо мегьр сохди туьре! Эжи кетубой туь?

Томор. Кешуш кетубой туьре нуьвуьсди, шуьвермере гье у э ЗАГС нуьвуьсдигьош разини.

Кеширо. Дуразруй раби, хьэс-бошолум; хочпересе оворд э рабиревоз той сохд; Нелоигъэ гофгьош ведировундени эз лэгIэй хуьшде. Уталмиш бош, э игIэре эз туь келетегьо дери.

Томор. Нелоигъ ме дануьсдегоргьой туьни! (*Кешироре воисдени биьв э сер Томор*).

Писэхь. Вессит! Бурит сес ишмуре сеггьой жегьендеми! (*эз Довид*) Мере э туьревоз гофи, Довид!

Довид. Чуй гофи? Небуге игIэре деbugьо мигьмугьо вомухди туьре?

Нефтоли. Весси, Довид, и хэре коргьой туьре! Ме этуь бирормени гуфдире эдей гуфдиренуьм; гьемей эни

тэхсиргьо этуь вери; е сенгъ дешендей, дигье гилбегил сохдей.

Довид. Чуй сенгъэ?

Нефтоли. Омбор хуб дануьсде туь! Эриме нэгьуьл-туьрони мэхун. Овордей э лэгIэй хэлгь дешендей артель биё бу. Эричуйни туьре и середердигьо? Худо шуькуьр зигьисдейм ведиреморейм, эзимбэгъдойгеш мизигьим бебегьо-келебебегьоре хуно. Бигьил э муьрдеиму имуре хуне-хэреб дие?!

Довид. И гьовой мэгIнигьой гьолине Шомоил не пусире РогIовире хунои.

Нефтоли. Хуб, гуим гофгьой энугьои. Чуй зарал зери угьо этуь? Хэлгь эри кепик ху хурде, ху верэхшире, оммо ишму и кулаки, раскулачити, филони, фешкомони, одомире дорд-доре эхи! Эри, угьо гьэзенмиш сохде, угьо е угьонигеш рузе руз не дануьсди, шев-шев.

Довид. Зурбое кемер хуьрди сохди угьо! Дегь шогьи фэхьлере дорет, унигере э куьф шиширет; у дегь шогьиреш дорет е не дорет. Зурбое кемер хуьрди сохдет, унигьо дугьгъэди биригьо гьолине шуьгъэмгьошу?!

Нефтоли (*десе зерени э сер стол*). Хэлоигъэ нифри месох э хунейме!

Довид. Виниш, гуш вени, эгер туь десе э сер стол зериге, меш зеруьмге, гьичиш нишиновим ве гьичиш ниварасим. Иму екиреш э гужевоэ э артель ние деберденим, гужиш нисди. Эгер туьре рази нисдиге эз коргьой ме, биё э шолумиревоз эз хуне жейле бошим бурайм.

Писэхь. НэгI-нэгI, хэлефме! Бебегьо-келебебегьойму эз еки жейле не биригьо, имуш жейле нибошим. Худо мегуё.

Довид. Эбе, ме ние варасиренуьм, туь эричуй ние варасиреге хэйр артеле. Виниш (*ведешендени эз жару е шуш хуьрд сохдени*), жейлее хори гьуллугь сохдеиш, гьечи муьхькемсуьзи, хуьрд биренигьои. Имогьойле, гьери игьоре э еки биреки хуьрд сохде миданиге? (*э сер зани веноре, гуж зерени*) Виниш, ние бире, артелиш ижиреи; гьеме эеки биреи муьхькемдуь бире, хуьрд сохдеш нибу.

Писэхь. Ме варасиренуьм, хэлефме. Оммо хьэр-мэхьгьой жундура Юхьэнон, хьомболе Исроил нен Бо-би бугьо, э хок даравгьо хубтеи.

Довид. Гузьине дуьним угьоре, гьисд-гьисд косиб дие; кор сохдешуре биё виниш. Ме чендгилейгеш гуфдирем этуь, бебе, хэйр артеле.

Нефтоли. Сер ю э герден ю веригьо э артель ни-дарав.

Довид. Туьре ние воисдеге, медиро, этуь минет сохдегориш нисди. Туь эрэгьи хурде не зирдуьми кулакьо бирере бэгьэй нидани, ме гьечи варасиренуьм.

Нефтоли. Бур сес туьре гуфдиренуьм этуь!

Томор. (эз Довид) Туь бугьозгьой туьре негьогь эдей дорд доре, сарф ние сохде э ишу, ние варасиренуьт.

Кеширо. Э ишму гьечу сарф сохедниге, вегирит шелешмуре вадарайт.

Писэхь. Этуь кор немунди, духдер; бирору мида-нуьт кор ишуре.

Довид. Бошгу, бике, мегирим шеле-шултеймуре, мурайм э артель, оммо песе мивиним ки пешму мибуге.

Нефтоли. Артель дануьсди эриме и, е тирох э тирохиш бофде ние дануьсде. Артель мокуним, трахтир миёрим...

Довид. Бошгу-бошгу, гьейсэг! Эт келегеди нисохум, гье у трахтире не овозеюре песе мишинови.

Томор. Бигьил, весси дие! Туь ние дире, сиегьеш эдей сипи гуфдиренуьт, ние воисде ишуре варасуьт.

Кеширо. Туь зурбо варасире!

Довид. Э хьэрой-хьэроевоз кор нибу, гирит (ве-гуйрдени чуткере) эсанте хьисоб хэйр артелире. Гьич теке ранжбер трактор восдоре мидануь? Гьувот ю нирав гьелбетки. Оммо э артелгьо хьуькуьмет э гьэрдиш дорени: тракторгьо, кутонгьо, молегьо, тум кошденигьо ве зими дурунденигьо машингьо; э машингьо гьэсб ниверов! (дешендени э чутке) и еки; имогьойле хэйр артелире виним, е одоми э зими чуй мисоху, чуй меров эз дес эню? Гье хирт-хирт мисоху мумуну мурав э е жиге. Ире сохде гереки, унигере сохде гереки, оммо дуй дес бэгьэй нисди, э коми мирасуь; енебуге оmore кефсуьз бисдориге э у сэхде гьизгьине мэхьэл кор, кор туьре ки мисоху? Оммо эн артель, кор артели кемере э кемер зере кор сохденуьтгьо, догьэш э дерьёгь дешенде мидануьт...

Нефтоли. (Данарундени чуткере, шендени э хо-

ри). Шиновусдим, весси-весси! Эн ишму, е дес ишму э гьэсел де, е дес ишму э руьгьэн.

Довид. Ние воисдеге ишмуре, мевеюгу; зирдуьми-гьой кулакьош гьечу гуфдиренуьт.

Нефтоли (вэхуьшдени). Кини зирдуьми кулакьо?

Довид. Э балабан кулакьоревоз вежесденигьоре, угьоре гуфдиренуьт зирдуьмигьошу.

Нефтоли. Туь очугь гу, э эйгомевоз гоф месох!

Довид. Ме гьемише очугьум, очугьиш гуфдиренуьм.

Нефтоли (зерени десе э синей хуьшде). Э гоф туьревоз менуьм зирдуьми кулакьо? Йимэхьшемуь!

Довид. Йимэхьшемуь туьш бисдориге гьэмел миёв!

Нефтоли. Эри эню нуьвуьсдебири э кугьоз нум мере фуйрсоре э шегьер?! Сер туьре э зир эни тевер доноренини (дениширени э хори, вегуьрдени тевере, оморени куьнд), худо нифри сохде!

Э сес хьэрой-хьэрой гьеееки кура биренуьт эри жейле сохде. Дироморени гьэзизи, диренге женге, видовусдени эки бебешу.

Гьэзизи. Нигьилуьм-нигьилуьм бебеймуре э теверевоз! (вепичирени э пойгьой Нефтоли).

Довид жарундени сэхд гьул Нефтолире, восдорени тевере, шендени э хори.

Нефтоли. Гьэчэгь!

Писэхь. Нефтоли-Нефтоли! (кеширени Нефтолире).

Довид. Туь хуьшдени туьни гьэчэгь!

Нефтоли. Гьеле ме этуь мибурмунум! Сер туьре жейле мисохум эз герден туь! (гирисдени) Йимэхь-шемуь.

Довид. Элуьвден гелени поюве богьле!

Томор. Бигьил туьш дие, вессигьо!

Гьэзизи. Эбе, вессигьо!

Писэхь не Кеширо ведеберденуьт Нефтолире.

Довид. Гье угьойуьт! Туь гьечу дануьсдени Нефтоли тевере э серме эз хуьшде вегуьрдебу? Э игьэре кор кулакьо дери! Негьогь берде гьер шев эрэгьи доре ние

турамесунденбуурьтки Нефтолире! Гъэйгъу нибу, э сур энугъош мирасим.

Томор. Дие эричъ воровундебири сер коре эки энугъо?

Довид. Чутьтам, эричъ? Ме эдем хэйр ишуре варасунде э ишу.

Томор. Гъечи бире эхир хэйр! Э теверевоз...

Довид. Ме чъ сохум, бирори дие... (десе жумунде нуьшдени; Гъэзизи ёвош-ёвош куьнд оморени).

Гъэзизи. Эбе! (гъэре кешире) Бебе!

Довид. Чъуни!

Гъэзизи. Ме терсиребуурьум! (гъэре кешире) Тевере эричъ вегуьрдебу эсер туь лелей Нефтоли?

Довид. Эри хьисоби, хэлефме.

Гъэзизи. Хьисоби чъуни, жон бебе? Чутьтам бире?

Довид. Туь гъэили, хэлефме, туь нивараси.

Гъэзизи. Марасуьм! Гъери гу варасуьм дие.

Довид. Хьисоби! (мэхшово сохдени) Энме не эн-туь хьисобини.

Перде фушунде оморени.

ДУЬИМУЪН ПЕРДЕ

Гье у хуне э суьфден перде бугъо. Шевн. Э сер стол дегесире лампе. Писэхь нуьшди э пушой шулхьон, кура сохде суьфреш э пушою. Кеширош нуьшди эен килле, суьфреш э пушою. Томор эдей вечире суьфрегьоре.

Писэхь (эз Томор). Эри гуселе чи декуьрдебири?

Томор. Уреш фурмуш нисохуки одоми.

Кеширо. Эз туь гоф эдей хэбер вегуьрде инсоне хуно, келетей хуьшдере гъечу жугъоб нидуь, гъэйби!

Томор. Дие чутьтам жугъоб дуьм? Дануьсдей мере хуно жугъоб дорем дие; туьш эз кун хори эдей гъигил гешде.

Кеширо. Весси-весси! Унгъэден немундей туь, хоселе пири!

Томор. Ме дануьсдегоргъой туьни!

Писэхь. Бур сес туьре! Земонегъо хэребен дие, туьре чъ гъэйби, хъэ-хъуьрмет недануьсденге!

Кеширо (нэхэбереки хэндуьсдени). Фурмуш сох-

дем гуьфдире, имуруз е муьгуьжуьз дирем, муьгуьжуьз дераво э чум эхдуьр зерегорун иму! Э сиро поисдебуурьум, гъеегиле сес гъурре, хъэрой-хъэрой дарафд э гуш ме, меш мугум гъэруьси-гъуьдуьшини гуьфдире (хэндуьсдени)! Юхъэнон нисди, хъэрмэхь гъуьлом гъе-бои недане шебирорме, элле! Хок вераво э сер мемей энугу, е дуьмбура гъэсбе дебесди э гъэребе, эдей пиш сохде, гъэйлгъой гъунши мэхъэле вадабурра эйлонме юре, гудил сохдет дегъишде юре. Пуьрсиренуьм дануьсденуьм (хэндуьсдени): и Юхъэнонлей артели мугу, э ко-опиратив дебири эри мохурке восдоре, те ю ведироморе жогъилгъо гъэйчи зерет дуьм гъэсб юре е куьгъне жаруи бесде (хэндуьсдени)! Имуруз бегем рури мунди э иму (хэндуьсдени)!

Писэхь (хэндуьсдени). Дуьм жаруре бесди! Элле бебе вой! Артель эдей сохде игъо (хэндуьсдени)!

Кеширо. Гъурбу бердет дие эри советски власть (хэндуьсдени).

Писэхь. Имугъой коммунистгъой энугъо ёгъин тозе дуьм менуьт эри дуьмбура гъэсб ишу (хэндуьсдени).

Томор. Комунистгъой энугъоре герек бисдоге, эри гъэсбгъо неки, э инсонгъош дуьм менуьт!

Кеширо. Туь гъечу дануьсдени, угъо дуьм гъэсбе бурратгъо, эз гъэгър оморени буррат (хэндуьсдени)! Угъо буррат, гъэсбгъой артели гъэриш не бошу гуьфдире эмурдале жонсуьзе гъэсбгъойге.

Писэхь. Элле, бебе вой! Эме рури немунд (гуьрдени шуьгъэме эз хэнде).

Томор. Эжун бебей эн буррагор! Эгъуьлменде мерд кук мерд бугъо, хъэйвуре инжишиш нисоху. Эз хъэйву небиретге, у гъэсуьлсуьзгъо мисохут у коре?

Кеширо. Эжун бебеле бирор туь, гъеме гъэсуьлсуьзи, ишму гъэсуьллуь!

Томор. Бебеле бирор туьш той туьни!

Писэхь. Вессит! Дие дураз месохит! Расд гуьфдире бебей, — одоми э рузи е гоф не шиновусдге, е кар мибу е кур. (ох кеширени) Огъ! Гъич нибисдоримгъо хубте бу, (тенкеш кеширени) вэгъдой хисиреш бири, э хуне герми, жигей мере э хъэет э зир гидедор дешенит.

Кеширо (вэхуьшдени). Мереш воисдени имишев э суро дегердуьм (Вэхуьшдени эри вадарафде).

Писэхь. Нефтоли эжи? (вэхуьшдени).

Кеширо. Мере гуллугъи мугу, ние дануьсденуьм э чуьжо рафдигеш.

Писэхъ. Уш недан бири, сере э пьёнискеи денори, гьемешев гьомпоней нибуки! Гьер чире э вэхд ю гуфдири эхи!

Кеширо. Рафденигеш эз куьф хуьшде хэрж ние сохдеки.

Писэхъ. Эригьо! Мисоху бегем! Имуш жогъили сохдейм. Имишев эз куьф туь мибу, фердошев эз куьф ме. (эз Томор) Туьш дегерд, духдер, негьогъ пилтере месухунит, мугуютге хуне-хэребгьо хурденуьт нефтгьоре!

Томор. Кор мере мерасуьм, тор мисохум лампере.

Писэхъ (э вадарафдеки). Эёрме оморенге хэнде гуьрде мере, эл! Руш буро бебевун энугьо! (хэндуьсдени) дуьм жаруре... (вадарафденуьт).

Томор. Рузе-руз, шеве-шев не дануьсдет, артель сохим гуфдире; э е шеле гьэрдиш офдорейм; е глэсбле восдорет гуфдире, чум ишу не вегуьрдет, зирьят бебевун эн угьо бурра гердо, хэнде-жэхьре эдей сохденуьт, уталмиш хьэл-гловиш небире; э хьэйвониш ёзугъи эхи...

Дироморени Довид

Довид (дениширени э иловлей хуне). Туь тэхьно дери бегем?

Томор. Чи хурдени?... Гьейсэг! Эт герм мибу.

Довид. Мере можол чи нисди! Бебе эжен?

Томор. Дегешди, Кеширош хисирн; Нефтолиш эри чи хурде не омери.

Довид. Эри хурде мибу дие... Сениг! Эт офди уш; эхуней Милихигьо эдебу хурде мугу. (Куьнд оморени элой пенжере.) Э Юхьэнон, диroyт, э хуне кес неде.

Юхьэнон (эз пенжере). Кешит, эжи туь Исроил?

Томор. Кори ишмуре э хьисобевоз?

Довид. Эри, туьре воисдениге даре дегерд.

Томор. Ишму те себэхъ нуьшдени нисдитки! Те умэхьэли меш коргьой мере марасуьм.

Довид. Туьре воисдере хуно сох.

Дироморенуьт Юхьэнон, Исроил не дуь ранжбер

Довид. Диroyт-диroyт, хьовиргьо!

Юхьэнон. Шев ишму эхэйр бу! (э махсереревоз) Геж гелен гьуногъ уьз кисесинден иер; суьфрегьоре вечерейтгеш, гьэйгьу нибу (хэндуьсдени).

Томор. Дир оморейтгеш, э сер чумгьойму; эри мигьмун иму гьурбуним.

Довид. Нуьшит гьери! (нуьшденуьт).

Томор. Егиле и кор ишму эз сер мирафдге, чум дуьшменгьоре кур сохдени, дие мере гьичиш ние воисденбу.

Юхьэнон. Мурав-мурав!

Довид. Винишит, хьовиргьо, эз иму е одоми э шегьер не рафдге, гьич чоре нисди.

Юхьэнон. Гене хэйр гердо?

Довид. Ченгъэде жофо глэзиетиш кеширим, оммо мугуйиге гьич е чиш ведиреморени нисди, эз иму э исполком фуьрсореймгьо эрзе гьич е хэбериш нисди. Ме шиновуслебуьруьм Милихэ глэмележдгьо дери гуфдире э коми контор исполкомиге, гьисдиш гьечуни э хьисобевоз; небуге и хэйли мэхьэл хэбер-этер эричуь ние биёв? Кулакгьо э гьеме жигегьо луле гуьрдет. (Бурмундени э десевоз э ранжбер) Ини, ди Исроил э више мол куьшденигьо жигере винири; кулакгьо ние терсиренуьт, эдей куьшденуьт гьэре моле. Роглови эз перишевевоз 2-3 глэребе тэхуьл фуьрсори э шегьер эри фурухде; хлебозаготовка бугьо вэглдо эхи гьичиш офд не омо эз ю! Эсур энущ расире воисде. Эри... Шомоил ченгъэдеиге нимду-дуне вефуьрсоренини э дигь Гьосум. Исхьогьиш хунере эдей фурухде мугу.

Юхьэнон. Гьелбетки муфурухут, ишу эн сельсовет, сельсовет эн ишу.

Довид. Меш гуфдиренуьмгьо гьечуни дие, жофокешгьо эдет артель сохденуьт, имуш эришу кумек, оммо сельсовет чум иму дире-дире хушбеши э кулакгьоревоз; кидан гене чуь сохденуьтге угьо! Ижире кор глэмел ниёв, иму хисире мундимге, бугьойму шеш кепик. Чум иму дире-дире пойпичек эдей доноренуьт, коргьойму эз сер нерав гуфдире (гуд-мегуд). Егьин э исполком е одоми нуьшди, хун ю эри кулакгьо дуьширенигьо. Уне гуьре десгьойму бесде оморн.

Юхьэнон. У куьрме офде воисде.

Евош-ёво вокурде оморени пенжере, сер Нефтоли веди бирени. Нефтоли эдей гуш веноре.

Томор. Глэзизи муно эри дедей, ме э и дуь чуммеревоз дирем Роглови глэребей тэхуьле ведебердеки эз хьэёт ишу.

Довид. Ги, шиновусденит, зэхьлешу эдей рафде!
(Эз Юхэнон) Туь мугу гуьрде биё биёв. Э игIэре угьоре гуьрде нидани, э угIэре рафде воисде, э шегьер! Дарафде э ки сернуыш исполком эз сер те эхир гьемере ихдилот сохде. У куьрмеш, туь чугуфдирегори, кор имуре эглен сохденигьореш офде.

Юхэнон. Эгер виниримге эз шегьер кор ние вадиреморе, умэхьэли дир не сохде э Мэхьэж-гьэале рафде воисде, э Догьисду те Масковиш.

Довид. Эз себэхьэвоз кор артеле сер гуьрде воисде. Мэглумь мисохим э сельсовет раскулачивать сохде воисде гуфдире. Диримге наз-буз эдей сохде, э вогьнеревоз эри пес шенде, имуш, гьерчубь бисдо биренини, хуьшдениму сер мигирим раскулачивать эри сохде.

Юхэнон. Омбор хуб, ме разинуьм! (угьонигеш э серевоз бурмунденуьт разише).

Довид. Песде сер мигирим, сельсоветеш гьеме хьиллеигьошуреш э руй медиревуним.

Юхэнон. Себэхь э иму мешет небошутге хэйли гьинори.

Довид. Дануьсденит чьуниге? Фуьрсорет эз шегьер комишуниге, э хьисобевоз Шомоили, бисд бедире шороб овурдет, эриме оморенигьо э дуьл энугьо чи дери, у руз иму собрани сохдени бисдоримге, угьо шороб доре гьенжунденинуьт е пара надангьоре, гIэреймуре гьэриш сохут гуфдире. Оммо ние дануьсденуьт э ужире коргьо иму гуш нивенимгьоре.

Юхэнон. НэгI, хьовир! Егьин туь биё э шегьер бурай, эз Дербенд эгер шоре хэбер не овурдиге, хунейму ёгьин мачару.

Нефтоли пушо сохдени пенжерере, эз сес гьемееки чаруьсденуьт.

Юхэнон. Коми хьэрэмзедеиге э гуш поисди э хьисобевоз.

Довид. Имэхьэли кире гIэжели дегуьрди э гуш эри поисде, кулоки эхьисобевоз.

Томор. Эйчубь? ГьейсэгIэт э гуш поисдегоргьо омобр мибошут.

Юхэнон. Кей рафде воисде туьре?

Довид. ГьейсэгIэт дир не сохде! Демуьри гьизенде дуьг гуфдири.

Томор. Себэхьмунде рафдиге чьуни? Шев соконеи, уш э гьейсэгIэтине зомоне.

Довид. Эз секонеигьо гирошдейм, духдер.
Юхэнон. Расдекиш фердо бошгу, э торики-товуши мэхизи мурай.

Довид. Эй хьовир! Э гьэйсэгIэтине вэгIдо, е дэгьдэгьэреш пуч гировунде ние воисде.

Эз пенжере дешенде оморени сенгь

Юхэнон. Дирит! (вегуьрдени сенгьэ) Вэхуьз Исроил (вадарафденуьт э буру, Довид вокурдени пенжерере, денишире).

Томор. Сере меведешегьо, хуне-хэреб.

Довид. Зэхьлей туь меравгу, екиш нисди.

Юхэнон (эз буру). Екиш веди нисди.

Довид. Кидан гIэйлгьо эз куче э вози сохдеки дешендетге. Гьэйгьу нибу, диройт биёйт!

Юхэнон. Кор гIэйлгьо нисди, э эзини сенгьэвоз гомише венгеседе мибу!

Довид. Диройт дие, чубьрукь семон согь гомише не илеер?

Юхэнон (диреморенуьт, э пой). НэгIэ, э игIэре е кор дери. Хубчи э екиш не раси.

Довид. Эде?!.. Чубь хунде туь.

Томор. Эри туь гьеме гIэйлгьои, гьелбеткиш расд гуфдире Юхэнон, жуьл зерегоргьо омбори гьейсэгIэт.

Юхэнон. Иму бурайм, согь бошит! Имогьой кей вогошденини туь? Гьечи сох зуте вогорд.

Довид. Метерсит, э гиров нимунум, гьетте варасде, могордум.

Юхэнон. Кей денишим этуь?

Довид. Фердо те пишнейгьо могордум.

Юхэнон. Рэхьник бу! (гуьрденуьт дес юре). Гьери кучереш хуб песо пушоюре виним киниге.

Довид. Ишму имогьойлеш фурмуш несохдейт? Поисдейт-поисдейт е ихдилотиш сохум эришму: пор э колхозни курс хунденбуьруьмгьо, э нумаз хьивро бугьо жиге бу эхи школейму, иму шев гьечи дуь-се одоми нуьшде, эз нимешев е сэгIэт зереш мибисдо, пушой курс варасде бу дие, гье егиле сес шише хуьрд бире омо, дениширенем диреним е бутылкей лимонети офдо э пушойму, гьейсэгIэтине сенгьэ хуно. Вадарафденим диреним, дуь пьён вепичирет э коми шороб фуруховоиге, шев нимешевигьо гье эри е негьогьие чи. ГIэйлгьо «дир-

жи ево, диржи ево сохде» вирихдуьт рафд. ГьйсэгIэтинэ
вэхд эзу зиёдте биренини?!

Юьхэнон. Согъ бошит! (*гьемееки согъ боши гуф-
дире ведарафденуьт*).

Томор. Бошгу, себэхь рафдиге чуйни бегем? Пуй-
лом хэребе бирени нисдики!

Довид. Весси бирорун туь муно! (*э минжи дер
э зири шеи-шоволевоз чумгьоре совусде-совусде пош-
дени ГIэзизи*).

Довид. Туь эдей дире чуйтами кориге, нерафдеш
гIэмел ниёв э шегьер...

ГIэзизи. Эбе! Эшегьер рафде бегем?

Томор. Эричуй вэхуьшдей, дарафде не дегерди
э жигей туь.

ГIэзизи. Герми, мере хов ние оmore. Эбе, гу дие,
э шегьер рафде?

Довид. Эри, хэлефме, дара дегерд!

ГIэзизи. Эриме книг миёригьо, трахтир вери,
хьофтомобилиш вери, бошгу?

Довид. Бошгу, миёрум, дара дегерд!

Довид вегуьрдени кугъозгьой хуьшдере.

Довид. Дарафде не дегерди!

Томор. Бошгугьо, е книг биёр эри эни.

Довид. Бошгу гуфдурум дие! (*Пой норени эри ве-
дарафде, Томор э песою, ГIэзизи вокурдени пинжек бе-
бешуре, е келе килэхьшиш виноре видовусдени*).

Томор. Туь эже оmore? Ме гьейсэгIэт могордум;
те гьирогьлей чой рэхь сохум вогордум.

ГIэзизи. Меш миём!!! (*гиридени*).

Довид. Биёвгу гьо!?! (*вадарафденуьт*).

Екем вэхд хуне тигьи мундени; ёвош дере вокурде, диреморени
Нефтоли, эз пенжере веди бирени сер Шомоилиш.

Шомоил. Кес неде эхисобевоз, фураморут ме да-
нуьсде!

Нефтоли. Диро! (*Тевере вегуьрде, э чум ю вохур-
дени. Шомоил дероморени, килэхьэ шишире э сер чум-
гьо, дениширени песо-пушой хунере*) Те Масковиш му-
райм мугу, бироре бирорле муьрде!

Шомоил. Ки гуфдиренбу уре?

Нефтоли. Ки мигую? Довидле! Бошгу дие, гьэй-
гьу нибу.

Шомоил. Чуй весиет сохденбуьруьт угьо?

Нефтоли. Филонкесе гьечи сохде воисде; филон-
кес гьечини. Эз Дербэнд кор небисдоге, мугу, э Мэ-
хьэж-Гьэле мурайм мугу, е дуразе когъозиш дебу э дес
ишу.

Шомоил. Гьулгьо вебуьруьт?

Нефтоли. Эригьо! Ме ниё дануьсденуьм дие э пе-
се-пушо одоми мундиге. Гьеме косиб-кусуб, анаден,
атаден куьсенгьо, гьемееки гьул кеширет э хьисобевоз.

Шомоил. Димелуь, кугъозе Довид берденини дие?

Нефтоли. Эри, эри! (*лерзирени*) Лерз гуьрди ме-
ре чуй кориге.

Шомоил. Ме этуь мугум, е-дуй пейлейгеш веше...
Умэхьэли эвежуьш ниёмо.

Нефтоли. Уф!.. (*Вежегьундени тевере, мугуиге
э сер одоми эдей зере*).

Шомоил. Пэхьни сох! (*кумеки сохде Донорени
эзир бел ю*) Гьечи сохде биё биёв, кес шекиш нерав.
Дануьсдени чуйтам биё бурайге, дуз гьё эзи сенгъэ-
луьчгьо фураморе (*бурмундени*), бисдугьой Юсуф ле-
лере дирей, гьечи биё бурайки, те у рафде э Хошмем-
зуьл расире... Туь... Куьрпи тэхдеи нисди э гIэрелугь,
тэхдеи дие... Эз минжи куьрпи дуь-се тэхдере ведеше-
ни... (*мэхьшово сохдени*) Ененге гьойме нисди эзир
куьрпи шенде оморигьо, миё буш сохи, гьерте гирошде,
гьечу буки, э гIэсбевоз сатме зере офдону э ерх... Умэ-
хьэли...

Нефтоли. Белки зеруьт гирошд?

Шомоил. Умогьойле мивини дие! Этуь хубте веди
мибу. Омон-омоно! ЭлэгIэюрево зенигьо.. Варасири?

Нефтоли. Бошгу-бошгу! (*туф шендени, лерзи-
рени*).

Шомоил. Кеш бурайм дир небу!

Нефтоли. Гьелем нэгI! Гьелем угьо э гилбегил
артелишу мидеравт эри гIэсб.

Шомоил. Эри! Туь эме пул гьэдэггэ зеребири.
Эри! Шохьонгум.. Пенж туьме зиёдте не бисдо. Униге-
ре фердо, худо гьишдге, элойму оморенге мидуьм этуь
(*дорени*).

Нефтоли. Бошгу, гьэйгьу нибу. Екире чолтуки,
дегь паздегь гьопо; и орине пул оморенини э десме...

Шомоил. У гьелем песдене ихдилоти, виниш, эгнер э лэгІэй теверевоз зериге мэгІлуым мибу, коргьо гьеме мечару. Туь мие зени э кун теверевоз, хэлгъиш мугуюки офдори чэхэ мазале бире. Сес мидешени герек гьисдигьоре хуно «худо бедгьоре дин сохдени». Эгер ишу артель нисохдуйтге, э сер ишу ниёмо...

Нефтоли. У гьелем песденеи, кеш бурайм!

Шомоил. Мугьоег бошгьо! Небу э лэгІэй теверевоз зенигьо!

Нефтоли. Бошгу дие! Ме хэрле нисдуймки! Варасируым дие, туь эме бовор ние сохде бегем?

Шомоил. Худо мегуё, бовор несохде чуйни? Кешкеш! (эз гьул ю гьурде, вадарафденуьт).

Перде фушенде оморени.

СЕИМУЫН ПЕРДЕ

Гье у суьфден хуне, бугьо э суьфден ве дуймуын перде. Себэхь мунден. Томор гьобгьо эдей шушде, ГІэзизи нуьшди э минжи хуне, эдей гІэребеле гьуьч сохде.

ГІэзизи. Эдей! Дей!

Томор. Зибор гушмере берди! Гьейвой, чуйни?

ГІэзизи. Мере е гоф хэбер вегуьрденини эз туь?

Томор. Руримере мебур, холуй туь муно! Бигьил, весси, е минут кормере сохум!

ГІэзизи (дураз кеширени). Эдей!... Дей!..

Томор. Гу бура гьо!

ГІэзизи. Жон дедей, мемзир чуйни?

Томор. И хэре гофе ки вомухди этуь?

ГІэзизи. Эме екиш не вомухди. Кук РогІови есиёвчи нисди, ди ме э Симондуревоз вози сохденге, э гьирогъ нуькере, у Нисон кук РогІови дие... Эдебу гІэсбегюв доре, эзме мугу, мемзир! Ме гоф не сохдум. «Оворе бошит мугу!» Эдебу хуьзуьмиш вегуьрде, иму вирихдим рафд.

Томор. Эри чуй эхи, кидан нединжи сохдейтге?

ГІэзизи. НэгІ, бебейме муно! Ме гьичишле несохдебуьруым! Гуфди дие, мемзир вече мемзир... Туьреш гуфди дедей чуйиге, хуьпо не дерафдейге, чуйиге гуфди э хьисобевоз.

Томор. У хэре гофгьои, хэлефме!

ГІэзизи. Мемзир?

Томор. Бебе не бугьо гІэиле, хэлефме, уре мемзир мугую, варасири? Оммо туьре бебеш гьисди, дедеш гьисди, холуй туь муно! Хуьпо не дерафде, иму гІэруьси сохденге эки энурабигьо не рафдейм, дануьсди? Угьо хэре дургуне гофгьои, этегьер совети гІэруьси сохдейм иму. Угьо, хэлефме, эз гьэгьр оморени гуфди-ре, гуш меги хэлефме!

ГІэзизи (сохде гене кор хуьшдере). У рабигьо эхи гьич кор ние сохде! Угьоре пул ки доре?

Томор. Дузи, хэлефме! Угьо, рабигьо, гьовои хургьойуьт, хэлгэь фурмунденуьт э дургуне гофгьоревоз, пулгьой фэгьирлегьоре вечире; угьо хьэрмэхьгьой гІоширгьойуьт. (вэхуьшдени дениширени эз пенжере) Эри чуй не омо и эхи? Шовуш тейте себэхь, дуьл песо бире хов не омори мере. Хок вераво э серме, эри чуй гьишдуйм рафде ме уре...

ГІэзизи (эз хьэвес кор сохде хундени мэгІни).

Марш пионергьо

Гьирмизи бейдогьэ,
Э гьуьлом лов сох,
Бошит э посойму,
ГІэилгьой корсох.

Зенит барабане,
Лерзуь дуйшмегьо.

Иму дегшиним,
Эри келегьо,

Сохит СССР-е,
Гьувотлуь буьзуьрг,
Бошит Пионергьо,
Гьемише хьозур.

Томор. Теимогьой миёсде вогошде эхи! Сеггьо вече сеггьош вепичирет э ехэн иму. Шовуш эз пенжере сенгъ дешендет; Сенгьэсор гердо игьо! Э дуьл одоми ченд жире гофгьош оморени. Си верс рэхьи, кеми бегем, э гІэсбевозиш буге, песде юш шев? Э ГІэзизи, вадарафде невини бебешмуре, хэлефме.

ГІэзизи. Эгь! Эже вуьнуьм ме уре?

Томор. Бура, балайме! Эён богъ Нисон Нетенил нисди, угІэре э сер энуртепиле варафдиге, веди бирени эз шегьер оморегор.

ГІэзизи. Песде гІэребей мере?

Томор. Гьэьгьу нибу, гІэребей туь нивирихуь! Песде миёй мисохи холуй туь муно!

ГІэзизи. Дури эхи! Эз Хошмемзуьлиш биё фурав. Миёв дие!..

Томор. Дуыл песоим эхи, балайме!

ГІэзизи. Туь гьемище дуьлпесо бисдори.

Томор. Холуй туь муно, гьерте бешму оmore, шор биёво, эритуь гІэсиде мизенуьм.

ГІэзизи. ГІэсиде! Э дишовеоз! (вечирени э терегІдиревоз тэхделегьой гІэребере). Небу э келебебе бурмунгьо! Уреш эз гІэсиде хьэз оmore, дие эриме гьичиш нидегьуьлуь.

Томор (хэндуйсдени). Хуб-хуб, бошгу!

ГІэзизи. Песде мере фурмунде; яландан-паландан мегуьго!

Томор. Теимогьой гІэруьсиш мисохдумки ме, видов бурагьо! Руригьой мере гьегене буррани?

ГІэзизи. Виниш, рафдуьм, туь сер ги гІэсидере. (э вадарафдеки расирени э диреморенигьо Милих) Иш миёв медиров (видовусдени).

Милих (пьён э партфелевоз) Хьозури! (дес денорени э партфель) Факт! (ведешендени разносни книгаре) Гьул кешит... И кугьозе гьобул сохдит гуфдире (хэндуйсдени).

Томор. Гене чуьни?

Милих. Ини! (бурмундени эз дур кугьозе) «Э телхлемей сельсоветевоз Довид кук Писэхьэ сес дорени оmore». Лишонголос! Варасири, лишонголос.

Томор (песово дорени хуьшдере). Довиде?! Довиде сес дорени оmore?! Довид лишони?!

Милих. Лишониш гье эзуниники, лап пирвой сорт ю!

Томор (келе-келе). Ишмуре жин гуьрди, небуге хэлгьэ хэр хьисоб сохденит?!

Милих. Инжишиш месох мере, ги гьери гьул кеш гуфдиренуьм ме этуь!

Томор. Ишмуре чуь бири? Хьисоби не мунди бегем э гуьлом?!

Милих. Хэ-хэ-хэ!!! (хэндуйсдени) хьисоби! Эришму бегем хьисоби нуьвуйсде омори!... Эёр туь мунди «кемчере мизенуьм эз сер мазалай туь»? Эз сер ки? Эз серме зеренбири? Хэ-хэ!!! Чуьтам оmore эри туь, ги, ги гьул кеш кугьозе, гьобул сохдей гуфдире! Мере можол туь нисди! Варасиреними туь?

Томор. НэгІ-нэгІ, ме нивосдонум! У гьич эз сер рафдение кор нисди! Довид журе гьурбу сохде эри совет, лишон биё бу? Шевгьо те себэхь...

Милих. Оммо!... Туьре воисдге... И кугьозе пуч сохдеш мибу.

Томор. Чуьтам мере воисдге?

Милих. Туьш дануьсдени гьемей эни коргьо э десме деригьоре; воисдге мере пуч сохдеш мидануьм и кугьозе (бурмундени кугьозе), эзу бэгьэй протоколеш-пара сохде, пуч сохде мидануьм. Ме гьечи сохде мидануьм, ки гьич эз бине хэре дуьм не вери гуфдире. Димелуь Довид кук Писэхь — шуьвер туь, лишон нисди гуфдире, факт! Эз десме не воровгьо кор чуьни э гуьлом... Жогьил ме, жовогьил ме... (зерени десе э партфель) Ихдиёри хуькуьмет — власть инжои, (гьелебуле гуьрдени) оммо!.. эгенер туь, гІэруьс, хомуш бисдориге, ме чуь гуьногькоруьм мере эз туь хьэз оmore гуфдире? Хэ-хэ!.. (ёвошлей-ёвошлей) э хуней ЛэгІлийгьо биё биёй, екиш нидануь валлагь! Е бэхдевере зе гьисди, сур гьич эз ки ю ние вадарафде; муьгьуьри хуне хэреб, муьгьуьр! Шиновусдени? Протоколеш э хуней ЛэгІлийгьо миёрум, туь хуьшдени туь, э десдин дес туьревоз! Хэ-хэ!.. Ихдиёр хуькуьмете муьдуьм э дес туь. ГІэсели-гІэсел! (куьнд оморени) Ги воисдениге кугьозе гьейсэгІэт пара сох! Ги! (дорени кугьозе) Пара-пара лов тум сох бурал Гьерчуь туьре воисдени, сох! (гьэл дешендени э герден ю) Кеш э говду дерайм.

Томор (гьуьл додорени). Уталмиш бире хьэл-гІювиш ние бире! Ихдиёри хуькуьмет эри эни коргьо дери э дестуь? (вегуьрдени мошере).

Милих (вогошдени посово). ГІэруьс! Гурун муьнуьшуь этуьгьо!

Томор. Куклей куксег! Туь мере э говду огол зеребири? (пушово оморени).

Милих. Зарифете бигьил, гІэруьс! Туь мере хуб ние шинохдегьо! Небуге эвозей мере хуб нешиновусдей?

Томор (вогосундени). Ги! Мереш хуб шинох!

Милих. Весси, гуфдиренуьм этуь! Лап шулуьгь месох! Дануьсде бош, эриме одоми зереш екини, гІов хурдеш! Екиш эме гоф сохде нидану.

Томор (зере-зере. Милих куьнд оморени эз пенжере). Э тапинжеровоз терс дорени мере?! Ме эри туь бегем кучеилеюм! Биней бебере бурош! (зере-зере).

Милих (десе денорени эри тапинжаре ведешенде). Весси-весси гІэруьс! (минкин небире шендени хуьшдере эз пенжере, партфелью мундени).

Томор (*вогосундени*). Эговду хэгьбергьой туьре огол зе, э хуней Лэгли деделешмуре бер ни. Ме гьелем (*шендени партфеле*) муьгьуьлуьм дивун туьре доре!

Милих (*эз буру*). Ишорого! Пой гьелем, ме дивун туьре мидуьм! Эсер одоми власть дес вегуьрдей туь?

Томор. Оворе ние бирегьо... Небуге ведиром туьре ехэ-ехэ сохум э пушой жэгмет? (*шендени мошере*) Вирихдени? Ме духдер бебейме нисдуьм, ме ире этуь дегьишдуьмге, хэьф! Ме егиле э сельсовет бурам. (*вегуьрдени шоле. Дироморени Нефтоли, ранг ю зерд, жингире хуно*). Бирор туь эжи?

Нефтоли (*терсирени, вогошдени песово*). Чуйни?

Томор. Бирор туьре эдем пуьрсиренуьм.

Нефтоли. Эзир куьрпи?

Томор. Туь чуй гуьфдире? Вачарусди? Небуге чуйни? Эзир коми куьрпи?

Нефтоли. Нэглэ!.. Ме мугум туь гуьфдириге. Э гуьме дарафдере хуно бисдо.

Томор. Бирор туь мугум, чуй кориге те имугьой не вогошди эхи. Милих омореву, бирор туьре лишон сохди мугу.

Нефтоли (*сэхд дениширени э Томор, ние варасире*). Лишон сохди мугу?

Томор. Гьечи вогосундем э гьэбуьргьэгьою, дие оmore рэхь хуьшдереш нишиноху. Ме эдем э сельсовет рафденуьм. (*екем рафдени, вогошде*) Бирор туь оmoreни бисдоге те ме оmore, (*Нефтоли ох кеширени*) ме э углэре рафдуьм гу. (*Нефтоли шуьле хуно нуьшдени э сер шулхьон*). Туьре хьол нисди бегем?

Нефтоли. Чуйтам?

Томор. Дуьр-гердо ранг туь хок зери! Лерзиреш эдей лерзире.

Нефтоли. Ме? Кефме нисди! Гьуьздурме гуьрди мере эхьисобевоз.

Томор. Эзу рэхь Кеширореш огол мизенуьм (*варафдени*).

Нефтоли (*совусдени синей хуьшдере*). Муьрдуьм... Дуьлме гьейсэглэт пара мибу! (*вэхуьшдени, гуш венорени*). Кини? (*Гуш венорени*). Сес нисди, гьуьж диromорени) хиники, бее берди мере, чуй кориге. (*Нуьшдени сэхд дениширени э е куьнж*) Чуйтам бисдо и эхи, э кун теверевоз не зеруьм? Чемуьсд... Э лэ-глэ-

ю-ре-воз... Нэгл! Пой... Серме ние варафде? (*совусдени пушонире*) Мазалейме эдей лов бире. Су гуьрди... (*екем домундени э хуьшде*) Гьевел... Суьфде э кун теверевоз... Эри! Эри! Глэсб сатме зе, песе уш офдо! Гьевел ежире омо эрме. Эдебуьруьм вирихдегьо... Оммо у зинде муьмунд... Э пойгьойме величи, егилейгеш вогосундум, де не дануьсдуьм чуйтам бисдоге. Эз сер буге, эз десгьо буге... (*вэхуьшдени, денишире э иловле*) Чуй бири мере? Э хьисобевоз гьуьздурмен, вэхсиребуьруьм демунде э гьэд глов... Э гьэмишлугь.. Нэгл, мазалейме эдей лов бире... Е пейле эрэгьи вешенуьм, белки герм вероморум... (*вегуьрдени эз догьле шишере, декуьрдени, воисдени хуру*).

Шомоил (*эз пенжере*). Лэхьэим!

Нефтоли (*терсирени, тигьби бирени эз пейле эрэгьи*). Кини? Туьни Шомоил? Руригьойме эдей сухде (*хурдени эрэгьире*).

Шомоил (*э руьхшендиревоз*). Довид э хуне неде эхьисобевоз.

Нефтоли. Евош! (*куьнд оморени*). Жиге ние офденуьм эри оворе бире!

Шомоил. Гьич э гьулогьтуьш мадаравгу! Эзхоми-ни, гьевели гьечу мибу, глэдоти!

Нефтоли. Э лэглэюревоз зерем эхи! Суьфде расди э кун теверевоз, песе э лэглэюревоз.

Шомоил. Хэри сохдей дие, недан! Чендигере зерей э лэглэюревоз?

Нефтоли. Эёр ки мунди, кидан! Умэхьэли э эгьуьл недебуьруьм, эрме оморенигьо сегиле эхьисобевоз. Эри-эри! Э пойгьой ме величиребугьо вэхд, эз десгьо гьулгьоюш зеруьм ме дануьсде.

Шомоил. Омонгьо! Деве гуьрдуьм гуьрмедуьмгьо! Гьозор шовгло-мовгло догеш, гьич эз бинеден куьк не вебу гу! Варасири?

Нефтоли. Туь чуй гуьфдире?

Шомоил. Лап ведини, туь хоми сохдей гуьфдире. Гьэйгьу нибу, э гьулогьтуьш меьвгу.

Нефтоли. Гьейсэглэтиш мугуиге э пойгьойме величири...

Шомоил. Оmore кор э силисгьо офдоге, лол бош бура; гьич жугьоб меди. Эхир гу, э хуней Истиригьо буьруьм гу, эри шороб хурде. Истириш гьечу мугую...

Нефтоли. Хуб-хуб!

Дироморенуыт Писэхь не Кеширо

Писэхь. Себэхь туь эхэйр бу, Шомоил!
Шомоил. Эгъуьбет туь эхэйр бу! Гьечи э гиросде-
ки, оморум поисд.

Кеширо. Диро дие э дору!

Шомоил. НэгIэ... Согь бошит! Рафдение жиген
мере, небуге мидиреморум. РогIовиш оmore не ведире-
мо. Ние дануьсденуьм гIордгьоре фурухдиге, небуге
нэгI. Согь бошит! (рафдени).

Писэхь. Хош оmore, софо овурд!

Нефтоли куьнд бирени э догъле эри эрэгъи вегуьрде.

Кеширо. Э мерд! Себэхь-себэхь туь чуй сохде?

Нефтоли. Лерз вонори мере! Виж дерь э жунме!
Гъуьздурьмен эхьисобевоз.

Кеширо. Меш мугум чуй буге! (восдорени шише-
ре) Жигеьго-хьэйтгьо, гил-бегили, бешгьоре э е жиге
тигьи сохдейт, гиёвгьо тое зере не омори; иш вэхд офди
эри эрэгъи хурде?!

Нефтоли. Диртегьо негуит, хьэйтгьореш жару зе
гуфдире. Мазалейме эдей лов бире, ние варасире бегем
туь гьонмез?

Писэхь. Довид эчуй гIэжели?

Кеширо. Кидан коргьой Довиде! Эз шовуревоз
веди нисди.

Писэхь. Довид, хэлефме, лап эз хуне оворе бири.

Кеширо (эз Нефтоли). Чуй бири уре?

Нефтоли. Ме чуй дануьм? Гьэроул энунисдуьм-
ки ме! (хьэрой дешендени) Эме эйчуй хьэлово бирейт
ишму? Довид—Довид... хуне-хэреб рури одомире ве-
дешенде. Ме чуй сохум! Нум энуре экиме мегирит!

Писэхь. Э геде, туьре чуй бири? Эз туь гоф эдей
хэбер вегуьрде; туь хьэрой дешендени, хьэлово бире.

Кеширо. Э гьул чепи вэхуьшди у.

Нефтоли. Весси гуфдиренуьм этуь! Мере инжи-
миш месохит!

Кеширо. Инигьо... Сер гуьрдгьо!..

Писэхь. Туь э расдекиш э эгъуьл неде.

Нефтоли. Вессит! Э руьхшенди немундем ме-
эришму!

Писэхь. Ки руьхшенд сохде этуь?! Туьре чуй
бири?

Нефтоли. Ме ние диренуьм бегем? Кур-кар нис-
дуьмки ме! бошгу!..

Писэхь. Одомире бедмозоли мевегиро. Чуй бири
туьре?

Нефтоли (вор хунденигьоре хуно). Ме гьемере
варасиренуьм. Ме чуй тэхсиркорум инжо?! Шиновусде-
нит! Эме кор неве. Мере э хэлгэвоз чуй де? Одоми не
куьшдемки ме!

Писэхь (дениширени гогь э Кеширо, гогь э Неф-
толи, мунденуьт мэхьтел). Фэгъир чешмиш бири.

Кеширо. Шороб-эрэгъи мидануь уре!

Писэхь. Пой гьери туьш-гьо! (эз Нефтоли) Туь
чуй хунде? Чуй куьшде-куьшде?..

Нефтоли (куфдени сер хуьшдере). Бигьилит, вес-
сит, мере!

Писэхь. Овурде екем гIов недит уре? (Кеширо
рафдени эри гIов) Э Нефтоли-нефтоли! Негуи чуйгеге?

Нефтоли (гирисдени). Ме нисдуьм-нисдуьмэй!..

Кеширо (дорени гIове). Ини ху! Ги дие! (Нефто-
ли хурдени, су гуьрдере хуно) сухди руригьой хуне-хэ-
реб! Гье эрэгъи, гье шороб... гIэре-можолиш ние да-
нуьсде!..

Томор (дироморени, гуфдире эз Писэхь). Шинову-
судейт?!

Писэхь. Гене чуйни?

Томор. Довиде лишон сохди!

Писэхь. Ме негуфдурум, эз ужире фойдесуьзе
коргьо, эз беда бэгъэй чи ниведиров гуфдире? Бегем
э гIэтошевозиш вози сохде мибу?

Кеширо. Хуьшдере эгъуьлменд хьисоб сохденбу.
ЖэгIмете эдебу вомухде. Ю хуне-хэреб, эри дуй хэр
жуьгь бэхш сохде ние дануьсде, келе ховгьо диреду эри-
ме гIэил!

Томор. Эки сернуьш сельсовет рафдебуьруьм, уш
хьэлово бири, жэгIмет гуфдири мугу... Пуьрсиренуьм
кини жэгIмет? — РогIови, Шомоил, Нисон... Бегем хьн-
соби не мунди? Эз гьолине шуьгьэмгьош жэгIмет бире-
ни?... Гьемешу екинуьт!

Писэхь. Гьечу хуби эри энун! Э гоф келете не да-
нуьшуьгьо, э бед руз мумуну. Э, Довид, хэлефме, кор
гьечи гIэмед ниёв, келетегьой туь не сохдигьо коре туь-
реш герек нисди. НэгI мугу! НэгIнге гьечи мибу! Берит
эришму!

Томор. Ишму гье гоф ишмуре гуфдиренит. Э партизани бура, дуь гиле яралуь бош, эхир туьре лишонниш соху... Нэгло, у эз сер рафденигьо кор нисди!

Кеширо. Ки минет сохдебу. э у э партизани бура гуфдире?! Нуьшдебу нуьшде и хэлгэ хуно дие! Гьэй-гью нибу, хуругьо верэхширеш мерэхшуь.

Томор. Эришму чуй гьэйгьуни! Эгер ишмуш гьечу гуфдиренитге, бигыл гьечуниге Довид биёв!..

Нефтоли (сэхд дениширени э Томор, сер хуьшде-ре гьурде). Э лэ-гIэ-ю-ре-воз...

Дироморени Довид шори-шори, поисдени э лэглэй дер.

Томор (воисдени куьнд биёв эён Довид). Туь-ре...

Нефтоли (гьерте Довиде дире, хьэрой дешендени). Не-шу-мо... (руй хуьшдере сэхд гьурдени) седан, се-да-ни у э хум-не-ю...

Кеширо (сэхд гьурдени Нефтолире). Э мерд, туь-ре чуй бири худoleyме...

Писэхь. Э Нефтоли! Э беберевоз гуюм туьре? Чуй бири туьре?

Нефтоли (Минет сохде гирисде-гирисде). Михьило сох! Ме гIовункорум!.. Мекуьшит мере валлегь!.. Мере ние воисденбу! Пучундуьт сермере!.. Гьенжундут!.. Пьён сохдуьт!.. Тевере э гужевоз э десме доруьт!..

Довид. Туьре чуй бири, Нефтоли? Туь эдей вор хунде! (куьнд оморени). Небуге омбор водорей!

Кеширо. Э туьревоизэй! Бирор туьни! Довид, Довиди! Туь эричуй лерзире?

Нефтоли (гьурдени дес Довиде лерзире-лерзире, гешдени руйгьой десгьоюре). Гьич-гьич е нушунеш не вомунди!

Довид. Чуй бириге негуи, небуге кефсуьзи?

Нефтоли. Хьолме нисди! (пушонире совусде). Серме ние ведарафде, ние варасиренуьм!.. Белки гьичиш не бири. Хови-хов!.. Нэгл-нэгл!.. Эз пойгьойме гьурдебу, меш эз десгьою...

Довид (эз Томор). Бура гьери Юхьэнонигьоре оголзе, шоре хэбер овурдем!

Томор (дениширени э пенжере). Уни, ишуш эдей оморенуьт. Ние дире десе эдей жумунденуьт.

Писэхь. Инигьо!.. Лудей журе гIэнгьо!.. Пурдалигьо эдей оморенуьт!.. (туф шендени). Туф!..

Довид (эз пенжере). Иму бердим хьовиргьо! Инией!

Юхьэнон. Ешосуьн Довид! Еше-ёше!

Нефтоли. Эгьуьлме рафди, ме жингир бирем...

Кеширо. Туьре биё фуьрсоре биёв.

Нефтоли (гьурдени Кешироре эз бугьоз). Туь чуй гуфдири? Эже биё фуьрсоре биёв?

Кеширо. Хомуш бош! Чуй хок вокунум э серме. Э больницале гуфдурум.

Нефтоли. Э больница? Эри, ме кефсуьзуьм! (нуьшдени суьсд-гьолок).

Томор. ИгIэре Милих оморебу, зэхьлей мере берд, зэхьлей энуре худо берд! Тапинже эдебу веугьурде э серме. Е кугьоз овурдебу, туьре лишон сохди гуфдире сельсовет.

Довид. Чуй? Лишон? (хэндуьсдени). Мере лишон сохди мугу? Хэ-хэ-хэ!..

Томор. Гьелем э сермеш эдебу оморегьо... Меш мошере веугьурде, ингьэде вогосундум э гьэбуьргьэгьою, хуьрд хэсде сохдум куксеге!

Довид. Эзу моше унгьэде кову-кесде нибу у, оммо эз чийге иму овурдеймгьо суьмуьгьою хьэл бире, уьлуьгьоюш медиров!

Дироморенуьт Юхьэнон не дуь ранжбер.

Юхьэнон. Хош омори, Довид! (эзугьониге) Руз ишму эхэйр бу!

Довид. Согь бошит, хьовиргьо! Муштулугьи эме расирегьо! Гьеме хьозури, хьовиргьо!.. Ини! (бурмундени кугьозе).

Юхьэнон. (шори-шори). Ме гIэилгьоре вефуьрсоребуьруьм э сер тепей, оммо те гIэилгьо оморе расире экиму, туь эдебири гIэсбе гьей сохде мугу, туьш омори раси. Гьери ихдилот сохгьо!..

Довид. ГIэсбе веугьурденге эз кишму, ёвош-ёвош сер гьурдуьм эри гьей сохде; шевиш шев бугьо... Эз куьрпи гиросденге (Нефтоли сэхд дениширени) хэйли рэхь гиросденге, муьвуьнуьм сес фургьун эдей оморе. Гьей сохдендум экуьнди колхоз, расиренуьм, диренуьм Шишет гуфдиренигьо комсомолисти, эюревоз екигеш вери, эз колхоз «Новая жизнь» эдет рафденуьт э шегьер. Ихдилот офдоре, ихдилот сохдум эришу гьозие—

гэдер имуре—кулакгьо э сельсоветовоз кумек бире, эз сер рафде ние гышде гуфдире артель имуре. Умерд омбор мэхьтел мунд, дуьбош пуьрси гьемере, эхирки дануьс-дуьм, и мерд эз Махачкалаи мугу, себэхьмунде э ме вохур мугу те э исполком рафде. Мереш бегем у шев ховмиёв... Себэхьмунде офденуьм мерде; мердишки машаллагь чой-чи не хурде, дуз бердени мере э хуней Исполком. Мере г'эйбиш оморенбу; Исполком гьеле руиш не шушдебу. Ихдилот сох мугу. Ме гьисдигьоре хуно эз сер те эхир гьемере ихдилот сохдум, оммо мердиш гуфди хэйли гофгьо. Сер гуьрд Исполком, эз Эгълеби кугьоз оморёбу мугу, гьеме коргьошу хуби гуфдира, оммо Довид кук Писэхь гуфдиренигьо контрреволюционни коргьо сохде гуфдире.

Юхьэнон. Чуь-чуь? Туь контрреволюционери мугу?

Томор. Имуруз Милих э иг'эре кугьоз овурдебу, сельсовет Довиде лишон сохди гуфдире.

Юхьэнон. Гьеле поит, иму э у мибурмуниш лишонире; лубнг энугь хьэремзедере хуьрд мисохим! Гьери песоюре гугьо!

Довид. Э жун ишму, хьовиргьо, е бэхдевере мерд гьисди исполком, дир не сохде нуьвуьсд до и кугьозе. Ги бура мугу. Демундеи бисдоге ишмуре мугу, дир не сохде шев нимешевииш биёйт мугу. Ини кугьозиш!

Юхьэнон. Гьери хун винимгьо!

Довид (хундени). «Эри сельсовет Эгълеби. Исполком район Дербенд буюрмиш сохдени э ишму дир не сохде эри вихде дуборе тозеден сельсовет; эри коргьой артеле дузетмиш сохде фуьрсоре оморени инструктор земотдел хь. Захаров»...

Юхьэнон. У хьовир эжи песде?

Довид. Хьовир Зэхэров поисд екем. Эки прокурор дарафд эхьисобевоз, эри чуь кор буге; эз е-дуь сэг'этиге э пуштовоевоз миёв мирасу.

Юхьэнон. Одоми фуьрсоре воисде! Хуб, мифуьрсим! Гьери гу песоюре дие...

Довид. «Те бисдуьм мегь гьеме коргьой тозе сельсовет биё бегьем бу. Сернуьш исполком район Дербенд».

Юхьэнон. Кор э барас оморенге, гьечи бире, дири? Оммо хьовиргьо, и хьовир э прокурор дарафдеи, эйме оморенигьо эри жуьлегьоре бердей. Ешосуьн артель!

Томор. Имогьойле чум дуьшмере кур мисохим!

Юхьэнон. Ме бурам фуьрсуьм фуругьуне э вогзол.

Дироморени Г'эзизи шуш нефес гуьрде.

Г'эзизи. Эбе! Бебе!

Довид. Чуьни-чуьни?

Г'эзизи. Э куьрпи-э куьрпи!

Нефтоли жингире хуно дениширени.

Довид. Чуь куьрпи?

Томор. Гу бурагьо!

Г'эзизи. Рог'ови нисди... Рог'овире куьшди, венжири э сер куьрпи...

Нефтоли възхуьшдени эсер пой, дуьле гуьрде, журай зере офдорени. Гьеммееси кура биренуьт э иловлею.

Перде фушенде оморени.

ХОГЬИН

(Драма эз 3 пердегьо)

Бэхш э хотур тешкил бирен
э Боку театр фэхьлен тати

ВОЗИ СОХДЕГОРГЬО

1. Овшолум — сердор десдей гьолхмишчигьо.
2. Эсеф — эз е чум кур
3. Ехьиё
4. Седугь
5. Рафоил
6. Юсуф
7. Сенем — одохлуй Овшолум.
8. Тути — гъэревош э хуней бег.
9. Бег.
10. Гуържи.
11. Рэхьмон — фэхьле эз мэгидонгьой Боку.
12. Ошир — келе мерд, ранжбер (кентчи).
Гьолхмишчигьо ве 2 хьомбол.

хьолхмишчигьо

СУЬФДЕИ ПЕРДЕ

Пушой себэхь. Више э Гэрей догьго. Эз дур ведини шэхшэхэ.
Э е куьнж э далда эдей душунде оморе хурек. Э келлей догь де-
гешди гъэревул. Гьолхмишчигьо муьхшулуьт э ерэгьго темиз сох-
де. Э гъирогь нуьшди Рафоил э сазе куьк сохде. Перде вокошире
оморенге, хунденуьт асда-асда э кор сохдеки.

Хор.

Сес гирье, сес шивен, войзар,
Пурут эвир гъэзмегьго.
Ох, муьрс, вой ранж, эрэгь сэглар,
Пурут эвир сэхьрогьго.

Нолей етим, нуьхрей соил,
Пурут эвир кучегьго.
Гьегенеш зулмкор нэгьоил,
Эз пур бире хэзнегьго

Эри сохде зенжиле лов,
Кура бошит муьрсхургьго.
Хэнжеле дореним гьиллов,
Эри уьлуьм дуьшменгьго.

Гьолхмишчигьо асда хунденуьт нигуне. Эсеф куьнд бире э ки
Рафоил, хунденуьт.

Рафоил

Э гъэд више, пелесе,
Мизигьуьт хъэйвугьго.
Э гъэд хьарем гъэфесе,
Мизигьуьт бикегьго.

Куьнд бире еки эз гьолхмишчигьо, гуш вонорени.

Те кей мизигым гъечи,
Эз ватан иму дур.
Гуьмуьр имуш лап пучи,
Нибу гъич гъечи зур.

Дироморени Овшолум

Овшолум. Шолум, хьэрмэхьгьо!
Гьемме (эз Рафоил ве Эсеф гъэйр). Шолум,
шолум.

Овшолум куьнд бирени эри гуш воноре э мэГни Рафоил вен Эсеф.

Гуьрд бошим, ой бирору,
Фуьрсим е одоми.
Белкем бег мигирору,
Не мунди дие довами...

Рафоил диренге Овшолум ве хьэрмэхьгьойге э ю гуш дошдет, гъогъ
поисде възухьшдени э пой.

Овшолум. Йоше, тозе шогьир!.. И мэГнигьоре ки
вомухди э ишму?.. Омбор хуби, баракеллогь! (Гъолх-
мишчигьо хэндуйсденуьт).

Рафоил. Ки?.. Ки вомухди?.. Очугьни ки, хьол иму...
Гъейсэгьэтине възхьшие зиндегуниму!

Овшолум. НэгI. Гьеммей эн игьо бегьергьой
Эсефи.

Эсеф. Гене чубь Эсеф-Эсефи?.. Гъич е минут минкин
нидит одомире... Эз шегьер оворе сохдейт имуре...
Э и... Э и гьэре семе нигьилит руз дирел!..

Юсуф. Эжеб бэхдевере руз дирей туь, иллогь ки
туь!.. Э миглей мерге више, э зир догьгьо, дохьоргьо,
э гьэрей възхьшигьо.

Эсеф. Ме, ме диренуьмгьо руз, мере весси... Туь,
эри сер туь чоре оф!

Рафоил. Эдел Туь небири имуруз гуьфдирембири-
гьо, кешит е дубь-се одоми бурайм эз бег михьилой хо-
гьым гуьфдире?... Имуш и мэГнигьоре эри туь, э шон
гофгьой туь нуьвуьсдейм... (шендени сазе э сер Эсеф,
Эсеф гуьрдени). Чубьтам оmore эри туь?..

Эсеф. Хуб гуьфдирем. Кеф ме гьечу хосдебу увэгI-
дои. (шендени сазе э сер Рафоил, оммо Овшолум гуьр-
дени). Имугьой чубь воисде туьре?

Овшолум. Гьелем чубь воисде? Изму дубьимуьн ка-
рази туь, Эсеф, э низомгьойму хогьин ведироморенигьо.

Дануьсде бош, Эсеф!.. э сеймуьн караз хуьшг, сэгIбу-
суьз мурай эз гуьлом!... (Овшолум дорени сазе э Рафо-
ил, поисдени гъэгьри э гъирогь).

Ехьиё. И хубе хосиетгьо нисди, Эсеф. Дануьсде
бош ки, иму вихдейм гуьфдире эриму э сервори Овшолу-
ме ве э низомгьой иму миё муьди боши.

Эсеф. Гьеммешму э ехэн ме хьэлево бисдорит...
Хуб, бошгу... Ишму гуьфдирегьо бошгу, токи э гьэре
гьолмогьол не офдону.

Овшолум. Гьолмогьол педенне ихдилоти...

Гьэревул. Вэхизит, хьэрмэхьгьо, сое ведини...
(Гьеме хьозур гуьрденуьт туьфенгьоре. Эсеф поисдени
жуьро э далдай дор). Огь-гьо, Седугьни! (Дироморени
Седугь, гъейбе э душ, епинжи дегуьрде). Хош омори
Седугь!

Гьемме. Хош омори Седугь! Софо овурди!

Седугь. Согь бошит, согь бошит!

Овшолум. Гьэсб туь эжен?

Седугь. Э мерж хьэрзо сохдем (норени гъейбегьо-
ре). Эн суьфде гуьом эришму, хунегьошму гьеме сала-
матуьт. (Дорени е кугьоз э Овшолум).

Ехьиё. Разинл эри чубь мунди? (векендени кугьо-
зе, оммо ние хунде, гуш вонорени э ихдилот Седугь).

Седугь (ох кешире). Хэбергьо омбори. Шориш
гьисди... могь-бу-лиш... Эз у руз ки, десдейму э гьэр-
шуй гьонунгьой бег поисди, гьер руз ве шев хунегьойму
гешде оморенуьт. Киниге жансуьзи сохди, Разиниле
туьрдет...

Овшолум. Гуьрдет?

Седугь. Гуьфдиренуьт э тар сохде шушгьой онори-
ревоз куьфденуьт гуьфдире уре эз бирэхьнее жендек ю...
Оммо баракеллогь Разиниле, бирору, гъич мескен имуре
мгьэлуьм не сохди...

Эсеф. Валлагь, терси. Гуж оморуйте, белкем оч-
мишиш сохд.

Юсуф. У туь нисди. У э зиндон чубьтуьни нэгIлбэнд
куьфде не омори. Олхоин бош!

Эсеф. Гене э ехэн ме хьэлово бисдорит.

Овшолум. Хуб, хуб... Э туьревоз педсе гоф мисо-
хим... Гьери ихдилот туьре сох, жон Седугь!

Седугь. Ди гировунде омори э хуней бег месле-
хьэти, э коминжоки дебирет: гьози, доен, муьлкедоргьо,
девлетмендгьо, ковхогьо...

Ехьиё. Кутэхи гофе гу бура: маргьо, гуьртгьо, гуьрзегьо...

Седугъ. Эри... Эвел, фикир бири угьоре вадабурт вишей Гэребуре. Соки гуьруьт имуре э желе, довшоне э Гэреберевоз гуьрденьгьоре хуно... Оммо эри эни текелифи герек бири кумеки сохде эз губернатор Дашков-Воронцов... Э хьисобевоз у гьейсэглэт э Темир-Хон-Шура не дерн. Ние дануьсденуьм, эри чуй кориге и пуьрсуйш мунди гье гьечу очугъ...

Рафоил. Гьери, чуй фикир сохденуьт угьо?

Седугъ. Гье э и вэглдо, некумие хэбер расирени э бег, э дере гьисдигьо сэхьрогьой тэхуьлю су доноре омори гуфдире. Бег, хуьршлемиш бире, гуфдиренуьт эз хуьше рафде, соки суьсд бире гуфдире. Меслехэ-тиш лов-тум бирени рафде... Гуфдиренуьт куьпек э хьолот муьрдеи гуфдире.

Овшолум. Иму и кор биренре мидануьсдимге, зу-те су мидонорим э жун эн у!.. Эхирки, Разниле дир не сохде, зу азад сохде воисде. (Нуьшдени эри кугьозе хунде).

Эсеф. Ме э у дербесде мугум кеш бурайм. Нэгл, мугу, бедмезол. Туь бура, мугу, мере э хуне сер кеширенини... Ини, кешн э хуне сер!

Овшолум. Гуш венит! «Шолум-м...» Эри, гуш венит! «Мере э нуминей зоминиревоз бег буйругъ сохде берди э хуней хуьше. Э хьисобевоз фикир сохдени... немунуте и пире кафтар, дур гердо десдешмуре телеф сохденге, сер ю динж мивбу, у вэглдои мере мегьр сохденини эри хуьше. Е руз элеме дироморе серхуш, эден-бу соки мэглни хунде»

Гушн эриши герек не,
Варианте хуней бекунде!

Те умэзали худо гьуьмьур эн уре кутэхь мисоху. Охьони бош, ме немерд ниведиром. Нифурухум номус мере. Дануьсде бош, гьэвие севгил, хьозурум эри норе э ишму вегьурдейтгьо рьэк сер мереш.

Шолум эри десдешму,
дуьл туь Сенем.

Седугъ. Дануьсде бошит, хэзрихьгьо, гьеммей эн и хэбергьоре Сенем мэглдурьм сохди э ме. Ве гене тап-

шуьрмиш сохди, чуй гьуьллугъ ишму бисдоге, мугу, ме хьозурум эри воровунде.

Гьеме (эз Эсеф ве Овшолум гьэьр). Согъ гердо Сенем!

Рафоил гирошдеки, пою расире гьейбе, офдорени.

Овшолум. И чуйни э гьейбей туь деригьо?

Седугъ (хэндегуьл). Гьич... хиз-леи!

Рафоил. Ме дануьсденуьм эхи э негьогъэ чи пой-ме нивохуругьоре (хэндуьсденуьт).

Эсеф. Шо-роб-би?.. Мел-хьэм-м?. Э сенгъ не расире гов?..

Овшолум. Руригьой эн у мисуху те гьингьэр бире... Эз гьингьэр чуй хэбери?

Юсуф. Гьелем гушдиш не дуьшири.

Овшолум (эз Седугъ). Деки, гьеркире е бушбогъ ди. (Овшолум нуьшдени э фикир, Седугъ бэхш сохдени. Омборгьо жугьоб доренуьт «песде мигьенжим»).

Эсеф. Гьич ишму шиновусдейтми, гьэруьси гьовол-зурновсуьз бу?.. Гьелбет нэгл! Э гьовол бугьо жиге, эз ичку гьэьр вежесдегьош мивбу... Гьери вэхизит жовонгьо, е эзини (э десевоз черх дорени э гьовой лезгинке) вежегьит. Песде ме э гьэриш эн и бушгьоб деригьо шербете мигьенжуьм э шори Сенем севгил сервор иму Овшолум.

Овшолум. Сохит кеф ишмуре... Расди, шориш гьисди... фикир Разниле эз ёр ведешенде герек нисди.

Вежесдени эвел Рафоил, песде дуь-се одомгеш.

Эсеф. Овшолум бирор! Ме э и бушгьоб деригьо гьэм дурсохе гьенжиренуьм суьфде э согъи севгили туь Сенем ве дуьимуйнжи талаб сохденуьм гьер мерд, гьелбет эз десдейму, э мирод дуьл хуьше расо (гьенжирени).

Рафоил (э зарифетевоз). Ой омбор согъ боши, келе мердгьо гердош!!

Эсеф. Ме гьелелуьг согьум... (эз Овшолум) Туь эри чуй э фикир домундей? Не гуи дерд туьре?

Овшолум. Фикир ме, чуй мнё бу э гоф туьревоз, эз хэъл Разниле азад сохден гьэьр?

Эсеф. Дерд, дуьлесди Разниле азад сохде мегуьруьгу туьре... Эри уре хилос сохде... ме ... хуьшдениме... и жовон мурав.

Овшолум. Е эзуни кор меромоге эз дес туь, иму э туь гьеме те имугьой лей-луй хурденгьой туьре мибэхширим.

Эсеф. Хуб. Э у разинуьм... Оммо туь, ченд гьэдер эз ме келетеш гьисдиге, бэхшлемиш мисохи... гурун ме ёвгу эри туь, фикир зен хэйлогъире эз мувэхь туь ведеше бурав... Э у невл, э у жинс гьич ихьдибори не омори.

Рафоил (э *руьхшендиревоз*). Эз гофгьой туь ведини ки, туь хьоким дуьл зенунен гуфдире.

Овшолум. (Эз *Эсеф*). Туь гьечуниге, гьич эз гьуьлом е кориш ние дануьсде. Эгер туь и гофгьоре эз серботи Сенем гуфдирениге, мидануьм туьре боворини доре ки, ю хуьшдению, э и кугьоз нуьвуйсдигьоре хуно, лап дузи ве дузиш медиров э гофгьой хуьшде.

Седугъ. Туь гьечуниге, Эсеф бирор, Сенеме не дирей.

Эсеф. Дузи, диречиме нисди... Эхи у зен тейфесни, э худошущ бовор нисди.

Рафоил. Туь эри энугь гофгьо зурбо гьэлет.

Овшолум. Гуш вени, Эсеф!.. Данандей зенгьо! Ме худой зенгьоре ние шинохденуьм. Оммо мидануьм гуфдире ки, эгер э е зен гьэйб дериге, биней тэхсири эн у эз немерди. Эгер угьо — мерд е небуге зен — эз расдекиш екире дусд дошденуьтге, гьэрей эн угьоре тупгьотупхонегьош лов сохде нидануь. Уреш дануьсде бош, элхонн сохум дуьл туьре. Севгил меш мере дусд дошде, ме юре дусд дошденуьмгьоре хуно.

Эсеф. Эз же дануьсде туь эхи, ире, ве чуьни шогьоди эн и севгили ишму?

Овшолум. Хуб. Сер гуьрдейм ихдилот зенгьоре, изму вадарайм те эхир. Виниш (*нушу дорени энгуьшдерире*) и энгуьрдерире... гьунгьэдер бугьолуьш нисдиге, мере дори еровурди севгили. Ки? Кей? Эн суьфде севгилме. Кей? У вэгьдо ки, э песой ме гешдетгьо эри дуьсдогъ сохде мере ве гьемчуьн гье у вэгьдо ки, илчингьой эн е келе муьлкедор дироморенге эри хосде Сенеме...

Эсеф. Чуь бисдо, рази не бисдо?

Рафоил. Очугъи ки, рази мибисдоге те имугьой мигъишд мирафд.

Овшолум. Меш ки, юре е гьилбогъ дорем... Хуб. Чуь терс бу уре? Мере ки, оворе сохдет, Юш ки, гуьзел. Бег чуь гуфдиребу «Яравуьш хьэремгьо». Эгер мере ни хосдге, мигъишд мирафд э екиге. Дес эн уре гуьрдегор

ки бу?.. Эгер муьгьбет, севгили, дусди ни дебисдоге э и гьэре.

Эсеф. Валлагъ, бэхшлемиш мисохи, Овшолум бирор. Туь эри зугьу михьтож мунденигьо жовон нисди... Гьэйб нисд. Зугьу э герме жиге дери. Осгьусуьзи.

Ехьиё. Эз и гьэре ве ди бирени ки, туь гьич э е зен гуфдиренигьо тейфе бовор ние сохде гуфдире.

Эсеф. Ой бирор! Эгьуьлмендгьо зене э мар мошол зерет. Эгер эз мар сифет медиомоге, эз зениш медиоров... Хуби ки, э ёр ме омо... Эде! Зен у зен нисдими, Хьово-имину гуфдиренуьтгьо лап гьибуьри эн зенгьо, фурмунде фэгьире Одоме эз сер ведешендигьо... и эндер бологьоре э сер иму овурдетгьо? Э и гьэре хуьжет герек нисди ки!

Овшолум. У овосунегьой туронни... Кини э гоф туьревоз тэхсиркор шефди сохден бэгьзи зенгьо? Ме мидануьм гуфдире, лап э бовориниревоз ки, е пара мердгьон гуфдире. Туь муьпуьрси ки, песг, у зенгьо пише офдетгьо эришу, чуьтам гуфдиренуьтгьоре хуно сени гьэт, егьэни зунои, эри энугьо кини тэхсир? Эри энугьо тэхсири: эвел михьтожи ве дуьнмуьнжи, гьегене у вэхьшие немердгьо, межбур сохде венгесденуьтгьо, гьуьл зере ишуре э у мергие чолоки. Зен эри мерд хьэрмэхьи, гьеми э шори ве гьемиге э тенги...

Эсеф. Зен хьэрмэхьи... хьэрмэхьи! Эз зен бугьо хьэрмэхьнети гьэним гердо угьоре. (*Гьеме хэндуйсденуьт*). Дануьсде бошит, зен эри мерд офире омори гуфдире энжэгъ эри муьхшуьли, эри ёбонжэгъи, эри дуьлхоши, эри... Ме унгьэдер турош не хундемге, гьегене шиновусдем ки, э беришит вери мугу ки, (*гьовой беришит*) «Худо диренге тэхьнои Одоме, ведешенд мугу еки эз дендегьой гьэбуьргьэю ве офире эри ю зен эри ёбонжэгъию... Оммо и Хьово овлодигьо, михэнет ведироморет гьемише... Дузи лап валлагъ: «Дор эз бинеден шефд воромоге, дие уре гьич дуз сохде нибу».

Юсуф (э *хэндеревоз*). Мере е теклифи. Эсефе вихим доен, эз и зиьдте келе говун нибу. Чуьнки, угьо себэхьгьоймунде хунденуьт. (э *гьовой туро*). «Разинум эз туь офирегор гьуьлом, ки не офирей гуфдире мере зен...» (э *нефоеиревоз*). Винишит, чуь нэгьлете вэгьизиге? Э сер тэхдей энугьоре нуьвуйсдегор варавош! (*Гьеме хэндуйсденуьт*).

Эсеф. Рухшенд сох, хэлеф бебейме, хэндит! Ишму
гьеле э тур зени не офдорейт...

Рафоил. Туь офдорей э хьисобевоз... ой, езугь
(хэнде).

Овшолум. Е тегьериге гу белки субут сохде да-
дусди гилм туьре.

Эсеф. Ме гьечинигеш эгерде вегуьрдем эри рафде.
Разинле хилос сохде. Дур нэг! Э хотур эн и кор, ме
э ишму субут михосум, гье у гизизе (э Овшолум),
гьэгьр меьвгу туьре, гье у севгиле Сенем туь, э туь хо-
гьин медиров гуфдире.

Овшолум. Хуб. Разинуьм. Синемиш мидани сох-
де. Оммо эгер дургу ведиромориге?.. Увэгдон гьеме ке-
шире жофогьой туь э пучи гьичи вадарафде?..

Эсеф. Туь, э... ме... е кугьоз минувуьси миди эз ну-
миней туь ки, и кугьозе овурдегор хьэрмэхь мени, омо-
ригьо эри бегьем сохде тапшуьруьгьой эн десдере.
...Ве эз дес туь вороморе кумекиреш мисохи э ю... Гье-
чи, кутэхьле. Оммо э и игьроревоз: эгер ме э ишму суб-
бут сохдумге ихьдиборсуьзи зенгьоре, иллогьки лап
эн и суьгьде севгил туьре... зиьдие чи герек нисди мере...
гье и энгуьшдериле миди мурай мере, чуйки, гьечини-
геш дие у туьре герек нибу... Эгер дургу ведироморум-
ге, винишит, гье э и гьэре, э пушой чумгьой эни хьэр-
мэхьгьо, сеге хуно, э и туфенг туьревоз дураз сох мере...

Овшолум. (Э хэндеревоз). Гьемешму шогьодит-
гьо... Хуб. Ме нуьшуьм эри кугьоз нуьвуьсде эри сев-
гил-ме.

Эсеф. Ме миром Седугь! Бугьозгьой ме хуьшги ве-
ри, е бушгьоб эз у вамасире хиз туь деки.

Седугь декуьрде дорени. Овшолум нуьвуьсдени кугьозе. Эсеф
бушгьоб э дес дери хундени.

Не шиновусдейми Юсуф ве Зелихоре,
Эз унбэгьдейге Шимшуьн ве Делилоре,
Гене ченд зенгьо, бикегьо, хуьригьоре,
Бегем э зенгьош ихьдибори омори.

Омборе зенгьо э мердгьошу фендгьо гуьрдет,
Э гьэд ширине гюшгьо эгьу декуьрдет.
Валлагь, лап э бинеден шефд вороморет.
Бегем э зенгьош ихьдибори омори.

Чешмиш бире, хьисоб месох гьич зене мерд,
Небу, миефдони э чин зебуне дерд,
Э гьер кире вини, э у бирени бенд,
Бегем э зенгьош ихьдибори омори.

Овшолум. Ги, эз туьре воисдеш хуб, рач нуьвуьс-
дем. Эз у хотур ки, эри э туь субут сохде ки, гьейсэг! Эт
хундигьо мэг! Ни туь эз бине дургуни гуфдире. Оммо да-
нуьсде бошки, иму туьре э шегьер эри эн и ние фуьрсо-
реним. Биней метлеб иму гьисди Разинле хилос сохде,
фурмуш не сохигьо!..

Гьэревул. Пой! Кини туь? (Гьеме э далдагьо,
эрэгьгьоре хьозур гуьрде. Дироморени гуьржи, гьейбе-
гьо э душ вери).

Гуьржи. Сибэхь ишму эхэйр бу..

Гьеме. Эгьуьбет туьш эхэйр бу..

Овшолум. Хош оморит, софо овурд! Эз же оморе-
нит, кинит ишму?

Гуьржи. Ме эз дигьонгьой Тифлисуьм. Шинирем
ки, э Дервогь гуфдиренигьо дигь, пор вир биребугьо
гьэсб мере дирегоргьо бирет гуфдире. Шев товушиш
буге рэхьэ гьэлет бирем. Сес мэг! Ни э гушме дарафден-
ге, мугум е чупонгьон игьо, е небуге овчигьо.

Овшолум. Эри... Овчигьоим. Оммо бирор, Дервогь
лап дури... Ини гьейсэг! Эт хьэрмэхь иму э шегьер раф-
денини, у э туь рэхьэ нушу мидуь. (Бурмундени Эсефе,
комики бушгьобе гуьрде поисдигьо) ини, и хьэрмэхьни
(эз Эсеф). Э и гьэрибе мигьму рэхьэ нушу миди. Оммо
гьердуьшму кейфчигьо расд оморейт. Рэхьиш гурун
ниьв эришму.

Рафоил (хуб денишире бэгьде э гуьржи, э гьи-
рогь кеширени Овшолуме). Гье и мерди Овшолум би-
рор! Ди э гьэрей фэхьлегьой рэхь гьовуни руйлемегьоре
бэхш сохденбугьо.

Гуьржи (терсе-терс). Чув-чув? Чув руйлемегьо?
Ишму ег! Элмишит!

Овшолум. Туь негьогь терсире, бирор! (Ведешен-
дени эз гьултугь руйлемегьоре). Ги, виниш, ини екем
эз у руйлемегьо, чендигьойгеш эдейм вечиреним эри
бэхш сохде э гьэрей зэхьметкешгьо. Нуьш гьери екем
ихдилот сохим (гуьржи ние нуьшде). Метерсит, белке
шиновусде бирейтге эз у фэхьлегьо десдей гьолхмиш-
чигьоре.

Гуьржи. Ишму десдей Овшолумит? Туь Овшо-
луми?

Овшолум. Эри, ме Овшолумум (гуьржи ве Овшо-
лум гьэл гуьрденуьт екире).

Гьеме. Урра!

Овшолум. Хуб бисдо, эз дур гешдим ишмуре, эз куьнд офд. Гьери ихдилот сохит эриму чуйтамнге овхьолот э Боку (*Нуьшденуьт*).

Гуьржи. Хьэйфки, бирору, ме эз расдекиш дир не сохде, гье имишев миэ э Боку бошум. Ме себэхьыш во-гошде нидануьм. Оммо уре дануьсденуьм ки, эило экишму Рэхьмон гуфидренигьо хьэрмэхь иму оморенни. Кор иму гьейсэглэт гьызгьини. Омборгьойму ловуьт э мэгл-донгьо эри кор тировунде э глэрей фэхьлегьо, меш ки эдем руйлемегьо бэхш сохде, гирит эришму эз руйле-мегьо (*ведешендени хэндуйсде-хэндуйсде эз несус руй-лемегьоре дорени э Овшолум*). Хуннт ве хьитиет э ой-ленмешму бирегоргьош варасунит... Эри... ме э кире-воз рафденинуьм, те вокзал мере рэхь мисохдите екишму.

Эсеф. Ме, ме эдем оморенуьм э ишмуревоз. *Дегуьрдени епинжире*). Э шори туь э иму расд оморен бирор! (*Воисдени гьенжуь*).

Гуьржи (*э хэндерево*). Пой, пой! Гьеле ме деки э чол туь. Теклиф ме иники, туь э у бушгьоб деригьо гьэмдурсохе гьенжи э шори сервор ишму Овшолум ве биёвгьо бесгьунишму.

Гьеме. Урра!!! (*Эсеф гьенжирени*). Декурденни эри юш.

Эсеф. Мереш е теклифи, ме тевзгэ сохденуьм эз глэзизе мигьмуьму, эри рэхьсаламати егиле вежгьув. (*Гьеме теклиф сохде, гуьржи вежесдени*).

Овшолум. Ги кугьозе, Эсеф! Оммо дануьсде бош: биней метлеб туь рафден Разниле хилос сохдеи (*гуьр-дени дес гуьржи ве Эсефе*).

Гьеме. Урра!!! (*рэхь сохденуьт*).

Перде фураморени.

ДУЬИМУЬН ПЕРДЕ

Утогь Сенем, сент эз хьэрэм бег. Эз лой расд ве чап дергьо. Э мигле дуь пенжере, э глэрешу тэхт, хуб вараюнде омор. Раф: гьо ве догьлегьо дещире омор э бушгьобгьой чини—кешониревоз. Шева. Э сер чуькле селое спалле дегесунден лампай шари. Э сес муькаревоз вокурде оморени перде. Сенем могьбул, вокурде лет пенжерере, э асдарагьо деншире, хундени.

Сенем.

Ой, асдарагьо—лешгер зуьм-зуьми
Сохит эри эн и сер гуьмгуьми.
Пур бири пейлейме эз дерди-гьэми,
Нисди иллож эри зиндегуни.

Бейгьуше хуно домундем э куьнж гьэфес,
Офдорем э дес зулумкор гуйге э гьэсоб.
Не мунди минкин эри кеширеш нефес,
Бегем э инсонгьош гьечи миёвт гьээсоб.

Дусд мере эз ме оворе сохлет,
Нивою мере и мол-дарамет.
Дердгьой ме догьи, ярайме жевгьэт,
Ой севгил! Ниведиром хогьинет.

Асда нуьшдени э сер тэхт.

Яралуе гьуше хуно э куьнж гьэфес домундем. (*Дегешдени, сифет зофруво, гирисдени. Дироморени эз бу-руни дер Тути*).

Тути. Ой бике! Мегирис... Эз гирисдегьо чи ниведи-ров. Дуьл ди хуьшдере... Вэхиз! Эри туь е гьозие ихди-лот сохум.

Сенем. Ой, Тути, песг ме эри ки ихдилот сохум и гьозиегьой езуггэ сер мере?..

Тути (*соеи дире э нуьшой пенжере*). И кини? (*Куьнд бирени*) Чув воисде ишмуре? (*Сенем чумгьоре покурде, нуьшдени. Тути гьуз бире, восдорени кугьозе, комиреки дорени э Сенем*).

Сенем. Ире ки овурд?.. Гьери гу диров. (*Тути ва-дарафдени, Сенем векенде хундени, дироморенуьт Эсеф ве Тути*).

Эсеф. Шев ишму эхэйр бу!

Сенем. Эгьуьбет ишму эхэйр бу! Хош оморит, со-фо овурд!.. Гирорит нуьшит!

Эсеф. Эн суьфде гьобул сохит шолум эз севгил иш-му Овшолум.

Сенем. Согь гердо овурдегориш! (*Эз Тути*) Туь, духдер, вадара э сиро нуьш, одоми чи не диров. Сес ши-новусдемунде, зуте хэбер сох. (*Тути э тиггэтевоз дени-шире э сер-сифет Эсеф, вадарафдени*). Буюрмиш бо-шит, нуьшит!

Эсеф (*э нуьшдеки*). Терсиш гьисди. Оммо э хотур ишму нуьше воисде.

Сенем. Бэхлемиш мисохит, ме э е дэгъдэгъэ миди-ром (*дарафдени э у утогъиге*).

Эсеф. Э негъогъи не муърде-бебей Овшолум... Машаллегъ раче сери... Хубе хъэйвони... Хъэйф эн и марал нисдими, э у куртолихъ гъисмет бу?... Хуб, вним эхир ю чуйтам биреге... (*Дироморени Сенем, пура поднос емишгъо э дес дери, комиреки норени э пушой Эсеф. Ю поисдени э гъирогъ*).

Сенем. Буюрмиш бошит, екем ебонжэгъи сохит! Эсеф. Эри чуй инжимиш бирейт. Омбор согъ бошит!

Сенем. Гъери ихдилот сохит чуй хэбериге эз ишму. Эсеф. Гъеме саламетуыт... (*Ведешенде эз гъоб хэн-жел кордере, бурани э дуй жиге сибе*). Коргъой гуыломиш гъе гъечини. Расди, бике! Инсонгъош гъе гъечинуыт, винишит... Эз руй лап рач, ом-мо э дорун ю хылет дери, пусири...

Сенем (*э кугъоз дениширени эри нум мигъму э ёр оморе*). Ишмуре Эсеф нуми э хъисобевоз? Бэхшлемиш сохит!.. Эриме оморенигъо зеде расире чи, е небуге гъэ зорлуые одоми гъелуысди мэгълуым бирени. Оммо эри лу-гъони коре дануысде, фегъм миё бу.

Эсеф. У гоф хъисобини, гуызел! Оммо ишму хъисоби нисдит.

Сенем. Чуйтам эхи?

Эсеф. Сер гофе не гуфдире, белкем ишму мэгъэной гофе не варасирит. Гуш венит, ме Сийуынж-Гъэленуым. Тхэвное кук эн е девлетменд. Комики э мириси гъиш-дигъо эри ме, эри эн и надане сер ме: богъгъо, богъче-гъо, сэхърогъо, дуразе вишегъоре гъэдер-хъисосбиш нисди. Оммо мол-гъэрере гуфдиритге эз гъум дерие-гъиш омбори... Серме домунди э уылуышуыг, ние да-нуысденуым чуй сохумге...

Сенем. Эри чуй эхи?

Эсеф. Гъеле те имбурузине рузиш гъич е эзуни дусд, дузе хъэрмэхъ не офдем ки, меслихъэт соху эри ме, чуйтам гъемей эни мол-девлете рэхъбери сохумге, ме ки, супоюм... Зарифате кор нисди, гъер кире бисдо хоюм беруым, э сер унгъэде хэзине кире нуышунум... Эхирки, э инсонгъо ихътибор не омри, иллогъ-ки, э мерд хэй-ло-гъи!..

Сенем. Чуйтам ихътибор не омори? Ишмуре хубе хъэрмэхъгъои: Овшолум, Ехъиё, Седугъ, Исогъ, Разил...

Эсеф. Меш эз гъечу фикир сохдебуыруым суыфде, гуызел! Оммо, е тегъериге ведиромо... Ме, шиновусдем ки, эз келетегъо: «пуле омборе хъэрмэхъгъо бире» гуф-дире. Мере ки, у тегъер хъэрмэхъ герек нисди. Хэтой эн угъо омбори...

Сенем. Эри эни гоф ишму лап дузит ве хъисоби-нит. Тейги бире вэгъдо гъемей эн у «хъэрмэхъгъо» сур биренуыт рафде.

Эсеф. Мере е имид бу... уш... эз Ов-шо-лум... Оммо уш хогъин ведиромо...

Сенем. Чуйтам? Ки? Овшолум?

Эсеф. Сабуыр сохит. Гуш венит е гиле. Ме эриме норум ки, Овшолум мегуыруы туыре, меш е худо гъис-мет сохдере мегуыруым... мурайм сэхъиби мисохим ми-роси бебеймере, дуй суыгъде бироре хуно... Оммо чуй ведиромо... ми-хэ-нет... Хогъин ведиремо, гъеми э ме ве гъемиге э туы, гуызел!.. Кутэхъи гоф эз и е се-чор мегъ пушо е духдере мегър сохди эри хуысде...

Сенем. Ки! Овшолум? Ме э у гоф гъич бовор ни-сохум.

Эсеф. Ме гуфдурум эхи, бике! Сабуыр сохде гереки гуфдире... Рачи духдере гъэдериш нисди, э у гоф не ве-ри. Е шэгъим суырхини... Оммо ме э жигей эн у бире, духдере ни вегуырдуым, ченгъэдер эз туы гуызелтеш гъисдиге.

Сенем. Нибу гъич у кор... Нидануы бире...

Эсеф. Гъэйбиш буге, мердгъоре эйзуригъо ов-гъэил биренини... Ишму чуй хунденит?.. Эй, эз дуынёгъ бихэ-бер, гусбендлере хуно сере гъуз гуырдейт поисде... Ишму э хъисобевоз эз товун нуывуысде, хуышге кугъозгъой эн у гъэжогъиб мундейт?

Сенем. Нэгъ, ишму дуз ние гуфдиренит!

Эсеф. Гуш венит е гиле бегъем, ой сабуырсуызе гуы-зел! Гъемей эн и коргъо э сер ишму омориго, эз бито-би ишмуни, песо-пушой коре не дануысде, хъэрой сох-денит рафде... Гъечу кор гъэмел ниёв. Сабуыр воисде... Гъеле не шиновусдейтми ки, «э сабуыревоз эз гъуре хъэлво душунденуыт» гуфдире? Эгер ишму инжимиш биренитге, мэхуызуым мурам. (*Вэхуышдени*). Э жигей согъ боши, ме чуй шиновусденуым... ихъдиборсуызи?

Сенем. Хуб, хуб. Гуит гъери чуй воисдеге ишмуре.

Эсеф. И хуби эри езугъэ сер ме... (*Куынд бире-би-ре*) Чу сохум, э зир бедмозоле асдаре хъэсуыл оморем

гуфдире. Ме эри туь эдем ники сохде, чумгьой туьре во-
курде... Оммо туь недане хуно эдей хуьршлемиш бире...
Эгь, э ме чуьни. «Суьрке туьнд бисдоге, э гьоб хуьшде
мизенуь». Кошки пешму не бошит (*воисдени гьэл
гуьруь*).

Сенем. Оворе бошит эз пушой чумгьой ме, немерд!
Эсеф (*сесе дегииш сохде, хьндуйьсде-хьндуйьсде,
э шориревоз келе гуфдирени*). Зигьо Овшолум дусде
бирор ме ве гьэзизе севгил ю, гуьзел-гуьзелгьо, Сенем
хонум! Гуш воку зен бирор! (*Куьнд бире*). Ме эдебуйь-
руьм туьре синемииш сохде, домундиге э дуьл туь легь-
бет эшгьи эри гьэзизе севгили туь, дусде бирор ме Ов-
шолум. Чуьнки ме боворин небире э туь нидануьсдуйьм
очмиш сохде э туь сургьой десдеймуре... Омбор хуб, ом-
бор рач... (*Екем фикир сохде*). Ме э хуьшдеревоз овор-
дем е сундугь ерэгь, комигьореки иму миё бэхш сохим
э гьэрей зэхьметкешгьо. Изму ме э лап келе боворини-
ревоз мидануьм олхоин бире, эгер у сундугьэ те себэхь-
мунде оворде норумге э и утогь туь. Разинитми иш-
му?.. Кугьозиш нуьвуьсит эри Овшолум.

Сенем. Хуб, бошгу, фуьрсит! Оммо ишму мере лап
дердлуь сохдит

Эсеф. Бэхшлемиш сох бике, гьечу герек бу...имид
бире мидануьм ки?

Сенем. Хуб-хуб, бошгу, э сер чумгьой ме. Фуьрсит.
Эсеф. Саламат бошит! (*вадарафдени*).

Сенем. Хош оморит, софо оворд! (*Рэхь сохдени*)
Сер ме лап гиж бисдо, гьечинигеш эденбу дорд доре.
(*Дироморени Тути*).

Тути. Ишму гене могьбулит, чуьни бегем бике?

Сенем. Мере лап делуь сохд, валлагь, и мерд.

Тути. Ме и мерде э коминжоиге ве кеиге дирем.
Э хьисобевоз э утогь бег миё бу. Имуруз себэхьмунде-
иге, кеиге э ёр ме хуб ниё оmore.

Сенем. туь чуь хунде? Хов дирей э хьисобевоз.

Тути. НэгI, валлагь, бике! Ме уре дирем, ёгьин
дирем.

Сенем. Туь дануьсдениге, вадара гене екем э суьро
нуьш, у э игьэре сундугь оворденини. Кумеки сох, э уре-
воз дировун. (*Тути сере жумунде-жумунде вадарафде-
ни*). Гьери е кугьоз нуьвуьсуьм эри Овшолум... Сер меш
эдей дорд доре (*вегуьрде кугьоз, гьэлем, нуьшдени.
Екем фикир сохде, нуьвуьсдени*). «Шолум эри севгил

ме Овшолум...» Ме эри эн у се бенд мэгIни нуьвуьсдуйьм-
ге, у гьеме овхьолет мере мидануь, эз дердгьойме хэ-
бердор мибу. (*Хундени*).

Ме эз синемииш гирошдем.
Э у легьбет тургьо гьич нисухум.
Жун мере, энжэгь эри туь дошдем.
Номус мере э кес нифурухум.

Нуьвуьсдени. Хундени дуьимун бенде.

Иуьингуьл бугьо эгьребгьой сэгIэте,
Э гуруне гьургьушу чарусдет.
Шевгьо, рузгьо, мегьго ве салгьойме,
Э гуьмгуьме фикиргьо чарусдет.

Нуьвуьсде варасденге гене хундени.

Рузгьойме шеви, зулмот торики.
Широйме гирьё, серме ёси.
Симгьой дуьлме буррат еки-еки.
Ой, дусд! Туьни эриме хилоси.

Нуьвуьсдени. Дироморенуьт Тути ве хьомбол сундугьэ дировунде.
Сундугьэ норенге, хьомбол вадарафдени.

Сенем. Туь, духдер, дара жигеймере дузетмиш сох,
мере хов гуьрди, чуь кориге, гье эз имугьой.

Тути. Бошгу, гьейсэгIэт. (*Э пушой дер доруни утогь
поисде, гуфдирени*). Оммо туь э негьогь гуфдире ме хов
дирем гуфдире...

Сенем. Ой Тути, весси дие, одоми гье е гофе гуф-
дире нипою. Дара-дара, мере хов гуьрди. (*Тути вада-
рафдени. Сенем тенкеш кешире дегешдени э сер тэхт,
ён*). Ох, чуь гурун бисдо хьолме. НэгI, ме ёгьин кефсуь-
зуьм. (*Кугьозе дуборе хундени, гье гьечу э хифлет ва-
рафдени. Эз сундугь асда ведироморени Эсеф*).

Эсеф. Гье-чи-гьо! (*Дер бурунире гьили сохдени*).
Кугьозлеш нуьвуьсди ки, ой согь боши! Мэ-гI-ни-ле-гьо!
Ме хубе мэгIэнилегьо михунум эри туь. (*Донорени
э гьултугь, э чум ю расд оморени гьилбогь*). Илле
эз гьеммеш хуби. Овшолум гьетте и ёровурдилей хуьш-
дере дирэ, ёгьин жингир мибу. Имугьой энгуьшдери
эн мени (*асде векендени гьилбогьэ, бесдени э гьул
хуьшде. Веди бирени сер Тути*).

Тути. О-гьо-гьо!!

Эсеф диремунде Тутире, гуьрдени эз бугъоз ю, хэйли величире, венгесдени э хори, ейлугъэ денорени э лэгъэй ю, вирихдени эз пенжере. Эз сес зарб лет пенжере Сенем хөбер бирени.

Сенем. Чув бисдо... Небуге хов бу... Ой духдер, жиге хьозури? (*гешдени кугъозе*) Ме кугъоз нуувуьсдебуурум э хьисобевоз? Эй духдер, Тути! Кугъозе диречи бирей? Э коминжон туь? (*Вэхуьшдени когыли-когыли, дарафдени э доруни утогъ. Ведироморени*). Сурбисдо рафд дерзелере хуно. (*Дирени дегешдигъо Тутире*). Эй духдер, Тути!.. Хисири езугъ! (*асда незник бирени*). Чув хубле хисириге, хэ-хэ-хэ (*сер юре тик гуьрдени, диренге э лэгъэйю сердегию вогъунде омори, вой дешендени, чешмиш бирени. Хэйли жумунде бэгъдо, Тути э хуьшдэ дироморени*). Тути!.. Тути!.. И чув кори?

Тути. Сенем! Жон Сенем! (*гене гъэл дешенде э герден еки, гирисденуьт*).

Сенем. Тути, гьери гу, чьуьтами кори и эхи?

Тути (*э гьиркеревоз*). У мерд, тасундебу мере.

Сенем. Коми? Ки?... Комини мерд?

Тути. У кугъоз омурдебугъо... гьилбогъ туьре векенд.

Сенем. (*Фегъм сохдени гъуле*). Вой эри ме. Ки буге не шинохди? (*Вэхуьшденуьт*).

Тути. Ой бике! Гье у е чуме бу, туь эз ме гуфдиренбиригъо хов дирей гуфдире. Е тегьер тофгъо эденбу гуфдире, мугуиге э Овшолумевоз э мерж дарафди эз товун туь.

Сенем. Э и гъэре е кор гьисди... Туь дузи... (*сес гофе-гоф бег эз буру*). Куьпеке гене чув гъэжел дери инжо? (*Зури-зури вечиренуьт хоригъоре. Дегуьрдениуьт сер сундугъэ э холинчеревоз*) Туь духдер, дир месох, зу эриме е дес партал мердуне оф биёр.

Сенем дарафдени э у утогъиге, диреморени бег.

Бег. Ой духдер! Бикей туь э чьужон?

Тути. Сер ю битев руз эдей дорд доре, э у утогъ дери. (*Сенем ведироморени*).

Бег. Дорихмиш бире туь э хьисобевоз? Кеф туь чьуьтами? Гьери куьнд биё.

Сенем. Хуби!.. Эз согъи туь, бег!

Бег. О-фе-рин, оферин, хубе гуьзел! Гьечигъо! Нуьш гьери виним (*бег нуьшдени э сер тэхт*).

Сенем. Бэхшлемиш сохит, бег, э пушой келете зен хэйлогъи нинуьшуь.

Бег. О-гъо! И гиле лап о-фе-рин туьре! Изму дануьсдуьм ки, туь эгъуьлменд бирей, гъэчэгъгъоре эз фикир туь ведешендей гуфдире. (*Эз Тути*) Гьери духдер, дара гъэйлей мере диловун. (*Тути вадарафдени*).

Сенем. Эри, бег! Имуруз нэгълете гьилбогъ еровурди эн у гъэчэгъэ фуьрсорем э хуней бебею... Мере лап гиж сохдебу.

Бег. Мо-шол-ла! Офе-рин! Лап офе-рин. Ме эри туь эз у зиедте мосдонум, гуьзел!.. Оммо дануьсдени чув сохдетге угъо, эгъуьлменде духдер? Ди э сэхьрогъой ме су денорет...

Сенем. Су дараво э руригъой гъэчэгъгъо!

Бег. Нэгъ, духдер, туь лап эгъуьлменд бирей. Хэ-хэ-хэ! Угъо гьечи дануьсдени сэхьрогъой ме сухунде омоге, кемер ме хьуьрд мибу мурав гуфдире, хэ-хэ-хэ! Гьеле ние дануьсденуьт ки, э и гъэре е четине кор нисди гуфдире... Е-дуь орине э менге шевгъош кор сохдуьтге жэгъмет эвез гьемей эн угъо медиров мурав.

Сенем. Ме гу, жон бег!.. Хьэйф кешире зэхьметгъой туьш гьисди. Кемер гъэчэгъгъо хуьрд гердо гьери.

Бег. Тенги мекеш, гуьзел. Бошгу! Бошгу! Гъэйгъу нибу, дуьллей гуьзелгъо назук мибу, расди, шиновусденге девлет шуьвер ю э пучи эдей рафде гуфдире.

Сенем. Гьелбет, бег, эз дегъ рузиге бэгъдо, чувл рузи овил кук туь бегъем биренге, иму мегър бирениним... Меш ки, еки эз у зенгъойгей туьре хуно, хьэйфбери миё кешуьм эри мол-девлет туь.

Бег. У... лап дузи. Оммо и дегъ руз ние гуьрде мере. (*Тути, диловунде норени гъэйлере э пушой бег*). Ме е фикир сохдем: гьеми туь дорихмиш нибоши, гьемиге ме... Хэлгъ екиш нидануь... ме гъозире эгол зенуьм... уш ки, э хотур ме дегмиш нибу... гье имишев кутэхъ мисохим мурайм. Эри туь чьуьтам оmore, гуьзел?

Сенем. Омбор хуб, омбор рач, огъо Бег! Оммо иники, хунедун бебей мереш хэбер сохде воисде, (*эз Тути*). Туь духдер, дир месох ме э туь гуфдирере хьозур сох.

Бег (*эз Тути*). Оммо, духдер, эз гъэбиле гъэйр кес недануьгъо!!! (*Тути вадарафдени*). Имугъой, гуьзелме, туьре шоре хэбер дуьм. Себэхъ гьовой шохьонгумигъо

довшонгьоре э гIэреберевоз мигирим (*Сенем куьнд биге нуьшдени*).

Сенем. Чутьтам эхи, жон Бег? Эхир эз гэчэчэгьго сер иму динж мibu?

Бег. Угьо э гIэмелгьой бег ниворовт гуьзел!... Гуш вени... куьнд биэ гьеригьо! Ме э хьуькуьм пулевоз туь дануьсдени Разниле гуьрдемгьоре, оммо и сэхде гьофо гьич е гоф ние ведешенде эз лэгIэ... Чув гIэлемет гуьом эри туь... гьишдем беседе уре эз дув пой ю дулулу сохде хуб э тара шушгьой онориревоз пуьрлуьже везуундем эз бирэхьнее жендек ю... гьеммей ю кову-кесде биге, оммо имугьойш сег жегьендеми е гоф не ведешенд эз лэгIэй хуьшде. Эхирде чорейме не бири, имуруз фикир сохдум е тегьериге сохде воисде гуфдире... вегуьрдуьм пешме, дегесунде денорум э зир бирэхьнее гьултугьгою... Гье гьечи муьрд сег жегьендеми, оммо имугьойш эз лэгIэ е гоф не ведировунд...

Сенем. Зур-бо-и, туь бег! Чутьтам гуьрдебири уре?

Бег. Лап рэхьэт. Ме эри эню коргьо о-фе-ринуьм. Туь нишинохи, е ечуме Эсеф гуфдиренигьоре, уре фуьрсорем э жансуьзи э ки эн угьо. Уни э дес доригьо Разниле ве гьемчин хэбер доригьо мере эз гьемме сургьой эн угьо. Имуруз инжо бу у.

Сенем. Валлагь, бег, ме уре муьдуьруьруьмге, э хотур эн и кор екем бэхшгьош мидорум уре.

Бег. Меш дорем, меш дорем, омбор согь боши, уш гье туь доре хьисоби, гуьзел! Эри, у имуруз мэгIлуьм сохд ки, лулай эн угьо э вишей Самбур, э биней шэхшэхэи гуфдире... (*Диреморени Туту*).

Туту. Гьэбилегьо гуфдурт ки, эз дув сэгIэтиге бэгьдо миьйм гуфдире. (*Эз Сенем*). Парталгьой туьш хьозури, бике!... Эри Бег! Гьози э угогь ишму эдей гужет сохде туьре.

Бег (*э вэхуьшдеки*). Омбор хуб, омбор эжеб, о-ферин туьреш духдер! Имугьой гьемме хьозури. Оммо гьелуьге зенгьойгей ме недануьгьо!

Сенем. Нуьшде дие, дуьл одоми екем варафдени.

Бег. Гьич фикир мекеш, гуьзел, эз е-дуь сэгIэтлейге бэгьдо герек гьисдигьо сэгьго гоф мисохим, дие туьш дорихмиш нибоши, гьердуьйму э метлеб дуьл иму мирасим. (*вадарафдени*).

Сенем. Туь э же рафдебири?

Туту. Гьич э е жигеш, Бике! Парталгьоре дешен-

дем эз пенжерей доруни угогь... Дир ме сох, зу геймиш бош (*Сенем дарафдени э доруни угогь*). Туь эме бовор ние сохденбири, у е чумие мерд хьогьини гуфдире... Валлагь гьейсэгIэтиш занигьойме э лерз де, эз чирет сифет эн у. Гиснее гуьрге хуно э ме дениширенбугьго, лап зэхьлей ме рафдебу. Воисденбу мере хэрой сохум. Оммо чув буге, гьечи мугуиге гуьрдебу эз биней бугьоз ме... ме хэрой сохде не дануьсдуьм. (*Диреморени Сенем, геймиш биге э мердуне*).

Сенем. Туь, Туту... Е хэгьери сох эриме, эри гоф туьш дургу не ведироморе, бура э фэгьире бебейму гу, бег э туь гьэдэгьэ зеребугьореш. Песде вогошдемунде, дере сэхд сох эз дору, пенжерере хэрозо бигьил... хьорой мидешени, бикере вурухундуьт гуфдире гэчэчэгьго. Ме те увэгIдои мурам мирасуьм э мемзуьл эн угьо. Те гэзэгьго жуьмуьсде, угьо мескене дегиш сохде дануьт... Оммо кес недануьгьо... (*гьэл дешендени э герден Туту*).

Туту. Бошгу, Сенем! Хьозурум эри веровунде метлеб туьре, кошки туь унжо шор расире, саламат хилос сохде дани десдере. (*гирисде-гирисде*). Туь эз у олхоин бош, эз те имугьой э ме сохде оморигьо гужгьо зиьдте сохде ниьв. Рэхь ник бу, Сенем! (*гене гьэл гуьрде, моч сохденуьт екире; Сенем фураморени эз пенжерере*).

Перде фураморени.

СЕИМУЬН ПЕРДЕ

Рузи. Декорацией суьфдеи пердеи. Гьолхмишчигьо десде-десде элет ихдилот сохде себэхьмунденне, суьгьбет Рэхьмоне.

Седугь. Себэхьмунденне ихдилоте шиновусдит ки, тэхьно э е беге куьшденевоз кор бегьем ние биге... Лап дузи! Эгьуьл бурранини гуфдирей мерд.

Раф о и л. Гьерчув гьисди эз зиндон ведиреморе куки Рэхьмон.

Седугь. Мерд э ченд салгьоревоз э мэгIдонгьо эдей кор сохде. Эз гьемме овхолотгьо хэбери юре... Ишму не шиновусдит эз Петербург гоф сохд, чутьтам э нуьгьмуьн январ овхьолет гирошдге. Оммо Овшолумиш кем ние даьнуьсдегьго, уш эхи э мэгIдонгьо кор сохди.

Ехъиё. Нэгі, бирору! Иму у гуфдирере хуно миё со-
хим... Ини эдет оmore... Гьеммей эн игъо эдеби эри иму.

Диреморенуѣт Овшолум ве Рэхьмон.

Овшолум. Гьелбет эдеби, Ехъиё бирор! Гьери куьнд биѣйт. Се хьэрмэхьгъо кура бире, Рэхьмон эри му ихдилот забастовкей Бокуре эдей сохде. (Рафоил са-
зе дуллу сохде, нуьшдени э чепи лой Рэхьмон, Овшолум э расди ю. Седугъ поисдени э ён Овшолум)

Рэхьмон. Суьфде, хьэрмэхьгъо, герек гьисдигьоре хуно, гировунде омо э гьеме жиге пэхьникне собраниягъо. Э у собраниягъо теслих бисдо «талабгъой фэхьле-
гъой Боку», комиреки гуьнжунди, комитет забастовкаи.

Рафоил. Чув бу у талабгъо?

Рэхьмон. Талабигъо буьруѣт и теьгергъо: 8 сэгІэ-
тине руз фэхьлен; звер сохдеи муьзд фэхьлегьоре; шко-
лагъо эри гІэилгъой фэхьлегъо; сал кор сохде бэгъдо фэхьле, уре е мегъ форигъэти дорени, гьелбет муьзд эн у мегъеш миё дуь девлетмендгъо: сиздегъ и теьгер тала-
бигъо... эри, эхири, муьзд эни рузгъой забастовкареш дорени.

Ехъиё. Еше! Гьечи миё бугъо! Ме диремге, хосденге пуьрлуьже михогъу.

Седугъ. Хуб, рэхьбергъой эн и забастовка ки бу? Ишму гуфдирит ки, комитет забастовкаи тешкил бире-
бу гуфдире!

Рэхьмон. Гьелбет ки, большевикгъо! Меселен: Алёша Джапаридзе, Ваня Фиолетов ве гъэйригъо... Эри, сиздегъимуьн декабр сер гуьрде омо забастовка. Эн суьфде поисд «Гъувот электрни», — и дуьл гьеме мэгІдонгъои! Песде фэхьлегъой «Каспи-Черное мо-
ре» ве эзунбэгъдо шендуѣт коре э «Нобел» ве э «Манта-
шев» ве гьемчин дир несохде поюндут коре э гьеме рай-
онгъой Балахани-Сабунчи, Биби-гъейбет ве Белый-
город.

Рафоил. Гьечи-гъо! Кор гьечи миё тешкил сохде биѣв! Оммо, ёгъин суьпуьл девлетмендгъо мижэгъуьгъо!!

Овшолум. Туь лап сабуьрсуьзи, Рафоил! Гуш ве-
ни егиле. (Эз Рэхьмон). Гьери песде, эз шеьгер чув хэ-
бер бисдоге не гуфдири туь эхи!?

Рэхьмон. Себэхьими, э фэхьлегъой корхонегъо ве мэгІдонгъоревоз гуьрд бисдорут гьемчин фэхьлегъой-

дофусчигъо ве конкаш. Песде сер гуьрдуѣт забастовка-
ре э корхонегъой «Надежда», э 17-муьн декабр э «Кав-
каз-Меркурий», э докгъой Дадашев ве э фабрик тутуни Мирзобекаьнц. Расди эри докгъо ве фабрикаре поюнде екем величиреигъош бисдо э полицияревоз.

Овшолум. Эхи гуфдиренуѣт, туфенг-туфенггъош бисдо гуфдире унжо.

Рэхьмон. Угъо зеренбуьруѣт фэхьлегьоре э нагай-
кегъоревоз, оммо фэхьлегъо жугъоби городовогъоре ве гъээзгъгъоре доренбуьруѣт э сенгъгъо, дегенегигъо-
ревоз.

Овшолум. Э у гоф неверики, эз фэхьлегъо пучиш мубу гуфдире. И теьгер коргъо, хунсуьз гъич е вэгІдош нигирору.

Гьеме. Гьелбет, гьелбет... хуниш тигъи не бире, ил-
лож нисди.

Рэхьмон. Эри бирору!.. Пуч бисдорут. Иллогъки и вэгІдо, кейки е бэхш фэхьлегъой мэгІдон «Олеум» ве «Шихов» рази биренге э 9 сэгІэт ниге руз фэхьлеи. Ом-
мо омбордеки фэхьлегъо рази не бире, гуьрдуѣт пушой эн угъоре. И кор бу э 23-м декабр... Инжо полиция сер гуьрд эри миллет-перези венгесде, хълово сохде фэхь-
легьоре дуь э еки, меселен; мусурмуьгъоре э эрменигъо, гуьржигъо ве лезгигъоре..

Седугъ. Винишит чув беде гІэмелгъо ведешендет-
ге. Дуь э еки эри негъогъие кор венгесдет фэхьлегъо-
ре, соки дие э песой дуланожегъи ве женг азади небо-
шут гуфдире.

Овшолум. Ой, Содугъ бирор! Гьеле омбордеки хэлгъ иму овом мундет. Дие ниге дануьсденуѣт ки, их-
дилот миллет-перези не дин-догІот ерегъи гуфдире э дес дуьшме э гъэришуй иму.

Диреморени Исогъ э Оширевоз.

Ошир (гирисде-гирисде венгесдени хуьшдере э пу-
шой нуьшдегоргъо). Ой бирору! эри серме е чоре...

Овшолум. Вэхиз леле! (вэхуьзунде, нуьшде-
нуьт). Сокит бош! Чувь бегем?

Юсуф. И леле гъэрчогъини. Косибе кентусдони. Гу-
гьери гоф туьре леле!

Ошир. Чув гоф мунди мере эри гуфдире?! Ме чув хок вокунум э серме... Худо мере эри дерд кешире

хъшд сер кифлет дори гуфдире... Эри жун налогире доре гъувот не расире, ковхо, бугьо е тике парай хунереш вечири берде. Угьо э жегъендем, эхир хишлере, комиреки ме не зен э жигей черово бире э нубетевоз кешире рунденбиримгьоре, уреш берди, инсофсузье ковхо. Изму ме чуйтам мидорум хъшд лэгIере (*зере сере гирисдени*).

Овшолум. Хуб, изму э же рафде воисденбу туьре?

Ошир. Э ки бег рафдебуьруьм, уш дуь-се гъирмож зере эз ме, мугу эз хотур дир дореи гъэрди налоге, эз 10 сале звер э хуней туь деригьо, миё е мегь мугу э бигор биёвт.

Овшолум. Туь чуй жугьоб дори, леле?

Ошир. Кошки э у рази бу. Гъечинигеш гIэдотире хуно кифлет ме эз дигьгьо-жэгIметгьо пес ние мунде эз бигори.

Овшолум. ГIэдотире хуно? Ой езугь! Ой фэгъир!.. Хуб, егиле хомуш бош, песде гоф мисохим. (*Эз Рэхьмон*). Гъери песой ихдилоте гу. Туьш гуш вени леле!

Рэхьмон. Эхирки, фэхьлегьо поюндут гьеме корхонегьо ве мэгIдонгьоре. Э кумеки хьуькуьмет эз Тифлис оморуйт дуь баталион гъээзгь ве дивисд гъээзгьиге эз Горско-Моздокски полк. Фэхьлегьоре ки, эз сенгьгьо, дегенегигьо ве екем ерэгь гъэйр, гъичиш небу. Дие иллож ишу небире, су денорут э буругьгьо. У руз, 122 буругь су гуьрд... Эхирде э нетижей гьеммей энигьо, фэхьлегьо бесгъун дорут ве э жигей 13 талаби, доре омо 18 талаби. Руз фэхьлен бисдо 9 сэгIэтине... Уш ки келе ве зурбое бесгъунини.

Овшолум (*эз хьэрмэхьгьо*). Иму гьемей эн и меселегьоре варасуним э хьэрмэхьгьо. Игьо эриму келе сеногъини. Изму, Рэхьмон, вэхиз лелереш веги э хуьшдеревоз, нуьшим э у себэхьмунденне жигейму, е кем ихдилот сохим. (*Рэхьмон ве Ошир вадарафденуьт*). Иму, бирору, омбордеки кор имуре э гIэрей зэхьметкешгьо мие гировуним. (*Диреморени Эсеф*). Эсеф! Хош омори туь! Гъери гу виним чуй гьинор сохдейге!

Эсеф. Хьозури, ги виниш (*донорени десе э куйф*).

Овшолум. Чуй хьозури? Разиил эжи?

Эсеф. Ра-зи-ил! Элхоин бош. Эз ним сэгIэтиге бэгI-до... Разиил инжо мибу. (*Ведешендени гъилбогъэ*). Ме мугум, туь эз товун мерж иму пуьрсиренбириге?

Овшолум. И чуйни?

Эсеф. Чуйтам чуйни? Туь бэхширебиригьо еровурдиле!.. Ме э туь не гуфдурум, э зен хэйлогъи ихдибор не омори гуфдире!?

Овшолум. Чуйтам эхи?

Эсеф. Чуйтам, чуйтам!? Имуруз туь, себэхь ме, персебэхь екиге! Зен нисди?!.. Нуьш воисденниге ихдилот сохум эри туь.

Овшолум. Туь е гиле гу, Разиил согь-саламати, небуге нэгI?

Эсеф. Ме дургу гуфдиренуьм бегем?! Э негьогь не рафдебуьруьм ки ме... Эз ним сэгIэтиге инжои у... Нуьш ихдилот сохум эри туь..

Овшолум. Песде мисохи (*воисдени бурав*).

Эсеф. Энгуьшдерире ние доре? Э гоф туь, дургу ведиреморе?

Овшолум. Туь чуй хунде?

Эсеф. Ме эз туь хосденуьм, нуьш ихдилот сохум эри туь овхьолет, бугьо севгиле Сенемлей туьре.

Рэхьмон (*эз буру*). Овшолум! Овшолум!

Овшолум. Оморуйм. Оморуйм.

Эсеф. Энгуьшдерире, энгуьшдерире!

Овшолум. Хуб, хуб, ги туь жун худой туь, мере гьейсэгIэт минкин туь нисди... песде гоф мисохим (*шенде энгуьшдерире э пушой ю вадарафдени*).

Эсеф. Гъечи-гьо! Имуруз мигIид бесгъунигьой мени.

Рафоил. Туь гъечи дануьсдени, Овшолум туьре энгуьшдери гъечи до рафд? Эриме оморенигьо у э туь бовор сохди Разииле азад сохдей гуфдире. Эз у товун дори... не шиновусди песде гоф мисохим мугу.

Эсеф Чуй гоф сохденини, воисденниге нуьшит эришму ихдилот сохум.

Рафоил. Хуб. (*нуьшдени*) Гъери ихдилот сох, чуйтам хилос сохдейге Разииле.

Эсеф (*нуьшдени, норени нун ве хиз шоробеш*). Винишит, бирору, эгер ме, Разиил не оморе ихдилот сохдумге, ишму мигуит келегеди эдей сохе гуфдире, эз товун гьинорменди хуьшде. Хубтеи гьемешму нуьшит, ихдилот Сенемлере, ихдилот сохум эришму.

Ехьиё. Гъери ихдилот сох овосуней туьре, хэспуш!

Эсеф (*сере тик зверо гуьрде*). Бошгу хэлеф бебей ме, овосуней! Песде эри туьш хэс-пуш бисдорум? Бошгу, минет сохе вэгIдошму мибу (*хурдени*).

Седугъ. Дие туыш мезе медигъо! Гъери гу чубтам ишгил зерейге.

Эсеф. НэгI, ишму ёгъин екире гоф дорейт! Екишму мугу хэс-пуш, овосуне хун, екиге мугу ишкил, бегем и хьэлвои. (*бурмундени гъилбогъэ*).

Рафоил. Егъин Овшолум бэхширебугъо духдере гъе и гъилбогъи! Ой лути!

Эсеф. Э жун сер туь, Рафоил!...

Рафоил. Сер мере мегу, сер ме гъеле гуруни ние сохде э сер герденме.

Эсеф. И чубни? Э ишмуревоз гоф сохде ние бире ки! Гъегене эз гъемешму Седугъ хуби. Нуьш, бирор, эз гъэгър гъемей энигъо эри туь ихдилот сохум. Э и игъоревоз, зиёдие ихдилот сохдеки нэгI!

Седугъ. Эгер дургуни гуфдириге, туь дануьсденники буш ниравгъо коргъо! Гу гъери жугъоб туьре!

Эсеф (*э лезетевоз*). Э жун ишму, бирору, суьфде кугъозе доремунде суьфрере вараунд.. Эде! Бегъем гъеле дуй-се келиме гоф не гуфдиребуьруьм, эдей вогосунде хуьшдере э ме... виниренуьм, хьэли. Гъэиб нисди... жовоне духдери дие, хунлею соки эденбу дуьшире... гъе-гъе-гъе хисирим... (*э гуш Седугъ екем вэгIдо гоф сохдени*), себэхъмунде, э пембее деслегъой хуьшдеревоз векед гъе и гъилбогъэ, до э ме. Овшолум номуссуьзи мугу, эгер номуслуь мибисдоге мере те имугъой гъозор гиле мивурухунд мугу эз дес бег. Эз дуй-се рузиге биё мугу вирэхъ дим бурайм... меки рази не бисдорум. Ишмуш дануьсденит ме сер мере э женжели нидешенуьм-гъоре (*гуши-гуши сохдени э Седугъ ве Рафоилевоз*).

Юсуф (*дироморени э Сенемевоз*). Нуьшит хьэрмэхъ, рэхъбер иму э пенж-шеш дэгъигъэ миёв. (*Сенем нуьшдени*).

Седугъ (*эз Эсеф*). Эгер, лути, и гофгъой туь расдиге, ёгъин зугъун туь мара эз луле медешенуь (*вэхуьшдени*).

Эсеф. И жовоне гъуногъ кини?

Ехъиё. Э Овшолумевоз гъуллугъи юре. (*Седугъ ве Рафоил э дорун сегъне гоф сохденуьт э Исогъэвоз. Ехъиёш дениширени э лой ишу*).

Эсеф (*хурде-хурде дениширени эз зир чум э Сенем*). Куьнд биёйт нун хурим!

Сенем. Хуш хьэллол ишму! Согъ бошит! (*сере гъуз гуьрде*).

Эсеф. Эз рэхъ оmore одоминит, Гъэиб меёвгу ишму-ре, вэхизит, куьнд биёйт. (*Сенем вэхуьшде, нуьшдени*). Чубжоинит ишму? Гъуллугъ ишму чубни?

Сенем. Чуб гуюм эришму! Шегъерме гъээземети, хунейме гъомбур!

Эсеф О-гъо! Хьэрифи туь? (*Вегуьрдени бушгъоб гъоре*). Э шоритуй бирор, доргъоб! (*гъенжире, декуьрденни эри Сенемиш*). Песини гиле эри чуб офдоребири?

Сенем. (*бушгъоб э дес дери*). Эри чуб мибу? Эри е негъогъэ кор, егIэлмиш бире нэхирлере э елойге гъей сохдебуьруьм... эхирки, чор гомиш дорум хилос бисдо.

Эсеф. Хубчи туь хьэриф э ме расд омори. Оммонгъо! Эри энигъо эзуни лубегъоре небу дегъезигъо! Гу гъери е тозе ишгил, дес тар бирени гъисдиге вэхизим бурайм.

Сенем. Эри чуб эхи? Бегем игъо гъэчэгъгъо нисди?

Эсеф. Ме э туь эдем гуфдире зугъун туьре гиригъо хубтен. Гъери гу э коминжоиге? Дир не сохде бурайм (*Эсеф песе-пушоре дениширенге, Сенем шоробе тигъи сохдени э песо*). Игъо соки эри жундургъо сэхъиб поисдет. Игъо соки э бегевоз э хуьжет дарафдет. Эриме дес доренигъо кор нисди.

Сенем. Гъечуни? Хубчи гъечуниге э туь расд оmore. Гуш вени: э е хуне мерд гуфдиренигъо тейфе неде. Холи-холинчере гъэдериш нисди, оммо хьэриф! Дуй до-не гуьзел дери: еки туьре, екиге мере... (*Куьнд биренуьт еки-еки хьэрмэхъгъо*). Оммо ме и песини гиле э гъээземет фол вешендереш хуте бирем, э герек бугъо жиге уш е кумекини.

Эсеф. Вессигъо! Гъе эзимугъой хьэл месохгъо!

Сенем. Э жун сер туь нэгI!. Чуб раче энгуьшдерини!

Эсеф. Гъе эз и Гъэре мэгIлуьм мибу расди-дургуни туь! Гъери гу э ченд восдорем ме и энгуьшдери ве и гъилбогъэ?

Рафоил. Эй лути! (*эз Сенем*). Гъери дан эз чубжо омориге и хьэрмэхъ имуре игъо? (*Сенем гуьрдени дес Эсефе, хуб э энгуьшдери денишире гуфдирени*).

Сенем. Э дургуниревоз.

Эсеф. Чубтам э дургуниревоз? Ме эдем пуьрсиренуьм гъери гу э ченд восдоремге ме игъоре?

Сенем. Гъилбогъэ туь дуьздирей эз гъул е духдер.

песе оморей фурмундей севгил эн уре, энгуышдериеш восдорей. (*Хьэрмэхьгьо дениширенуьт дуй э еки*).

Эсеф. Чув, чув? Гье эз имугьой сер гуьрдей дургу-нире!! НэгI, э и гIэре е кор дери, ёгьин и мерд эри э гIэрейму гьэриши венгеседе омори. Вэхиз гьери эз инжо! Оворе бош эз пушой чумгьойму. Иму туь гешденигьо хэспушгьо нисдим.

Сенем. Туь.. (*вэжуьшдени*) Туь хьуьршлемиш эри чув бире. Воисдениге гене песеюреш гуьом.

Седугь. Гьери гу, миданиге, и э шегьер рафденге чув сохдиге ве кире хилос сохдиге?

Сенем. Ди гьери дес туьре (*гуьрдени э гуьжевоз дес Эсефе ве хуб дениширени э кеф десю. Эз дору ве ди бирени Овшолум, пэхьни бирени э песой дор*). Ишму е кугьоз вегуьрдит овурдит э хуней духдер соки эри тапшуьруьгьгьой десдере воровунде оморейт гуьфдире.. Сер гуьрдит эри э духдер саташмиш бире...

Эсеф (*ведешендени десе*). Ки, ме? Туь дирестири?

Сенем: Виниренге, метлеб ишму эз сер нерафд, гуьфдирит е сундугь ерэгь овурдейт эри э гIэрей зэхь-меткешгьо бэхш сохде.. Фуьрсорит э хуней духдер сундугьэш...

Эсеф. Нигьилит, нигьилит ишму мере. Ние дирени сип-сипре дургуни эдей гуьфдире. Ме миром эришму, ме гьич эз игIэре сундугь-мундугь бердем? Ерэгь чуйни мугу... Ме (*ведешендени хэнжеле, хьэрмэхьгьо гуьрде восдоренуьт, дезеренуьт э дор*). Ме, эри э сер ме гIэлолой вешенде зугьун одомире бурра ведешенденуьм.

Рафоил. Эсеф, гуш вени! Иму те имугьой тоб дорейм поисдейм, оммо биней ихдилот ишму эз чувжо сер гуьрде омориге гьеле ние дануьсденим. Хубте мибисдо гьигьил и гьуногь чув юре воисдеге ве гьемчин чув дануьсдеге гую. Эгер туь сабуьр ние сохдеге, хэбер фуьрсим Овшолуме огол зеним... Гу гоф туьре!

Сенем. Духдер э хифлет арафденге, ки дануь ишму чув дерму вешендебиритге, ведиреморит эз гьэриш эн у сундугь, дуьздирит гьилбогьэ...

Эсеф. Ки, ме? Ме гьилбогьэ дуьздирем? Куклей сер! Ме гирит мере... Хьэрмэхьгьо, ме э ишму ёгьин эдем гуьфдире, и жансуьзи эз лой бег, гирит уре бесдит...

Рафоил. Туь элхоин бош, у эз и гIэре вирихде нидануь. Гу гьери гене, чув дануьсдеге!

Сенем. Ишмуре е хьэрмэхь бу Разиил гуьфдиренигьо. Гье и хогьин фурухди у езугьэ э бег... Бегиш уре ди э чув гьэобоьез куьшди..

Эсеф. Бирору, дие мере тоб нисди... Ме хосденуьм, и жансуьзе гирит дир не сохде бесдит.. Ме (*воисде юре бурав*), э гьэриш ним сэгIэт Разииле биёрум инжо.

Сенем. Ме хосденуьм хогьине гирит. И мэгIлуьм сохди э бег мескен ишмуре.

Рафоил. И чув гофгьои, Эсеф? Ту э же рафде?

Овшолум (*гуш венорегубгьо эз песой дор ведиреморени*). Пой э жигей туь, Эсеф (*Эз Сенем*). Кинит ишму ве эзже дануьсденит гьеме хэбергьоре? Дануьсде бошит, эгер дургу ведиремоге гоф ишму... хуб нибу (*Сенем хандуьсдени*). Зубош гуьфдиренуьм э туь! (*кура биренуьт хьэрмэхьгьойгеш*).

Сенем. Эй бисабуьре жовон, ги и шогьоди (*вегуьрдени э е десевоз килэхьэ, э е десигереьоз векендени бигьэ, шендени епинжире*). гофгьой ме!

Овшолум. Сенем! Чуьтам эхи? (*Эсефе воисдени вирукуь*). Бесдит уре! (*Бесденуьт, Овшолум куьнд бире гуьрде эз дуй десгьою*). Чуьтам бисдо эхи и овхьолет, Сенем?

Сенем. Гьилбогьэ, дуьздири, энгуьшдери эжи, жовон!

Овшолум. Песг и тегьер коргьо, Эсеф? (*восдорени энгуьшдери ве гьилбогьэ. Диреморени Рэхьмон*).

Рэхьмон. Мескене дегеш сохде воисде.

Ехьиё. Хьэрмэхьгьо! Книге, е зен эдей гешде э и гIэрелугьгьо!

Овшолум. Зу бошит гьери екишму данит киниге. (*еки рафдени*). Хуб, изму чув сохим иму э Эсефевоз.

Седугь. Мере е теклифи: Эсефе чувн хогьин э е науке манжар, хуб сэгIбу зере дулулу сохде гереки э дервозей бег..

Рэхьмон. Ве э синей ю нуьвуьсде воноре, «э кор зэхьметкешгьо хогьин ведиреморегор!»

Гьеме. Лап хуб, иму разиним. (*Диреморени Тути ве е хьэрмэхь*).

Тути. Зу бошит! Ой Сенем (*офдорени суьсд, эз екем вэгIдойге э хуьшде диреморени*). Ой Снем, зу вирихит, гьэзгьгьо эдет оморенуьт.

Овшолум (*эз Сенем*). И духдер кини? (*эз е хьэрмэхь*). Гьери зу бош, виниш чув хэбериге.

Сенем. И хэгьргилимени, э гъэревоши дебугьо э гуьмруьги бег. И ченд гилегьо дири гье и Эсефе э хуней бег. Туту нуми и езугъэ.

Овшолум. Ини, Рэхьмон, бирор, сифет хогьин. Ини, комики гье эз суьфден рузгьо вэгъзгьо доренбугьо эри ерэгъэ шенде.

Рэхьмон. Ерэгъэ шендере гуфдиренге э ёрме е гоф омо... У руз мэгълуьм сохде оморенге манифест, десдей меньшевикгьо Ной Рамишвили ве гъэйригьо вероморе э сер трибуна вэгъз дорут ки, «Дие падшогъети нисди, падшогъ муьрди, ерэгъэ норе воисде» ве ченд и тегьер гофгьо. Оммо большевикгьо уре хуб тембихь дорут.

Овшолум (шиновусде оморени сес дулулеигьо). Зу бошит. (Сенем Тутуре фуьрсорени э песой догъ, ю вегуьрдени туфенг Эсефе, нуьшдени э далдей сенгъгьо).

Овшолум. Сенем, туь чуй сохде?.. Хуб, хуб бошту! (Сер гуьрде оморени туфенг шенде. Эсеф песово доре хуьшдере, буррани э дор дезере оморигьо хэнжелевоз э десгьою бесде оморигьо расере. Песде ведешенде хэнжеле эз дор, асда оморени эри зере Овшолуме. Нэгъо-фили э чум Сенем расд оморене, зерени Эсефе. Эсеф офдорени. Эз екем вэгъдойге гунилей дуьшме расирини э Сенем, офдорени. Овшолум куьнд бирени, диренге офдореи Сенеме, Туту гирисдени. Сенем муьрденге, Овшолум екем э фикир домунде бэгъдо, дегуьрдени сер мегъит Сенеме э епинжиревоз. Вэхуьшдени э пой).

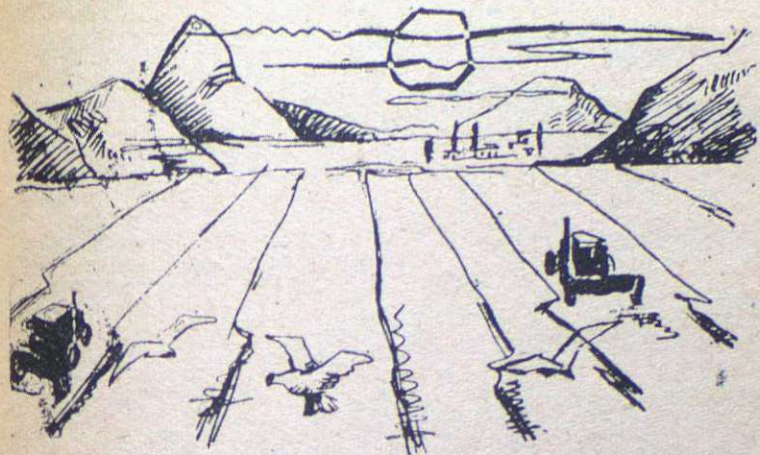
Овшолум. Пуь-шо-во!!! (Туту вегуьрдени туфенг Сенеме).

Гъеме. Ур-ра!!! (рафденуьт э сер дуьшме).

Перде фураморени.



СТИХИГЬО



КОЛХОЗИ.

Эз гьер тараф десе-десе,
Хунчей гуьлгьо десе-бесе.
Пушун мэхбер, гуьллуь тефде.
Эз кор, дуьлшор, гьемме хэнде.
Хунит мэгИни э е эвоз,
Э и шори эн и колхоз.

Жофой колхоз — бегьер суьрхи,
Софой колхоз — гьемме тухи.
Гьувот жэгIмет — гьемме екжет.
Дусди, хуьрмет — кориш шелбет.
Хунит мэгИни э е эвоз,
Э и шори эн и колхоз.

Пури суьмбуьл, бегьер тэхуьл.
Артмиш бири гьэдер мэхьсуьл.
Зури, тигьгьэт э вэхд вечи.
Меди донеш пучи-гьичи.
Хунит мэгИни э е эвоз,
Э и шори эн и колхоз.

Ватанме кифлет гьинорменд.
Э буьтуьм дуьнёгь бирегьменд.
Раче ризгьой гьэлем шогьир.
Раче нигун симгьой могьир.
Хунит мэгИни э е эвоз,
Э и шори эн и колхоз.

МЕ ШОГЬОДУЪМ.

Ме дирем рузгьо эз шевиш торик,
Гьеминон бу, эз зимистуш хиник.
Воруш гьургьушун, тегерг пулати.
И чуй зулм, чуй гуж, чуй гIэлемети.

Ме дирем э гьер тараф ве тараф,
Дулулу э гьитгьой эн телеграф.
Пир, огьил, гIэил — леш инсоньети.
И чуй зулм, чуй гуж, чуй гIэлемети.

Ме дирем бала э пушдуй деде,
Гьердуьре дуьшме э низе гуьрде.
Э хун буланмиш, гьердуй мегьити.
И чуй зулм, чуй гуж, чуй гIэлемети.

Ме дирем хэре дечире эз леш,
Сухунде э тегьер эн тара беш,
Чарунде одомире э куьмуьр,
Гьозоргьо нисд бирен бигIуьмуьр.

Зенгьо гIэилгьоре берде есир.
Зиндере мисохдуйт гьовре битэхсир.
Чолекигьо мибисдорут гьуйндуьр.
Мескенгьо хэребе, жунгьо туьртуьр.

Гьудузе фашизм тигьи сохд зэхьэр,
Гировунд зулм, гьэзоб, доре сэгIэр.
Чарунд э мейду, не мунд дигь, шегьер.
Гьонун ю бу гьечи, э у тегьер.

Гьинорменде гьирмизине лешгер,
Гуьрде дуьшмере, дешенд э сенгер.
Европаре азад сохд эз зиндон.
Дуьшмере те эхир сохд гьэтлийн.

Лешгер иму гьирмизи — гьинорменд.
Гуьрд дуьшмере э желе, бесд кеменд.
Бейдогь гьирмизи — игиди — товуш,
Э гьугь Рейхстаг сохд парловуш.

Ме диренуьм шевгьо эз руз товуш.
Эри игиде хэлгь совети хуш.
Гьэлечегьо э дуьнэгь гьэлемет,
Богьчегьо яравуши мемлекет.

Хэлгь совети э гьер кориш сараф.
Вокурд дерьегь, эрхгьош э гьер тараф.
Гьурумите хоригьо — могьбули,
Изму сироинуьт — эз ов були.

Капитализм атоме офд ерэгь,
Воисде э дуьнэгь венгенуьт жевгь.
Угьо равуьсденуьт чуьн сег лэгь-лэгь.
Те мазалашу чэх небу эз сенгь.

Атом—иму—станци электрики,
Дурим эз довго, хосденим ники.
Атом—иму—э жофо мэгрифет.
Э хэйр улке, жунсогьи инсонет.

Ме диренуьм жовонгьо чуьн жейрон,
Хэлгьгьо дусдут, э еки мигьрибон.
Улкей завод, улкей фабригь-мэгдон.
Хуш бэхди Ватан ме э и деврон.

Хунит мэгини, зерде симгьой шогьир,
Мемлекет—дананменд, гьилмлюь могьир.
Улкегьо мундетгьо гьелемиш тор,
Муравт э рэхь иму, мибошут шор.

Социализм э дуьнэгь варагьисд.
Капитализм эз дуьнэгь мибу нисд.
Лозунг иму — шолуми гьуьломи:
Динжи, бэхдевери, хуьроми.

Ш. Дербенд.
Сентябрь, 1955 с.

ОЗГОРЕГЬОЙ КУЬГЬНЕГЬО

Гьемме руз пушой себэхь,
Либо зен Нисим-Тирэхь,
Гуьрд мисохд гьулум-гьунши,
Мисохд нифри-гьэргьуьши.

«— Ки шуьвер-хэлеф муьрде,
Ов гьэлифоире шенде,
Гье э инжо э зир пой?..
Эри эню сохом вой...»

Мидешенд шивиш и зен
Э тегьер чогьол шивен
Гушгьо мибисдорут бенг
Гуйге шендет туп-туфенг.

Песде вегуьрде жару
Мисохд гье чуме-чару
Э чум ю мохурд хое
Шенде: нэглет, нефос.

«— Гене и чуь тилисим,
Э пушой хуней Нисим?..
Игьо гердо эз чум кур,
Зинде дараво э гур...»

Гье гьечи гьер руз бе руз,
Те вэхд гьуьгьуьй эн хуруз.
Биренге бегьем товуш,
Либо мибисдо хомуш.

Эз гьер куьнж еки-еки,
Зенгьо э шори-ники,
БэгIзигьо э овил-ёс,
Э хуней гьунши-мирос.

— Руз эхэйр, холей Либо!
Гу виним гьери ебо,
Вэхд тозе нугбегьери
Эз гIэруьс чуй хэбери?

Небире гьич шерменде,
Либо сохд лове хэнде.
Гуйге хьэлоле ковтер.
Е назуьшменде духдер.

— Эгьибет ишмуш э хэйр!
Хьолсуьзуьм, бирем туьгьэйр.
Нисди мере ковуне,
Диройт гьери э хуне!

ГIэруьс гиросди эз вэхд.
Ки дори ужире бэхд.
Эдем зере дурине
Эри куклей нарине.

Кукле бисдо э гьужогь,
Мурайм э кейфгьо э богь.
Духдер бисдо — е шиллогь
Эз духдер эн гьурумсогь.

Шоре занигьо зено!
Десе э хьини дено!
Венит э хуьшде зэхьмет,
Хьуьрмет сохит э жэгIмет.

Либо, рую до гуне
Гуфди: хьозури дуне,
У руз бугьо хьэмило
Душундем: энгилово,

Муробо ве хьэливо.
Эз хэлгь нибошим сово.
Восдорем ченд жире дон.
Шогьбалуд, фундугь, бодон...

Гьемчин хуьшгебор — емиш
Хилмов, гьэйси ве кишмиш.
Коньяк, эрэгьи, шороб
Пивош миёрим ченд гьоб.

Есер э нугмегь васал,
Восдорем бесдуй гIэсел.
Руьгьээн — моли ве гьуьжуьр,
Ширинигьо жуьр бе жуьр.

Гуш вени Либо,
Э и поке кетубо.
Туь духдер раби Ошир
Хурдей лап хьэлоле шир.

Сохдебири туь нидир.
Восдо бэхшгьош, небу дир.
Гилей гьовум-гьэрдеш,
Гьэгьри небу гьич диеш.

Гьэдойтуь э жун холе,
Бэхшгьо хьозур, ченд шеле:
Эрилей гIэмей Тирсо,
Хьибо, Зибо не Ахсо.

Эри зенгIэмлей Риспо,
Хумор, Томор не Зульпо.
Эри зенхолуй Динор,
Рут, Лиё не Гинонор.

Сердеги бодонгуьли,
Журуб ранг гьуьзуьргуьли.
Эз утукуй — магазин,
Тозе галушгьой ризин.

Оммо эй гIэруьс-духдер,
Эз у тукуй — магазин.
Дуьгуьргьой гьэз-эвруьшуьм.
Сер, чум хэлефмеш руьшуьм.

Хуби, эй гьэгьэй Либо!
Гьич нибу туьре тубо?
Эй хьомоле Мироти,
Восдо гьер-чуьш ильети.

Гъэдойме эй Мироти.
Мосдонум эхирети.
Гъелем гуьруьгу лэгIэ,
Вир сох вамасире бэгIэ.

МэгIлуьмей эн и кипур.
У дараво э зир гур.
Мугум, эй жон Мироти!
Эри зи-хъэлипоти.

Биёр е хуруз-вече
Э сер ю расо кемче.
Воисд черх дуьм недово
Э сер шуьгъэм хъэмило.

Э ёр овурде худо,
Е куклей нарине до.
Мироти овурд вира
Бугъоз ю гердо бурра.

Ебо фикир дит, эхтер!
ГIэруьс ме зендуь духдер?..
Гъечиш чум невегири,
И зен кечеле-пири.

Эри гъэбилей Берче,
Восдорем е туп парче.
Бисд лете, гуьллуь поче,
ТэгIрифи гъеммей куче...

Шинре омо сес ноле,
Кура бисдо мэхъэле.
Келе э чуькле гъэриш,
Э хуне офдо шивиш.

Э хори бири дураз,
Е гIэруьс бегъем мерез.
Шуьгъэм гъуьндуьр чуьн болуш
Чумгъою э гъенг говдуш.

Ранг ю зердов, десгъо лов,
Чумгъо зерет сие-тов.
Шинре омо гъе бирден,
Сесгъой гирье, зар, шивен.

Кумексуьз и биёмон,
Гъорой сохд: муьрдуйм, омон!
Чум Либо гуьрде думон,
Куфд сере э гъенг хэрмон.

— ГIэруьс эдей хурде дерд.
Э хунеш не дери мерд.
Егъин и гъисди бивэхд.
Рафди мозол, рафди бэхд.

Вокунум зу-зу дарби
Бурам э хуней раби.
Соху е туьлки-чоре
Эри эн и бичоре.

Вогошд лап зурн Либо.
Диромо раби Обо.
Дениши хуб э гIэруьс,
Гуфди: — гъэсд сохди гIэлбуьс.

Вокурд туро, вешенд велг;
— Ини руьхъ сиегъе керг,
Гъэлифо, гIэлбуьс, садан,
Гъэсд сохди э и беден.

Биёрит гъери тешде,
Руьхъгъо ире нис гъишде.
Дит бонкей ов, еде жом,
Сургум мибу руьхъ томом.

Раби хунд келе шемэгI,
Гуселеш зе келе мэгI.
Гъурбун гIэруьс гуселе,
Гуш вени туь, ой холе.

Гуйге сохд бегъем эрэгъ,
Гуфди — мигуьруьм сендэгъ.
ГIэруьсе доно э тешд,
Рабиш э эйлонме гешд.

Нефес гуьрде е жовон,
Гъуьл зе гъеммере э ён.
Духдир диромо поисд.
Раби гуйге лап бенсд.

Вокурд чумгьоре нечогъ,
Э жовон дениши гъогъ.
Рихунд похли-похли гIэрс,
Духдир гуфди: — гъич метерс.

— Азар туь гъисд Водянка,
Герек нисд тешд-бонка.
Шуьгъэм туь вечири ов,
Мисохим хос, нибу лов.

Туроре э зир гъултугъ,
Сере э тегьер гъудугъ,
Раби вирэхъ до дилбош.
Нечогъэш бердуьт евош.

Либо рафде эз хуьшде,
Офдо, дарафд э тешде.
МэгI зе э тегьер кечи.
Вой!.. Рафд э пучи-гъичи.

Фегъм сохд, вэхуьшд поисд тик
Жом тигъи, жиге торик
ГIэруьсеш берди духдир
Сохд фикир, нисд гьелем дир.

Медициней Совети,
Э гъэйгъуй инсонieti.
ГIилм эри хэлгъ согъи,
Раби, фолчи — негъогъи.

Фикир дит э и тигъгъэт,
Гьем э хэт, гьем э лугъэт.
Нисд гердо куьгъне гIэдэт.
Зигъм хуб, рач, форигъэт.

СЕРНОМЕ

Эз гуьнжундегор 5

Ихдилотгъо

Абаси 11
Ошнегъой раби Хьэсдил 18
Гуьзет жофоре 41

Пьесагъо

Зенбебе 54
Пешмуни нехундеи 89
Зигил 107
Тигъу 113
Дуь бирор 129
Хогъин 162

Стихигъо

Колхози 193
Ме шогъодум 195
Озгорегъой куьгънего 197

Юно Семенов

МАЧЕХА

На татском языке

Составитель *М. Ханукаев.*
Художник *А. М. Ягудаев.*
Редактор *М. Бахшиев.*
Художествен. редактор *Е. Омельченко.*
Техн. редактор *А. Абдуллаев.*
Корректор *М. Ханукаев.*

Сдано в набор 13.III-1964 г. Подписано в печать 26.IV-1964 г.
Форм. бум. 84×108¹/₃₂. Бум. л. 3,1875+1 вкл. Печ. л. 6,375+1 вкл.
Усл. печ. л. 10,455+1 вкл. Уч.-изд. л. 9,488+1 вкл.=9,525.
Тираж 2000. СО5415. Цена 29 коп. Переплет 10 коп.

Дагестанское книжное издательство Управления по печати при
Совете Министров ДАССР, Махачкала, ул. Маркова, 55. Зак. № 544.

Типография им. С. М. Кирова Управления по печати при
Совете Министров ДАССР, Махачкала, ул. Маркова, 51.

Цена 39 коп.

МАХАЧКАЛА 1964

МАЧЕХА

На татском языке